శ్రీ

శ్రీరామాయ నమః

కిష్కింధాకాండప్రారంభః

స తాం పుష్కరిణీం గత్వా పద్మోత్పలఝషాకులాం ।
రామస్సౌమిత్రిసహితః విలలాపాకులేంద్రియః ॥ ౧
తస్య దృష్ట్వైవ తాం హర్షాత్ ఇంద్రియాణి చకంపిరే ।
స కామవశమాపన్నః సౌమిత్రిమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨
సౌమిత్రే శోభతే పంపా వైడూర్యవిమలోదకా ।
ఫుల్లపద్మోత్పలవతీ శోభితా వివిధైర్ద్రుమైః ॥ ౩
సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః కాననం శుభదర్శనం ।
తత్ర రాజంతి శైలాభాః ద్రుమాస్సశిఖరా ఇవ ॥ ౪
మాం తు శోకాభిసంతప్తం మాధవః పీడయన్నివ ।
భరతస్య చ దుఃఖేన వైదేహ్యా హరణేన చ ॥ ౫
శోకార్తస్యాపి మే పంపా శోభతే చిత్రకాననా ।
వ్యవకీర్ణా బహువిధైః పుష్పైశ్శీతోదకా శివా ॥ ౬
నళినైరపి సంఛన్నా హ్యత్యర్థం శుభదర్శనా ।
సర్పవ్యాళానుచరితా మృగద్విజసమాకులా ॥ ౭

అధికం ప్రతిభాత్యేతత్ నీలపీతం తు శాద్వలం ।
ద్రుమాణాం వివిధైః పుష్పైః పరిస్తోమైరివార్పితం ॥ ౮
నానాప్రఖ్యాతకుసుమైః ఛన్నా భూర్భాతి లక్ష్మణ ।
పుష్పభారసమృద్ధాని శిఖరాణి సమంతతః ॥ ౯
లతాభిః పుష్పితాగ్రాభిః ఉపగూఢాని సర్వతః ।
సుఖానిలోఽయం సౌమిత్రే కాలః ప్రచురమన్మథః ॥ ౧౦
గంధవాన్ సురభిర్మాసః జాతపుష్పఫలద్రుమః ।
పశ్య రూపాణి సౌమిత్రే వనానాం పుష్పశాలినాం ॥ ౧౧
సృజతాం పుష్పవర్షాణి తోయం తోయముచామివ ।
ప్రస్తరేషు చ రమ్యేషు వివిధాః కాననద్రుమాః ॥ ౧౨
వాయువేగప్రచలితాః పుష్పైరవకిరంతి గాం ।
పతితైః పతమానైశ్చ పాదపస్థైశ్చ మారుతః ॥ ౧౩
కుసుమైః పశ్య సౌమిత్రే క్రీడన్నివ సమంతతః ।
విక్షిపన్ వివిధాశ్శాఖాః నగానాం కుసుమోత్కచాః ॥ ౧౪
మారుతశ్చలితస్థానైః షట్పదైరనుగీయతే ।
మత్తకోకిలసంనాదైః నర్తయన్నివ పాదపాన్ ॥ ౧౫
శైలకందరనిష్క్రాంతః ప్రగీత ఇవ చానిలః ।
తేన విక్షిపతాఽత్యర్థం పవనేన సమంతతః ॥ ౧౬
అమీ సంసక్తశాఖాగ్రాః గ్రథితా ఇవ పాదపాః ।
స ఏష సుఖసంస్పర్శః వాతి చందనశీతలః ॥ ౧౭

గంధమభ్యావహన్ పుణ్యం శ్రమాపనయనోఽనిలః ।
అమీ పవననిక్షిప్తాః వినదంతీవ పాదపాః ॥ ౧౮
షట్పదైరనుకూజంతః వనేషు మధుగంధిషు ।
గిరిప్రస్థేషు రమ్యేషు పుష్పవద్భిర్మనోరమైః ॥ ౧౯
సంసక్తశిఖరాశ్శైలాః విరాజంతే మహాద్రుమైః ।
పుష్పసంఛన్నశిఖరాః మారుతోత్క్షేపచంచలాః ॥ ౨౦
అమీ మధుకరోత్తంసాః ప్రగీత ఇవ పాదపాః ।
పుష్పితాగ్రాంస్తు పశ్యేమాన్ కర్ణికారాన్ సమంతతః ॥ ౨౧
హాటకప్రతిసంఛన్నాన్ నరాన్ పీతాంబరానివ ।
అయం వసంతస్సౌమిత్రే నానావిహగనాదితః ॥ ౨౨
సీతయా విప్రహీనస్య శోకసందీపనో మమ ।
మాం హి శోకసమాక్రాంతం సంతాపయతి మన్మథః ॥ ౨౩
హృష్టః ప్రవదమానశ్చ మామాహ్వయతి కోకిలః ।
ఏష నత్యూహకో హృష్టః రమ్యే మాం వననిర్ఝరే ॥ ౨౪
ప్రణదన్ మన్మథావిష్టం శోచయిష్యతి లక్ష్మణ ।
శ్రుత్వైతస్య పురా శబ్దం ఆశ్రమస్థా మమ ప్రియా ॥ ౨౫
మామాహూయ ప్రముదితా పరమం ప్రత్యనందత ।
ఏవం విచిత్రాః పతగాః నానారావవిరావిణః ॥ ౨౬
వృక్షగుల్మలతాః పశ్య సంపతంతి తతస్తతః ।
విమిశ్రా విహగాః పుంభిః ఆత్మవ్యూహాభినందితాః ॥ ౨౭

భృంగరాజప్రముదితాః సౌమిత్రే మధురస్వరాః ।
తస్యాః కూలే ప్రముదితాః శకునాస్సంఘశస్త్విహ ॥ ౨౮
నత్యూహరుతవిక్రందైః పుంస్కోకిలరుతైరపి ।
స్వనంతి పాదపాశ్చేమే మమానంగప్రదీపనాః ॥ ౨౯
అశోకస్తబకాంగారః షట్పదస్వననిస్స్వనః ।
మాం హి పల్లవతామ్రార్చిః వసంతాగ్నిః ప్రధక్ష్యతి ॥ ౩౦
న హి తాం సూక్ష్మపక్ష్మాక్షీం సుకేశీం మృదుభాషిణీం ।
అపశ్యతో మే సౌమిత్రే జీవితేఽస్తి ప్రయోజనం ॥ ౩౧
అయం హి దయితస్తస్యాః కాలో రుచిరకాననః ।
కోకిలాకులసీమాంతః దయితాయా మమానఘ ॥ ౩౨
మన్మథాయాససంభూతః వసంతగుణవర్ధితః ।
అయం మాం ధక్ష్యతి క్షిప్రం శోకాగ్నిర్న చిరాదివ ॥ ౩౩
అపశ్యతస్తాం దయితాం పశ్యతో రుచిరద్రుమాన్ ।
మమాయమాత్మప్రభవః భూయస్త్వముపయాస్యతి ॥ ౩౪
అదృశ్యమానా వైదేహీ శోకం వర్ధయతే మమ ।
దృశ్యమానో వసంతశ్చ స్వేదసంసర్గదూషకః ॥ ౩౫
మాం హ్యద్య మృగశాబాక్షీ చింతాశోకబలాత్కృతం ।
సంతాపయతి సౌమిత్రే క్రూరశ్చైత్రో వనానిలః ॥ ౩౬
అమీ మయూరాశ్శోభంతే ప్రనృత్యంతస్తతస్తతః ।
స్వైః పక్షైః పవనోద్ధూతైః గవాక్షైః స్ఫాటికైరివ ॥ ౩౭

శిఖినీభిః పరివృతాః త ఏతే మదమూర్ఛితాః ।
మన్మథాభిపరీతస్య మమ మన్మథవర్ధనాః ॥ ౩౮
పశ్య లక్ష్మణ నృత్యంతం మయూరముపనృత్యతి ।
శిఖినీ మన్మథార్తైషా భర్తారం గిరిసానుషు ॥ ౩౯
తామేవ మనసా రామాం మయూరోఽప్యుపధావతి ।
వితత్య రుచిరౌ పక్షౌ రుతైరపహసన్నివ ॥ ౪౦
మయూరస్య వనే నూనం రక్షసా న హృతా ప్రియా ।
తస్మాన్నృత్యతి రమ్యేషు వనేషు సహ కాంతయా ॥ ౪౧
మమ త్వయం వినా వాసః పుష్పమాసే సుదుస్సహః ।
పశ్య లక్ష్మణ సంరాగం తిర్యగ్యోనిగతేష్వపి ॥ ౪౨
యదేషా శిఖినీ కామాత్ భర్తారం రమతేఽంతికే ।
మమాప్యేవం విశాలాక్షీ జానకీ జాతసంభ్రమా ॥ ౪౩
మదనేనాభివర్తేత యది నాపహృతా భవేత్ ।
పశ్య లక్ష్మణ పుష్పాణి నిష్ఫలాని భవంతి మే ॥ ౪౪
పుష్పభారసమృద్ధానాం వనానాం శిశిరాత్యయే ।
రుచిరాణ్యపి పుష్పాణి పాదపానామతిశ్రియా ॥ ౪౫
నిష్ఫలాని మహీం యాంతి సమం మధుకరోత్కరైః ।
వదంతి రావం ముదితాః శకునాస్సంఘశః కలం ॥ ౪౬
ఆహ్వయంత ఇవాన్యోన్యం కామోన్మాదకరా మమ ।
వసంతో యది తత్రాపి యత్ర మే వసతి ప్రియా ॥ ౪౭

నూనం పరవశా సీతా సాఽపి శోచత్యహం యథా ।
నూనం న తు వసంతోఽయం దేశం స్పృశతి యత్ర సా ॥ ౪౮
కథం హ్యసితపద్మాక్షీ వర్తయేత్ సా మయా వినా ।
అథవా వర్తతే తత్ర వసంతో యత్ర మే ప్రియా ॥ ౪౯
కిం కరిష్యతి సుశ్రోణీ సా తు నిర్భర్త్సితా పరైః ।
శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ మృదుపూర్వాభిభాషిణీ ॥ ౫౦
నూనం వసంతమాసాద్య పరిత్యక్ష్యతి జీవితం ।
దృఢం హి హృదయే బుద్ధిః మమ సంప్రతివర్తతే ॥ ౫౧
నాలం వర్తయితుం సీతా సాధ్వీ మద్విరహం గతా ।
మయి భావస్తు వైదేహ్యాః తత్త్వతో వినివేశితః ॥ ౫౨
మమాపి భావస్సీతాయాం సర్వథా వినివేశితః ।
ఏష పుష్పవహో వాయుః సుఖస్పర్శో హిమావహః ॥ ౫౩
తాం విచింతయతః కాంతాం పావకప్రతిమో మమ ।
సదా సుఖమహం మన్యే యం పురా సహ సీతయా ॥ ౫౪
మారుతస్స వినా సీతాం శోకం వర్ధయతే మమ ।
తాం వినా స విహంగో యః పక్షీ ప్రణదితస్తదా ॥ ౫౫
వాయసః పాదపగతః ప్రహృష్టమభినర్దతి ।
ఏష వై తత్ర వైదేహ్యాః విగతః ప్రతిహారకః ॥ ౫౬
పక్షీ మాం తు విశాలాక్ష్యాః సమీపముపనేష్యతి ।
శృణు లక్ష్మణ సంనాదం వనే మదవివర్ధనం ॥ ౫౭

పుష్పితాగ్రేషు వృక్షేషు ద్విజానాముపకూజతాం ।
విక్షిప్తాం పవనేనైతాం అసౌ తిలకమంజరీం ॥ ౫౮
షట్పదస్సహసాఽభ్యేతి మదోద్ధూతామివ ప్రియాం ।
కామినామయమత్యంతం అశోకశ్శోకవర్ధనః ॥ ౫౯
స్తబకైః పవనోత్క్షిప్తైః తర్జయన్నివ మాం స్థితః ।
అమీ లక్ష్మణ దృశ్యంతే చూతాః కుసుమశాలినః ॥ ౬౦
విభ్రమోత్సిక్తమనసః సాంగరాగా నరా ఇవ ।
సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః చిత్రాసు వనరాజిషు ॥ ౬౧
కింనరా నరశార్దూల విచరంతి తతస్తతః ।
ఇమాని శుభగంధీని పశ్య లక్ష్మణ సర్వశః ॥ ౬౨
నళినాని ప్రకాశంతే జలే తరుణసూర్యవత్ ।
ఏషా ప్రసన్నసలిలా పద్మనీలోత్పలాయుతా ॥ ౬౩
హంసకారండవాకీర్ణా పంపా సౌగంధికాయుతా ।
జలే తరుణసూర్యాభైః షట్పదాహతకేసరైః ॥ ౬౪
పంకజైశ్శోభతే పంపా సమంతాదభిసంవృతా ।
చక్రవాకయుతా నిత్యం చిత్రప్రస్థవనాంతరా ॥ ౬౫
మాతంగమృగయూథైశ్చ శోభతే సలిలార్థిభిః ।
పవనాహితవేగాభిః ఊర్మిభిర్విమలేఽంభసి ॥ ౬౬
పంకజాని విరాజంతే తాడ్యమానాని లక్ష్మణ ।
పద్మపత్రవిశాలాక్షీం సతతం పంకజప్రియాం ॥ ౬౭

అపశ్యతో మే వైదేహీం జీవితం నాభిరోచతే ।
అహో కామస్య వామత్వం యో గతామపి దుర్లభాం ॥౧౮
స్మారయిష్యతి కల్యాణీం కల్యాణతరవాదినీం ।
శక్యో ధారయితుం కామః భవేదద్యాగతో మయా ॥ ౧౯
యది భూయో వసంతో మాం న హన్యాత్ పుష్పితద్రుమః ।
యాని స్మ రమణీయాని తయా సహ భవంతి మే ॥ ౨౦
తాన్యేవారమణీయాని జాయంతే మే తయా వినా ।
పద్మకోశపలాశాని దృష్ట్వా దృష్టిర్హి మన్యతే ॥ ౨౧
సీతాయా నేత్రకోశాభ్యాం సదృశానీతి లక్ష్మణ ।
పద్మకేసరసంసృష్టః వృక్షాంతరవినిస్సృతః ॥ ౨౨
నిశ్శ్వాస ఇవ సీతాయాః వాతి వాయుర్మనోహరః ।
సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః దక్షిణే గిరిసానుని ॥ ౨౩
పుష్పితాం కర్ణికారస్య యష్టిం పరమశోభనాం ।
అధికం శైలరాజోఽయం ధాతుభిస్సువిభూషితః ॥ ౨౪
విచిత్రం సృజతే రేణుం వాయువేగవిఘట్టితం ।
గిరిప్రస్థాస్తు సౌమిత్రే సర్వతస్సంప్రపుష్పితైః ॥ ౨౫
నిష్పత్త్రైస్సర్వతో రమ్యైః ప్రదీప్తా ఇవ కింశుకైః ।
పంపాతీరరుహాశ్చేమే సంసక్తా మధుగంధినః ॥ ౨౬
మాలతీమల్లికాషండాః కరవీరాశ్చ పుష్పితాః ।
కేతక్యస్సింధువారాశ్చ వాసంత్యశ్చ సుపుష్పితాః ॥ ౨౭

మాధవ్యో గంధపూర్ణాశ్చ కుందగుల్మాశ్చ సర్వశః ।
చిరిబిల్వా మధూకాశ్చ వంజులా వకుళాస్తథా ॥ ౭౮
చంపకాస్తిలకాశ్చైవ నాగవృక్షాస్సుపుష్పితాః ।
నీపాశ్చ వరణాశ్చైవ ఖర్జూరాశ్చ సుపుష్పితాః ॥ ౭౯
పద్మకాశ్శోభంతే నీలాశోకాశ్చ పుష్పితాః ।
లోధ్రాశ్చ గిరిపృష్ఠేషు సింహకేసరపింజరాః ॥ ౮౦
అంకోలాశ్చ కురంటాశ్చ పూర్ణకాః పారిభద్రకాః ।
చూతాః పాటలయశ్చైవ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః ॥ ౮౧
ముచుళిందార్జునాశ్చైవ దృశ్యంతే గిరిసానుషు ।
కేతకోద్దాలకాశ్చైవ శిరీషాశ్శింశుపా ధవాః ॥ ౮౨
శాల్మల్యః కింశుకాశ్చైవ రక్తాః కురవకాస్తథా ।
తినిశా నక్తమాలాశ్చ చందనాః స్పందనాస్తథా ॥ ౮౩
పుష్పితాన్ పుష్పితాగ్రాభిః లతాభిః పరివేష్టితాన్ ।
ద్రుమాన్ పశ్యేహ సౌమిత్రే పంపాయా రుచిరాన్ బహూన్
వాతవిక్షిప్తవిటపాన్ యథాఽఽసన్నాన్ ద్రుమానిమాన్ ।
లతాస్సమనువర్తంతే మత్తా ఇవ వరస్త్రియః ॥ ౮౫
పాదపాత్ పాదపం గచ్ఛన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనం ।
వాతి నైకరసాస్వాదః సంమోదిత ఇవానిలః ॥ ౮౬
కేచిత్ పర్యాప్తకుసుమాః పాదపా మధుగంధినః ।
కేచిన్ముకుళసంవీతాః శ్యామవర్ణా ఇవాబభుః ॥ ౮౭

ఇదం మృష్టమిదం స్వాదు ప్రఫుల్లమిదమిత్యపి ।
రాగమత్తో మధుకరః కుసుమేష్వవలీయతే ॥ ౮౮
నిలీయ పునరుత్పత్య సహసాఽన్యత్ర గచ్ఛతి ।
మధులుబ్ధో మధుకరః పంపాతీరద్రుమేష్వసౌ ॥ ౮౯
ఇయం కుసుమసంఘాతైః ఉపస్తీర్ణా సుఖా కృతా ।
స్వయం నిపతితైర్భూమిః శయనప్రస్తరైరివ ॥ ౯౦
వివిధా వివిధైః పుష్పైః తైరేవ నగసానుషు ।
వికీర్ణైః పీతరక్తా హి సౌమిత్రే ప్రస్తరాః కృతాః ॥ ౯౧
హిమాంతే పశ్య సౌమిత్రే వృక్షాణాం పుష్పసంభవం ।
పుష్పమాసే హి తరవః సంఘర్షాదివ పుష్పితాః ॥ ౯౨
ఆహ్వయంత ఇవాన్యోన్యం నగాష్షట్పదనాదితాః ।
కుసుమోత్తంసవిటపాః శోభంతే బహు లక్ష్మణ ॥ ౯౩
ఏష కారండవః పక్షీ విగాహ్య సలిలం శుభం ।
రమతే కాంతయా సార్ధం కామముద్దీపయన్నివ ॥ ౯౪
మందాకిన్యాస్తు యదిదం రూపమేవం మనోహరం ।
స్థానే జగతి విఖ్యాతాః గుణాస్తస్యా మనోరమాః ॥ ౯౫
యది దృశ్యేత నా సాధ్వీ యది చేహ వసేమహి ।
స్పృహయేయం న శక్రాయ నాయోధ్యాయై రఘూత్తమ ॥
న హ్యేవం రమణీయేషు శాద్వలేషు తయా సహ ।
రమతో మే భవేచ్చింతా న స్పృహాఽన్యేషు వా భవేత్ ॥౯౬

అమీ హి వివిధైః పుష్పైః తరవో రుచిరచ్ఛదాః ।
కాననేఽస్మిన్ వినా కాంతాం చిత్తమున్మాదయంతి మే ॥ ౯౮
పశ్య శీతజలాం చేమాం సౌమిత్రే పుష్కరాయుతాం ।
చక్రవాకానుచరితాం కారండవనిషేవితాం ॥ ౯౯
ప్లవైః క్రౌంచైశ్చ సంపూర్ణాం వరాహమృగసేవితాం ।
అధికం శోభతే పంపా వికూజద్భిర్విహంగమైః ॥ ౧౦౦
దీపయంతీవ మే కామం వివిధా ముదితా ద్విజాః ।
శ్యామాం చంద్రముఖీం స్మృత్వా ప్రియాం పద్మనిభేక్షణాం ॥
పశ్య సానుషు చిత్రేషు మృగీభిస్సహితాన్ మృగాన్ ।
మాం పునర్మృగశావాక్ష్యా వైదేహ్యా విరహీకృతం ॥ ౧౦౨
వ్యథయంతీవ మే చిత్తం సంచరంతస్తతస్తతః ।
అస్మిన్ సానుని రమ్యే హి మత్తద్విజగణాయుతే ॥ ౧౦౩
పశ్యేయం యది తాం కాంతాం తతస్స్వస్తి భవేన్మమ ।
జీవేయం ఖలు సౌమిత్రే మయా సహ సుమధ్యమా ॥ ౧౦౪
సేవతే యది వైదేహీ పంపాయాః పవనం సుఖం ।
పద్మసౌగంధికవహం శివం శోకవినాశనం ॥ ౧౦౫
ధన్యా లక్ష్మణ సేవంతే పంపోపవనమారుతం ।
శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ ప్రియా విరహితా మయా ॥ ౧౦౬
కథం ధారయతి ప్రాణాన్ వివశా జనకాత్మజా ।
కిం ను వక్ష్యామి రాజానం ధర్మజ్ఞం సత్యవాదినం ॥ ౧౦౭

సీతాయా జనకం పృష్టః కుశలం జనసంసది ।
యా మామనుగతా మందం పిత్రా ప్రవ్రాజితం వనం ॥ ౧౦౮
సీతా సత్పథమాస్థాయ క్వ ను సా వర్తతే ప్రియా ।
తయా విహీనః కృపణః కథం లక్ష్మణ ధారయే ॥ ౧౦౯
యా మామనుగతా రాజ్యాత్ భ్రష్టం విగతచేతసం ।
తచ్చార్వంచితపక్ష్మాక్షం సుగంధి శుభమవ్రణం ॥ ౧౧౦
అపశ్యతో ముఖం తస్యాః సీదతీవ మనో మమ ।
స్మితహాస్యాంతరయుతం గుణవన్మధురం హితం ॥ ౧౧౧
వైదేహ్యా వాక్యమతులం కదా శ్రోష్యామి లక్ష్మణ ।
ప్రాప్య దుఃఖం వనే శ్యామా సా మాం మన్మథకర్శితం ॥ ౧౧౨
నష్టదుఃఖేవ హృష్టేవ సాధ్వీ సాధ్వభ్యభాషత ।
కిం ను వక్ష్యామి కౌసల్యాం అయోధ్యాయాం నృపాత్మజ ॥ ౧౧౩
క్వ సా స్నుషేతి పృచ్ఛంతీం కథం చాతిమనస్వినీం ।
గచ్ఛ లక్ష్మణ పశ్య త్వం భరతం భ్రాతృవత్సలం ॥ ౧౧౪
న హ్యహం జీవితుం శక్తః తామృతే జనకాత్మజాం ।
ఇతి రామం మహాత్మానం విలపంతమనాథవత్ ॥ ౧౧౫
ఉవాచ లక్ష్మణో భ్రాతా వచనం యుక్తమవ్యయం ।
సంస్తంభ రామ భద్రం తే మా శుచః పురుషోత్తమ ॥ ౧౧౬
నేదృశానాం మతిర్మందా భవత్యకలుషాత్మనాం ।
స్మృత్వా వియోగజం దుఃఖం త్యజ స్నేహం ప్రియే జనే ॥ ౧౧౭

అతిస్నేహపరిష్వంగాత్ వర్తిరార్ద్రాఽపి దహ్యతే ।
యది గచ్ఛతి పాతాళం తతో హ్యధికమేవ వా ॥ ౧౧౮
సర్వథా రావణస్తావత్ న భవిష్యతి రాఘవ ।
ప్రవృత్తిర్లభ్యతాం తావత్ తస్య పాపస్య రక్షసః ॥ ౧౧౯
తతో హాస్యతి వా సీతాం నిధనం వా గమిష్యతి ।
యది యాత్యదితేర్గర్భం రావణస్సహ సీతయా ॥ ౧౨౦
తత్రాప్యేనం హనిష్యామి న చేద్దాస్యతి మైథిలీం ।
స్వాస్థ్యం భద్రం భజస్వార్య త్యజ్యతాం కృపణా మతిః॥ ౧౨౧
అర్థో హి నష్టకార్యార్థైః నాయత్నేనాధిగమ్యతే ।
ఉత్సాహో బలవానార్య నాస్త్యుత్సాహాత్ పరం బలం ॥
సోత్సాహస్యాస్తి లోకేఽస్మిన్ న కించిదపి దుర్లభం ।
ఉత్సాహవంతః పురుషాః నావసీదంతి కర్మసు ॥ ౧౨౩
ఉత్సాహమాత్రమాశ్రిత్య సీతాం ప్రతిలభేమహి ।
త్యజ్యతాం కామవృత్తత్వం శోకం సంన్యస్య పృష్ఠతః ॥ ౧౨౪
మహాత్మానం కృతాత్మానం ఆత్మానం నావబుధ్యసే ।
ఏవం సంబోధితస్తత్ర శోకోపహతచేతనః ॥ ౧౨౫
న్యస్య శోకం చ మోహం చ తతో ధైర్యముపాగమత్ ।
సోఽభ్యతిక్రామదవ్యగ్రః తామచింత్యపరాక్రమః ॥ ౧౨౬
రామః పంపాం సురుచిరాం రమ్యపారిప్లవద్రుమాం ।

నిరీక్షమాణస్సహసా మహాత్మా
సర్వం వనం నిర్ఝరకందరాంశ్చ ।
ఉద్విగ్నచేతాస్సహ లక్ష్మణేన
విచార్య దుఃఖోపహతః ప్రతస్థే ॥ ౧౨౭

తం మత్తమాతంగవిలాసగామీ
గచ్ఛంతమవ్యగ్రమనా మహాత్మా ।
స లక్ష్మణో రాఘవమప్రమత్తః
రరక్ష ధర్మేణ బలేన చైవ ॥ ౧౨౮

తావృశ్యమూకస్య సమీపచారీ
చరన్ దదర్శాద్భుతదర్శనీయౌ ।
శాఖామృగాణామధిపస్తరస్వీ
వితత్రసే నైవ చిచేష్ట కించిత్ ॥ ౧౨౯

స తౌ మహాత్మా గజమందగామీ
శాఖామృగస్తత్ర చిరం చరంతౌ ।
దృష్ట్వా విషాదం పరమం జగామ
చింతాపరీతో భయభారమగ్నః ॥ ౧౩౦

తమాశ్రమం పుణ్యసుఖం శరణ్యం
సదైవ శాఖామృగసేవితాంతం ।

త్రస్తాశ్చ దృష్ట్వా హరయోఽభిజగ్ముః
మహౌజసౌ రాఘవలక్ష్మణౌ తౌ ॥ ౧౩౧
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ప్రథమస్సర్గః.

అథ ద్వితీయస్సర్గః.

తౌ తు దృష్ట్వా మహాత్మానౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
వరాయుధధరౌ వీరౌ సుగ్రీవశ్శంకితోఽభవత్ ॥ ౧
ఉద్విగ్నహృదయస్సర్వాః దిశస్సమవలోకయన్ ।
న వ్యతిష్ఠత కస్మింశ్చిత్ దేశే వానరపుంగవః ॥ ౨
నైవ చక్రే మనః స్థానే వీక్షమాణో మహాబలౌ ।
కపేః పరమభీతస్య చిత్తం వ్యవససాద హ ॥ ౩
చింతయిత్వా స ధర్మాత్మా విమృశ్య గురులాఘవం ।
సుగ్రీవః పరమోద్విగ్నః సర్వైరనుచరైస్సహ ॥ ౪
తతస్స సచివేభ్యస్తు సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః ।
శశంస పరమోద్విగ్నః పశ్యంస్తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౫
ఏతౌ వనమిదం దుర్గం వాలిప్రణిహితౌ ధ్రువం ।
ఛద్మనా చీరవసనౌ ప్రచరంతావిహాగతౌ ॥ ౬
తతస్సుగ్రీవసచివాః దృష్ట్వా పరమధన్వినౌ ।
జగ్ముర్గిరితటాత్తస్మాత్ అన్యచ్ఛిఖరముత్తమం ॥ ౭

తే క్షిప్రమధిగమ్యాథ యూథపా యూథపర్షభం ।
హరయో వానరశ్రేష్ఠం పరివార్యోపతస్థిరే ॥ ౮
ఏకమేకాయనగతాః ప్లవమానా గిరేర్గిరిం ।
ప్రకంపయంతో వేగేన గిరీణాం శిఖరాణ్యపి ॥ ౯
తతశ్శాఖామృగాస్సర్వే ప్లవమానా మహాబలాః ।
బభంజుశ్చ నగాంస్తత్ర పుష్పితాన్ దుర్గసంశ్రితాన్ ॥ ౧౦
ఆప్లవంతో హరివరాః సర్వతస్తం మహాగిరిం ।
మృగమార్జారశార్దూలాన్ త్రాసయంతో యయుస్తదా ॥
తతస్సుగ్రీవసచివాః పర్వతేంద్రం సమాశ్రితాః ।
సంగమ్య కపిముఖ్యేన సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః ॥ ౧౨
తతస్తం భయసంవిగ్నం వాలికిల్బిషశంకితం ।
ఉవాచ హనుమాన్ వాక్యం సుగ్రీవం వాక్యకోవిదః ॥ ౧౩
సంభ్రమస్త్యజ్యతామేషః సర్వైర్వాలికృతే మహాన్ ।
మలయోఽయం గిరివరః భయం నేహాస్తి వాలినః ॥ ౧౪
యస్మాదుద్విగ్నచేతాస్త్వం ప్రద్రుతో హరిపుంగవ ।
తం క్రూరదర్శనం క్రూరం నేహ పశ్యామి వాలినం ॥ ౧౫
యస్మాత్తవ భయం సౌమ్య పూర్వజాత్ పాపకర్మణః ।
స నేహ వాలీ దుష్టాత్మా న తే పశ్యామ్యహం భయం ॥ ౧౬
అహో శాఖామృగత్వం తే వ్యక్తమేవ ప్లవంగమ ।
లఘుచిత్తతయాఽఽత్మానం న స్థాపయసి యో మతౌ ॥ ౧౭

బుద్ధివిజ్ఞానసంపన్నః ఇంగితైస్సర్వమాచర ।
న హ్యబుద్ధిం గతో రాజా సర్వభూతాని శాస్తి హి ॥ ౧౮
సుగ్రీవస్తు శుభం వాక్యం శ్రుత్వా సర్వం హనూమతః ।
తతశ్శుభతరం వాక్యం హనుమంతమువాచ హ ॥ ౧౯
దీర్ఘబాహూ విశాలాక్షౌ శరచాపాసిధారిణౌ ।
కస్య న స్యాద్భయం దృష్ట్వా హ్యేతౌ సురసుతోపమౌ ॥ ౨౦
వాలిప్రణిహితావేతౌ శంకేఽహం పురుషోత్తమౌ ।
రాజానో బహుమిత్రాశ్చ విశ్వాసో నాత్ర హి క్షమః ॥ ౨౧
అరయశ్చ మనుష్యేణ విజ్ఞేయాశ్ఛన్నచారిణః ।
విశ్వస్తానామవిశ్వస్తాః రంధ్రేషు ప్రహరంతి హి ॥ ౨౨
కృత్యేషు వాలీ మేధావీ రాజానో బహుదర్శనాః ।
భవంతి పరహంతారః తే జ్ఞేయాః ప్రాకృతైర్నరైః ॥ ౨౩
తౌ త్వయా ప్రాకృతేనైవ గత్వా జ్ఞేయౌ ప్లవంగమ ।
ఇంగితానాం ప్రకారైశ్చ రూపవ్యాభాషణేన చ ॥ ౨౪
లక్షయస్వ తయోర్భావం ప్రహృష్టమనసౌ యది ।
విశ్వాసయన్ ప్రశంసాభిః ఇంగితైశ్చ పునఃపునః ॥ ౨౫
మమైవాభిముఖం స్థిత్వా పృచ్ఛ త్వం హరిపుంగవ ।
ప్రయోజనం ప్రవేశస్య వనస్యాస్య ధనుర్ధరౌ ॥ ౨౬
శుద్ధాత్మానౌ యది త్వేతౌ జానీహి త్వం ప్లవంగమ ।
వ్యాభాషితైర్వా విజ్ఞేయా స్యాద్దుష్టాదుష్టతా తయోః ॥ ౨౭

ఇత్యేవం కపిరాజేన సందిష్టో మారుతాత్మజః ।
చకార గమనే బుద్ధిం యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౨౮

తథేతి సంపూజ్య వచస్తు తస్య తత్
కపేస్సుభీమస్య దురాసదస్య చ ।
మహానుభావో హనుమాన్ యయౌ తదా
స యత్ర రామోఽతిబలశ్చ లక్ష్మణః ॥ ౨౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వితీయస్సర్గః.

అథ తృతీయస్సర్గః.

వచో విజ్ఞాయ హనుమాన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
పర్వతాదృశ్యమూకాత్తు పుప్లువే యత్ర రాఘవౌ ॥ ౧
కపిరూపం పరిత్యజ్య హనుమాన్ మారుతాత్మజః ।
భిక్షురూపం తతో భేజే శఠబుద్ధితయా కపిః ॥ ౨
తతస్స హనుమాన్ వాచా శ్లక్ష్ణయా సుమనోజ్ఞయా ।
వినీతవదుపాగమ్య రాఘవౌ ప్రణిపత్య చ ॥ ౩
ఆబభాషే తదా వీరౌ యథావత్ ప్రశశంస చ ।
సంపూజ్య విధివద్వీరః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ ౪
ఉవాచ కామతో వాక్యం మృదు సత్యపరాక్రమౌ ।
రాజర్షి దేవప్రతిమౌ తాపసౌ సంశితవ్రతౌ ॥ ౫

దేశం కథమిమం ప్రాప్తౌ భవంతౌ వరవర్ణినౌ ।
త్రాసయంతౌ మృగగణా‌న్ అన్యాంశ్చ వనచారిణః ॥ ౬
పంపాతీరరుహా‌న్ వృక్షా‌న్ వీక్షమాణౌ సమంతతః ।
ఇమాం నదీం శుభజలాం శోభయంతౌ తపస్వినౌ ॥ ౭
ధైర్యవంతౌ సువర్ణాభౌ కౌ యువాం చీరవాససౌ ।
నిశ్శ్వసంతౌ వరభుజౌ పీడయంతావిమాః ప్రజాః ॥ ౮
సింహవిప్రేక్షితౌ వీరౌ సింహాతిబలవిక్రమౌ ।
శక్రచాపనిభే చాపే గృహీత్వా శత్రుసూదనౌ ॥ ౯
శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ వృషభశ్రేష్ఠవిక్రమౌ ।
హస్తిహస్తోపమభుజౌ ద్యుతిమంతౌ నరర్షభౌ ॥ ౧౦
ప్రభయా పర్వతేంద్రోఽయం యువయోరవభాసితః ।
రాజ్యార్హావమరప్రఖ్యౌ కథం దేశమిహాగతౌ ॥ ౧౧
పద్మపత్రేక్షణౌ వీరౌ జటామండలధారిణౌ ।
అన్యోన్యసదృశౌ వీరౌ దేవలోకాదివాగతౌ ॥ ౧౨
యదృచ్ఛయేవ సంప్రాప్తౌ చంద్రసూర్యౌ వసుంధరాం ।
విశాలవక్షసౌ వీరౌ మానుషౌ దేవరూపిణౌ ॥ ౧౩
సింహస్కంధౌ మహోత్సాహౌ సమదావివ గోవృషౌ ।
ఆయతాశ్చ సువృత్తాశ్చ బాహవః పరిఘోపమాః ॥ ౧౪
సర్వభూషణభూషార్హాః కిమర్థం న విభూషితాః ।
ఉభౌ యోగ్యావహం మన్యే రక్షితుం పృథివీమిమాం ॥ ౧౫

ససాగరవనాం కృత్స్నాం వింధ్యమేరువిభూషితాం ।
ఇమే చ ధనుషీ చిత్రే శ్లక్ష్ణే చిత్రానులేపనే ॥ ౧౬
ప్రకాశేతే యథేంద్రస్య వజ్రే హేమవిభూషితే ।
సంపూర్ణా నిశితైర్బాణైః తూణాశ్చ శుభదర్శనాః ॥ ౧౭
జీవితాంతకరైర్ఘోరైః శ్వసద్భిరివ పన్నగైః ।
మహాప్రమాణౌ విస్తీర్ణౌ తప్తహాటకభూషితౌ ॥ ౧౮
ఖడ్గావేతౌ విరాజేతే నిర్ముక్తావివ పన్నగౌ ।
ఏవం మాం పరిభాషంతం కస్మాద్వై నాభిభాషథః ॥ ౧౯
సుగ్రీవో నామ ధర్మాత్మా కశ్చిద్వానరయూథపః ।
వీరో వినికృతో భ్రాత్రా జగద్భ్రమతి దుఃఖితః ॥ ౨౦
ప్రాప్తోఽహం ప్రేషితస్తేన సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ।
రాజ్ఞా వానరముఖ్యానాం హనుమాన్నామ వానరః ॥ ౨౧
యువాభ్యాం సహ ధర్మాత్మా సుగ్రీవస్సఖ్యమిచ్ఛతి ।
తస్య మాం సచివం విత్తం వానరం పవనాత్మజం ॥ ౨౨
భిక్షురూపప్రతిచ్ఛన్నం సుగ్రీవప్రియకామ్యయా ।
ఋశ్యమూకాదిహ ప్రాప్తం కామగం కామరూపిణం ॥ ౨౩
ఏవముక్త్వా తు హనుమాన్ తౌ వీరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలః పునర్నోవాచ కించన ॥ ౨౪
ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
ప్రహృష్టవదనః శ్రీమాన్ భ్రాతరం పార్శ్వతః స్థితం ॥ ౨౫

సచివోఽయం కపీంద్రస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
తమేవ కాంక్షమాణస్య మమాంతికముపాగతః ॥ ౨౬
తమభ్యభాష సౌమిత్రే సుగ్రీవసచివం కపిం ।
వాక్యజ్ఞం మధురైర్వాక్యైః స్నేహయుక్తమరిందమ ॥ ౨౭
నానృగ్వేదవినీతస్య నాయజుర్వేదధారిణః ।
నాసామవేదవిదుషః శక్యమేవం ప్రభాషితుం ॥ ౨౮
నూనం వ్యాకరణం కృత్స్నం అనేన బహుధా శ్రుతం ।
బహు వ్యాహరతాఽనేన న కించిదపశబ్దితం ॥ ౨౯
న ముఖే నేత్రయోర్వాఽపి లలాటే చ భ్రువోస్తథా ।
అన్యేష్వపి చ గాత్రేషు దోషస్సంవిదితః క్వచిత్ ॥ 30
అవిస్తరమసందిగ్ధం అవిళంబితమద్రుతం ।
ఉరస్థం కంఠగం వాక్యం వర్తతే మధ్యమే స్వరే ॥ 3౧
సంస్కారక్రమసంపన్నాం అద్రుతామవిళంబితాం ।
ఉచ్చారయతి కల్యాణీం వాచం హృదయహారిణీం ॥ 3౨
అనయా చిత్రయా వాచా త్రిస్థానవ్యంజనస్థయా ।
కస్య నారాధ్యతే చిత్తం ఉద్యతాసేరరేరపి ॥ 33
ఏవంవిధో యస్య దూతః న భవేత్ పార్థివస్య తు ।
సిధ్యంతి హి కథం తస్య కార్యాణాం గతయోఽనఘ ॥ 3౪
ఏవంగుణగణైర్యుక్తాః యస్య స్యుః కార్యసాధకాః ।
తస్య సిధ్యంతి సర్వార్థాః దూతవాక్యప్రచోదితాః ॥ 3౫

ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిః సుగ్రీవసచివం కపిం ।
అభ్యభాషత వాక్యజ్ఞః వాక్యజ్ఞం పవనాత్మజం ॥ ౩౬
విదితా నౌ గుణా విద్వన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
తమేవ చావాం మార్గావః సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరం ॥ ౩౭
యథా బ్రవీషి హనుమన్ సుగ్రీవవచనాదిహ ।
తత్తథా హి కరిష్యావః వచనాత్తవ సత్తమ ॥ ౩౮

తతస్తస్య వాక్యం నిపుణం నిశమ్య
ప్రహృష్టరూపః పవనాత్మజః కపిః ।
మనస్సమాధాయ జయోపపత్తౌ
సఖ్యం తదా కర్తుమియేష తాభ్యాం ॥ ౩౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-తృతీయస్సర్గః

అథ చతుర్థస్సర్గః.

తతః ప్రహృష్టో హనుమాన్ కృత్యవానితి తద్వచః ।
శ్రుత్వా మధురసంభాషం సుగ్రీవం మనసా గతః ॥ ౧
భవ్యో రాజ్యాగమస్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
యదయం కృత్యవాన్ ప్రాప్తః కృత్యం చైతదుపాగతం ॥ ౨
తతః పరమసంహృష్టః హనుమాన్ ప్లవగర్షభః ।
ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం రామం వాక్యవిశారదః ॥ ౩

కిమర్థం త్వం వనం ఘోరం పంపాకాననమండితం ।
ఆగతస్సానుజో దుర్గం నానావ్యాళమృగాయుతం ॥ ౪
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణో రామచోదితః ।
ఆచచక్షే మహాత్మానం రామం దశరథాత్మజం ॥ ౫
రాజా దశరథో నామ ద్యుతిమాన్ ధర్మవత్సలః ।
చాతుర్వర్ణ్యం స్వధర్మేణ నిత్యమేవాభ్యపాలయత్ ॥ ౬
న ద్వేష్టా విద్యతే తస్య న చ స ద్వేష్టి కంచన ।
స చ సర్వేషు భూతేషు పితామహ ఇవాపరః ॥ ౭
అగ్నిష్టోమాదిభిర్యజ్ఞైః ఇష్టవానాప్తదక్షిణైః ।
తస్యాయం పూర్వజః పుత్రః రామో నామ జనైః శ్రుతః ॥ ౮
శరణ్యస్సర్వభూతానాం పితుర్నిర్దేశపారగః ।
వీరో దశరథస్యాయం పుత్రాణాం గుణవత్తమః ॥ ౯
రాజలక్షణసంపన్నః సంయుక్తో రాజసంపదా ।
రాజ్యాద్భ్రష్టో వనే వస్తుం మయా సార్ధమిహాగతః ॥ ౧౦
భార్యయా చ మహాతేజాః సీతయాఽనుగతో వశీ ।
దినక్షయే మహాతేజాః ప్రభయేవ దివాకరః ॥ ౧౧
అహమస్యావరో భ్రాతా గుణైర్దాస్యముపాగతః ।
కృతజ్ఞస్య బహుజ్ఞస్య లక్ష్మణో నామ నామతః ॥ ౧౨
సుఖార్హస్య మహార్హస్య సర్వభూతహితాత్మనః ।
ఐశ్వర్యేణ చ హీనస్య వనవాసాశ్రితస్య చ ॥ ౧౩

రక్షసాఽపహృతా భార్యా రహితే కామరూపిణా ।
తచ్చ న జ్ఞాయతే రక్షః పత్నీ యేనాస్య సా హృతా ॥ ౧౪
దనుర్నామ దితేః పుత్రః శాపాద్రాక్షసతాం గతః ।
ఆఖ్యాతస్తేన సుగ్రీవః సమర్థో వానరర్షభః ॥ ౧౫
స జ్ఞాస్యతి మహావీర్యః తవ భార్యాపహారిణం ।
ఏవముక్త్వా దనుః స్వర్గం భ్రాజమానో గతస్సుఖం ॥ ౧౬
ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యాథాతథ్యేన పృచ్ఛతః ।
అహం చైవ హి రామశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతౌ ॥ ౧౭
ఏష దత్వా చ విత్తాని ప్రాప్య చానుత్తమం యశః ।
లోకనాథః పురా భూత్వా సుగ్రీవం నాథమిచ్ఛతి ॥ ౧౮
పితా యస్య పురా హ్యాసీత్ శరణ్యో ధర్మవత్సలః ।
తస్య పుత్రశ్శరణ్యశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతః ॥ ౧౯
సర్వలోకస్య ధర్మాత్మా శరణ్యశ్శరణం పురా ।
గురుర్మే రాఘవస్సోఽయం సుగ్రీవం శరణం గతః ॥ ౨౦
యస్య ప్రసాదే సతతం ప్రసీదేయురిమాః ప్రజాః ।
స రామో వానరేంద్రస్య ప్రసాదమభికాంక్షతే ॥ ౨౧
యేన సర్వగుణోపేతాః పృథివ్యాం సర్వపార్థివాః ।
మానితాస్సతతం రాజ్ఞా సదా దశరథేన వై ॥ ౨౨
తస్యాయం పూర్వజః పుత్రః త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ।
సుగ్రీవం వానరేంద్రం తు రామశ్శరణమాగతః ॥ ౨౩

శోకాభిభూతే రామే తు శోకార్తే శరణం గతే ।
కర్తుమర్హతి సుగ్రీవః ప్రసాదం హరియూథపః ॥ ౨౪
ఏవం బ్రువాణం సౌమిత్రిం కరుణం సాశ్రులోచనం ।
హనుమాన్ ప్రత్యువాచేదం వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥ ౨౫
ఈదృశా బుద్ధిసంపన్నాః జితక్రోధా జితేంద్రియాః ।
ద్రష్టవ్యా వానరేంద్రేణ దిష్ట్యా దర్శనమాగతాః ॥ ౨౬
స హి రాజ్యాత్ పరిభ్రష్టః కృతవైరశ్చ వాలినా ।
హృతదారో వనే త్యక్తః భ్రాత్రా వినికృతో భృశం ॥ ౨౭
కరిష్యతి స సాహాయ్యం యువయోర్భాస్కరాత్మజః ।
సుగ్రీవస్సహ చాస్మాభిః సీతాయాః పరిమార్గణే ॥ ౨౮
ఇత్యేవముక్త్వా హనుమాన్ శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా ।
బభాషే సోఽభిగచ్ఛామ సుగ్రీవమితి రాఘవం ॥ ౨౯
ఏవం బ్రువాణం ధర్మాత్మా హనుమంతం స లక్ష్మణః ।
ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయం ఇదం ప్రోవాచ రాఘవం ॥ ౩౦
కపిః కథయతే హృష్టః యథాఽయం మారుతాత్మజః ।
కృత్యవాన్ సోపి సంప్రాప్తః కృతకృత్యోఽసి రాఘవ ॥ ౩౧
ప్రసన్నముఖవర్ణశ్చ వ్యక్తం హృష్టశ్చ భాషతే ।
నానృతం వక్ష్యతే వీరః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ ౩౨
తతస్స తు మహాప్రాజ్ఞః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ।
జగామాదాయ తౌ వీరౌ హరిరాజాయ రాఘవౌ ॥ ౩౩

భిక్షురూపం పరిత్యజ్య వానరం రూపమాస్థితః ।
పృష్ఠమారోప్య తౌ వీరౌ జగామ కపికుంజరః ॥ ౩౪

స తు విపులయశాః కపిప్రవీరః
పవనసుతః కృతకృత్యవత్ ప్రహృష్టః ।
గిరివరమురువిక్రమః ప్రయాతః
సుశుభమతిస్సహ రామలక్ష్మణాభ్యాం ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే చతుర్థస్సర్గః.

అథ పంచమస్సర్గః.

ఋశ్యమూకాత్తు హనుమాన్ గత్వా తు మలయం గిరిం ।
ఆచచక్షే తదా వీరౌ కపిరాజాయ రాఘవౌ ॥ ౧
అయం రామో మహాప్రాజ్ఞః సంప్రాప్తో దృఢవిక్రమః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా రామోఽయం సత్యవిక్రమః ॥ ౨
ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః రామో దశరథాత్మజః ।
ధర్మే నిగదితశ్చైవ పితుర్నిర్దేశపారగః ॥ ౩
తస్యాస్య వసతోఽరణ్యే నియతస్య మహాత్మనః ।
రావణేన హృతా భార్యా స త్వాం శరణమాగతః ॥ ౪
రాజసూయాశ్వమేధైశ్చ వహ్నిర్యేనాభితర్పితః ।
దక్షిణాశ్చ తథోత్సృష్టాః గావశ్శతసహస్రశః ॥ ౫

తపసా సత్యవాక్యేన వసుధా యేన పాలితా ।
స్త్రీహేతోస్తస్య పుత్రోఽయం రామస్త్వాం శరణం గతః ॥ ౬
భవతా సఖ్యకామౌ తౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
ప్రతిగృహ్యార్చయస్వైతౌ పూజనీయతమావుభౌ ॥ ౭
శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం సుగ్రీవో హృష్టమానసః ।
భయం చ రాఘవాద్ఘోరం ప్రజహౌ విగతజ్వరః ॥ ౮
స కృత్వా మానుషం రూపం సుగ్రీవః ప్లవగర్షభః ।
దర్శనీయతమో భూత్వా ప్రీత్యా ప్రోవాచ రాఘవం ॥ ౯
భవాన్ ధర్మవినీతశ్చ విక్రాంతస్సర్వవత్సలః ।
ఆఖ్యాతా వాయుపుత్రేణ తత్త్వతో మే భవద్గుణాః ॥ ౧౦
తన్మమైవైష సత్కారః లాభశ్చైవోత్తమః ప్రభో ।
యత్త్వమిచ్ఛసి సౌహార్దం వానరేణ మయా సహ ॥ ౧౧
రోచతే యది వా సఖ్యం బాహురేష ప్రసారితః ।
గృహ్యతాం పాణినా పాణిః మర్యాదా బధ్యతాం ధ్రువా ॥
ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితం ।
స ప్రహృష్టమనా హస్తం పీడయామాస పాణినా ॥ ౧౩
హృద్యం సౌహృదమాలంబ్య పర్యష్వజత పీడితం ।
తతో హనూమాన్ సంత్యజ్య భిక్షురూపమరిందమః ॥ ౧౪
కాష్ఠయోః స్వేన రూపేణ జనయామాస పావకం ।
దీప్యమానం తతో వహ్నిం పుష్పైరభ్యర్చ్య సత్కృతం ॥ ౧౫

తయోర్మధ్యేఽథ సుప్రీతః నిదధే సుసమాహితః ।
తతోఽగ్నిం దీప్యమానం తౌ చక్రతుశ్చ ప్రదక్షిణం ॥ ౧౬
సుగ్రీవో రాఘవశ్చైవ వయస్యత్వముపాగతౌ ।
తతస్సుప్రీతమనసౌ తావుభౌ హరిరాఘవౌ ॥ ౧౭
అన్యోన్యమభివీక్షంతౌ న తృప్తిముపజగ్మతుః ।
త్వం వయస్యోఽసి మే హృద్యః హ్యేకం దుఃఖం సుఖం చ నౌ ॥
సుగ్రీవో రాఘవం వాక్యం ఇత్యువాచ ప్రహృష్టవత్ ।
తతస్స పర్ణబహుళాం ఛిత్వా శాఖాం సుపుష్పితాం ॥ ౧౯
సాలస్యాస్తీర్య సుగ్రీవః నిషసాద సరాఘవః ।
లక్ష్మణాయాథ సంహృష్టః హనుమాన్ ప్లవగర్షభః ॥ ౨౦
శాఖాం చందనవృక్షస్య దదౌ పరమపుష్పితాం ।
తతః ప్రహృష్టస్సుగ్రీవః శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా ॥ ౨౧
ప్రత్యువాచ తదా రామం హర్షవ్యాకులలోచనః ।
అహం వినికృతో రామ చరామీహ భయార్దితః ॥ ౨౨
హృతభార్యో వనే త్రస్తః దుర్గమేతదుపాశ్రితః ।
సోఽహం త్రస్తో వనే భీతః వసామ్యుద్భ్రాంతచేతనః ॥ ౨౩
వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృతవైరశ్చ రాఘవ ।
వాలినో మే మహాభాగ భయార్తస్యాభయం కురు ॥ ౨౪
కర్తుమర్హసి కాకుత్స్థ భయం మే న భవేద్యథా ।
ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః ॥ ౨౫

ప్రత్యభాషత కాకుత్‌స్థః సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ ।
ఉపకారఫలం మిత్రం విదితం మె మహాకపె ॥ ౨౬
వాలినం తం వధిష్యామి తవ భార్యాపహారిణం ।
అమోఘాస్సూర్యసంకాశాః మమైతె నిశితాశ్శరాః ॥ ౨౭
తస్మిన్ వాలిని దుర్వృత్తె నిపతిష్యంతి వేగితాః ।
కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్నాః మహేంద్రాశనిసంనిభాః ॥ ౨౮
తీక్ష్ణాగ్రా ఋజుపర్వాణః సరోషా భుజగా ఇవ ।
తమద్య వాలినం పశ్య క్రూరైరాశీవిషోపమైః ॥ ౨౯
శరైర్వినిహతం భూమౌ వికీర్ణమివ పర్వతం ।
స తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితం ॥ ౩౦
సుగ్రీవః పరమప్రీతః సుమహద్వాక్యమబ్రవీత్ ।

తవ ప్రసాదేన నృసింహ రాఘవ
ప్రియాం చ రాజ్యం చ సమాప్నుయామహం ।
తథా కురు త్వం నరదేవ వైరిణం
యథా నిహంస్యద్య రిపుం మమాగ్రజం ॥ ౩౧
సీతాకపీంద్రక్షణదాచరాణాం
రాజీవహేమజ్వలనోపమాని ।
సుగ్రీవరామప్రణయప్రసంగే
వామాని నేత్రాణి సమం స్ఫురంతి ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచమస్సర్గః.

అథ షష్ఠస్సర్గః.

—o—

పునరేవాబ్రవీత్ ప్రీతః రాఘవం రఘునందనం ।
అయమాఖ్యాతి మే రామ సచివో మంత్రిసత్తమః ॥ ౧
హనుమాన్ యన్నిమిత్తం త్వం నిర్జనం వనమాగతః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వసతశ్చ వనే తవ ॥ ౨
రక్షసాఽపహృతా భార్యా మైథిలీ జనకాత్మజా ।
త్వయా వియుక్తా రుదతీ లక్ష్మణేన చ ధీమతా ॥ ౩
అంతరప్రేప్సునా తేన హత్వా గృధ్రం జటాయుషం ।
భార్యావియోగజం దుఃఖం అచిరాత్ త్వం విమోక్ష్యసే ॥ ౪
అహం తామానయిష్యామి నష్టాం వేదశ్రుతీమివ ।
రసాతలే వా వర్తంతీం వర్తంతీం వా నభస్తలే ॥ ౫
అహమానీయ దాస్యామి తవ భార్యామరిందమ ।
ఇదం తథ్యం మమ వచః త్వమవేహి చ రాఘవ ॥ ౬
న శక్యా సా జరయితుం అపి సేంద్రైస్సురాసురైః ।
తవ భార్యా మహాబాహో భక్ష్యం విషకృతం యథా ॥ ౭
త్యజ శోకం మహాబాహో తాం కాంతామానయామి తే ।
అనుమానాత్తు జానామి మైథిలీ సా న సంశయః ॥ ౮
హ్రియమాణా మయా దృష్టా రక్షసా క్రూరకర్మణా ।
క్రోశంతీ రామ రామేతి లక్ష్మణేతి చ విస్వరం ॥ ౯

స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే పన్నగేంద్రవధూర్యథా ।
ఆత్మనా పంచమం మాం హి దృష్ట్వా శైలతలే స్థితం ॥ ౧౦
ఉత్తరీయం తయా త్యక్తం శుభాన్యాభరణాని చ ।
తాన్యస్మాభిర్గృహీతాని నిహితాని చ రాఘవ ॥ ౧౧
ఆనయిష్యామ్యహం తాని ప్రత్యభిజ్ఞాతుమర్హసి ।
తమబ్రవీత్తతో రామః సుగ్రీవం ప్రియవాదినం ॥ ౧౨
ఆనయస్వ సఖే శీఘ్రం కిమర్థం ప్రవిళంబసే ।
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః శైలస్య గహనాం గుహాం ॥ ౧౩
ప్రవివేశ తతశ్శీఘ్రం రాఘవప్రియకామ్యయా ।
ఉత్తరీయం గృహీత్వా తు శుభాన్యాభరణాని చ ॥ ౧౪
ఇదం పశ్యేతి రామాయ దర్శయామాస వానరః ।
తతో గృహీత్వా తద్వాసః శుభాన్యాభరణాని చ ॥ ౧౫
అభవద్బాష్పసంరుద్ధః నీహారేణేవ చంద్రమాః ।
సీతాస్నేహప్రవృత్తేన స తు బాష్పేణ దూషితః ॥ ౧౬
హా ప్రియేతి రుదన్ ధైర్యం ఉత్సృజ్య న్యపతత్ క్షితౌ ।
హృది కృత్వా తు బహుశః తమలంకారముత్తమం ॥ ౧౭
నిశశ్వాస భృశం సర్పః బిలస్థ ఇవ రోషితః ।
అవిచ్ఛిన్నాశ్రువేగస్తు సౌమిత్రిం వీక్ష్య పార్శ్వతః ॥ ౧౮
పరిదేవయితుం దీనం రామస్సముపచక్రమే ।
పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యా సంత్యక్తం హ్రియమాణయా ॥ ౧౯

ఉత్తరీయమిదం భూమౌ శరీరాద్భూషణాని చ ।
శాద్వలిన్యాం ధ్రువం భూమ్యాం సీతయా హ్రియమాణయా ॥
ఉత్సృష్టం భూషణమిదం తథారూపం హి దృశ్యతే ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౧
నాహం జానామి కేయూరే నాహం జానామి కుండలే ।
నూపురే త్వభిజానామి నిత్యం పాదాభివందనాత్ ॥ ౨౨
తతస్స రాఘవో దీనః సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ।
బ్రూహి సుగ్రీవ కం దేశం హ్రియంతీ లక్షితా త్వయా ॥ ౨౩
రక్షసా రౌద్రరూపేణ మమ ప్రాణైః ప్రియా ప్రియా ।
క్వ వా వసతి తద్రక్షః మహద్వ్యసనదం మమ ॥ ౨౪
యన్నిమిత్తమహం సర్వాన్ నాశయిష్యామి రాక్షసాన్ ।
హరతా మైథిలీం యేన మాం చ రోషయతా భృశం ॥ ౨౫
ఆత్మనో జీవితాంతాయ మృత్యుద్వారమపావృతం ।

మమ దయితతరా హృతా వనాంతాత్
రజనిచరేణ విమథ్య యేన సా ।
కథయ మమ రిపుం త్వమద్య వై
ప్లవగపతే యమసాదనం నయామి ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షష్ఠస్సర్గః.

అథ సప్తమస్సర్గః.

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః రామేణార్తేన వానరః ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం సబాష్పం బాష్పగద్గదః ॥ ౧
న జానే నిలయం తస్య సర్వథా పాపరక్షసః ।
సామర్థ్యం విక్రమం వాఽపి దౌష్కులేయస్య వా కులం॥ ౨
సత్యం తే ప్రతిజానామి త్యజ శోకమరిందమ ।
కరిష్యామి తథా యత్నం యథా ప్రాప్స్యసి మైథిలీం ॥ ౩
రావణం సగణం హత్వా పరితోష్యాత్మపౌరుషం ।
తథాఽస్మి కర్తా న చిరాత్ యథా ప్రీతో భవిష్యసి ॥ ౪
అలం వైక్లబ్యమాలంబ్య ధైర్యమాత్మగతం స్మర ।
త్వద్విధానామసదృశం ఈదృశం విద్ధి లాఘవం ॥ ౫
మయాఽపి వ్యసనం ప్రాప్తం భార్యాహరణజం మహత్ ।
న చాహమేవం శోచామి న చ ధైర్యం పరిత్యజే ॥ ౬
నాహం తామనుశోచామి ప్రాకృతో వానరోపి సన్ ।
మహాత్మా చ వినీతశ్చ కిం పునర్ధృతిమాన్ భవాన్ ॥ ౭
బాష్పమాపతితం ధైర్యాత్ నిగ్రహీతుం త్వమర్హసి ।
మర్యాదాం సత్త్వయుక్తానాం ధృతిం నోత్స్రష్టుమర్హసి ॥ ౮
వ్యసనే వాఽర్థకృచ్ఛ్రే వా భయే వా జీవతాంతకే ।
విమృశన్ వై స్వయా బుద్ధ్యా ధృతిమాన్ నావసీదతి ॥ ౯

బాలిశస్తు నరో నిత్యం వైక్లబ్యం యోఽనువర్తతే ।
స మజ్జత్యవశశ్శోకే భారాక్రాంతేవ నౌర్జలే ॥ ౧౦
ఏషోఽంజలిర్మయా బద్ధః ప్రణయాత్ త్వాం ప్రసాదయే ।
పౌరుషం శ్రయ శోకస్య నాంతరం దాతుమర్హసి ॥ ౧౧
యే శోకమనువర్తంతే న తేషాం విద్యతే సుఖం ।
తేజశ్చ క్షీయతే తేషాం న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ ౧౨
శోకేనాభిప్రపన్నస్య జీవితే చాపి సంశయః ।
స శోకం త్యజ రాజేంద్ర ధైర్యమాశ్రయ కేవలం ॥ ౧౩
హితం వయస్యభావేన బ్రూమి నోపదిశామి తే ।
వయస్యతాం పూజయన్మే న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ ౧౪
మధురం సాంత్వితస్తేన సుగ్రీవేణ స రాఘవః ।
ముఖమశ్రుపరిక్లిన్నం వస్త్రాంతేన ప్రమార్జయత్ ॥ ౧౫
ప్రకృతిస్థస్తు కాకుత్స్థః సుగ్రీవవచనాత్ ప్రభుః ।
సంపరిష్వజ్య సుగ్రీవం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౬
కర్తవ్యం యద్వయస్యేన స్నిగ్ధేన చ హితేన చ ।
అనురూపం చ యుక్తం చ కృతం సుగ్రీవ తత్త్వయా ॥ ౧౭
ఏష చ ప్రకృతిస్థోఽహం అనునీతస్త్వయా సఖే ।
దుర్లభో హీదృశో బంధుః అస్మిన్ కాలే విశేషతః ॥ ౧౮
కిం తు యత్నస్త్వయా కార్యః మైథిల్యాః పరిమార్గణే ।
రాక్షసస్య చ రౌద్రస్య రావణస్య దురాత్మనః ॥ ౧౯

మయా చ యదనుష్ఠేయం విస్రబ్ధేన తదుచ్యతాం ।
వర్షాస్వివ చ సుక్షేత్రే సర్వం సంపద్యతే మయి ॥ ౨౦
మయా చ యదిదం వాక్యం అభిమానాత్ సమీరితం ।
తత్త్వయా హరిశార్దూల తత్త్వమిత్యుపధార్యతాం ॥ ౨౧
అనృతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యే కదాచన ।
ఏతత్తే ప్రతిజానామి సత్యేనైవ చ తే శపే ॥ ౨౨
తతః ప్రహృష్టస్సుగ్రీవః వానరైస్సచివైస్సహ ।
రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా ప్రతిజ్ఞాతం విశేషతః ॥ ౨౩
ఏవమేకాంతసంపృక్తౌ తతస్తౌ నరవానరౌ ।
ఉభావన్యోన్యసదృశం సుఖం దుఃఖం ప్రభాషతాం ॥ ౨౪

మహానుభావస్య వచో నిశమ్య
హరిర్నరాణామృషభస్య తస్య ।
కృతం స మేనే హరివీరముఖ్యః
తదా స్వకార్యం హృదయేన విద్వాన్ ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తమస్సర్గః

అథ అష్టమస్సర్గః.

పరితుష్టస్తు సుగ్రీవః తేన వాక్యేన వానరః ।
లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧

సర్వథాఽహమనుగ్రాహ్యః దేవతానామసంశయః ।
ఉపపన్నగుణోపేతః సఖా యస్య భవాన్ మమ ॥ ౨
శక్యం ఖలు భవేద్రామ సహాయేన త్వయాఽనఘ ।
సురరాజ్యమపి ప్రాప్తుం స్వరాజ్యం కిం పునః ప్రభో ॥ ౩
సోఽహం సభాజ్యో బంధూనాం సుహృదాం చైవ రాఘవ ।
యస్యాగ్నిసాక్షికం మిత్రం లబ్ధం రాఘవవంశజం ॥ ౪
అహమప్యనురూపస్తే వయస్యో జ్ఞాస్యసే శనైః ।
న తు వక్తుం సమర్థోఽహం స్వయమాత్మగతాన్ గుణాన్ ॥ ౫
మహాత్మనాం తు భూయిష్ఠం త్వద్విధానాం కృతాత్మనాం ।
నిశ్చలా భవతి ప్రీతిః ధైర్యమాత్మవతామివ ॥ ౬
రజతం వా సువర్ణం వా వస్త్రాణ్యాభరణాని చ ।
అవిభక్తాని సాధూనాం అవగచ్ఛంతి సాధవః ॥ ౭
ఆఢ్యో వాఽపి దరిద్రో వా దుఃఖితస్సుఖితోఽపి వా ।
నిర్దోషో వా సదోషో వా వయస్యః పరమా గతిః ॥ ౮
ధనత్యాగస్సుఖత్యాగః దేహత్యాగోపి వా పునః ।
వయస్యార్థే ప్రవర్తంతే స్నేహం దృష్ట్వా తథావిధం ॥ ౯
తత్తథేత్యబ్రవీద్రామః సుగ్రీవం ప్రియవాదినం ।
లక్ష్మణస్యాగ్రతో లక్ష్మ్యా వాసవస్యేవ ధీమతః ॥ ౧౦
తతో రామం స్థితం దృష్ట్వా లక్ష్మణం చ మహాబలం ।
సుగ్రీవస్సర్వతశ్చక్షుః వనే లోలమపాతయత్ ॥ ౧౧

స దదర్శ తతస్సాలం అవిదూరే హరీశ్వరః ।
సుపుష్పమీషత్పత్రాఢ్యం భ్రమరైరుపశోభితం ॥ ౧౨
తస్యైకాం పర్ణబహుళాం భఙ్క్త్వా శాఖాం సుపుష్పితాం ।
సాలస్యాస్తీర్య సుగ్రీవః నిషసాద సరాఘవః ॥ ౧౩
తావాసీనౌ తతో దృష్ట్వా హనుమానపి లక్ష్మణం ।
సాలశాఖాం సముత్పాట్య వినీతముపవేశయత్ ॥ ౧౪
సుఖోపవిష్టం రామం తు ప్రసన్నముదధిం యథా ।
ఫలపుష్పసమాకీర్ణే తస్మిన్ గిరివరోత్తమే ॥ ౧౫
తతః ప్రహృష్టస్సుగ్రీవః శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా ।
ఉవాచ ప్రణయాద్రామం హర్షవ్యాకులితాక్షరం ॥ ౧౬
అహం వినికృతో భ్రాత్రా చరామ్యేష భయార్దితః ।
ఋశ్యమూకం గిరివరం హృతభార్యస్సుదుఃఖితః ॥ ౧౭
సోఽహం త్రస్తో భయే మగ్నః వసామ్యుద్భ్రాన్తచేతనః ।
వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృతవైరశ్చ రాఘవ ॥ ౧౮
వాలినో మే భయార్తస్య సర్వలోకాభయఙ్కర ।
మమాపి త్వమనాథస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౯
ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః ।
ప్రత్యువాచ స కాకుత్స్థః సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ ॥ ౨౦
ఉపకారఫలం మిత్రం అపకారోఽరిలక్షణం ।
అద్యైవ తం హనిష్యామి తవ భార్యాపహారిణం ॥ ౨౧

ఇమే హి మే మహావేగాః పత్రిణస్తిగ్మతేజసః ।
కార్తికేయవనోద్భూతాః శరా హేమవిభూషితాః ॥ ౨౨
కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్నాః మహేంద్రాశనిసంనిభాః ।
సుపర్వాణస్సుతీక్ష్ణాగ్రాః సరోషా భుజగా ఇవ ॥ ౨౩
భ్రాతృసంజ్ఞమమిత్రం తే వాలినం కృతకిల్బిషం ।
శరైర్వినిహతం పశ్య వికీర్ణమివ పర్వతం ॥ ౨౪
రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా సుగ్రీవో వాహినీపతిః ।
ప్రహర్షమతులం లేభే సాధు సాధ్వితి చాబ్రవీత్ ॥ ౨౫
రామ శోకాభిభూతోఽహం శోకార్తానాం భవాన్ గతిః ।
వయస్య ఇతి కృత్వా హి త్వయ్యహం పరిదేవయే ॥ ౨౬
త్వం హి పాణిప్రదానేన వయస్యో మేఽగ్నిసాక్షికం ।
కృతః ప్రాణైర్బహుమతః సత్యేనాపి శపామి తే ॥ ౨౭
వయస్య ఇతి కృత్వా చ విస్రబ్ధం ప్రవదామ్యహం ।
దుఃఖమంతర్గతం యన్మే మనో హరతి నిత్యశః ॥ ౨౮
ఏతావదుక్త్వా వచనం బాష్పదూషితలోచనః ।
బాష్పోపహతయా వాచా నోచ్చైశ్శక్నోతి భాషితుం ॥ ౨౯
బాష్పవేగం తు సహసా నదీవేగమివాగతం ।
ధారయామాస ధైర్యేణ సుగ్రీవో రామసంనిధౌ ॥ ౩౦
సంనిగృహ్య తు తం బాష్పం ప్రమృజ్య నయనే శుభే ।
వినిశ్శ్వస్య చ తేజస్వీ రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౧

పురాఽహం వాలినా రామ రాజ్యాత్ స్వాదవరోపితః ।
పరుషాణి చ సంశ్రావ్య నిర్ధూతోఽస్మి బలీయసా ॥ ౩౨
హృతా భార్యా చ మే తేన ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీ ।
సుహృదశ్చ మదీయా యే సంయతా బంధనేషు తే ॥ ౩౩
యత్నవాంశ్చ సుదుష్టాత్మా మద్వినాశాయ రాఘవ ।
బహుశస్తత్ప్రయుక్తాశ్చ వానరా నిహతా మయా ॥ ౩౪
శంకయా త్వేతయా చాహం దృష్ట్వా త్వామపి రాఘవ ।
నోపసర్పామ్యహం భీతః భయే సర్వే హి బిభ్యతి ॥ ౩౫
కేవలం హి సహాయా మే హనుమత్ప్రముఖాస్త్విమే ।
అతోఽహం ధారయామ్యద్య ప్రాణాన్ కృచ్ఛ్రగతోఽపి సన్ ॥
ఏతే హి కపయః స్నిగ్ధాః మాం రక్షంతి సమంతతః ।
సహ గచ్ఛంతి గంతవ్యే నిత్యం తిష్ఠంతి చ స్థితే ॥ ౩౭
సంక్షేపస్త్వేష తే రామ కిముక్త్వా విస్తరం హి తే ।
స మే జ్యేష్ఠో రిపుర్భ్రాతా వాలీ విశ్రుతపౌరుషః ॥ ౩౮
తద్వినాశాద్ధి మే దుఃఖం ప్రణష్టం స్యాదనంతరం ।
సుఖం మే జీవితం చైవ తద్వినాశనిబంధనం ॥ ౩౯
ఏష మే రామ శోకాంతః శోకార్తేన నివేదితః ।
దుఃఖితస్సుఖితో వాఽపి సఖ్యుర్నిత్యం సఖా గతిః ॥ ౪౦
శ్రుత్వైతద్వచనం రామః సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ।
కింనిమిత్తమభూద్వైరం శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః ॥ ౪౧

సుఖం హి కారణం శ్రుత్వా వైరస్య తవ వానర ।
ఆనంతర్యం విధాస్యామి సంప్రధార్య బలాబలం ॥ ౪౨
బలవాన్ హి మమామర్షః శ్రుత్వా త్వామవమానితం ।
వర్తతే హృదయోత్కంపీ ప్రావృడ్వేగ ఇవాంభసః ॥ ౪౩
హృష్టః కథయ విస్రబ్ధః యావదారోప్యతే ధనుః ।
సృష్టశ్చ హి మయా బాణః నిరస్తశ్చ రిపుస్తవ ॥ ౪౪
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః కాకుత్స్థేన మహాత్మనా ।
ప్రహర్షమతులం లేభే చతుర్భిస్సహ వానరైః ॥ ౪౫
తతః ప్రహృష్టవదనః సుగ్రీవో లక్ష్మణాగ్రజే ।
వైరస్య కారణం తత్త్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ ౪౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టమస్సర్గః.

అథ నవమస్సర్గః.

శ్రూయతాం రామ యద్వృత్తం ఆదిప్రభృతి తత్త్వయా ।
యథా వైరం సముద్భూతం యథా చాహం నిరాకృతః ॥ ౧
వాలీ నామ మమ భ్రాతా జ్యేష్ఠశ్శత్రునిషూదనః ।
పితుర్బహుమతో నిత్యం మమాపి చ తథా పురా ॥ ౨
పితర్యుపరతేఽస్మాకం జ్యేష్ఠోఽయమితి మంత్రిభిః ।
కపీనామీశ్వరో రాజ్యే కృతః పరమసంమతః ॥ ౩

రాజ్యం ప్రశాసతస్తస్య పితృపైతామహం మహత్ ।
అహం సర్వేషు కాలేషు ప్రణతః ప్రేష్యవత్ స్థితః ॥ ౪
మాయావీ నామ తేజస్వీ పూర్వజో దుందుభేస్సుతః ।
తేన తస్య మహద్వైరం స్త్రీకృతం విశ్రుతం పురా ॥ ౫
స తు సుప్తజనే రాత్రౌ కిష్కింధాద్వారమాగతః ।
నర్దతి స్మ సుసంరబ్ధః వాలినం చాహ్వయద్రణే ॥ ౬
ప్రసుప్తస్తు మమ భ్రాతా నర్దితం భైరవస్వనం ।
శ్రుత్వా న మమృషే వాలీ నిష్పపాత జవాత్తదా ॥ ౭
స తు వై నిస్సృతః క్రోధాత్ తం హంతుమసురోత్తమం ।
వార్యమాణస్తతః స్త్రీభిః మయా చ ప్రణతాత్మనా ॥ ౮
స తు నిర్ధూయ సర్వాన్నో నిర్జగామ మహాబలః ।
తతోఽహమపి సౌహార్దాత్ నిస్సృతో వాలినా సహ ॥ ౯
స తు మే భ్రాతరం దృష్ట్వా మాం చ దూరాదవస్థితం ।
అసురో జాతసంత్రాసః ప్రదుద్రావ తతో భృశం ॥ ౧౦
తస్మిన్ ద్రవతి సంత్రస్తే హ్యావాం ద్రుతతరం గతౌ ।
ప్రకాశశ్చ కృతో మార్గః చంద్రేణోద్గచ్ఛతా తదా ॥ ౧౧
స తృణైరావృతం దుర్గం ధరణ్యా వివరం మహత్ ।
ప్రవివేశాసురో వేగాత్ ఆవామాసాద్య విష్ఠితౌ ॥ ౧౨
తం ప్రవిష్టం రిపుం దృష్ట్వా బిలం రోషవశం గతః ।
మామువాచ తదా వాలీ వచనం క్షుభితేంద్రియః ॥ ౧౩

ఇహ త్వం తిష్ఠ సుగ్రీవ బిలద్వారి సమాహితః ।
యావత్తత్ర ప్రవిశ్యాహం నిహన్మి సహసా రిపుం ॥ ౧౪
మయా త్వేతద్వచః శ్రుత్వా యాచితస్స పరంతపః ।
శాపయిత్వా తు మాం పద్భ్యాం ప్రవివేశ బిలం మహత్ ॥ ౧౫
తస్య ప్రవిష్టస్య బిలం సాగ్రస్సంవత్సరో గతః ।
స్థితస్య చ మమ ద్వారి స కాలో వ్యత్యవర్తత ॥ ౧౬
అహం తు నష్టం జ్ఞాత్వా తం స్నేహాదాగతసంభ్రమః ।
భ్రాతరం న చ పశ్యామి పాపాశంకి చ మే మనః ॥ ౧౭
అథ దీర్ఘస్య కాలస్య బిలాత్తస్మాద్వినిస్సృతం ।
సఫేనం రుధిరం రక్తం అహం దృష్ట్వా సుదుఃఖితః ॥ ౧౮
నర్దతామసురాణాం చ ధ్వనిర్మే శ్రోత్రమాగతః ।
నిరస్తస్య చ సంగ్రామే క్రోశతో నిస్స్వనో గురోః ॥ ౧౯
అహం త్వవగతో బుద్ధ్వా చిహ్నైస్తైర్భ్రాతరం హతం ।
పిధాయ చ బిలద్వారం శిలయా గిరిమాత్రయా ॥ ౨౦
శోకార్తశ్చోదకం కృత్వా కిష్కింధామాగతస్సఖె ।
గూహమానస్య మే తత్త్వం యత్నతో మంత్రిభిః శ్రుతం ॥ ౨౧
తతోఽహం తైస్సమాగమ్య సంమతైరభిషేచితః ।
రాజ్యం ప్రశాసతస్తస్య న్యాయతో మమ రాఘవ ॥ ౨౨
ఆజగామ రిపుం హత్వా వాలీ తమనురోత్తమం ।
అభిషిక్తం తు మాం దృష్ట్వా వాలీ సంరక్తలోచనః ॥ ౨౩

నుదీయాన్ మంత్రిణో బధ్వా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ।
నిగ్రహేఽపి సమర్థస్య తం పాపం ప్రతి రాఘవ ॥ ౨౪
న ప్రావర్తత మే బుద్ధిః భ్రాతృగౌరవయంత్రితా ।
హత్వా శత్రుం స మే భ్రాతా ప్రవివేశ పురం తదా ॥ ౨౫
మానయంస్తం మహాత్మానం యథావచ్చాభ్యవాదయం ।
ఉక్తాశ్చ నాశిషస్తేన సంతుష్టేనాంతరాత్మనా ॥ ౨౬
నత్వా పాదావహం తస్య ముకుటేనాస్పృశం ప్రభో ।
అపి వాలీ మమ క్రోధాత్ న ప్రసాదం చకార సః ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-నవమస్సర్గః.

అథ దశమస్సర్గః.

తతః క్రోధసమావిష్టం సంరబ్ధం తముపాగతం ।
అహం ప్రసాదయాంచక్రే భ్రాతరం ప్రియకామ్యయా ॥ ౧
దిష్ట్యాఽసి కుశలీ ప్రాప్తః నిహతశ్చ త్వయా రిపుః ॥
అనాథస్య హి మే నాథః త్వమేకోఽనాథనందనః ॥ ౨
ఇదం బహుశలాకం తే పూర్ణచంద్రమివోదితం ।
ఛత్రం సవాలవ్యజనం ప్రతీచ్ఛస్వ మయోద్యతం ॥ ౩
ఆర్తశ్చాథ బిలద్వారి స్థితస్సంవత్సరం నృప ।
దృష్ట్వాఽహం శోణితం ద్వారి బిలాచ్చాపి సముత్థితం ॥ ౪

శోకసంవిగ్నహృదయః భృశం వ్యాకులితేంద్రియః ।
అపిధాయ బిలద్వారం శైలశృంగేణ తత్తథా ॥ ౫
తస్మాద్దేశాదపాక్రమ్య కిష్కింధాం ప్రావిశం పునః ।
విషాదాత్ త్విహ మాం దృష్ట్వా పౌరైర్మంత్రిభిరేవ చ ॥ ౬
అభిషిక్తో న కామేన తన్మే త్వం క్షంతుమర్హసి ।
త్వమేవ రాజా మానార్హః సదా చాహం యథాపురం ॥ ౭
రాజభావనియోగోఽయం మయా త్వద్విరహాత్ కృతః ।
సామాత్యపౌరనగరం స్థితం నిహతకంటకం ॥ ౮
న్యాసభూతమిదం రాజ్యం తవ నిర్యాతయామ్యహం ।
మా చ రోషం కృథాస్సౌమ్య మయి శత్రునిబర్హణ ॥ ౯
యాచే త్వాం శిరసా రాజన్ మయా బద్ధోఽయమంజలిః ।
బలాదస్మి సమాగమ్య మంత్రిభిః పురవాసిభిః ॥ ౧౦
రాజభావే నియుక్తోఽహం శూన్యదేశజిగీషయా ।
స్నిగ్ధమేవం బ్రువాణం మాం స తు నిర్భర్త్స్య వానరః ॥ ౧౧
ధిక్త్వామితి చ మాముక్త్వా బహు తత్తదువాచ హ ।
ప్రకృతీశ్చ సమానీయ మంత్రిణశ్చైవ సంమతాన్ ॥ ౧౨
మామాహ సుహృదాం మధ్యే వాక్యం పరమగర్హితం ।
విదితం వో యథా రాత్రౌ మాయావీ స మహాసురః ॥ ౧౩
మాం సమాహ్వయత క్రూరః యుద్ధకాంక్షీ సుదుర్మతిః ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా నిస్సృతోఽహం నృపాలయాత్ ॥౧౪

అనుయాతశ్చ మాం తూర్ణం అయం భ్రాతా సుదారుణః ।
స తు దృష్ట్వైవ మాం రాత్రౌ సద్వితీయం మహాబలః ॥ ౧౫
ప్రాద్రవద్భయసంత్రస్తః వీక్ష్యావాం తమనుద్రుతౌ ।
అనుద్రుతశ్చ వేగేన ప్రవివేశ మహాబిలం ॥ ౧౬
తం ప్రవిష్టం విదిత్వా తు సుఘోరం సుమహద్బిలం ।
అయముక్తోఽథ మే భ్రాతా మయా తు క్రూరదర్శనః ॥ ౧౭
అహత్వా నాస్తి మే శక్తిః ప్రతిగంతుమితఃపురీం ।
బిలద్వారి ప్రతీక్ష త్వం యావదేనం నిహన్మ్యహం ॥ ౧౮
స్థితోఽయమితి మత్వా తు ప్రవిష్టోఽహం దురాసదం ।
తం చ మే మార్గమాణస్య గతస్సంవత్సరస్తదా ॥ ౧౯
స తు దృష్టో మయా శత్రుః అనిర్వేదాద్భయావహః ।
నిహతశ్చ మయా తత్ర సోఽసురో బంధుభిస్సహ ॥ ౨౦
తస్యాస్యాత్తు ప్రవృత్తేన రుధిరౌఘేణ తద్బిలం ।
పూర్ణమాసీద్దురాక్రామం స్తనతస్తస్య భూతలే ॥ ౨౧
సూదయిత్వా తు తం శత్రుం విక్రాంతం దుందుభేస్సుతం ।
నిష్క్రామన్నేవ పశ్యామి బిలస్యాపిహితం ముఖం ॥ ౨౨
విక్రోశమానస్య తు మే సుగ్రీవేతి పునఃపునః ।
యదా ప్రతివచో నాస్తి తతోఽహం భృశదుఃఖితః ॥ ౨౩
పాదప్రహారైస్తు మయా బహుభిస్తద్విదారితం ।
తతోఽహం తేన నిష్క్రమ్య యథాపురముపాగతః ॥ ౨౪

అత్రానేనాస్మి సంరుద్ధః రాజ్యం ప్రార్థయతాఽఽత్మనః ।
సుగ్రీవేణ నృశంసేన విస్మృత్య భ్రాతృసౌహృదం ॥ ౨౫
ఏవముక్త్వా తు మాం తత్ర వస్త్రేణైకేన వానరః ।
నిర్వాసయామాస తదా వాలీ విగతసాధ్వసః ॥ ౨౬
తేనాహమపవిద్ధశ్చ హృతదారశ్చ రాఘవ ।
తద్భయాచ్చ మహీం కృత్స్నాం క్రాంతేయం సవనార్ణవా॥ ౨౭
ఋశ్యమూకం గిరివరం భార్యాహరణదుఃఖితః ।
ప్రవిష్టోస్మి దురాధర్షం వాలినః కారణాంతరే॥ ౨౮
ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం వైరానుకథనం మహత్ ।
అనాగసా మయా ప్రాప్తం వ్యసనం పశ్య రాఘవ ॥ ౨౯
వాలినస్తు భయార్తస్య సర్వలోకాభయంకర ।
కర్తుమర్హసి మే వీర ప్రసాదం తస్య నిగ్రహాత్ ॥ 30
ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మసంహితం ।
వచనం వక్తుమారేభె సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ ॥ 31
అమోఘాస్సూర్యసంకాశాః మమైతే నిశితాశ్శరాః ।
తస్మిన్ వాలిని దుర్వృత్తే నిపతిష్యంతి వేగితాః ॥ 32
యావత్తం నాభిపశ్యామి తవ భార్యాపహారిణం ।
తావత్ స జీవేత్ పాపాత్మా వాలీ చారిత్రదూషకః ॥ 33
ఆత్మానుమానాత్ పశ్యామి మగ్నం త్వాం శోకసాగరె ।
త్వామహం తారయిష్యామి కామం ప్రాప్స్యసి పుష్కలం ॥ 34

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితం ।
సుగ్రీవః పరమప్రీతః సుమహద్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-దశమస్సర్గః.

———:o.———

అథ ఏకాదశస్సర్గః.

రామస్య వచనం శ్రుత్వా హర్షపౌరుషవర్ధనం ।
సుగ్రీవః పూజయాంచక్రే రాఘవం ప్రశశంస చ ॥ ౧
అసంశయం ప్రజ్వలితైః తీక్ష్ణైర్మర్మాతిగైశ్శరైః ।
త్వం దహేః కుపితో లోకాన్ యుగాంత ఇవ భాస్కరః ॥ ౨
వాలినః పౌరుషం యత్తత్ యచ్చ వీర్యం ధృతిశ్చ యా ।
తన్మమైకమనాః శ్రుత్వా విధత్స్వ యదనంతరం ॥ ౩
సముద్రాత్ పశ్చిమాత్ పూర్వం దక్షిణాదపి చోత్తరం ।
క్రామత్యనుదితే సూర్యే వాలీ వ్యపగతక్లమః ॥ ౪
అగ్రాణ్యారుహ్య శైలానాం శిఖరాణి మహాంత్యపి ।
ఊర్ధ్వముత్క్షిప్య తరసా ప్రతిగృహ్ణాతి వీర్యవాన్ ॥ ౫
బహవస్సారవంతశ్చ వనేషు వివిధా ద్రుమాః ।
వాలినా తరసా భగ్నాః బలం ప్రథయతాఽత్మనః ॥ ౬
మహిషో దుందుభిర్నామ కైలాసశిఖరప్రభః ।
బలం నాగసహస్రస్య ధారయామాస వీర్యవాన్ ॥ ౭

వీర్యోత్సేకేన దుష్టాత్మా వరదానాచ్చ మోహితః ।
జగామ సుమహాకాయః సముద్రం సరితాం పతిం ॥ ౮
ఊర్మిమంతమతిక్రమ్య సాగరం రత్నసంచయం ।
మహ్యం యుద్ధం ప్రయచ్ఛేతి తమువాచ మహార్ణవం ॥ ౯
తతస్సముద్రో ధర్మాత్మా సముత్థాయ మహాబలః ।
అబ్రవీద్వచనం రాజన్ అసురం కాలచోదితం ॥ ౧౦
సమర్థో నాస్మి తే దాతుం యుద్ధం యుద్ధవిశారద ।
శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి యస్తే యుద్ధం ప్రదాస్యతి ॥ ౧౧
శైలరాజో మహారణ్యే తపస్విశరణం పరం ।
శంకరశ్వశురో నామ్నా హిమవానితి విశ్రుతః ॥ ౧౨
గుహాప్రస్రవణోపేతః బహుకందరనిర్ఝరః ।
స సమర్థస్తవ ప్రీతిం అతులాం కర్తుమాహవే ॥ ౧౩
తం భీత ఇతి విజ్ఞాయ సముద్రమసురోత్తమః ।
హిమవద్వనమాగచ్ఛత్ శరశ్చాపాదివ చ్యుతః ॥ ౧౪
తతస్తస్య గిరేః శ్వేతాః గజేంద్రవిపులాశ్శిలాః ।
చిక్షేప బహుధా భూమౌ దుందుభిర్విననాద చ ॥ ౧౫
తతః శ్వేతాంబుదాకారః సౌమ్యః ప్రీతికరాకృతిః ।
హిమవానబ్రవీద్వాక్యం స్వ ఏవ శిఖరే స్థితః ॥ ౧౬
క్లేష్టుమర్హసి మాం న త్వం దుందుభే ధర్మవత్సల ।
రణకర్మస్వకుశలః తపస్విశరణం హ్యహం ॥ ౧౭

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా గిరిరాజస్య ధీమతః ।
ఉవాచ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్ సంరక్తలోచనః ॥ ౧౯
యది యుద్ధే సమర్థస్త్వం మద్భయాద్వా నిరుద్యమః ।
తమాచక్ష్వ ప్రదద్యాన్మే యోఽద్య యుద్ధం యుయుత్సతః ॥
హిమవానబ్రవీద్వాక్యం శ్రుత్వా వాక్యవిశారదః ।
అనుక్తపూర్వం ధర్మాత్మా క్రోధాత్తమసురోత్తమం ॥ ౨౦
వాలీ నామ మహాప్రాజ్ఞః శక్రతుల్యపరాక్రమః ।
అధ్యాస్తే వానరః శ్రీమాన్ కిష్కింధామతులప్రభాం ॥ ౨౧
స సమర్థో మహాప్రాజ్ఞః తవ యుద్ధవిశారదః ।
ద్వంద్వయుద్ధం మహద్దాతుం నముచేరివ వాసవః ॥ ౨౨
తం శీఘ్రమభిగచ్ఛ త్వం యది యుద్ధమిహేచ్ఛసి ।
స హి దుర్ధర్షణో నిత్యం శూరస్సమరకర్మణి ॥ ౨౩
శ్రుత్వా హిమవతో వాక్యం క్రోధావిష్టస్స దుందుభిః ।
జగామ తాం పురీం తస్య కిష్కింధాం వాలినస్తదా ॥ ౨౪
ధారయన్ మాహిషం రూపం తీక్ష్ణశృంగో భయావహః ।
ప్రావృషీవ మహామేఘః తోయపూర్ణో నభస్తలే ॥ ౨౫
తతస్తద్ద్వారమాగమ్య కిష్కింధాయా మహాబలః ।
ననర్ద కంపయన్ భూమిం దుందుభిర్దుందుభిర్యథా ॥ ౨౬
సమీపస్థాన్ ద్రుమాన్ భంజన్ వసుధాం దారయన్ ఖురైః ।
విషాణేనోల్లిఖన్ దర్పాత్ తద్ద్వారం ద్విరదో యథా ॥ ౨౭

అంతఃపురగతో వాలీ శ్రుత్వా శబ్దమమర్షణః ।
నిష్పపాత సహ స్త్రీభిః తారాభిరివ చంద్రమాః ॥ ౨౮
మితం వ్యక్తాక్షరపదం తమువాచాథ దుందుభిం ।
హరీణామీశ్వరో వాలీ సర్వేషాం వనచారిణాం ॥ ౨౯
కిమర్థం నగరద్వారం ఇదం రుధ్వా వినర్దసి ।
దుందుభే విదితో మేఽసి రక్ష ప్రాణాన్ మహాబల ॥ 30
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వానరేంద్రస్య ధీమతః ।
ఉవాచ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్ సంరక్తలోచనః ॥ 3౧
న త్వం స్త్రీసంనిధౌ వీర వచనం వక్తుమర్హసి ।
మమ యుద్ధం ప్రయచ్ఛాద్య తతో జ్ఞాస్యామి తే బలం ॥ 3౨
అథవా ధారయిష్యామి క్రోధమద్య నిశామిమాం ।
గృహ్యతాముదయః స్వైరం కామభోగేషు వానర ॥ 33
దీయతాం సంప్రదానం చ పరిష్వజ్య చ వానరాన్ ।
సర్వశాఖామృగేంద్రస్త్వం సంసాదయ సుహృజ్జనాన్ ॥ 3౪
సుదృష్టాం కురు కిష్కింధాం కురుష్వాత్మసమం పురే ।
క్రీడస్వ చ సహ స్త్రీభిః అహం తే దర్పనాశనః ॥ 3౫
యో హి మత్తం ప్రమత్తం వా సుప్తం వా రహితం భృశం ।
హన్యాత్ స భ్రూణహా లోకే త్వద్విధం మదమోహితం ॥3౬
స ప్రహస్యాబ్రవీన్మందం క్రోధాత్తమసురోత్తమం ।
విసృజ్య తాః స్త్రియస్సర్వాః తారాప్రభృతికాస్తదా ॥ 3౭

మత్తోఽయమితి మా మంస్థాః యద్యభీతోఽసి సంయుగే ।
మదోఽయం సంప్రహారేఽస్మిన్ వీరపానం సమర్థ్యతాం ॥ ౩౮
తమేవముక్త్వా సంక్రుద్ధః మాలాముత్క్షిప్య కాంచనీం ।
పిత్రా దత్తాం మహేంద్రేణ యుద్ధాయ వ్యవతిష్ఠత ॥ ౩౯
విషాణయోర్గృహీత్వా తం దుందుభిం గిరిసంనిభం ।
ఆవిధ్యత తదా వాలీ వినదన్ కపికుంజరః ॥ ౪౦
వాలీ వ్యాపాతయాంచక్రే ననర్ద చ మహాస్వనం ।
శ్రోత్రాభ్యామథ రక్తం తు తస్య సుస్రావ పాత్యతః ॥ ౪౧
తయోస్తు క్రోధసంరంభాత్ పరస్పరజయైషిణోః ।
యుద్ధం సమభవద్ఘోరం దుందుభేర్వానరస్య చ ॥ ౪౨
అయుధ్యత తదా వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః ।
ముష్టిభిర్జానుభిశ్చైవ శిలాభిః పాదపైస్తథా ॥ ౪౩
పరస్పరం ఘ్నతోస్తత్ర వానరాసురయోస్తదా ।
అసీదదసురో యుద్ధే శక్రసూనుర్వ్యవర్ధత ॥ ౪౪
వ్యాపారవీర్యధైర్యైశ్చ పరిక్షీణం పరాక్రమైః ।
తం తు దుందుభిముత్పాట్య ధరణ్యామభ్యపాతయత్ ॥ ౪౫
యుద్ధే ప్రాణహరే తస్మిన్ నిష్పిష్టో దుందుభిస్తదా ।
పపాత చ మహాకాయః క్షితౌ పంచత్వమాగతః ॥ ౪౬
తం తోలయిత్వా బాహుభ్యాం గతసత్త్వమచేతనం ।
చిక్షేప బలవాన్ వాలీ వేగేనైకేన యోజనం ॥ ౪౭

తస్య వేగప్రవిద్ధస్య వక్త్రాత్ క్షతజబిందవః ।
ప్రపేతుర్మారుతోత్క్షిప్తాః మతంగస్యాశ్రమం ప్రతి ॥ ౪౮
తాన్ దృష్ట్వా పతితాంస్తస్య మునిశ్శోణితవిప్రుషః ।
క్రుద్ధస్తత్ర మహాభాగః చింతయామాస కో న్వయం ॥ ౪౯
యేనాహం సహసా స్పృష్టః శోణితేన దురాత్మనా ।
కోఽయం దురాత్మా దుర్బుద్ధిః అకృతాత్మా చ బాలిశః ॥ ౫౦
ఇత్యుక్త్వాఽథ వినిష్క్రమ్య దదర్శ మునిపుంగవః ।
మహిషం పర్వతాకారం గతాసుం పతితం భువి ॥ ౫౧
స తు విజ్ఞాయ తపసా వానరేణ కృతం హి తత్ ।
ఉత్ససర్జ మహాశాపం క్షేప్తారం వాలినం ప్రతి ॥ ౫౨
ఇహ తేనాప్రవేష్టవ్యం ప్రవిష్టస్య వధో భవేత్ ।
వనం మత్సంశ్రయం యేన దూషితం రుధిరస్రవైః ॥ ౫౩
సంభగ్నాః పాదపాశ్చేమే క్షిపతేహాసురీం తనుం ।
సమంతాద్యోజనం పూర్ణం ఆశ్రమం మామకం యది ॥ ౫౪
ఆగమిష్యతి దుర్బుద్ధిః వ్యక్తం స న భవిష్యతి ।
యే చాపి సచివాస్తస్య సంశ్రితా మామకం వనం ॥ ౫౫
న చ తైరిహ వస్తవ్యం శ్రుత్వా యాంతు యథాసుఖం ।
యది తేఽపీహ తిష్ఠంతి శపిష్యే తానపి ధ్రువం ॥ ౫౬
వనేఽస్మిన్ మామకే నిత్యం పుత్రవత్ పరిరక్షితే ।
పత్రాంకురవినాశాయ ఫలమూలాభవాయ చ ॥ ౫౭

దివసశ్చాస్య మర్యాదా యం ద్రష్టా శ్వోస్మి వానరం ।
బహువర్షసహస్రాణి స వై శైలో భవిష్యతి ॥ ౫౮
తతస్తే వానరాః శ్రుత్వా గిరం మునిసమీరితాం ।
నిశ్చక్రముర్వనాత్తస్మాత్ తాన్ దృష్ట్వా వాలిరబ్రవీత్ ॥ ౫౯
కిం భవంతస్సమస్తాశ్చ మతంగవనవాసినః ।
మత్సమీపమనుప్రాప్తాః అపి స్వస్తి వనౌకసాం ॥ ౬౦
తతస్తే కారణం సర్వం తదా శాపం చ వాలినః ।
శశంసుర్వానరాస్సర్వే వాలినే హేమమాలినే ॥ ౬౧
ఏతచ్ఛ్రుత్వా తదా వాలీ వచనం వానరేరితం ।
స మహర్షిం తదాఽఽసాద్య యాచతే స్మ కృతాంజలిః ॥ ౬౨
మహర్షిస్తమనాదృత్య ప్రవివేశాశ్రమం తదా ।
శాపధారణభీతస్తు వాలీ విహ్వలతాం గతః ॥ ౬౩
తతశ్శాపభయాద్భీతః ఋశ్యమూకం మహాగిరిం ।
ప్రవేష్టుం నేచ్ఛతి హరిః ద్రష్టుం వాఽపి నరేశ్వర ॥ ౬౪
తస్యాప్రవేశం జ్ఞాత్వాఽహం ఇదం రామ మహావనం ।
విచరామి సహామాత్యః విషాదేన వివర్జితః ॥ ౬౫
ఏషోఽస్థినిచయస్తస్య దుందుభేస్సంప్రకాశతే ।
వీర్యోత్సేకాన్నిరస్తస్య గిరికూటోపమో మహాన్ ॥ ౬౬
ఇమే చ విపులాస్సాలాః సప్త శాఖావలంబినః ।
యత్రైకం ఘటతే వాలీ నిష్పత్రయితుమోజసా ॥ ౬౭

ఏతదస్యాసమం వీర్యం మయా రామ ప్రకీర్తితం ।
కథం తం వాలినం హంతుం సమరే శక్ష్యసే నృప ॥ ౬౮
తథా బ్రువాణం సుగ్రీవం ప్రహసన్ లక్ష్మణోఽబ్రవీత్ ।
కస్మిన్ కర్మణి నిర్వృత్తే శ్రద్దధ్యా వాలినో వధం ॥ ౬౯
తమువాచాథ సుగ్రీవః సప్తసాలానిమాన్ పురా ।
ఏవమేకైకశో వాలీ వివ్యాధాథ స చాసకృత్ ॥ ౭౦
రామోపి దారయేదేషాం బాణేనైకేన చేద్ద్రుమం ।
వాలినం నిహతం మన్యే దృష్ట్వా రామస్య విక్రమం ॥ ౭౧
హతస్య మహిషస్యాస్థి పాదేనైకేన లక్ష్మణ ।
ఉద్యమ్యాథ ప్రక్షిపేచ్చేత్ తరసా ద్వే ధనుశ్శతే ॥ ౭౨
ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవః రామం రక్తాంతలోచనం ।
ధ్యాత్వా ముహూర్తం కాకుత్స్థం పునరేవ వచోఽబ్రవీత్ ॥
శూరశ్చ శూరఘాతీ చ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః ।
బలవాన్ వానరో వాలీ సంయుగేష్వపరాజితః ॥ ౭౪
దృశ్యంతే చాస్య కర్మాణి దుష్కరాణి సురైరపి ।
యాని సంచింత్య భీతోఽహం ఋశ్యమూకం సమాశ్రితః ॥ ౭౫
తమజయ్యమధృష్యం చ వానరేంద్రమమర్షణం ।
విచింతయన్న ముంచామి ఋశ్యమూకమహం త్విమం ॥ ౭౬
ఉద్విగ్నశ్శంకితశ్చాపి విచరామి మహావనే ।
అనురక్తైస్సహామాత్యైః హనుమత్ప్రముఖైర్వరైః ॥ ౭౭

ఉపలబ్ధం చ మే శ్లాఘ్యం సన్మిత్రం మిత్రవత్సల ।
త్వామహం పురుషవ్యాఘ్ర హిమవంతమివాశ్రితః ॥ ౭౮
కిం తు తస్య బలజ్ఞోఽహం దుర్భ్రాతుర్బలశాలినః ।
అప్రత్యక్షం తు మే వీర్యం సమరే తవ రాఘవ ॥ ౭౯
న ఖల్వహం త్వాం తులయే నావమన్యే న భీషయే ।
కర్మభిస్తస్య భీమైస్తు కాతర్యం జనితం మమ ॥ ౮౦
కామం రాఘవ తే వాణీ ప్రమాణం ధైర్యమాకృతిః ।
సూచయంతి పరం తేజః భస్మచ్ఛన్నమివానలం ॥ ౮౧
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
స్మితపూర్వమథో రామః ప్రత్యువాచ హరిం ప్రభుః ॥ ౮౨
యది న ప్రత్యయోఽస్మాసు విక్రమే తవ వానర ।
ప్రత్యయం సమరే శ్లాఘ్యం అహముత్పాదయామి తే ॥ ౮౩
ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సాంత్వం లక్ష్మణపూర్వజః ।
రాఘవో దుందుభేః కాయం పాదాంగుష్ఠేన లీలయా ॥ ౮౪
తోలయిత్వా మహాబాహుః చిక్షేప దశయోజనం ।
అసురస్య తనుం శుష్కం పాదాంగుష్ఠేన వీర్యవాన్ ॥ ౮౫
క్షిప్తం దృష్ట్వా తతః కాయం సుగ్రీవః పునరబ్రవీత్ ।
లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౮౬
ఆర్ద్రస్సమాంసః ప్రత్యగ్రః క్షిప్తః కాయః పురా సఖే ।
లఘుస్సంప్రతి నిర్మాంసః తృణభూతశ్చ రాఘవ ॥ ౮౭

పరిశ్రాంతేన మత్తేన భ్రాత్రా మే వాలినా తదా ।
క్షిప్తమేవం ప్రహర్షేణ భవతా రఘునందన ॥ ౮౮
నాత్ర శక్యం బలం జ్ఞాతుం తవ వా తస్య వాఽధికం ।
ఆర్ద్రం శుష్కమితి హ్యేతత్ సుమహద్రాఘవాంతరం॥ ౮౯
స ఏవ సంశయస్తాత తవ తస్య చ యద్బలే ।
సాలమేకం తు నిర్భింద్యాః భవేద్వ్యక్తిర్బలాబలే ॥ ౯౦
కృత్వేదం కార్ముకం సజ్యం హస్తిహస్తమివాతతం ।
ఆకర్ణపూర్ణమాయమ్య విసృజస్వ మహాశరం ॥ ౯౧

ఇమం హి సాలం సహితస్త్వయా శరః
న సంశయోఽత్రాస్తి విదారయిష్యతి ।
అలం విమర్శేన మమ ప్రియం ధ్రువం
కురుష్వ రాజాత్మజ శాపితో మయా ॥ ౯౨
యథా హి తేజస్సు వరస్సదా రవిః
యథా హి శైలో హిమవాన్ మహాద్రిషు ।
యథా చతుష్పాత్సు చ కేసరీ వరః
తథా నరాణామసి విక్రమే వరః ॥ ౯౩

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకాదశస్సర్గః

అథ ద్వాదశస్సర్గః.

ఏతచ్చ వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితం ।
ప్రత్యయార్థం మహాతేజాః రామో జగ్రాహ కార్ముకం ॥ ౧

స గృహీత్వా ధనుర్ఘోరం శరమేకం చ మానదః ।
సాలముద్దిశ్య చిక్షేప జ్యాస్వనైః పూరయన్ దిశః ॥ ౨
స విసృష్టో బలవతా బాణః స్వర్ణపరిష్కృతః ।
భిత్త్వా సాలాన్ గిరిప్రస్థే సప్త భూమిం వివేశ హ ॥ ౩
ప్రవిష్టశ్చ ముహూర్తేన ధరాం భిత్త్వా మహాజవః ।
నిష్పత్య చ పునస్తూర్ణం స్వతూణీం ప్రవివేశ హ ॥ ౪
తాన్ దృష్ట్వా సప్త నిర్భిన్నాన్ సాలాన్ వానరపుంగవః ।
రామస్య శరవేగేన విస్మయం పరమం గతః ॥ ౫
స మూర్ధ్నా న్యపతద్భూమౌ ప్రలంబీకృతభూషణః ।
సుగ్రీవః పరమప్రీతః రాఘవాయ కృతాంజలిః ॥ ౬
ఇదం చోవాచ ధర్మజ్ఞం కర్మణా తేన హర్షితః ।
రామం సర్వాస్త్రవిదుషాం శ్రేష్ఠం శూరమవస్థితం ॥ ౭
సేంద్రానపి సురాన్ సర్వాన్ త్వం బాణైః పురుషర్షభ ।
సమర్థస్సమరే హంతుం కిం పునర్వాలినం ప్రభో ॥ ౮
యేన సప్త మహాసాలాః గిరిర్భూమిశ్చ దారితాః ।
బాణేనైకేన కాకుత్స్థ స్థాతా తే కో రణాగ్రతః ॥ ౯
అద్య మే విగతశ్శోకః ప్రీతిరద్య పరా మమ ।
సుహృదం త్వాం సమాసాద్య మహేంద్రవరుణోపమం ॥ ౧౦
తమద్యైవ ప్రియార్థం మే వైరిణం భ్రాతృరూపిణం ।
వాలినం జహి కాకుత్స్థ మయా బద్ధోఽయమంజలిః ॥ ౧౧

తతో రామః పరిష్వజ్య సుగ్రీవం ప్రియదర్శనం ।
ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞః లక్ష్మణానుమతం వచః ॥ ౧౨
అస్మాద్గచ్ఛేమ కిష్కింధాం క్షిప్రం గచ్ఛ త్వమగ్రతః ।
గత్వా చాహ్వాయ సుగ్రీవ వాలినం భ్రాతృగంధినం ॥ ౧౩
సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కింధాం వాలినః పురీం ।
వృక్షైరాత్మానమావృత్య వ్యతిష్ఠన్ గహనే వనే ॥ ౧౪
సుగ్రీవో వ్యనదద్ఘోరం వాలినో హ్వానకారణాత్ ।
గాఢం పరిహితో వేగాత్ నాదైర్భిందన్నివాంబరం ॥ ౧౫
తం శ్రుత్వా నినదం భ్రాతుః క్రుద్ధో వాలీ మహాబలః ।
నిశ్చక్రామ సుసంరబ్ధః భాస్కరోఽస్తతటాదివ ॥ ౧౬
తతస్సుతుములం యుద్ధం వాలిసుగ్రీవయోరభూత్ ।
గగనే గ్రహయోర్ఘోరం బుధాంగారకయోరివ ॥ ౧౭
తలైరశనికల్పైశ్చ వజ్రకల్పైశ్చ ముష్టిభిః ।
జఘ్నతుస్సమరేఽన్యోన్యం భ్రాతరౌ క్రోధమూర్ఛితౌ ॥ ౧౮
తతో రామో ధనుష్పాణిః తావుభౌ సముదీక్ష్య తు ।
అన్యోన్యసదృశౌ వీరౌ ఉభౌ దేవావివాశ్వినౌ ॥ ౧౯
యన్నావగచ్ఛత్ సుగ్రీవం వాలినం వాఽపి రాఘవః ।
తతో న కృతవాన్ బుద్ధిం మోక్తుమంతకరం శరం ॥ ౨౦
ఏతస్మిన్నంతరే భగ్నః సుగ్రీవస్తేన వాలినా ।
అపశ్యన్ రాఘవం నాథం ఋష్యమూకం ప్రదుద్రువే ॥ ౨౧

క్లాంతో రుధిరసిక్తాంగః ప్రహారైర్జర్జరీకృతః ।
వాలినాఽభిద్రుతః క్రోధాత్ ప్రవివేశ మహావనం ॥ ౨౨

తం ప్రవిష్టం వనం దృష్ట్వా వాలీ శాపభయార్దితః ।
ముక్తో హ్యసి త్వమిత్యుక్త్వా సంనివృత్తో మహాద్యుతిః ॥ ౨౩

రాఘవోఽపి సహ భ్రాత్రా సహ చైవ హనూమతా ।
తదేవ వనమాగచ్ఛత్ సుగ్రీవో యత్ర వానరః ॥ ౨౪

తం సమీక్ష్యాగతం రామం సుగ్రీవస్సహలక్ష్మణం ।
హ్రీమాన్ దీనమువాచేదం వసుధామవలోకయన్ ॥ ౨౫

ఆహ్వయస్వేతి మాముక్త్వా దర్శయిత్వా చ విక్రమం ।
వైరిణా ఘాతయిత్వా చ కిమిదానీం త్వయా కృతం ॥ ౨౬

తామేవ వేలాం వక్తవ్యం త్వయా రాఘవ తత్త్వతః ।
వాలినం న నిహన్మీతి తతో నాహమితో వ్రజే ॥ ౨౭

తస్య చైవం బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
కరుణం దీనయా వాచా రాఘవః పునరబ్రవీత్ ॥ ౨౮

సుగ్రీవ శ్రూయతాం తాత క్రోధశ్చ వ్యపనీయతాం ।
కారణం యేన బాణోఽయం న మయా స విసర్జితః ॥ ౨౯

అలంకారేణ వేషేణ ప్రమాణేన గతేన చ ।
త్వం చ సుగ్రీవ వాలీ చ సదృశౌ స్థః పరస్పరం ॥ ౩౦

స్వరేణ వర్చసా చైవ ప్రేక్షితేన చ వానర ।
విక్రమేణ చ వాక్యైశ్చ వ్యక్తిం వాం నోపలక్షయే ॥ ౩౧

తతోఽహం రూపసాదృశ్యాత్ మోహితో వానరోత్తమ ।
నోత్సృజామి మహావేగం శరం శత్రునిబర్హణం ॥ ౩౨
జీవితాంతకరం ఘోరం సాదృశ్యాత్తు విశంకితః ।
మూలఘాతో న నౌ స్యాద్ధి ద్వయోరపి కృతో మయా ॥ ౩౩
త్వయి వీరే విపన్నే హి అజ్ఞానాల్లాఘవాన్మయా ।
మౌఢ్యం చ మమ బాల్యం చ ఖ్యాపితం స్యాద్ధరీశ్వర ॥ ౩౪
దత్తాభయవధో నామ పాతకం మహదుచ్యతే ।
అహం చ లక్ష్మణశ్చైవ సీతా చ వరవర్ణినీ ॥ ౩౫
త్వదధీనా వయం సర్వే వనేఽస్మిన్ శరణం భవాన్ ।
తస్మాద్యుధ్యస్వ భూయస్త్వం మా మా శంకీశ్చ వానర ॥ ౩౬
ఏతన్ముహూర్తే సుగ్రీవ పశ్య వాలినమాహవే ।
నిరస్తమిషుణైకేన వేష్టమానం మహీతలే ॥ ౩౭
అభిజ్ఞానం కురుష్వ త్వం ఆత్మనో వానరేశ్వర ।
యేన త్వామభిజానీయాం ద్వంద్వయుద్ధముపాగతం ॥ ౩౮
గజపుష్పీమిమాం ఫుల్లాం ఉత్పాట్య శుభలక్షణాం ।
కురు లక్ష్మణ కంఠేఽస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥ ౩౯
తతో గిరితటే జాతాం ఉత్పాట్య కుసుమాకులాం ।
లక్ష్మణో గజపుష్పీం తాం తస్య కంఠే వ్యసర్జయత్ ॥ ౪౦
స తయా శుశుభే శ్రీమాన్ లతయా కంఠసక్తయా ।
విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్రమాలయా ॥ ౪౧

మాలయేవ బలాకానాం ససంధ్య ఇవ తోయదః ।
విభ్రాజమానో వపుషా రామవాక్యసమాహితః ॥ ౪౨
జగామ సహ రామేణ కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ద్వాదశస్సర్గః.

అథ త్రయోదశస్సర్గః.

ఋశ్యమూకాత్ స ధర్మాత్మా కిష్కింధాం లక్ష్మణాగ్రజః ।
జగామ సహసుగ్రీవః వాలివిక్రమపాలితాం ॥ ౧
సముద్యమ్య మహచ్చాపం రామః కాంచనభూషితం ।
శరాంశ్చాదిత్యసంకాశాన్ గృహీత్వా రణసాధకాన్ ॥ ౨
అగ్రతస్తు యయౌ తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః ।
సుగ్రీవస్సంహతగ్రీవః లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ॥ ౩
పృష్ఠతో హనుమాన్ వీరః నలో నీలశ్చ వానరః ।
తారశ్చైవ మహాతేజాః హరియూథపయూథపః ॥ ౪
తే వీక్షమాణా వృక్షాంశ్చ పుష్పభారావలంబినః ।
ప్రసన్నాంబువహాశ్చైవ సరితస్సాగరంగమాః ॥ ౫
కందరాణి చ శైలాంశ్చ నిర్ఝరాణి గుహాస్తథా ।
శిఖరాణి చ ముఖ్యాని దరీశ్చ ప్రియదర్శనాః ॥ ౬
వైడూర్యవిమలైః పర్ణైః పద్మైశ్చాకోశకుట్మలైః ।
శోభితాన్ సజలాన్ మార్గే తటాకాంశ్చ వ్యలోకయన్ ॥ ౭

కారండైస్సారసైర్హంసైః వంజులైర్జలకుక్కుటైః ।
చక్రవాకైస్తథా చాన్యైః శకునైరుపనాదితాన్ ॥ ౮
మృదుశష్పాంకురాహారాన్ నిర్భయాన్ వనగోచరాన్ ।
చరతస్సర్వతోఽపశ్యన్ స్థలీషు హరిణాన్ స్థితాన్ ॥ ౯
తటాకవైరిణశ్చాపి శుక్లదంతవిభూషితాన్ ।
ఘోరానేకచరాన్ వన్యాన్ ద్విరదాన్ కూలఘాతినః ॥ ౧౦
మత్తాన్ గిరితటోత్కృష్టాన్ పర్వతానివ జంగమాన్ ।
వారణాన్ వారిదప్రఖ్యాన్ మహీరేణుసముత్క్షితాన్ ॥ ౧౧
వనే వనచరాంశ్చాన్యాన్ ఖేచరాంశ్చ విహంగమాన్ ।
పశ్యంతస్త్వరితా జగ్ముః సుగ్రీవవశవర్తినః ॥ ౧౨
తేషాం తు గచ్ఛతాం తత్ర త్వరితం రఘునందనః ।
ద్రుమషండం వనం దృష్ట్వా రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
ఏష మేఘ ఇవాకాశే వృక్షషండః ప్రకాశతే ।
మేఘసంఘాతవిపులః పర్యంతకదలీవృతః ॥ ౧౪
కిమేతత్ జ్ఞాతుమిచ్ఛామి సఖే కౌతూహలం హి మే ।
కౌతూహలాపనయనం కర్తుమిచ్ఛామ్యహం త్వయా ॥ ౧౫
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః ।
గచ్ఛన్నేవాచచక్షేఽథ సుగ్రీవస్తన్మహద్వనం ॥ ౧౬
ఏతద్రాఘవ విస్తీర్ణం ఆశ్రమం శ్రమనాశనం ।
ఉద్యానవనసంపన్నం స్వాదుమూలఫలోదకం ॥ ౧౭

అత్ర సప్తజనా నామ మునయస్సంశితవ్రతాః ।
సప్తైవాసన్నధశ్శీర్షాః నియతం జలశాయినః ॥ ౧౮
సప్తరాత్రకృతాహారాః వాయునా వనవాసినః ।
దివం వర్షశతైర్యాతాః సప్తభిస్సకళేబరాః ॥ ౧౯
తేషామేవంప్రభావానాం ద్రుమప్రాకారసంవృతం ।
ఆశ్రమం సుదురాధర్షం అపి సేంద్రైస్సురాసురైః ॥ ౨౦
పక్షిణో వర్జయంత్యేతత్ తథాఽన్యే వనచారిణః ।
విశంతి మోహాద్యే తత్ర నివర్తంతే న తే పునః ॥ ౨౧
విభూషణరవాస్తత్ర శ్రూయంతే సకలాక్షరాః ।
తూర్యగీతస్వనాశ్చాత్ర గంధో దివ్యశ్చ రాఘవ ॥ ౨౨
త్రేతాగ్నయోపి దీప్యంతే ధూమో హ్యత్ర ప్రకాశతే ।
వేష్టయన్నివ వృక్షాగ్రాన్ కపోతాంగారుణో ఘనః ॥ ౨౩
ఏతే వృక్షాః ప్రకాశంతే ధూమసంసక్తమస్తకాః ।
మేఘజాలప్రతిచ్ఛన్నాః వైడూర్యగిరయో యథా ॥ ౨౪
కురు ప్రణామం ధర్మాత్మన్ తాన్ సముద్దిశ్య రాఘవ ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా ప్రయతస్సంయతాంజలిః ॥ ౨౫
ప్రణమంతి హి యె తేషాం మునీనాం భావితాత్మనాం ।
న తేషామశుభం కించిత్ శరీరే రామ దృశ్యతే ॥ ౨౬
తతో రామస్సహ భ్రాత్రా లక్ష్మణేన కృతాంజలిః ।
సముద్దిశ్య మహాత్మానః తాన్నృషీనభ్యవాదయత్ ॥ ౨౭

అభివాద్య తు ధర్మాత్మా రామో భ్రాతా చ లక్ష్మణః ।
సుగ్రీవో వానరాశ్చైవ జగ్ముస్సంహృష్టమానసాః ॥ ౨౮
తే గత్వా దూరమధ్వానం తస్మాత్ సప్తజనాశ్రమాత్ ।
దదృశుస్తాం దురాధర్షాం కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ॥ ౨౯

తతస్తు రామానుజరామవానరాః
ప్రగృహ్య శస్త్రాణ్యుదితాగ్ర్యతేజసః ।
పురీం సురేశాత్మజవీర్యపాలితాం
వధాయ శత్రోః పునరాగతాస్సహ ॥ 30

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రయోదశస్సర్గః.

అథ చతుర్దశస్సర్గః

సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ।
వృక్షైరాత్మానమావృత్య వ్యతిష్ఠన్ గహనె వనే ॥ ౧
విసార్య సర్వతో దృష్టిం కాననే కాననప్రియః ।
సుగ్రీవో విపులగ్రీవః క్రోధమాహారయద్భృశం ॥ ౨
తతస్స నినదం ఘోరం కృత్వా యుద్ధాయ చాహ్వయత్ ।
పరివారైః పరివృతః నాదైర్భిందన్నివాంబరం ॥ 3
గర్జన్నివ మహామేఘః వాయువేగపురస్సరః ।
అథ బాలార్కసదృశః దృప్తసింహగతిస్తదా ॥ ౪

దృష్ట్వా రామం క్రియాదక్షం సుగ్రీవో వాక్యమబ్రవీత్ ।
హరివాగురయా వ్యాప్తాం తప్తకాంచనతోరణాం ॥ ౫
ప్రాప్తాః స్మ ధ్వజయన్త్రాఢ్యాం కిష్కిన్ధాం వాలినః పురీం ।
ప్రతిజ్ఞా యా త్వయా వీర కృతా వాలివధే పురా ॥ ౬
సఫలాం తాం కురు క్షిప్రం లతాం కాల ఇవాగతః ।
ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా సుగ్రీవేణ స రాఘవః ॥ ౭
తమథోవాచ సుగ్రీవం వచనం శత్రుసూదనః ।
కృతాభిజ్ఞానచిహ్నస్త్వం అనయా గజసాహ్వయా ॥ ౮
లక్ష్మణేన సముత్పాట్య యైషా కంఠే కృతా తవ ।
శోభసే హ్యధికం వీర లతయా కంఠసక్తయా ॥ ౯
విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్రమాలయా ।
అద్య వాలిసముత్థం తే భయం వైరం చ వానర ॥ ౧౦
ఏకేనాహం ప్రమోక్ష్యామి బాణమోక్షేణ సంయుగే ।
మమ దర్శయ సుగ్రీవ వైరిణం భ్రాతృరూపిణం ॥ ౧౧
వాలీ వినిహతో యావత్ వనే పాంసుషు వేష్టతే ।
యది దృష్టిపథం ప్రాప్తః జీవన్ స న నివర్తతే ॥ ౧౨
తతో దోషేణ మా గచ్ఛేత్ సద్యో గర్హేచ్చ మా భవాన్ ।
ప్రత్యక్షం సప్త తే సాలాః మయా బాణేన దారితాః ॥ ౧౩
తేనావేహి బలేనాద్య వాలినం నిహతం మయా ।
అనృతం నోక్తపూర్వం మే వీర కృచ్ఛ్రేఽపి తిష్ఠతా ॥ ౧౪

ధర్మలోభపరీతేన న చ వక్ష్యే కథంచన ।
సఫలాం చ కరిష్యామి ప్రతిజ్ఞాం జహి సంభ్రమం ॥ ౧౫
ప్రసూతం కలమం క్షేత్రే వర్షేణేవ శతక్రతుః ।
తదాహ్వాననిమిత్తం త్వం వాలినో హేమమాలినః ॥ ౧౬
సుగ్రీవ కురు తం శబ్దం నిష్పతేద్యేన వానరః ।
జితకాశీ బలశ్లాఘీ త్వయా చాధర్షితః పురా ॥ ౧౭
నిష్పతిష్యత్యసంగేన వాలీ స ప్రియసంయుగః ।
రిపూణాం ధర్షణం శూరాః మర్షయంతి న సంయుగే ॥ ౧౮
జానంతస్తు స్వకం వీర్యం స్త్రీసమక్షం విశేషతః ।
స తు రామవచః శ్రుత్వా సుగ్రీవో హేమపింగళః ॥ ౧౯
ననర్ద క్రూరనాదేన వినిర్భిందన్నివాంబరం ।
తస్య శబ్దేన విత్రస్తాః గావో యాంతి హతప్రభాః ॥ ౨౦
రాజదోషపరామృష్టాః కులస్త్రియ ఇవాకులాః ।
ద్రవంతి చ మృగాశ్శీఘ్రం భగ్నా ఇవ రణే హయాః ॥ ౨౧
పతంతి చ ఖగా భూమౌ క్షీణపుణ్యా ఇవ గ్రహాః ।

తతస్స జీమూతగణప్రణాదో
నాదం హ్యముంచత్ త్వరయా ప్రతీతః ।
సూర్యాత్మజశ్శౌర్యవివృద్ధతేజాః
సరిత్పతిర్వాఽనిలచంచలోర్మిః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే చతుర్దశస్సర్గః

అథ పంచదశస్సర్గః.

అథ తస్య నినాదం తు సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
శుశ్రావాంతః పురగతః వాలీ భ్రాతురమర్షణః ॥ ౧
శ్రుత్వా తు తస్య నినదం సర్వభూతప్రకంపనం ।
మదశ్చైకపదే నష్టః క్రోధశ్చాపతితో మహాన్ ॥ ౨
స తు రోషపరీతాంగః వాలీ సంధ్యాతపప్రభః ।
ఉపరక్త ఇవాదిత్యః సద్యో నిష్ప్రభతాం గతః ॥ ౩
వాలీ దంష్ట్రాకరాళస్తు క్రోధాద్దీప్తాగ్నిసంనిభః ।
భాత్యుత్పతితపద్మాభః సమృణాళ ఇవ హ్రదః ॥ ౪
శబ్దం దుర్మర్షణం శ్రుత్వా నిష్పపాత తతో హరిః ।
వేగేన చరణన్యాసైః దారయన్నివ మేదినీం ॥ ౫
తం తు తారా పరిష్వజ్య స్నేహాద్దర్శితసౌహృదా ।
ఉవాచ త్రస్తసంభ్రాంతా హితోదర్కమిదం వచః ॥ ౬
సాధు క్రోధమిమం వీర నదీవేగమివాగతం ॥
శయనాదుత్థితః కాల్యం త్యజ భుక్తామివ స్రజం ॥ ౭
కాల్యమేతేన సంగ్రామం కరిష్యసి చ వానర ।
వీర తే శత్రుబాహుళ్యం ఫల్గుతా వా న విద్యతే ॥ ౮
సహసా తవ నిష్క్రామః మమ తావన్న రోచతే ।
శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి యన్నిమిత్తం నివార్యసే ॥ ౯

పూర్వమాపతితః క్రోధాత్ స త్వామాహ్వయతే యుధి ।
నిష్పత్య చ నిరస్తస్తే హన్యమానో దిశో గతః ॥ ౧౦
త్వయా తస్య నిరస్తస్య పీడితస్య విశేషతః ।
ఇహైత్య పునరాహ్వానం శంకాం జనయతీవ మే ॥ ౧౧
దర్పశ్చ వ్యవసాయశ్చ యాదృశస్తస్య నర్దతః ।
నినాదశ్చాపి సంరంభః నైతదల్పం హి కారణం ॥ ౧౨
నాసహాయమహం మన్యే సుగ్రీవం తమిహాగతం ।
అవష్టబ్ధసహాయశ్చ యమాశ్రిత్యైష గర్జతి ॥ ౧౩
ప్రకృత్యా నిపుణశ్చైవ బుద్ధిమాంశ్చైవ వానరః ।
అపరీక్షితవీర్యేణ సుగ్రీవస్సహ నైష్యతి ॥ ౧౪
పూర్వమేవ మయా వీర శ్రుతం కథయతో వచః ।
అంగదస్య కుమారస్య వక్ష్యామి త్వా హితం వచః । ౧౫
అంగదస్తు కుమారోఽయం వనాంతముపనిర్గతః ।
ప్రవృత్తిస్తేన కథితా చారైరాప్తైర్నివేదితా ॥ ౧౬
అయోధ్యాఽధిపతేః పుత్రౌ శూరౌ సమరదుర్జయౌ ।
ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతౌ ప్రథితౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౭
సుగ్రీవప్రియకామార్థం ప్రాప్తౌ తత్ర దురాసదౌ ।
తవ భ్రాతుర్హి విఖ్యాతః సహాయో రణకర్కశః ॥ ౧౮
రామః పరబలామర్దీ యుగాంతాగ్నిరివోత్థితః ।
నివాసవృక్షస్సాధూనాం ఆపన్నానాం పరా గతిః ॥ ౧౯

ఆర్తానాం సంశ్రయశ్చైవ యశసశ్చైకభాజనం ।
జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నః నిదేశే నిరతః పితుః ॥ ౨౦
ధాతూనామివ శైలేంద్రః గుణానామాకరో మహాన్ ।
తత్క్షమం న విరోధస్తే సహ తేన మహాత్మనా ॥ ౨౧
దుర్జయేనాప్రమేయేన రామేణ రణకర్మసు ।
శూర వక్ష్యామి తే కించిత్ న చేచ్ఛామ్యభ్యసూయితుం॥ ౨౨
శ్రూయతాం క్రియతాం చైవ తవ వక్ష్యామి యద్ధితం ।
యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవం తూర్ణం సాధ్వభిషేచయ ॥ ౨౩
విగ్రహం మా కృథా వీర భ్రాత్రా రాజన్ బలీయసా ।
అహం హి తే క్షమం మన్యే తేన రామేణ సౌహృదం ॥ ౨౪
సుగ్రీవేణ చ సంప్రీతిం వైరముత్సృజ్య దూరతః ।
లాలనీయో హి తే భ్రాతా యవీయానేష వానరః ॥ ౨౫
తత్ర వా సన్నిహస్థో వా సర్వథా బంధురేవ తే ।
న హి తేన సమం బంధుం భువి పశ్యామి కంచన ॥ ౨౬
దానమానాదిసత్కారైః కురుష్వ ప్రత్యనంతరం ।
వైరమేతత్ సముత్సృజ్య తవ పార్శ్వే స తిష్ఠతు ॥ ౨౭
సుగ్రీవో విపులగ్రీవః తవ బంధుస్సదా మతః ।
భ్రాతుస్సౌహార్దమాలంబ నాన్యా గతిరిహాస్తి తే ॥ ౨౮
యది తే మత్ప్రియం కార్యం యది చావైషి మాం హితాం ।
యాచ్యమానః ప్రయత్నేన సాధు వాక్యం కురుష్వ మే ॥ ౨౯

ప్రసీద పథ్యం శృణు జల్పితం హి మే
న రోషమేవానువిధాతుమర్హసి ।
క్షమో హి తే కోసలరాజసూనునా
న విగ్రహశ్శక్రసమానతేజసా ॥ ౩౦

తదా హి తారా హితమేవ వాక్యం
తం వాలినం పథ్యమిదం బభాషే ।
న రోచతే తద్వచనం హి తస్య
కాలాభిపన్నస్య వినాశకాలే ॥ ౩౧

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచదశస్సర్గః.

అథ షోడశస్సర్గః.

తామేవం బ్రువతీం తారాం తారాధిపనిభాననాం ।
వాలీ నిర్భర్త్సయామాస వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧
గర్జతోఽస్య చ సంరంభం భ్రాతుశ్శత్రోర్విశేషతః ।
మర్షయిష్యామ్యహం కేన కారణేన వరాననే ॥ ౨
అధర్షితానాం శూరాణాం సమరేష్వనివర్తినాం ।
ధర్షణామర్షణం భీరు మరణాదతిరిచ్యతే ॥ ౩
సోఢుం న చ సమర్థోఽహం యుద్ధకామస్య సంయుగే ।
సుగ్రీవస్య చ సంరంభం హీనగ్రీవస్య గర్జతః ॥ ౪

న చ కార్యో విషాదస్తే రాఘవం ప్రతి మత్కృతే ।
ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ కథం పాపం కరిష్యతి ॥ ౫
నివర్తస్వ సహ స్త్రీభిః కథం భూయోఽనుగచ్ఛసి ।
సౌహృదం దర్శితం తారే మయి భక్తిః కృతా త్వయా ॥ ౬
ప్రతియోత్స్యామ్యహం గత్వా సుగ్రీవం జహి సంభ్రమం ।
దర్పమాత్రం వినేష్యామి న చ ప్రాణైర్విమోక్ష్యతే ॥ ౭
అహం హ్యాజిస్థితస్యాస్య కరిష్యామి యదీప్సితం ।
వృక్షైర్ముష్టిప్రహారైశ్చ పీడితః ప్రతియాస్యతి ॥ ౮
న మే గర్వితమాయస్తం సహిష్యతి దురాత్మవాన్ ।
కృతం తారే సహాయత్వం సౌహృదం దర్శితం మయి ॥ ౯
శాపితాఽసి మమ ప్రాణైః నివర్తస్వ జయేన చ ।
అహం జిత్వా నివర్తిష్యే తమహం భ్రాతరం రణే ॥ ౧౦
తం తు తారా పరిష్వజ్య వాలినం ప్రియవాదినీ ।
చకార రుదతీ మందం దక్షిణా సా ప్రదక్షిణం ॥ ౧౧
తతః స్వస్త్యయనం కృత్వా మంత్రవద్విజయైషిణీ ।
అంతఃపురం సహ స్త్రీభిః ప్రవిష్టా శోకమోహితా ॥ ౧౨
ప్రవిష్టాయాం తు తారాయాం సహ స్త్రీభిః స్వమాలయం ।
నగరాన్నిర్యయౌ క్రుద్ధః మహాసర్ప ఇవ శ్వసన్ ॥ ౧౩
స నిశ్శ్వస్య మహాతేజాః వాలీ పరమరోషణః ।
సర్వతశ్చారయన్ దృష్టిం శత్రుదర్శనకాంక్షయా ॥ ౧౪

స దదర్శ తతః శ్రీమాన్ సుగ్రీవం హేమపింగళం ।
సుసంవీతమవష్టబ్ధం దీప్యమానమివానలం ॥ ౧౫
స తం దృష్ట్వా మహావీర్యం సుగ్రీవం పర్యవస్థితం ।
గాఢం పరిదధే వాసః వాలీ పరమరోషణః ॥ ౧౬
స వాలీ గాఢసంవీతః ముష్టిముద్యమ్య వీర్యవాన్ ।
సుగ్రీవమేవాభిముఖో యయౌ యోద్ధుం కృతక్షణః ॥ ౧౭
శ్లిష్టముష్టిం సముద్యమ్య సంరబ్ధతరమాగతః ।
సుగ్రీవోపి తముద్దిశ్య వాలినం హేమమాలినం ॥ ౧౮
తం వాలీ క్రోధతామ్రాక్షః సుగ్రీవం రణపండితం ।
ఆపతంతం మహావేగం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౯
ఏష ముష్టిర్మయా బద్ధః గాఢస్సంనిహితాంగుళిః ।
మయా వేగవిముక్తస్తే ప్రాణానాదాయ యాస్యతి ॥ ౨౦
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః క్రుద్ధో వాలినమబ్రవీత్ ।
తవైవ చాహరన్ ప్రాణాన్ ముష్టిః పతతు మూర్ధని ॥ ౨౧
తాడితస్తేన సంక్రుద్ధః సమభిక్రమ్య వేగితః ।
అభవచ్ఛోణితోద్గారీ సోత్పీడ ఇవ పర్వతః ॥ ౨౨
సుగ్రీవేణ తు నిస్సంగం సాలముత్పాట్య తేజసా ।
గాత్రేష్వభిహతో వాలీ వజ్రేణేవ మహాగిరిః ॥ ౨౩
స తు వాలీ ప్రచలితః సాలతాడనవిహ్వలః ।
గురుభారసమాక్రాంతః నౌసార్థ ఇవ సాగరే ॥ ౨౪

తౌ భీమబలవిక్రాంతౌ సుపర్ణసమవేగినౌ ।
ప్రవృద్ధౌ ఘోరవపుషౌ చంద్రసూర్యావివాంబరే ॥ ౨౫
పరస్పరమమిత్రఘ్నౌ ఛిద్రాన్వేషణతత్పరౌ ।
తతోఽవర్ధత వాలీ తు బలవీర్యసమన్వితః ॥ ౨౬
సూర్యపుత్రో మహావీర్యః సుగ్రీవః పరిహీయతే ।
వాలినా భగ్నదర్పస్తు సుగ్రీవో మందవిక్రమః ॥ ౨౭
వాలినం ప్రతి సామర్షః దర్శయామాస లాఘవం ।
వృక్షైస్సశాఖైస్సశిఖైః వజ్రకోటినిభైర్నఖైః ॥ ౨౮
ముష్టిభిర్జానుభిః పద్భిః బాహుభిశ్చ పునఃపునః ।
తయోర్యుద్ధమభూద్ఘోరం వృత్రవాసవయోరివ ॥ ౨౯
తౌ శోణితాక్తౌ యుధ్యేతాం వానరౌ వనచారిణౌ ।
మేఘావివ మహాశబ్దైః తర్జయానౌ పరస్పరం ॥ ౩౦
హీయమానమథోఽపశ్యత్ సుగ్రీవం వానరేశ్వరం ।
వీక్షమాణం దిశశ్చైవ రాఘవస్స ముహుర్ముహుః ॥ ౩౧
తతో రామో మహాతేజాః ఆర్తం దృష్ట్వా హరీశ్వరం ।
శరం చ వీక్షతే వీరః వాలినో వధకారణాత్ ॥ ౩౨
తతో ధనుషి సంధాయ శరమాశీవిషోపమం ।
పూరయామాస తచ్చాపం కాలచక్రమివాంతకః ॥ ౩౩
తస్య జ్యాతలఘోషేణ త్రస్తాః పత్రరథేశ్వరాః ।
ప్రదుద్రువుర్మృగాశ్చైవ యుగాంత ఇవ మోహితాః ॥ ౩౪

ముక్తస్తు వజ్రనిర్ఘోషః ప్రదీప్తాశనిసంనిభః ।
రాఘవేణ మహాబాణః వాలివక్షసి పాతితః ॥ ౩౫
తతస్తేన మహాతేజాః వీర్యోత్సిక్తః కపీశ్వరః ।
వేగేనాభిహతో వాలీ నిపపాత మహీతలే ॥ ౩౬
ఇంద్రధ్వజ ఇవోద్ధూతః పౌర్ణమాస్యాం మహీతలె ।
ఆశ్వయుక్సమయె మాసి గతశ్రీకో విచేతనః,॥ ౩౭

నరోత్తమః కాలయుగాంతకోపమం
శరోత్తమం కాంచనరూప్యభూషితం ।
ససర్జ దీప్తం తమమిత్రమర్దనం
సధూమమగ్నిం ముఖతో యథా హరః ॥ ౩౮
అథోక్షితశ్శోణితతోయవిస్రవైః
సుపుష్పితాశోక ఇవానలోద్ధతః ।
విచేతనో వాసవసూనురాహవే
విభ్రంశితేంద్రధ్వజవత్ క్షితిం గతః ॥ ౩౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షోడశస్సర్గః.

అథ సప్తదశస్సర్గః.

తతశ్శరేణాభిహతః రామేణ రణకర్కశః ।
పపాత సహసా వాలీ నికృత్త ఇవ పాదపః ॥ ౧

స భూమౌ న్యస్తసర్వాంగః తప్తకాంచనభూషణః ।
అపతద్దేవరాజస్య ముక్తరశ్మిరివ ధ్వజః ॥ ౨
తస్మిన్ నిపతితే భూమౌ వానరాణాం గణేశ్వరే ।
నష్టచంద్రమివ వ్యోమ న వ్యరాజత భూతలం ॥ ౩
భూమౌ నిపతితస్యాపి తస్య దేహం మహాత్మనః ।
న శ్రీర్జహాతి న ప్రాణాః న తేజో న పరాక్రమః ॥ ౪
శక్రదత్తా వరా మాలా కాంచనీ వజ్రభూషితా ।
దధార హరిముఖ్యస్య ప్రాణాంస్తేజః శ్రియం చ సా ॥ ౫
స తయా మాలయా వీరః హైమయా హరియూథపః ।
సంధ్యాఽనుగతపర్యంతః పయోధర ఇవాభవత్ ॥ ౬
తస్య మాలా చ దేహశ్చ మర్మఘాతీ చ యశ్శరః ।
త్రిధేవ రచితా లక్ష్మీః పతితస్యాపి శోభతే ॥ ౭
తదస్త్రం తస్య వీరస్య స్వర్గమార్గప్రభావనం ।
రామబాణాసనక్షిప్తం ఆవహత్ పరమాం గతిం ॥ ౮
తం తదా పతితం సంఖ్యే గతార్చిషమివానలం ।
బహుమాన్య చ తం వీరం వీక్షమాణం శనైరివ ॥ ౯
యయాతిమివ పుణ్యాంతే దేవలోకాత్ పరిచ్యుతం ।
ఆదిత్యమివ కాలేన యుగాంతే భువి పాతితం ॥ ౧౦
మహేంద్రమివ దుర్ధర్షం మహేంద్రమివ దుస్సహం ।
మహేంద్రపుత్రం పతితం వాలినం హేమమాలినం ॥ ౧౧

సింహోరస్కం మహాబాహుం దీప్తాస్యం హరిలోచనం ।
లక్ష్మణానుగతో రామః దదర్శోపససర్ప చ ॥ ౧౨
తం దృష్ట్వా రాఘవం వాలీ లక్ష్మణం చ మహాబలం ।
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం పరుషం ధర్మసంహితం ॥ ౧౩
త్వం నరాధిప తేః పుత్రః ప్రథితః ప్రియదర్శనః ।
కులీనస్సత్త్వసంపన్నః తేజస్వీ చరితవ్రతః ॥ ౧౪
పరాఙ్ముఖవధం కృత్వా కో ను ప్రాప్తస్త్వయా గుణః ।
యదహం యుద్ధసంరబ్ధః శరేణోరసి తాడితః ॥ ౧౫
రామః కరుణవేదీ చ ప్రజానాం చ హితే రతః ।
సానుక్రోశో జితోత్సాహః సమయజ్ఞో దృఢవ్రతః ॥ ౧౬
ఇతి తే సర్వభూతాని కథయంతి యశో భువి ।
దమశ్శమః క్షమా ధర్మః ధృతిస్సత్యం పరాక్రమః ॥ ౧౭
పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు ।
తాన్ గుణాన్ సంప్రధార్యాహం అగ్ర్యం చాభిజనం తవ ॥౧౮
తారయా ప్రతిషిద్ధోపి సుగ్రీవేణ సమాగతః ।
న మామన్యేన సంరబ్ధం ప్రమత్తం యోద్ధుమర్హతి ॥ ౧౯
ఇతి మే బుద్ధిరుత్పన్నా బభూవాదర్శనే తవ ।
న త్వాం వినిహతాత్మానం ధర్మధ్వజమధార్మికం ॥ ౨౦
జానే పాపసమాచారం తృణైః కూపమివావృతం ।
సతాం వేషధరం పాపం ప్రచ్ఛన్నమివ పావకం ॥ ౨౧

నాహం త్వామధిజానామి ధర్మచ్ఛద్మాభిసంవృతం ।
విషయే వా పురే వా తే యదా నాపకరోమ్యహం ॥ ౨౨
న చ త్వామవజానే చ కస్మాత్ త్వం హంస్యకిల్బిషం ।
ఫలమూలాశనం నిత్యం వానరం వనగోచరం ॥ ౨౩
మామిహాప్రతియుధ్యంతం అన్యేన చ సమాగతం ।
లింగమప్యస్తి తే రాజన్ దృశ్యతే ధర్మసంహితం ॥ ౨౪
కః క్షత్రియకులే జాతః శ్రుతవాన్ నష్టసంశయః ।
ధర్మలింగప్రతిచ్ఛన్నః క్రూరం కర్మ సమాచరేత్ ॥ ౨౫
రామ రాజకులే జాతః ధర్మవానితి విశ్రుతః ।
అభవ్యో భవ్యరూపేణ కిమర్థం పరిధావసి ॥ ౨౬
సామ దానం క్షమా ధర్మః సత్యం ధృతిపరాక్రమౌ ।
పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు ॥ ౨౭
వయం వనచరా రామ మృగా మూలఫలాశనాః ।
ఏషా ప్రకృతిరస్మాకం పురుషస్త్వం నరేశ్వరః ॥ ౨౮
భూమిర్హిరణ్యం రూప్యం చ నిగ్రహే కారణాని చ ।
అత్ర కస్తే వనే లోభః మదీయేషు ఫలేషు వా ॥ ౨౯
నయశ్చ వినయశ్చోభౌ నిగ్రహానుగ్రహావపి ।
రాజవృత్తిరసంకీర్ణా న నృపాః కామవృత్తయః ॥ ౩౦
త్వం తు కామప్రధానశ్చ కోపనశ్చానవస్థితః ।
రాజవృత్తైశ్చ సంకీర్ణః శరాసనపరాయణః ॥ ౩౧

న తేఽస్త్యపచితిర్ధర్మే నార్థే బుద్ధిరవస్థితా ।
ఇంద్రియైః కామవృత్తస్సన్ కృష్యసే మనుజేశ్వర ॥ ౩౨
హత్వా బాణేన కాకుత్స్థ మామిహానపరాధినం ।
కిం వక్ష్యసి సతాం మధ్యే కర్మ కృత్వా జుగుప్సితం ॥ ౩౩
రాజహా బ్రహ్మహా గోఘ్నః చోరః ప్రాణివధే రతః ।
నాస్తికః పరివేత్తా చ సర్వే నిరయగామినః ॥ ౩౪
సూచకశ్చ కదర్యశ్చ మిత్రఘ్నో గురుతల్పగః ।
లోకం పాపాత్మనామేతే గచ్ఛంతే నాత్ర సంశయః ॥ ౩౫
అధార్యం చర్మ మే సద్భిః రోమాణ్యస్థి చ వర్జితం ।
అభక్ష్యాణి చ మాంసాని త్వద్విధైర్ధర్మచారిభిః ॥ ౩౬
పంచ పంచనఖా భక్ష్యాః బ్రహ్మక్షత్రేణ రాఘవ ।
శల్యకః శ్వావిధో గోధా శశః కూర్మశ్చ పంచమః ॥ ౩౭
చర్మ చాస్థి చ మే రాజన్ న స్పృశంతి మనీషిణః ।
అభక్ష్యాణి చ మాంసాని సోఽహం పంచనఖో హతః ॥ ౩౮
తారయా వాక్యముక్తోఽహం సత్యం సర్వజ్ఞయా హితం ।
తదతిక్రమ్య మోహేన కాలస్య వశమాగతః ॥ ౩౯
త్వయా నాథేన కాకుత్స్థ న సనాథా వసుంధరా ।
ప్రమదా శీలసంపన్నా ధూర్తేన పతినా యథా ॥ ౪౦
శఠో నైకృతికః క్షుద్రః మిథ్యాప్రశ్రితమానసః ।
కథం దశరథేన త్వం జాతః పాపో మహాత్మనా ॥ ౪౧

ఛిన్నచారిత్రకక్ష్యేణ సతాం ధర్మాతివర్తినా ।
త్యక్తధర్మాంకుశేనాహం నిహతో రామహస్తినా ॥ 42
అశుభం చాప్యయుక్తం చ సతాం చైవ విగర్హితం ।
వక్ష్యసే చేదృశం కృత్వా సద్భిస్సహ సమాగతః ॥ 43
ఉదాసీనేషు యోఽస్మాసు విక్రమస్తే ప్రకాశితః ।
అపకారిషు తం రాజన్ న హి పశ్యామి విక్రమం ॥ 44
దృశ్యమానస్తు యుధ్యేథాః మయా యది నృపాత్మజ ।
అద్య వైవస్వతం దేవం పశ్యేస్త్వం నిహతో మయా ॥ 45
త్వయాఽదృశ్యేన తు రణే నిహతోఽహం దురాసదః ।
ప్రసుప్తః పన్నగేనేవ నరః పానవశం గతః ॥ 46
మామేవ యది పూర్వం త్వం ఏతదర్థమచోదయః ।
మైథిలీమహమేకాహ్నా తవ చానీతవాన్ భవేత్ ॥ 47
సుగ్రీవప్రియకామేన యత్కృతేఽస్మి హతస్త్వయా ॥
రాక్షసం చ దురాత్మానం తవ భార్యాపహారిణం ॥ 48
కంఠే బధ్వా ప్రదద్యాం తే నిహతం రావణం రణే ।
న్యస్తాం సాగరతోయే వా పాతాళే వాఽపి మైథిలీం ॥ 49
ఆనయేయం తవాదేశాత్ శ్వేతామశ్వతరీమివ ।
యుక్తం యత్ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం సుగ్రీవః స్వర్గతే మయి ।
అయుక్తం యదధర్మేణ త్వయాఽహం నిహతో రణే ।
కామమేవంవిధో లోకః కాలేన వినియుజ్యతే ॥ 50

క్షమం చేద్భవతా ప్రాప్తం ఉత్తరం సాధు చింత్యతాం ।

ఇత్యేవముక్త్వా పరిశుష్కవక్త్రః

శరాభిఘాతాద్వ్యథితో మహాత్మా ।

సమీక్ష్య రామం రవిసంనికాశం

తూష్ణీం బభూవామరరాజసూనుః ॥ ౫౨౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తదశస్సర్గః.

అథ అష్టాదశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తః ప్రశ్రితం వాక్యం ధర్మార్థసహితం హితం ।
పరుషం వాలినా రామః నిహతేన విచేతసా ॥ ౧
తం నిష్ప్రభమివాదిత్యం ముక్తతోయమివాంబుదం ।
ఉక్తవాక్యం హరిశ్రేష్ఠం ఉపశాంతమివానలం ॥ ౨
ధర్మార్థగుణసంపన్నం హరీశ్వరమనుత్తమం ।
అధిక్షిప్తస్తదా రామః పశ్చాద్వాలినమబ్రవీత్ ॥ ౩
ధర్మమర్థం చ కామం చ సమయం చాపి లౌకికం ।
అవిజ్ఞాయ కథం బాల్యాత్ మామిహాద్య విగర్హసే ॥ ౪
అపృష్ట్వా బుద్ధిసంపన్నాన్ వృద్ధానాచార్యసంమతాన్ ।
సౌమ్య వానరచాపల్యాత్ కిం మాం వక్తుమిహేచ్ఛసి ॥ ౫
ఇక్ష్వాకూణామియం భూమిః సశైలవనకాననా ।
మృగపక్షిమనుష్యాణాం నిగ్రహప్రగ్రహావపి ॥ ౬

తాం పాలయతి ధర్మాత్మా భరతస్సత్యవాగృజుః ।
ధర్మకామార్థతత్త్వజ్ఞః నిగ్రహానుగ్రహే రతః ॥ ౭
నయశ్చ వినయశ్చోభౌ యస్మిన్ సత్యం చ సుస్థితం ।
విక్రమశ్చ యథాదృష్టః స రాజా దేశకాలవిత్ ॥ ౮
తస్య ధర్మకృతాదేశాః వయమన్యే చ పార్థివాః ।
చరామో వసుధాం కృత్స్నాం ధర్మసంతానమిచ్ఛవః ॥ ౯
తస్మిన్ నృపతిశార్దూలే భరతే ధర్మవత్సలే ।
పాలయత్యఖిలాం భూమిం కశ్చరేద్ధర్మనిగ్రహం ॥ ౧౦
తే వయం ధర్మవిభ్రష్టం స్వధర్మే పరమే స్థితాః ।
భరతాజ్ఞాం పురస్కృత్య నిగృహ్ణీమో యథావిధి ॥ ౧౧
త్వం తు సంక్లిష్టధర్మా చ కర్మణా చ విగర్హితః ।
కామతంత్రప్రధానశ్చ న స్థితో రాజవర్త్మని ॥ ౧౨
జ్యేష్ఠో భ్రాతా పితా చైవ యశ్చ విద్యాం ప్రయచ్ఛతి ।
త్రయస్తే పితరో జ్ఞేయాః ధర్మే చ పథి హి వర్తినః ॥ ౧౩
యవీయానాత్మనః పుత్రః శిష్యశ్చాపి గుణోదితః ।
పుత్రవత్తే త్రయశ్చింత్యాః ధర్మశ్చేదత్ర కారణం ॥ ౧౪
సూక్ష్మః పరమదుర్జ్ఞేయః సతాం ధర్మః ప్లవంగమ ।
హృది స్థస్సర్వభూతానాం ఆత్మా వేద శుభాశుభం ॥ ౧౫
చపలశ్చపలైస్సార్ధం వానరైరకృతాత్మభిః ।
జాత్యంధ ఇవ జాత్యంధైః మంత్రయన్ ద్రక్ష్యసే ను కిం ॥ ౧౬

అహం తు వ్యక్తతామస్య వచనస్య బ్రవీమి తే ।
న హి మాం కేవలం రోషాత్ త్వం విగర్హితుమర్హసి ॥ ౧౮
తదేతత్కారణం పశ్య యదర్థం త్వం మయా హతః ।
భ్రాతుర్వర్తసి భార్యాయాం త్యక్త్వా ధర్మం సనాతనం ॥ ౧౯
అస్య త్వం ధరమాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
రుమాయాం వర్తసే కామాత్ స్నుషాయాం పాపకర్మకృత్ ॥
తద్వ్యతీతస్య తే ధర్మాత్ కామవృత్తస్య వానర ।
భ్రాతృభార్యావమర్శేఽస్మిన్ దండోఽయం ప్రతిపాదితః ॥ ౨౦
న హి ధర్మవిరుద్ధస్య లోకవృత్తాదపేయుషః ।
దండాదన్యత్ర పశ్యామి నిగ్రహం హరియూథప ॥ ౨౧
న హి తే మర్షయే పాపం క్షత్రియోఽహం కులోద్భవః ।
ఔరసీం భగినీం వాఽపి భార్యాం వాఽప్యనుజస్య యః ॥ ౨౨
ప్రచరేత నరః కామాత్ తస్య దండో వధః స్మృతః ।
భరతస్తు మహీపాలః వయం త్వాదేశవర్తినః ॥ ౨౩
త్వం తు ధర్మాదతిక్రాంతః కథం శక్య ఉపేక్షితుం ।
గురుర్ధర్మవ్యతిక్రాంతం ప్రాజ్ఞో ధర్మేణ పాలయన్ ॥ ౨౪
భరతః కామవృత్తానాం నిగ్రహే పర్యవస్థితః ।
వయం తు భరతాదేశవిధిం కృత్వా హరీశ్వర ॥ ౨౫
త్వద్విధాన్ భిన్నమర్యాదాన్ నియంతుం పర్యవస్థితాః ।
సుగ్రీవేణ చ మే సఖ్యం లక్ష్మణేన యథా తథా ॥ ౨౬

దారరాజ్యనిమిత్తం చ నిశ్శ్రేయసి రతస్య మే ।
ప్రతిజ్ఞా చ మయా దత్తా తదా వానరసన్నిధౌ ॥ ౨౭
ప్రతిజ్ఞా చ కథం శక్యా మద్విధేనానవేక్షితుం ।
తదేభిః కారణైస్సర్వైః మహద్భిర్ధర్మసంహితైః ॥ ౨౮
శాసనం తవ యద్యుక్తం తద్భవాననుమన్యతాం ।
సర్వథా ధర్మ ఇత్యేవ ద్రష్టవ్యస్తవ నిగ్రహః ॥ ౨౯
వయస్యస్యాపి కర్తవ్యం ధర్మమేవానుపశ్యతః ।
శక్యం త్వయాఽపి తత్కార్యం ధర్మమేవానుపశ్యతా ॥ ౩౦
శ్రూయేతే మనునా గీతౌ శ్లోకౌ చారిత్రవత్సలౌ ।
గృహీతౌ ధర్మకుశలైః తత్తథాఽఽచరితం హరే ॥ ౩౧
రాజభిర్ధృతదండాస్తు కృత్వా పాపాని మానవాః ।
నిర్మలాః స్వర్గమాయాంతి సంతస్సుకృతినో యథా ॥ ౩౨
శాసనాద్వా విమోక్షాద్వా స్తేనః స్తేయాద్విముచ్యతే ।
రాజా త్వశాసన్ పాపస్య తదవాప్నోతి కిల్బిషం ॥ ౩౩
ఆర్యేణ మమ మాంధాత్రా వ్యసనం ఘోరమీప్సితం ।
శ్రమణేన కృతే పాపే యథా పాపం కృతం త్వయా ॥ ౩౪
అన్యైరపి కృతం పాపం ప్రమత్తైర్వసుధాధిపైః ।
ప్రాయశ్చిత్తం చ కుర్వంతి తేన తచ్ఛామ్యతే రజః ॥ ౩౫
తదలం పరితాపేన ధర్మతః పరికల్పితః ।
వధో వానరశార్దూల న వయం స్వవశే స్థితాః ॥ ౩౬

శృణు చాప్యపరం భూయః కారణం హరిపుంగవ ।
యచ్ఛ్రుత్వా హేతుమద్వీర న మన్యుం కర్తుమర్హసి ॥ ౩౭
న మే తత్ర మనస్తాపః న మన్యుర్హరియూథప ।
వాగురాభిశ్చ పాశైశ్చ కూటైశ్చ వివిధైర్నరాః ॥ ౩౮
ప్రతిచ్ఛన్నాశ్చ దృశ్యాశ్చ గృహ్ణంతి సుబహూన్ మృగాన్ ।
ప్రధావితాన్ వా విత్రస్తాన్ విస్రబ్ధాంశ్చాపి నిష్ఠితాన్ ॥ ౩౯
ప్రమత్తానప్రమత్తాన్ వా నరా మాంసార్థినో భృశం ।
విధ్యంతి విముఖాంశ్చాపి న చ దోషోఽత్ర విద్యతే ॥ ౪౦
యాంతి రాజర్షయశ్చాత్ర మృగయాం ధర్మకోవిదాః ।
తస్మాత్త్వం నిహతో యుద్ధే మయా బాణేన వానర ॥ ౪౧
అయుధ్యన్ ప్రతియుధ్యన్ వా యస్మాచ్ఛాఖామృగో హ్యసి ।
దుర్లభస్య చ ధర్మస్య జీవితస్య శుభస్య చ ॥ ౪౨
రాజానో వానరశ్రేష్ఠ ప్రదాతారో న సంశయః ।
తాన్న హింస్యాన్న చాక్రోశేత్ నాక్షిపేన్నాప్రియం వదేత్ ॥
దేవా మానుషరూపేణ చరంత్యేతే మహీతలే ।
త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ కేవలం రోషమాస్థితః ॥ ౪౪
ప్రదూషయసి మాం ధర్మే పితృపైతామహే స్థితం ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ వాలీ ప్రవ్యథితో భృశం ॥ ౪౫
న దోషం రాఘవే దధ్యౌ ధర్మేఽధిగతనిశ్చయః ।
ప్రత్యువాచ తతో రామం ప్రాంజలిర్వానరేశ్వరః ॥ ౪౬

యత్త్వమాత్థ నరశ్రేష్ఠ తదేవం నాత్ర సంశయః ।
ప్రతివక్తుం ప్రకృష్టే హి నాప్రకృష్టస్తు శక్నుయాత్ ॥ ౪౭
యదయుక్తం మయా పూర్వం ప్రమాదాదుక్తమప్రియం ।
తత్రాపి ఖలు మే దోషం కర్తుం నార్హసి రాఘవ ॥ ౪౮
త్వం హి దృష్టార్థతత్త్వజ్ఞః ప్రజానాం చ హితే రతః ।
కార్యకారణసిద్ధా తే ప్రసన్నా బుద్ధిరవ్యయా ॥ ౪౯
మామప్యగతధర్మాణం వ్యతిక్రాంతపురస్కృతం ।
ధర్మసంహితయా వాచా ధర్మజ్ఞ పరిపాలయ ॥ ౫౦
న త్వాత్మానమహం శోచే న తారాం న చ బాంధవాన్ ।
యథా పుత్రం గుణశ్రేష్ఠం అంగదం కనకాంగదం ॥ ౫౧
స మమాదర్శనాద్దీనః బాల్యాత్ ప్రభృతి లాలితః ।
తటాక ఇవ పీతాంబుః ఉపశోషం గమిష్యతి ॥ ౫౨
బాలశ్చాకృతబుద్ధిశ్చ ఏకపుత్రశ్చ మే ప్రియః ।
తారేయో రామ భవతా రక్షణీయో మహాబలః ॥ ౫౩
సుగ్రీవే చాంగదే చైవ విధత్స్వ మతిముత్తమాం ।
త్వం హి శాస్తా చ గోప్తా చ కార్యాకార్యవిధౌ స్థితః ॥ ౫౪
యా తే నరపతే వృత్తిః భరతే లక్ష్మణే చ యా ।
సుగ్రీవే చాంగదే రాజన్ తాం త్వమాధాతుమర్హసి ॥ ౫౫
మద్దోషకృతదోషాం తాం యథా తారాం తపస్వినీం
సుగ్రీవో నావమన్యేత తథాఽవస్థాతుమర్హసి ॥ ౫౬

త్వయా హ్యనుగృహీతేన రాజ్యం శక్యముపాసితుం ।
త్వద్వశే వర్తమానేన తవ చిత్తానువర్తినా ॥ ౫౭
శక్యం దివం చార్జయితుం వసుధాం చాపి శాసితుం ।
త్వత్తోఽహం వధమాకాంక్షన్ వార్యమాణోఽపి తారయా ॥
సుగ్రీవేణ సహ భ్రాత్రా ద్వంద్వయుద్ధముపాగతః ।
ఇత్యుక్త్వా సంనతో రామం విరరామ హరీశ్వరః ॥ ౫౮
స తమాశ్వాసయద్రామః వాలినం వ్యక్తదర్శనం
సామసంపన్నయా వాచా ధర్మతత్త్వార్థయుక్తయా ॥ ౬౦
న సంతాపస్త్వయా కార్యః ఏతదర్థం ప్లవంగమ ।
న వయం భవతా చింత్యాః నాప్యాత్మా హరిసత్తమ ॥ ౬౧
వయం భవద్విశేషేణ ధర్మతః కృతనిశ్చయాః ।
దండ్యే యః పాతయేద్దండం దండ్యో యశ్చాపి దండ్యతే ॥౬౨
కార్యకారణసిద్ధార్థౌ ఉభౌ తౌ నావసీదతః ।
తద్భవాన్ దండసంయోగాత్ అస్మాద్విగతకల్మషః ॥ ౬౩
గతః స్వాం ప్రకృతిం ధర్మ్యాం ధర్మదృష్టేన వర్త్మనా ।
త్యజ శోకం చ మోహం చ భయం చ హృదయే స్థితం ॥౬౪
త్వయా విధానం హర్యగ్ర్య న శక్యమతివర్తితుం ।
యథా త్వయ్యంగదో నిత్యం వర్తతే వానరేశ్వర ॥ ౬౫
తథా వర్తేత సుగ్రీవే మయి చాపి న సంశయః ।

స తస్య వాక్యం మధురం మహాత్మనః
సమాహితం ధర్మపథానువర్తినః ।
నిశమ్య రామస్య రణావమర్దినః
వచస్సుయుక్తం నిజగాద వానరః ॥ ౬౬

శరాభితప్తేన విచేతసా మయా
ప్రదూషితస్త్వం యదజానతా ప్రభో ।
ఇదం మహేంద్రోపమ భీమవిక్రమ
ప్రసాదితస్త్వం క్షమ మే నరేశ్వర ॥ ౬౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టాదశస్సర్గః.

అథ ఏకోనవింశస్సర్గః.

స వానరమహారాజః శయానశ్శరవిక్షతః ।
ప్రత్యుక్తో హేతుమద్వాక్యైః నోత్తరం ప్రత్యపద్యత ॥ ౧
అశ్మభిః ప్రవిభిన్నాంగః పాదపైరాహతో భృశం ।
రామబాణేన చాక్రాంతః జీవితాంతే ముమోహ సః ॥ ౨
తం భార్యా బాణమోక్షేణ రామదత్తేన సంయుగే ।
హతం ప్లవగశార్దూలం తారా శుశ్రావ వాలినం ॥ ౩
సా సపుత్రాఽప్రియం శ్రుత్వా వధం భర్తుస్సుదారుణం ।
నిష్పపాత భృశం త్రస్తా వివిధాద్గిరిగహ్వరాత్ ॥ ౪

యే త్వంగదపరీవారాః వానరా భీమవిక్రమాః ।
తే సకార్ముకమాలోక్య రామం త్రస్తాః ప్రదుద్రువుః ॥ ౫
సా దదర్శ తతః త్రస్తాన్ హరీనాపతతో భృశం ।
యూథాదివ పరిభ్రష్టాన్ మృగాన్ నిహతయూథపాన్ ॥ ౬
తానువాచ సమాసాద్య దుఃఖితాన్ దుఃఖితా సతీ ।
రామవిత్రాసితాన్ సర్వాన్ అనుబద్ధానివేషుభిః ॥ ౭
వానరా రాజసింహస్య యస్య యూయం పురస్సరాః ।
తం విహాయ సుసంత్రస్తాః కస్మాద్ద్రవథ దుర్గతాః ॥ ౮
రాజ్యహేతోస్స చేద్భ్రాతా భ్రాత్రా రౌద్రేణ పాతితః ।
రామేణ ప్రహితై రౌద్రైః మార్గణైర్దూరపాతిభిః ॥ ౯
కపిపత్న్యా వచః శ్రుత్వా కపయః కామరూపిణః ।
ప్రాప్తకాలమవిక్లిష్టం ఊచుర్వచనమంగనాం ॥ ౧౦
జీవపుత్రే నివర్తస్వ పుత్రం రక్షస్వ చాంగదం ।
అంతకో రామరూపేణ హత్వా నయతి వాలినం ॥ ౧౧
క్షిప్తాన్ వృక్షాన్ సమావిధ్య విపులాశ్చ శిలాస్తథా ।
వాలీ వజ్రసమైర్బాణైః రామేణ వినిపాతితః ॥ ౧౨
అభిద్రుతమిదం సర్వం విద్రుతం ప్రసృతం బలం ।
అస్మిన్ ప్లవగశార్దూలె హతే శక్రసమప్రభె ॥ ౧౩
రక్ష్యతాం నగరద్వారం అంగదశ్చాభిషిచ్యతాం ।
పదస్థం వాలినః పుత్రం భజిష్యంతి ప్లవంగమాః ॥ ౧౪

అథవాఽరుచితం స్థానం ఇహ తే రుచిరాననే ।
ఆవిశంతి హి దుర్గాణి క్షిప్రమన్యాని వానరాః ॥ ౧౫
అభార్యాశ్చ సభార్యాశ్చ సంత్యత్ర వనచారిణః ।
లుబ్ధేభ్యో విప్రయుక్తేభ్యః తేభ్యో నస్తుములం భయం ॥ ౧౬
అల్పాంతరగతానాం తు శ్రుత్వా వచనమంగనా ।
ఆత్మనః ప్రతిరూపం సా బభాషే చారుహాసినీ ॥ ౧౭
పుత్రేణ మమ కిం కార్యం కిం రాజ్యేన కిమాత్మనా ।
కపిసింహే మహాభాగే తస్మిన్ భర్తరి నశ్యతి ॥ ౧౮
పాదమూలం గమిష్యామి తస్యైవాహం మహాత్మనః ।
యోఽసౌ రామప్రయుక్తేన శరేణ వినిపాతితః ॥ ౧౯
ఏవముక్త్వా ప్రదుద్రావ రుదంతీ శోకకర్శితా ।
శిరశ్చోరశ్చ బాహుభ్యాం దుఃఖేన సమభిఘ్నతీ ॥ ౨౦
ఆవ్రజంతీ దదర్శాథ పతిం నిపతితం భువి ।
హంతారం దానవేంద్రాణాం సమరేష్వనివర్తినాం ॥ ౨౧
క్షేప్తారం పర్వతేంద్రాణాం వజ్రాణామివ వాసవం ।
మహావాతసమావిష్టం మహామేఘౌఘనిస్స్వనం ॥ ౨౨
శక్రతుల్యపరాక్రాంతం వృష్ట్వేవోపరతం ఘనం ।
నర్దంతం నర్దతాం భీమం శూరం శూరేణ పాతితం ॥ ౨౩
శార్దూలేనామిషస్యార్థే మృగరాజం యథా హతం ।
అర్చితం సర్వలోకస్య సపతాకం సవేదికం ॥ ౨౪

నాగహేతోస్సుపర్ణేన చైత్యమున్మథితం యథా ।
అవష్టభ్య చ తిష్ఠంతం దదర్శ ధనురుత్తమం ॥ ౨౫
రామం రామానుజం చైవ భర్తుశ్చైవానుజం శుభా ।
తానతీత్య సమాసాద్య భర్తారం నిహతం రణే ॥ ౨౬
సమీక్ష్య వ్యథితా భూమౌ సంభ్రాంతా నిపపాత హ ।
సుప్త్వేవ పునరుత్థాయ ఆర్యపుత్రేతి క్రోశతీ ॥ ౨౭
రురోద సా పతిం దృష్ట్వా సందితం మృత్యుదామభిః ।
తామవేక్ష్య తు సుగ్రీవః క్రోశంతీం కురరీమివ ॥ ౨౮
విషాదమగమత్ కష్టం దృష్ట్వా చాంగదమాగతం ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనవింశస్సర్గః.

అథ వింశస్సర్గః.

రామచాపవిసృష్టేన శరేణాంతకరేణ తం ।
దృష్ట్వా వినిహతం భూమౌ తారా తారాధిపాననా ॥ ౧
సా సమాసాద్య భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ ।
ఇషుణాఽభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుంజరోపమం ॥ ౨
వానరేంద్రం మహేంద్రాభం శోకసంతప్తమానసా ।
తారా తరుమివోన్మూలం పర్యదేవయదాతురా ॥ ౩
రణే దారుణవిక్రాంత ప్రవీర ప్లవతాం వర ।
కిం దీనామపురోభాగాం అద్య త్వం నాభిభాషసే ॥ ౪

ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల భజస్వ శయనోత్తమం ।
నైవంవిధాః శేరతే హి భూమౌ నృపతిసత్తమాః ॥ ౫
అతీవ ఖలు తే కాంతా వసుధా వసుధాధిప ।
గతాసురపి యాం గాత్రైః మాం విహాయ నిషేవసే ॥ ౬
వ్యక్తమన్యా త్వయా వీర ధర్మతస్సంప్రవర్తినా ।
కిష్కింధేవ పురీ రమ్యా స్వర్గమార్గే వినిర్మితా ॥ ౭
యాన్యస్మాభిస్త్వయా సార్ధం వనేషు మధుగంధిషు ।
విహృతాని త్వయా కాలే తేషాముపరమః కృతః ॥ ౮
నిరానందా నిరాశాఽహం నిమగ్నా శోకసాగరే ।
త్వయి పంచత్వమాపన్నే మహాయూథపయూథపే ॥ ౯
హృదయం సుస్థిరం మహ్యం దృష్ట్వా వినిహతం పతిం ।
యన్న శోకాభిసంతప్తం స్ఫుటతేఽద్య సహస్రధా ॥ ౧౦
సుగ్రీవస్య త్వయా భార్యా హృతా స చ వివాసితః ।
యత్తు తస్య త్వయా వ్యుష్టిః ప్రాప్తేయం ప్లవగాధిప ॥ ౧౧
నిశ్శ్రేయసపరా మోహాత్ త్వయా చాహం విగర్హితా ।
యైషాఽబ్రువం హితం వాక్యం వానరేంద్ర హితైషిణీ ॥ ౧౨
రూపయౌవనదృప్తానాం దక్షిణానాం చ మానద ।
నూనమప్సరసామార్య చిత్తాని ప్రమథిష్యసి ॥ ౧౩
కాలో నిస్సంశయో నూనం జీవితాంతకరస్తవ ।
బలాద్యేనావపన్నోఽసి సుగ్రీవస్యావశో వశం ॥ ౪౧

వైధవ్యం శోకసంతాపం కృపణం కృపణా సతీ ।
అదుఃఖోపచితా పూర్వం వర్తయిష్యామ్యనాథవత్ ॥ ౧౫
లాలితశ్చాంగదో వీరః సుకుమారస్సుఖోచితః ।
వత్స్యతే కామవస్థాం మే పితృవ్యే క్రోధమూర్ఛితే ॥ ౧౬
కురుష్వ పితరం పుత్ర సుదృష్టం ధర్మవత్సలం ।
దుర్లభం దర్శనం వత్స తవ తస్య భవిష్యతి ॥ ౧౭
సా సమాసాద్య భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ ।
ఇషుణాఽభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుంజరోపమం ॥ ౧౮
సమాశ్వాసయ పుత్రం త్వం సందేశం సందిశస్వ చ ।
మూర్ధ్ని చైనం సమాఘ్రాయ ప్రవాసం ప్రస్థితో హ్యసి ॥
రామేణ హి మహత్ కర్మ కృతం త్వామభినిఘ్నతా ।
ఆనృణ్యం చ గతం తస్య సుగ్రీవస్య ప్రతిశ్రవే ॥ ౨౦
సకామో భవ సుగ్రీవ రుమాం త్వం ప్రతిపత్స్యసే ।
భుఙ్క్ష్వ రాజ్యమనుద్విగ్నః శస్తో భ్రాతా రిపుస్తవ ॥ ౨౧
కిం మామేవం విలపతీం ప్రేమ్ణా త్వం నాభిభాషసే ।
ఇమాః పశ్య వరా బహ్వీః భార్యాస్తే వానరేశ్వర ॥ ౨౨
తస్యా విలపితం శ్రుత్వా వానర్యస్సర్వతశ్చ తాః ।
పరిగృహ్యాంగదం దీనం దుఃఖార్తాః పరిచుక్రుశుః ॥ ౨౩
కిమంగదం సాంగదవీరబాహో
విహాయ యాస్యద్య చిరప్రవాసం ।

న యుక్తమేవం గుణసన్నికృష్టం
విహాయ పుత్రం ప్రియపుత్ర గంతుం ॥ ౨౪

కిమప్రియం తే ప్రియచారువేష
మయా కృతం నాథ సుతేన వా తే ।
సహాయినీమద్య విహాయ వీర
యత్ప్రస్థితో దీర్ఘమితః ప్రవాసం ॥ ౨౫

యద్యప్రియం కించిదసంప్రధార్య
కృతం మయా స్యాత్తవ దీర్ఘబాహో ।
క్షమస్వ మే తద్ధరివంశనాథ
వ్రజామి మూర్ధ్నా తవ వీర పాదౌ ॥ ౨౬

తథా తు తారా కరుణం రుదంతీ
భర్తుస్సమీపే సహ వానరీభిః ।
వ్యవస్యత ప్రాయముపోపవేష్టుం
అనింద్యవర్ణా భువి యత్ర వాలీ ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-వింశస్సర్గః.

అథ ఏకవింశస్సర్గః.

తతో నిపతితాం తారాం చ్యుతాం తారామివాంబరాత్ ।
శనైరాశ్వాసయామాస హనుమాన్ హరియూథపః ॥ ౧

గుణదోషకృతం జంతుః స్వకర్మఫలహేతుకం ।
అవ్యగ్రస్తదవాప్నోతి సర్వం ప్రేత్య శుభాశుభం ॥ ౨
శోచ్యా శోచసి కం శోచ్యం దీనం దీనాఽనుకంపసే ।
కస్య కో వాఽనుశోచ్యోఽస్తి దేహేఽస్మిన్ బుద్బుదోపమే ॥ 3
అంగదస్తు కుమారోఽయం ద్రష్టవ్యో జీవపుత్రయా ।
ఆయత్యాం చ విధేయాని సమర్థాన్యస్య చింతయ ॥ ౪
జానాస్యనియతామేవం భూతానామాగతిం గతిం ।
తస్మాచ్ఛుభం హి కర్తవ్యం పండితేనేహ లౌకికం ॥ ౫
యస్మిన్ హరిసహస్రాణి ప్రయుతాన్యర్బుదాని చ ।
వర్తయంతి కృతాంశాని సోఽయం దిష్టాంతమాగతః ॥ ౬
యదయం న్యాయదృష్టార్థః సామదానక్షమాపరః ।
గతో ధర్మజితాం భూమిం నైనం శోచితుమర్హసి ॥ ౭
సర్వే హి హరిశార్దూలాః పుత్రశ్చాయం తవాంగదః ।
ఇదం హర్యృక్షరాజ్యం చ త్వత్సనాథమనిందితే ॥ ౮
తావిమౌ శోకసంతాపౌ శనైః ప్రేరయ భామిని ।
త్వయా పరిగృహీతోఽయం అంగదశ్శాస్తు మేదినీం ॥ ౯
సంతతిశ్చ యథా దృష్టా కృత్యం యచ్చాపి సాంప్రతం ।
రాజ్ఞస్తత్ క్రియతాం తావత్ ఏష కాలస్య నిశ్చయః ॥ ౧౦
సంస్కార్యో హరిరాజశ్చ అంగదశ్చాభిషిచ్యతాం ।
సింహాసనగతం పుత్రం పశ్యంతీ శాంతిమేష్యసి ॥ ౧౧

సా తస్య వచనం శ్రుత్వా భర్తృవ్యసనపీడితా ।
అబ్రవీదుత్తరం తారా హనూమంతమవస్థితం ॥ ౧౨
అంగదప్రతిరూపాణాం పుత్రాణామేకతశ్శతం ।
హతస్యాప్యస్య వీరస్య గాత్రసంశ్లేషణం వరం ॥ ౧౩
న చాహం హరిరాజస్య ప్రభవామ్యంగదస్య వా ।
పితృవ్యస్తస్య సుగ్రీవః సర్వకార్యేష్వనంతరః ॥ ౧౪
న హ్యేషా బుద్ధిరాస్థేయా హనుమన్నంగదం ప్రతి ।
పితా హి బంధుః పుత్రస్య న మాతా హరిసత్తమ ॥ ౧౫

న హి మమ హరిరాజసంశ్రయాత్
క్షమతరమస్తి పరత్ర చేహ వా ।
అభిముఖహతవీరసేవితం
శయనమిదం మమ సేవితుం క్షమం ॥ ౧౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకవింశస్సర్గః.

—o—

అథ ద్వావింశస్సర్గః.

వీక్షమాణస్తు మందాసుః సర్వతో మందముచ్ఛ్వసన్ ।
ఆదావేవ తు సుగ్రీవం దదర్శ త్వాత్మజాగ్రతః ॥ ౧
తం ప్రాప్తవిజయం వాలీ సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరః ।
ఆభాష్య వ్యక్తయా వాచా సస్నేహమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨

సుగ్రీవ దోషేణ న మాం గంతు మర్హసి కిల్బిషాత్ ।
కృష్యమాణం భవిష్యేణ బుద్ధిమోహేన మాం బలాత్ ॥ 3
యుగపద్విహితం తాత న మన్యే సుఖమావయోః ।
సౌహార్దం భ్రాతృయుక్తం హి తదిదం తాత నాన్యథా ॥ ౪
ప్రతిపద్య త్వమద్యైవ రాజ్యమేషాం వనౌకసాం ।
మామప్యద్యైవ గచ్ఛంతం విద్ధి వైవస్వతక్షయం ॥ ౫
జీవితం చ హి రాజ్యం చ శ్రియం చ విపులామిమాం ।
ప్రజహామ్యేష వై తూర్ణం మహచ్చాగర్హితం యశః ॥ ౬
అస్యాం త్వహమవస్థాయాం వీర వక్ష్యామి యద్వచః ।
యద్యప్యసుకరం రాజన్ కర్తుమేవ తదర్హసి ॥ ౭
సుఖార్హం సుఖసంవృద్ధం బాలమేనమబాలిశం ।
బాష్పపూర్ణముఖం పశ్య భూమౌ పతితమంగదం ॥ ౮
మమ ప్రాణైః ప్రియతరం పుత్రం పుత్రమివౌరసం ।
మయా హీనమహీనార్థం సర్వతః పరిపాలయ ॥ ౯
త్వమేవాస్య హి దాతా చ పరిత్రాతా చ సర్వతః ।
భయేష్వభయదశ్చైవ యథాఽహం ప్లవగేశ్వర ॥ ౧౦
ఏష తారాత్మజః శ్రీమాన్ త్వయా తుల్యపరాక్రమః ।
రక్షసాం తు వధే తేషాం అగ్రతస్తే భవిష్యతి ॥ ౧౧
అనురూపాణి కర్మాణి విక్రమ్య బలవాన్ రణే ।
కరిష్యత్యేష తారేయః తరస్వీ తరుణోఽంగదః ॥ ౧౨

సుషేణదుహితా చేయం అర్థసూక్ష్మవినిశ్చయే ।
ఔత్పాతికే చ వివిధే సర్వతః పరినిష్ఠితా ॥ ౧౩
యదేషా సాధ్వితి బ్రూయాత్ కార్యం తన్ముక్తసంశయం ।
న హి తారామతం కించిత్ అన్యథా పరివర్తతే ॥ ౧౪
రాఘవస్య చ తే కార్యం కర్తవ్యమవిశంకయా ।
స్యాదధర్మో హ్యకరణే త్వాం చ హింస్యాద్విమానితః ॥ ౧౫
ఇమాం చ మాలామాధత్స్వ దివ్యాం సుగ్రీవ కాంచనీం ।
ఉదారా శ్రీః స్థితా హ్యస్యాం సంప్రజహ్యాన్మృతే మయి ॥ ౧౬
ఇత్యేవముక్తస్సుగ్రీవః వాలినా భ్రాతృసౌహృదాత్ ।
హర్షం త్యక్త్వా పునర్దీనః గ్రహగ్రస్త ఇవోడురాట్ ॥ ౧౭
తద్వాలివచనాచ్ఛాంతః కుర్వన్ యుక్తమతంద్రితః ।
జగ్రాహ సోఽభ్యనుజ్ఞాతః మాలాం తాం చైవ కాంచనీం ॥
తాం మాలాం కాంచనీం దత్వా వాలీ దృష్ట్వాఽఽత్మజం స్థితం
సంసిద్ధః ప్రేత్యభావాయ స్నేహాదంగదమబ్రవీత్ ॥ ౧౯
దేశకాలౌ భజస్వాద్య క్షమమాణః ప్రియాప్రియే ।
సుఖదుఃఖసహః కాలే సుగ్రీవవశగో భవ ॥ ౨౦
యథా హి త్వం మహాబాహో లాలితస్సతతం మయా ।
న తథా వర్తమానం త్వాం సుగ్రీవో బహుమంస్యతే ॥ ౨౧
మాఽస్యామిత్రైర్గతం గచ్ఛేః మా శత్రుభిరరిందమ ।
భర్తురర్థపరో దాంతః సుగ్రీవవశగో భవ ॥ ౨౨

న చాతిప్రణయః కార్యః కర్తవ్యోఽప్రణయశ్చ తే ।
ఉభయం హి మహాన్ దోషః తస్మాదంతరదృగ్భవ ॥ ౨౩
ఇత్యుక్త్వాఽథ వివృత్తాక్షః శరసంపీడితో భృశం ।
వివృతైర్దశనైర్భీమైః బభూవోత్క్రాంతజీవితః ॥ ౨౪
తతో విచుక్రుశుస్తత్ర వానరా హరియూథపాః ।
పరిదేవయమానాస్తే సర్వే ప్లవగపుంగవాః ॥ ౨౫
కిష్కింధా హ్యద్య శూన్యాఽఽసీత్ స్వర్గతే వానరాధిపే ।
ఉద్యానాని చ శూన్యాని పర్వతాః కాననాని చ ॥ ౨౬
హతే ప్లవగశార్దూలే నిష్ప్రభా వానరాః కృతాః ।
యస్య వేగేన మహతా కాననాని వనాని చ ॥ ౨౭
పుష్పౌఘేణానుబధ్యంతే కరిష్యతి తదద్య కః ।
యేన దత్తం మహద్యుద్ధం గంధర్వస్య మహాత్మనః ॥ ౨౮
గోలభస్య మహాబాహోః దశ వర్షాణి పంచ చ ।
నైవ రాత్రౌ న దివసే తద్యుద్ధముపశామ్యతి ॥ ౨౯
తతస్తు షోడశే వర్షే గోలభో వినిపాతితః ।
హత్వా తం దుర్వినీతం తు వాలీ దంష్ట్రాకరాళవాన్ ॥ ౩౦
సర్వాభయకరోఽస్మాకం కథమేష నిపాతితః ।

హతే తు వీరే ప్లవగాధిపే తదా
ప్లవంగమాస్తత్ర న శర్మ లేభిరే ।

వనేచరాస్సింహయుతే మహావనే
యథా హి గావో నిహతే గవాం పతౌ ॥ ౩౧

తతస్తు తారా వ్యసనార్ణవాప్లుతా
మృతస్య భర్తుర్వదనం సమీక్ష్య సా ।
జగామ భూమిం పరిరభ్య వాలినం
మహాద్రుమం ఛిన్నమివాశ్రితా లతా ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వావింశస్సర్గః.

అథ త్రయోవింశస్సర్గః.

తతస్సముపజిఘ్రంతీ కపిరాజస్య తన్ముఖం ।
పతిం లోకాచ్చ్యుతం తారా మృతం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧
శేషే త్వం విషమే దుఃఖం అకృత్వా వచనం మమ ।
ఉపలోపచితే వీర సుదుఃఖే వసుధాతలే ॥ ౨
మత్తః ప్రియతరా నూనం వానరేంద్ర మహీ తవ ।
శేషే హి తాం పరిష్వజ్య మాం చ న ప్రతిభాషసే ॥ ౩
సుగ్రీవస్య వశం ప్రాప్తః విధిరేష భవత్యహో ।
సుగ్రీవ ఏవ విక్రాంతః వీర సాహసికప్రియ ॥ ౪
ఋక్షవానరముఖ్యాస్త్వాం బలినః పర్యుపాసతే ।
ఏషాం విలపితం కృచ్ఛ్రం అంగదస్య చ శోచతః ॥ ౫

మమ చేమాం గిరం శ్రుత్వా కిం త్వం న ప్రతిబుధ్యసే ।
ఇదం తద్వీరశయనం యత్ర శేషే హతో యుధి ॥ ౬
శాయితా నిహతా యత్ర త్వయైవ రిపవః పురా ।
విశుద్ధసత్త్వాభిజన ప్రియయుద్ధ మమ ప్రియ ॥ ౭
మామనాథాం విహాయైకాం గతస్త్వమసి మానద ।
శూరాయ న ప్రదాతవ్యా కన్యా ఖలు విపశ్చితా ॥ ౮
శూరభార్యాం హతాం పశ్య సద్యో మాం విధవాం కృతాం ।
అవభగ్నశ్చ మే మానః భగ్నా మే శాశ్వతీ గతిః ॥ ౯
అగాధే చ నిమగ్నాఽస్మి విపులే శోకసాగరే ।
అశ్మసారమయం నూనం ఇదం మే హృదయం దృఢం ॥ ౧౦
భర్తారం నిహతం దృష్ట్వా యన్నాద్య శతధా గతం ।
సుహృచ్చైవ హి భర్తా చ ప్రకృత్యా మమ చ ప్రియః ॥ ౧౧
ఆహవే చ పరాక్రాంతః శూరః పంచత్వమాగతః ।
పతిహీనా తు యా నారీ కామం భవతు పుత్రిణీ ॥ ౧౨
ధనధాన్యైస్సుపూర్ణాఽపి విధవేత్యుచ్యతే జనైః ।
స్వగాత్రప్రభవే వీర శేషే రుధిరమండలే ॥ ౧౩
క్రిమిరాగపరిస్తోమే త్వమాత్మశయనే యథా ।
రేణుశోణితసంవీతం గాత్రం తవ సమంతతః ॥ ౧౪
పరిరబ్ధుం న శక్నోమి భుజాభ్యాం ప్లవగర్షభ ।
కృతకృత్యోఽద్య సుగ్రీవః వైరేఽస్మిన్నతిదారుణే ॥ ౧౫

యస్య రామవిముక్తేన హృతమేకేషుణా భయం ।
శరేణ హృది లగ్నేన గాత్రసంస్పర్శనే తవ ॥ ౧౬
వార్యామి త్వాం నిరీక్షంతీ త్వయి పంచత్వమాగతే ।
ఉద్వవర్హ శరం నీలః తస్య గాత్రగతం తదా ॥ ౧౭
గిరిగహ్వరసంలీనం దీప్తమాశీవిషం యథా ।
తస్య నిష్కృష్యమాణస్య బాణస్య చ బభౌ ద్యుతిః ॥ ౧౮
అస్తమస్తకసంరుద్ధః రశ్మిర్దినకరాదివ ।
పేతుః క్షతజధారాస్తు వ్రణేభ్యస్తస్య సర్వశః ॥ ౧౯
తామ్రగైరికసంపృక్తాః ధారా ఇవ ధరాధరాత్ ।
అవకీర్ణం విమార్జంతీ భర్తారం రణరేణునా ॥ ౨౦
అస్రైర్నయనజైః శూరం సిషేచాస్త్రసమాహతం ।
రుధిరోక్షితసర్వాంగం దృష్ట్వా వినిహతం పతిం ॥ ౨౧
ఉవాచ తారా పింగాక్షం పుత్రమంగదమంగనా ।
అవస్థాం పశ్చిమాం పశ్య పితుః పుత్ర సుదారుణాం ॥ ౨౨
సంప్రసక్తస్య వైరస్య గతోఽంతః పాపకర్మణా ।
బాలసూర్యోదయతనుం ప్రయాంతం యమసాదనం ॥ ౨౩
అభివాదయ రాజానం పితరం పుత్ర మానదం ।
ఏవముక్తస్సముత్థాయ జగ్రాహ చరణౌ పితుః ॥ ౨౪
భుజాభ్యాం పీనవృత్తాభ్యాం అంగదోఽహమితి బ్రువన్ ।
అభివాదయమానం త్వాం అంగదం త్వం యథాపురా ॥ ౨౫

దీర్ఘాయుర్భవ పుత్రేతి కిమర్థం నాభిభాషసే ।
అహం పుత్రసహాయా త్వాం ఉపాసే గతచేతనం ॥ ౨౬
సింహేన నిహతం సద్యో గాస్సవత్సేవ గోవృషం ।
ఇష్ట్వా సంగ్రామయజ్ఞేన రామప్రహరణాంభసి ॥ ౨౭
అస్మిన్నవభృథే స్నాతః కథం పత్న్యా మయా వినా ।
యా దత్తా దేవరాజేన తవ తుష్టేన సంయుగే ॥ ౨౮
శాతకుంభమయీం మాలాం తాం తే పశ్యామి నేహ కిం ।
రాజశ్రీర్న జహాతి త్వాం గతాసుమపి మానద ॥ ౨౯
సూర్యస్యావర్తమానస్య శైలరాజమివ ప్రభా ।

న మే వచః పథ్యమిదం త్వయా కృతం
న చాస్మి శక్తా వినివారణే తవ ।
హతా సపుత్రాఽస్మి హతేన సంయుగే
సహ త్వయా శ్రీర్విజహాతి మామిహ ॥ ३०५

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రయోవింశస్సర్గః.

అథ చతుర్వింశస్సర్గః.

తాం చాశ్రువేగేన దురాసదేన
త్వభిప్లుతాం శోకమహార్ణవేన ।
పశ్యంస్తదా వాల్యనుజస్తరస్వీ
భ్రాతుర్వధేనాప్రతిమేన తేపే ॥ ౧

స బాష్పపూర్ణేన ముఖేన వీక్ష్య
క్షణేన నిర్విణ్ణమనా మనస్వీ ।
జగామ రామస్య శనై స్సమీపం
భృత్యై ర్వృతస్సంపరిదూయమానః ॥ ౨

స తం సమాసాద్య గృహీతచాపం
ఉదాత్తమాశీవిషతుల్యబాణం ।
యశస్వినం లక్షణలక్షితాంగం
అవస్థితం రాఘవమిత్యువాచ ॥ ౩

యథా ప్రతిజ్ఞాతమిదం నరేంద్ర
కృతం త్వయా దృష్టఫలం చ కర్మ ।
మమాద్య భోగేషు నరేంద్రపుత్ర
మనో నివృత్తం సహ జీవితేన ॥ ౪

అస్యాం మహిష్యాం తు భృశం రుదంత్యాం
పురే చ విక్రోశతి దుఃఖతప్తే ।
హతేఽగ్రజే సంశయితేఽంగదే చ
న రామ రాజ్యే రమతే మనో మే ॥ ౫

క్రోధాదమర్షాదతివిప్రధర్షాత్
భ్రాతుర్వధో మేఽనుమతః పురస్తాత్ ।
హతే త్విదానీం హరియూథపేఽస్మిన్
సుతీవ్రమిక్ష్వాకుకుమార తప్స్యే ॥ ౬

శ్రేయోఽద్య మన్యే మమ శైలముఖ్యే
తస్మిన్నివాసశ్చిరమృశ్యమూకే ।
యథా తథా వర్తయతః స్వవృత్త్యా
నేమం నిహత్య త్రిదివస్య లాభః ॥ ౭

న త్వాం జిఘాంసామి చరేతి యన్మాం
అయం మహాత్మా మతిమానువాచ ।
తస్యైవ తద్రామ వచోఽనురూపం
ఇదం పునః కర్మ చ మేఽనురూపం ॥ ౮

భ్రాతా కథం నామ మహాగుణస్య
భ్రాతుర్వధం రాఘవ రోచయేత ।
రాజ్యస్య దుఃఖస్య చ వీర సారం
న చింతయన్ కామపురస్కృతస్సన్ ॥ ౯

వధో హి మే మతో నాసీత్ స్వమాహాత్మ్యావ్యతిక్రమాత్ ।
మమాసీద్బుద్ధిదౌరాత్మ్యాత్ ప్రాణహారీ వ్యతిక్రమః ॥ ౧౦

ద్రుమశాఖావభగ్నోఽహం ముహూర్తం పరినిష్టనన్ ।
సాంత్వయిత్వా త్వనేనోక్తః న పునః కర్తుమర్హసి ॥ ౧౧

భ్రాతృత్వమార్యభావశ్చ ధర్మశ్చానేన రక్షితః ।
మయా క్రోధశ్చ కామశ్చ కపిత్వం చ ప్రదర్శితం ॥ ౧౨

అచింతనీయం పరివర్జనీయం
అనీప్సనీయం స్వనవేక్షణీయం ।

ప్రాప్తోఽస్మి పాప్మానమిమం నరేంద్ర
భ్రాతుర్వధాత్ త్వాష్ట్రవధాదివేంద్రః ॥ ౧౩
పాప్మానమింద్రస్య మహీ జలం చ
వృక్షాశ్చ కామం జగృహుః స్త్రియశ్చ ।
కో నామ పాప్మానమిమం క్షమేత
శాఖామృగస్య ప్రతిపత్తుమిచ్ఛన్ ॥ ౧౪
నార్హామి సంమానమిమం ప్రజానాం
న యౌవరాజ్యం కుత ఏవ రాజ్యం ।
అధర్మయుక్తం కులనాశయుక్తం
ఏవంవిధం రాఘవ కర్మ కృత్వా ॥ ౧౫
పాపస్య కర్తాఽస్మి విగర్హితస్య
క్షుద్రస్య లోకాప్రకృతస్య చైవ ।
శోకో మహాన్ మామభివర్తతేఽయం
వృష్టేర్యథా నిమ్నమివాంబువేగః ॥ ౧౬
సోదర్యఘాతాపరగాత్రవాలః
సంతాపహస్తాక్షిశిరోవిషాణః ।
ఏనోమయో మామభిహంతి హస్తీ
దృప్తో నదీకూలమివ ప్రవృద్ధః ॥ ౧౭
అంహో బతేదం నృవరావిషహ్యం
నివర్తతే మే హృది సాధు వృత్తం ।

వివర్ణమగ్నౌ పరితప్యమానం
కిట్టం యథా రాఘవ జాతరూపం ॥ ౧౮
మహాబలానాం హరియూథపానాం
ఇదం కులం రాఘవ మన్నిమిత్తం ।
అస్యాంగదస్యాపి చ శోకతాపాత్
అర్ధస్థితప్రాణమితీవ మన్యే ॥ ౧౯
సుతస్సులభ్యస్సుజనస్సువశ్యః
కుతస్సుపుత్రస్సదృశోఽంగదేన ।
న చాపి విద్యేత స వీరదేశః
యస్మిన్ భవేత్ సోదరసంనికర్షః ॥ ౨౦
యద్యంగదో వీరవరార్హ జీవేత్
జీవేచ్చ మాతా పరిపాలనార్థం ।
వినా తు పుత్రం పరితాపదీనా
తారా న జీవేదితి నిశ్చితం మే ॥ ౨౧
సోఽహం ప్రవేక్ష్యామ్యతిదీప్తమగ్నిం
భ్రాత్రా చ పుత్రేణ చ సఖ్యమిచ్ఛన్ ।
ఇమే విచేష్యంతి హరిప్రవీరాః
సీతాం నిదేశే తవ వర్తమానాః ॥ ౨౨
కృత్స్నం తు తే సేత్స్యతి కార్యమేతత్
మయ్యప్రతీతే మనుజేంద్రపుత్ర ।

కులస్య హంతారమజీవనార్హం
    రామానుజానీహి కృతాగసం మాం ॥ ౨౩
ఇత్యేవమార్తస్య రఘుప్రవీరః
    శ్రుత్వా వచో వాల్యనుజస్య తస్య ।
సంజాతబాష్పః పరవీరహంతా
    రామో ముహూర్తం విమనా బభూవ ॥ ౨౪
తస్మిన్ క్షణేఽభీక్ష్ణమవేక్ష్యమాణః
    క్షితిక్షమావాన్ భువనస్య గోప్తా ।
రామో రుదంతీం వ్యసనే నిమగ్నాం
    సముత్సుకస్సోఽథ దదర్శ తారాం ॥ ౨౫
తాం చారునేత్రాం కపిసింహనాథం
    పతిం సమాశ్లిష్య తదా శయానాం ।
ఉత్థాపయామాసురదీనసత్త్వాం
    మంత్రిప్రధానాః కపివీరపత్నీం ॥ ౨౬
సా విస్ఫురంతీ పరిరభ్యమాణా
    భర్తుస్సకాశాదపనీయమానా ।
దదర్శ రామం శరచాపపాణిం
    స్వతేజసా సూర్యమివ జ్వలంతం ॥ ౨౭
సుసంవృతం పార్థివలక్షణైశ్చ
    తం చారునేత్రం మృగశాబనేత్రా ।

అదృష్టపూర్వం పురుషప్రధానం
అయం స కాకుత్స్థ ఇతి ప్రజజ్ఞే ॥ ౨౮
తస్యేంద్రకల్పస్య దురాసదస్య
మహానుభావస్య సమీపమార్యా ।
ఆర్తాఽతితూర్ణం వ్యసనాభిపన్నా
జగామ తారా పరివిహ్వలంతీ ॥ ౨౯
సా తం సమాసాద్య విశుద్ధసత్త్వా
శోకేన సంభ్రాంతశరీరభావా ।
మనస్వినీ వాక్యమువాచ తారా
రామం రణోత్కర్షణలబ్ధలక్షణం ॥ ౩౦
త్వమప్రమేయశ్చ దురాసదశ్చ
జితేంద్రియశ్చోత్తమధార్మికశ్చ ।
అక్షయ్యకీర్తిశ్చ విచక్షణశ్చ
క్షితిక్షమావాన్ క్షతజోపమాక్షః ॥ ౩౧
త్వమాత్తబాణాసనబాణపాణిః
మహాబలస్సంహననోపపన్నః ।
మనుష్యదేహాభ్యుదయం విహాయ
దివ్యేన దేహాభ్యుదయేన యుక్తః ॥ ౩౨
యేనైకబాణేన హతః ప్రియో మే
తేనైవ మాం త్వం జహి సాయకేన ।

హత్వా గమిష్యామి సమీపమస్య
న మామృతే రామ రమేత వాలీ ॥ ౩౩

స్వర్గేఽపి పద్మామలపత్రనేత్రః
సమేత్య సంప్రేక్ష్య చ మామపశ్యన్ ।
న హ్యేష ఉచ్చావచతామ్రచూడాః
విచిత్రవేషాఽప్సరసో భజిష్యత్ ॥ ౩౪

స్వర్గేఽపి శోకం చ వివర్ణతాం చ
మయా వినా ప్రాప్స్యతి వీర వాలీ ।
రమ్యే నగేంద్రస్య తటావకాశే
విదేహకన్యారహితో యథా త్వం ॥ ౩౫

త్వం వేత్థ యావద్వనితావిహీనః
ప్రాప్నోతి దుఃఖం పురుషః కుమారః ।
తత్త్వం ప్రజానన్ జహి మాం న వాలీ
దుఃఖం మమాదర్శనజం భజేత ॥ ౩౬

యచ్చాపి మన్యేత భవాన్ మహాత్మా
స్త్రీఘాతదోషో న భవేత్తు మహ్యాం ।
ఆత్మేయమస్యేతి చ మాం జహి త్వం
న స్త్రీవధః స్యాన్మనుజేంద్రపుత్ర ॥ ౩౭

శాస్త్రప్రయోగాద్వివిధాచ్చ వేదాత్
ఆత్మా హ్యనన్యః పురుషస్య దారాః ।

దారప్రదానాన్న హి దానమన్యత్
ప్రదృశ్యతే జ్ఞానవతాం హి లోకే ॥ ౩౮
త్వం చాపి మాం తస్య మమ ప్రియస్య
ప్రదాస్యసె ధర్మమవేక్ష్య వీర ।
అనేన దానేన న లప్స్యసే త్వం
అధర్మయోగం మమ వీర ఘాతాత్ ॥ ౩౯
ఆర్తామనాథామపనీయమానాం
ఏవంవిధామర్హసి మాం నిహంతుం ।
అహం హి మాతంగవిలాసగామినా
ప్లవంగమానామృషభేణ ధీమతా ॥ ౪౦
వినా వరార్హోత్తమహేమమాలినా
చిరం న శక్ష్యామి నరేంద్ర జీవితుం ।
ఇత్యేవముక్తస్తు విభుర్మహాత్మా
తారాం సమాశ్వాస్య హితం బభాషె ॥ ౪౧
మా వీరభార్యే విమతిం కురుష్వ
లోకో హి సర్వో విహితో విధాత్రా ।
తం చైవ సర్వం సుఖదుఃఖయోగం
లోకోఽబ్రవీత్తేన కృతం విధాత్రా ॥ ౪౨
త్రయో హి లోకా విహితం విధానం
నాతిక్రమంతే వశగా హి తస్య ।

ప్రీతిం పరాం ప్రాప్స్యసి తాం తథైవ
పుత్రస్తు తే ప్రాప్స్యతి యౌవరాజ్యం ॥ ౪౩
ధాత్రా విధానం విహితం తథైవ
న శూరపత్న్యః పరిదేవయంతి ।
ఆశ్వాసితా తేన తు రాఘవేణ
ప్రభావయుక్తేన పరంతపేన ।
సా వీరపత్నీ ధ్వనతా ముఖేన
సువేషరూపా విరరామ తారా ॥ ౪౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుర్వింశస్సర్గః.

అథ పంచవింశస్సర్గః.

సుగ్రీవం చైవ తారాం చ సాంగదాం సహలక్ష్మణః ।
సమానశోకః కాకుత్స్థః సాంత్వయన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
న శోకపరితాపేన శ్రేయసా యుజ్యతే మృతః ।
యదత్రానంతరం కార్యం తత్సమాధాతుమర్హథ ॥ ౨
లోకవృత్తమనుష్ఠేయం కృతం వో బాష్పమోక్షణం ।
న కాలాదుత్తరం కించిత్ కర్మ శక్యముపాసితుం ॥ ౩
నియతిః కారణం లోకే నియతిః కర్మసాధనం ।
నియతిస్సర్వభూతానాం నియోగేష్విహ కారణం ॥ ౪

న కర్తా కస్యచిత్ కశ్చిత్ నియోగే చాపి నేశ్వరః ।
స్వభావే వర్తతే లోకః తస్య కాలః పరాయణం ॥ ౫
న కాలః కాలమత్యేతి న కాలః పరిహీయతే ।
స్వభావం చ సమాసాద్య న కశ్చిదతివర్తతే ॥ ౬
న కాలస్యాస్తి బంధుత్వం న హేతుర్న పరాక్రమః ।
న మిత్రజ్ఞాతిసంబంధః కారణం నాత్మనో వశః ॥ ౭
కిం తు కాలపరిణామః ద్రష్టవ్యస్సాధు పశ్యతా ।
ధర్మశ్చార్థశ్చ కామశ్చ కాలక్రమసమాహితాః ॥ ౮
ఇతః స్వాం ప్రకృతిం వాలీ గతః ప్రాప్తః క్రియాఫలం ।
ధర్మార్థకామసంయోగైః పవిత్రం ప్లవగేశ్వరః ॥ ౯
స్వధర్మస్య చ సంయోగాత్ జితస్తేన మహాత్మనా ।
స్వర్గః పరిగృహీతశ్చ ప్రాణానపరిరక్షతా ౧౦
ఏషా వై నియతిః శ్రేష్ఠా యాం గతో హరియూథపః ।
తదలం పరితాపేన ప్రాప్తకాలముపాస్యతాం ॥ ౧౧
వచనాంతే తు రామస్య లక్ష్మణః పరవీరహా ।
అవదత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం గతచేతసం ॥ ౧౨
కురు త్వమస్య సుగ్రీవ ప్రేతకార్యమనంతరం ।
తారాంగదాభ్యాం సహితః వాలినో దహనం ప్రతి ॥ ౧౩
సమాజ్ఞాపయ కాష్ఠాని శుష్కాణి చ బహూని చ ।
చందనాదీని దివ్యాని వాలిసంస్కారకారణాత్ ॥ ౧౪

సమాశ్వాసయ చైనం త్వం అంగదం దీనచేతసం ।
మా భూద్బాలిశబుద్ధిస్త్వం త్వదధీనమిదం పురం ॥ ౧౫
అంగదస్త్వానయేన్మాల్యం వస్త్రాణి వివిధాని చ ।
ఘృతం తైలమథో గంధాన్ యచ్చాత్ర సమనంతరం ॥ ౧౬
త్వం తార శిబికాం శీఘ్రం ఆదాయాగచ్ఛ సంభ్రమాత్ ।
త్వరా గుణవతీ యుక్తా హ్యస్మిన్ కాలే విశేషతః ॥ ౧౭
సజ్జీభవంతు ప్లవగాః శిబికావహనోచితాః ।
సమర్థా బలినశ్చైవ నిర్హరిష్యంతి వాలినం ॥ ౧౮
ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సుమిత్రానందవర్ధనః ।
తస్థౌ భ్రాతృసమీపస్థః లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౧౯
లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా తారస్సంభ్రాంతమానసః ।
ప్రవివేశ గుహాం శీఘ్రం శిబికాసక్తమానసః ॥ ౨౦
ఆదాయ శిబికాం తారః స తు పర్యపతత్ పునః ।
వానరైరుహ్యమానాం తాం శూరైరుద్వహనోచితైః ॥ ౨౧
దివ్యాం భద్రాసనయుతాం శిబికాం స్యందనోపమాం ।
పక్షికర్మభిరాచిత్రాం ద్రుమకర్మవిభూషితాం ॥ ౨౨
ఆచితాం చిత్రపత్తిభిః సునివిష్టాం సమంతతః ।
విమానమివ సిద్ధానాం జాలవాతాయనాన్వితాం ॥ ౨౩
సునియుక్తాం విశాలాం చ సుకృతాం విశ్వకర్మణా ।
దారుపర్వతకోపేతాం చారుకర్మపరిష్కృతాం ॥ ౨౪

వరాభరణహారైశ్చ చిత్రమాల్యోపశోభితాం ।
గుహాగహనసంఛన్నాం రక్తచందనరూషితాం ॥ ౨౫
పుష్పౌఘైస్సమభిచ్ఛన్నాం పద్మమాలాభిరేవ చ ।
తరుణాదిత్యవర్ణాభిః భ్రాజమానాభిరావృతాం ॥ ౨౬
ఈదృశీం శిబికాం దృష్ట్వా రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
క్షిప్రం వినీయతాం వాలీ ప్రేతకార్యం విధీయతాం ॥ ౨౭
తతో వాలినముద్యమ్య సుగ్రీవశ్శిబికాం తదా ।
ఆరోపయత విక్రోశన్ అంగదేన సహైవ తు ॥ ౨౮
ఆరోప్య శిబికాం చైవ వాలినం గతజీవితం ।
అలంకారైశ్చ వివిధైః మాల్యైర్వస్త్రైశ్చ భూషితం ॥ ౨౯
ఆజ్ఞాపయత్తదా రాజా సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః ।
ఔర్ధ్వదైహికమార్యస్య క్రియతామనురూపతః ॥ 30
విశ్రాణయంతో రత్నాని వివిధాని బహూన్యపి ।
అగ్రతః ప్లవగా యాంతు శిబికా సమనంతరం ॥ 3౧
రాజ్ఞామృద్ధివిశేషా హి దృశ్యంతే భువి యాదృశాః ।
తాదృశం వాలినః క్షిప్రం ప్రాకుర్వన్నౌర్ధ్వదైహికం ॥ 3౨
అంగదం పరిగృహ్యాశు తారప్రభృతయస్తదా ।
క్రోశంతః ప్రయయుస్సర్వే వానరా హతబాంధవాః ॥ 33
తతః ప్రణిహితాస్సర్వాః వానర్యోఽస్య వశానుగాః ।
చుక్రుశుర్వీర వీరేతి భూయః క్రోశంతి తాః స్త్రియః ॥ 3౪

తారాప్రభృతయస్సర్వాః వానర్యో హతయూథపాః ।
అనుజగ్ముర్హి భర్తారం క్రోశంత్యః కరుణస్వనాః ॥ ౩౫
తాసాం రుదితశబ్దేన వానరీణాం వనాంతరే ।
వనాని గిరయస్సర్వే విక్రోశంతీవ సర్వతః ॥ ౩౬
పులినే గిరినద్యాస్తు వివిక్తే జలసంవృతే ।
చితాం చక్రుస్సుబహవః వానరాశ్శోకకర్శితాః ॥ ౩౭
అవరోప్య తతః స్కంధాత్ శిబికాం వహనోచితాః ।
తస్థురేకాంతమాశ్రిత్య సర్వే శోకసమన్వితాః ॥ ౩౮
తతస్తారాపతిం దృష్ట్వా శిబికాతలశాయినం ।
ఆరోప్యాంకే శిరస్తస్య విలలాప సుదుఃఖితా ॥ ౩౯
హా వానరమహారాజ హా నాథ మమ వత్సల ।
హా మహార్హ మహాబాహో హా మమ ప్రియ పశ్య మాం ॥
జనం న పశ్యసీమం త్వం కస్మాచ్ఛోకాభిపీడితం ।
ప్రహృష్టమివ తే వక్త్రం గతాసోరపి మానద ॥ ౪౧
అస్తార్కసమవర్ణం చ లక్ష్యతే జీవతో యథా ।
ఏష త్వాం రామరూపేణ కాలః కర్షతి వానర ॥ ౪౨
యేన స్మ విధవాస్సర్వాః కృతా ఏకేషుణా వనే ।
ఇమాస్తాస్తవ రాజేంద్ర వానర్యో వల్లభాస్సదా ॥ ౪౩
పాదైర్వికృష్టమధ్వానం ఆగతాః కిం న బుధ్యసే ।
తవేష్టా నను నామైతాః భార్యాశ్చంద్రనిభాననాః ॥ ౪౪

ఇదానీం నేక్షసే కస్మాత్ సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరం ।
ఏతే హి సచివా రాజన్ తారప్రభృతయస్తవ ॥ ४५

పురవాసీ జనశ్చాయం పరివార్యాసతేఽనఘ ।
విసర్జయైతాన్ ప్లవగాన్ యథోచితమరిందమ ॥ ४६

తతః క్రీడామహే సర్వాః వనేషు మదనోత్కటాః ।
ఏవం విలపతీం తారాం పతిశోకపరిప్లుతాం ॥ ४७

ఉత్థాపయంతి స్మ తదా వానర్యశ్శోకకర్శితాః ।
సుగ్రీవేణ తతస్సార్ధం అంగదః పితరం రుదన్ ॥ ४८

చితామారోపయామాస శోకేనాభిహతేంద్రియః ।
తతోఽగ్నిం విధివద్దత్వా సోఽపసవ్యం చకార హ ॥ ४९

పితరం దీర్ఘమధ్వానం ప్రస్థితం వ్యాకులేంద్రియః ।
సంస్కృత్య వాలినం తే తు విధిపూర్వం ప్లవంగమాః ॥ ५०

ఆజగ్మురుదకం కర్తుం నదీం శీతజలాం శివాం ।
తతస్తే సహితాస్తత్ర హ్యంగదం స్థాప్య చాగ్రతః ॥ ५१

సుగ్రీవతారాసహితాః సిషిచుర్వాలినే జలం ।
సుగ్రీవేణైవ దీనేన దీనో భూత్వా మహాబలః ॥ ५२

సమానశోకః కాకుత్స్థః ప్రేతకార్యాణ్యకారయత్ ॥

తతస్తు తం వాలినమగ్ర్యపౌరుషం
ప్రకాశమిక్ష్వాకువరేషుణా హతం ।

ప్రదీప్య దీప్తాగ్నిసమానతేజసం తదా
సలక్ష్మణం రామముపేయివాన్ హరిః ॥ ౫౩

ఇతి శ్రీమత్కిష్కిన్ధాకాండే-పంచవింశస్సర్గః.

అథ షడ్వింశస్సర్గః.

తతశ్శోకాభిసంతప్తం సుగ్రీవం క్లిన్నవాససం ।
శాఖామృగమహామాత్యాః పరివార్యోపతస్థిరే ॥ ౧
అభిగమ్య మహాబాహుం రామమక్లిష్టకారిణం ।
స్థితాః ప్రాంజలయస్సర్వే పితామహమివర్షయః ॥ ౨
తతః కాంచనశైలాభః తరుణార్కనిభాననః ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం హనూమాన్ మారుతాత్మజః ॥ ౩
భవత్ప్రసాదాత్ సుగ్రీవః పితృపైతామహం మహత్ ।
వానరాణాం సుదుష్ప్రాపం ప్రాప్తో రాజ్యమిదం ప్రభో ॥ ౪
భవతా సమనుజ్ఞాతః ప్రవిశ్య నగరం శుభం ।
సంవిధాస్యతి కార్యాణి సర్వాణి ససుహృజ్జనః ॥ ౫
స్నాతోఽయం వివిధైర్గంధైః ఔషధైశ్చ యథావిధి ।
అర్చయిష్యతి రత్నైశ్చ మాల్యైశ్చ త్వాం విశేషతః ॥ ౬
ఇమాం గిరిగుహాం రమ్యాం అభిగంతుమితోఽర్హసి ।
కురుష్వ స్వామిసంబంధం వానరాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥ ౭

ఏవముక్తో హనుమతా రాఘవః పరవీరహా ।
ప్రత్యువాచ హనూమంతం బుద్ధిమాన్ వాక్యకోవిదః ॥ ౮
చతుర్దశ సమాస్సౌమ్య గ్రామం వా యది వా పురం ।
న ప్రవేక్ష్యామి హనుమన్ పితుర్నిర్దేశపాలకః ॥ ౯
సుసమృద్ధాం గుహాం రమ్యాం సుగ్రీవో వానరర్షభః ।
ప్రవిష్టో విధివద్వీరః క్షిప్రం రాజ్యేఽభిషిచ్యతాం ॥ ౧౦
ఏవముక్త్వా హనూమంతం రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ।
వృత్తజ్ఞో వృత్తసంపన్నం ఉదారబలవిక్రమం ॥ ౧౧
ఇమమప్యంగదం వీర యౌవరాజ్యేఽభిషేచయ ।
జ్యేష్ఠస్య స సుతో జ్యేష్ఠః సదృశో విక్రమేణ తే ॥ ౧౨
అంగదోఽయమదీనాత్మా యౌవరాజ్యస్య భాజనం ।
పూర్వోఽయం వార్షికో మాసః శ్రావణస్సలిలాగమః ॥ ౧౩
ప్రవృత్తాస్సౌమ్య చత్వారః మాసా వార్షికసంజ్ఞికాః ।
నాయముద్యోగసమయః ప్రవిశ త్వం పురీం శుభాం ॥ ౧౪
అస్మిన్ వత్స్యామ్యహం సౌమ్య పర్వతే సహలక్ష్మణః ।
ఇయం గిరిగుహా రమ్యా విశాలా యుక్తమారుతా ॥ ౧౫
ప్రభూతసలిలా సౌమ్య ప్రభూతకమలోత్పలా ।
కార్తికే సమనుప్రాప్తే త్వం రావణవధే యతః ॥ ౧౬
ఏష నస్సమయస్సౌమ్య ప్రవిశ త్వం స్వమాలయం ।
అభిషిక్తః స్వరాజ్యే చ సుహృదస్సంప్రహర్షయ ॥ ౧౭

ఇతి రామాభ్యనుజ్ఞాతః సుగ్రీవో వానరాధిపః ।
ప్రవివేశ పురీం రమ్యాం కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ॥ ౧౮
తం వానరసహస్రాణి ప్రవిష్టం వానరేశ్వరం ।
అభివాద్య ప్రవిష్టాని సర్వతః పర్యవారయన్ ॥ ౧౯
తతః ప్రకృతయస్సర్వాః దృష్ట్వా హరిగణేశ్వరం ।
ప్రణమ్య మూర్ధ్నా పతితాః వసుధాయాం సమాహితాః ॥ ౨౦
సుగ్రీవః ప్రకృతీస్సర్వాః సంభాష్యోత్థాప్య వీర్యవాన్ ।
భ్రాతురంతఃపురం సౌమ్యం ప్రవివేశ మహాబలః ॥ ౨౧
ప్రవిశ్య త్వభినిష్క్రాంతం సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరం ।
అభ్యషించంత సుహృదః సహస్రాక్షమివామరాః ॥ ౨౨
తస్య పాండురమాజహ్రుః ఛత్రం హేమపరిష్కృతం ।
శుక్లే చ వాలవ్యజనే హేమదండే యశస్కరే ॥ ౨౩
తథా సర్వాణి రత్నాని సర్వబీజౌషధీరపి ।
సక్షీరాణాం చ వృక్షాణాం ప్రరోహాన్ కుసుమాని చ ॥ ౨౪
శుక్లాని చైవ వస్త్రాణి శ్వేతం చైవానులేపనం ।
సుగంధీని చ మాల్యాని స్థలజాన్యంబుజాని చ ॥ ౨౫
చందనాని చ దివ్యాని గంధాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ ।
అక్షతం జాతరూపం చ ప్రియంగుమధుసర్పిషీ ॥ ౨౬
దధి చర్మ చ వైయాఘ్రం వారాహీ చాప్యుపానహౌ ।
సమాలంభనమాదాయ రోచనాం సమనశ్శిలాం ॥ ౨౭

ఆజగ్ముస్తత్ర ముదితాః వరాః కన్యాస్తు షోడశ ।
తతస్తే వానరశ్రేష్ఠం యథాకాలం యథావిధి ॥ ౨౮
రత్నైర్వస్త్రైశ్చ భక్ష్యైశ్చ తోషయిత్వా ద్విజర్షభాన్ ।
తతః కుశపరిస్తీర్ణం సమిద్ధం జాతవేదసం ॥ ౨౯
మంత్రపూతేన హవిషా హుత్వా మంత్రవిదో జనాః ।
తతో హేమప్రతిష్ఠానే వరాస్తరణసంవృతే ॥ ౩౦
ప్రాసాదశిఖరే రమ్యే చిత్రమాల్యోపశోభితే ।
ప్రాఙ్ముఖం వివిధైర్మంత్రైః స్థాపయిత్వా వరాసనే ॥ ౩౧
నదీనదేభ్యస్సంహృత్య తీర్థేభ్యశ్చ సమంతతః ।
ఆహృత్య చ సముద్రేభ్యః సర్వేభ్యో వానరర్షభాః ॥ ౩౨
అపః కనకకుంభేషు నిధాయ విమలాశ్శుభాః ।
శుభైర్వృషభశృంగైశ్చ కలశైశ్చాపి కాంచనైః ॥ ౩౩
శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహర్షివిహితేన చ ।
గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః ॥ ౩౪
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ హనుమాన్ జాంబవాన్నళః ।
అభ్యషించంత సుగ్రీవం ప్రసన్నేన సుగంధినా ॥ ౩౫
సలిలేన సహస్రాక్షం వసవో వాసవం యథా ।
అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే సర్వే వానరపుంగవాః ॥ ౩౬
ప్రచుక్రుశుర్మహాత్మానః హృష్టాస్తత్ర సహస్రశః ।
రామస్య తు వచః కుర్వన్ సుగ్రీవో హరిపుంగవః ॥ ౩౭

అంగదం సంపరిష్వజ్య యౌవరాజ్యేఽభ్యషేచయత్ ।
అంగదే చాభిషిక్తే తు సానుక్రోశాః ప్లవంగమాః ॥ ౩౮
సాధుసాధ్వితి సుగ్రీవం మహాత్మానోఽభ్యపూజయన్ ।
రామం చైవ మహాత్మానం లక్ష్మణం చ పునఃపునః ॥ ౩౯
ప్రీతాశ్చ తుష్టువుస్సర్వే తాదృశే తత్ర వర్తతి ।
హృష్టపుష్టజనాకీర్ణా పతాకాధ్వజశోభితా ॥ ౪౦
బభూవ నగరీ రమ్యా కిష్కింధా గిరిగహ్వరే ।
నివేద్య రామాయ తదా మహాత్మనే
మహాభిషేకం కపివాహినీపతిః ।
రుమాం చ భార్యాం ప్రతిలభ్య వీర్యవాన్
అవాప రాజ్యం త్రిదశాధిపో యథా ॥ ౪౧

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షడ్వింశస్సర్గః.

అథ సప్తవింశస్సర్గః.

అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే ప్రవిష్టే వానరే గుహాం ।
ఆజగామ సహ భ్రాత్రా రామః ప్రస్రవణం గిరిం ॥ ౧
శార్దూలమృగసంఘుష్టం సింహైర్భీమరవైర్వృతం ।
నానాగుల్మలతాగూఢం బహుపాదపసంకులం ॥ ౨
ఋక్షవానరగోపుచ్ఛైః మార్జారైశ్చ నిషేవితం ।
మేఘరాశినిభం శైలం నిత్యం శుచిజలాశ్రయం ॥ ౩

తస్య శైలస్య శిఖరే మహతీమాయతాం గుహాం ।
ప్రత్యగృహ్ణాత వాసార్థం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౪
కృత్వా చ సమయం సౌమ్యః సుగ్రీవేణ సహానఘః ।
కాలయుక్తం మహద్వాక్యం ఉవాచ రఘునందనః ॥ ౫
వినీతం భ్రాతరం భ్రాతా లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ।
ఇయం గిరిగుహా రమ్యా విశాలా యుక్తమారుతా ॥ ౬
అస్యాం వసావ సౌమిత్రే వర్షరాత్రమరిందమ ।
గిరిశృంగమిదం రమ్యం ఉన్నతం పార్థివాత్మజ ॥ ౭
శ్వేతాభిః కృష్ణతామ్రాభిః శిలాభిరుపశోభితం ।
నానాధాతుసమాకీర్ణం దరీనిర్ఝరశోభితం ॥ ౮
వివిధైర్వృక్షషండైశ్చ చారుచిత్రలతావృతం ।
నానావిహగసంఘుష్టం మయూరరవనాదితం ॥ ౯
మాలతీకుందగుల్మైశ్చ సింధువారకురంటకైః ।
కదంబార్జునసర్జైశ్చ పుష్పితైరుపశోభితం ॥ ౧౦
ఇయం చ నలినీ రమ్యా ఫుల్లపంకజమండితా ।
నాతిదూరే గుహాయా నో భవిష్యతి నృపాత్మజ ॥ ౧౧
ప్రాగుదక్ప్రవణే దేశే గుహా సాధు భవిష్యతి ।
పశ్చాచ్చైవోన్నతా సౌమ్య నివాతేయం భవిష్యతి ॥ ౧౨
గుహాద్వారే చ సౌమిత్రే శిలా సమతలా శుభా ।
శ్లక్ష్ణా చైవాయతా చైవ భిన్నాంజనచయోపమా ॥ ౧౩

గిరిశృంగమిదం తాత పశ్య చోత్తరతశ్శుభం ।
భిన్నాంజనచయాకారం అంభోధరమివోత్థితం ॥ ౧౪
దక్షిణస్యామపి దిశి స్థితం శ్వేతమివాపరం ।
కైలాసశిఖరప్రఖ్యం నానాధాతువిభూషితం ॥ ౧౫
ప్రాచీనవాహినీం చైవ నదీం భృశమకర్దమాం ।
గుహాయాః పూర్వతః పశ్య త్రికూటే జాహ్నవీమివ ॥ ౧౬
చంపకైస్తిలకైస్తాలైః తమాలైరతిముక్తకైః ।
పద్మకైస్సరళైశ్చైవ అశోకైశ్చైవ శోభితాం ॥ ౧౭
వానీరైస్తిమిశైశ్చైవ వకుళైః కేతకైర్ధవైః ।
హింతాలైస్తిరిటైర్నీపైః వేత్రకైః కృతమాలకైః ॥ ౧౮
తీరజైశ్శోభితా భాతి నానారూపైస్తతస్తతః ।
వసనాభరణోపేతా ప్రమదేవాభ్యలంకృతా ॥ ౧౯
శతశః పక్షిసంఘైశ్చ నానానాదైర్వినాదితా ।
ఏకైకమనురక్తైశ్చ చక్రవాకైరలంకృతా ॥ ౨౦
పులినైరతిరమ్యైశ్చ హంససారససేవితైః ।
ప్రహసంతీవ భాత్యేషా నారీ సర్వవిభూషితా ॥ ౨౧
క్వచిన్నీలోత్పలైశ్ఛన్నా భాతి రక్తోత్పలైః క్వచిత్ ।
క్వచిదాభాతి శుక్లైశ్చ దివ్యైః కుముదకుట్మలైః ॥ ౨౨
పారిప్లవశతైర్జుష్టా బర్హిణక్రౌంచనాదితా ।
రమణీయా నదీ సౌమ్య మునిసంఘైర్నిషేవితా ॥ ౨౩

పశ్య చందనవృక్షాణాం పంక్తీస్సురచితా ఇవ ।
కకుభానాం చ దృశ్యంతే మనసేవోదితాస్సమం ॥ ౨౪
అహో సురమణీయోఽయం దేశశ్శత్రునిషూదన ।
దృఢం రంస్యావ సౌమిత్రే సాధ్వత్ర నివసావహై ॥ ౨౫
ఇతశ్చ నాతిదూరే సా కిష్కింధా చిత్రకాననా ।
సుగ్రీవస్య పురీ రమ్యా భవిష్యతి నృపాత్మజా ॥ ౨౬
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషః శ్రూయతే జయతాం వర ।
నర్దతాం వానరాణాం చ మృదంగాడంబరైస్సహ ॥ ౨౭
లబ్ధ్వా భార్యాం కపివరః ప్రాప్య రాజ్యం సుహృద్వృతః ।
ధ్రువం నందతి సుగ్రీవః సంప్రాప్య మహతీం శ్రియం ॥ ౨౮
ఇత్యుక్త్వా న్యవసత్తత్ర రాఘవస్సహలక్ష్మణః ।
బహుదృశ్యదరీకుంజే తస్మిన్ ప్రస్రవణే గిరౌ ॥ ౨౯
సుసుఖేఽపి బహుద్రవ్యే తస్మిన్ హి ధరణీధరే ।
వసతస్తస్య రామస్య రతిరల్పాఽపి నాభవత్ ॥ ౩౦
హృతాం హి భార్యాం స్మరతః ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీం ।
ఉదయాభ్యుదితం దృష్ట్వా శశాంకం చ విశేషతః ॥ ౩౧
ఆవివేశ న తం నిద్రా నిశాసు శయనం గతం ।
తత్సముత్థేన శోకేన బాష్పోపహతచేతసం ॥ ౩౨
తం శోచమానం కాకుత్స్థం నిత్యం శోకపరాయణం ।
తుల్యదుఃఖోఽబ్రవీద్భ్రాతా లక్ష్మణోఽనునయన్ వచః ॥ ౩౩

అలం వీర వ్యథాం గత్వా న త్వం శోచితుమర్హసి ।
శోచతో వ్యవసీదంతి సర్వార్థా విదితం హి తే ॥ ౩౪
భవాన్ క్రియాపరో లోకే భవాన్ దైవపరాయణః ।
ఆస్తికో ధర్మశీలశ్చ వ్యవసాయీ చ రాఘవ ॥ ౩౫
న హ్యవ్యవసితశ్శత్రుం రాక్షసం తం విశేషతః ।
సమర్థస్త్వం రణే హంతుం విక్రమైర్జిహ్మకారిణం ॥ ౩౬
సమున్మూలయ శోకం త్వం వ్యవసాయం స్థిరం కురు ।
తతస్సపరివారం తం నిర్మూలం కురు రాక్షసం ॥ ౩౭
పృథివీమపి కాకుత్స్థ ససాగరవనాచలాం ।
పరివర్తయితుం శక్తః కిమంగ పున రావణం ॥ ౩౮
శరత్కాలం ప్రతీక్షస్వ ప్రావృట్కాలోఽయమాగతః ।
తతస్సరాష్ట్రం సగణం రావణం త్వం వధిష్యసి ॥ ౩౯
అహం తు ఖలు తే వీర్యం ప్రసుప్తం ప్రతిబోధయే ।
దీప్తైరాహుతిభిః కాలే భస్మచ్ఛన్నమివానలం ॥ ౪౦
లక్ష్మణస్య తు తద్వాక్యం ప్రతిపూజ్య హితం శుభం ।
రాఘవస్సుహృదం స్నిగ్ధం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౪౧
వాచ్యం యదనురక్తేన స్నిగ్ధేన చ హితేన చ ।
సత్యవిక్రమయుక్తేన తదుక్తం లక్ష్మణ త్వయా ॥ ౪౨
ఏష శోకః పరిత్యక్తః సర్వకార్యావసాదకః ।
విక్రమేష్వప్రతిహతం తేజః ప్రోత్సాహయామ్యహం ॥ ౪౩

శరత్కాలం ప్రతీక్షిష్యే స్థితోఽస్మి వచనే తవ ।
సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాదమనుపాలయన్ ॥ ४४

ఉపకారేణ వీరస్తు ప్రతికారేణ యుజ్యతే ।
అకృతజ్ఞోఽప్రతికృతః హంతి సత్త్వవతాం మనః ॥ ४५

అథైవముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః
కృతాంజలిస్తత్ప్రతిపూజ్య భాషితం ।
ఉవాచ రామం స్వభిరామదర్శనం
ప్రదర్శయన్ దర్శనమాత్మనశ్శుభం ॥ ४६

యథోక్తమేతత్తవ సర్వమీప్సితం
నరేంద్ర కర్తా న చిరాద్ధరీశ్వరః ।
శరత్ప్రతీక్షః క్షమతామిమం భవాన్
జలప్రపాతం రిపునిగ్రహే ధృతః ॥ ४७

నియమ్య కోపం ప్రతిపాల్యతాం శరత్
క్షమస్వ మాసాంశ్చతురో మయా సహ ।
వసాచలేఽస్మిన్ మృగరాజసేవితే
సంవర్ధయన్ శత్రువధే సముద్యమం ॥ ४८

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తవింశస్సర్గః.

అథ అష్టావింశస్సర్గః.

స తథా వాలినం హత్వా సుగ్రీవమభిషిచ్య చ ।
వసన్ మాల్యవతః పృష్ఠే రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧

అయం స కాలస్సంప్రాప్తః సమయోఽద్య జలాగమః ।
సంపశ్య త్వం నభో మేఘైః సంవృతం గిరిసన్నిభైః ॥ ౨
నవమాసధృతం గర్భం భాస్కరస్య గభస్తిభిః ।
పీత్వా రసం సముద్రాణాం ద్యౌః ప్రసూతే రసాయనం ॥ ౩
శక్యమంబరమారుహ్య మేఘసోపానపఙ్క్తిభిః ।
కుటజార్జునమాలాభిః అలంకర్తుం దివాకరం ॥ ౪
సంధ్యారాగోత్థితైస్తామ్రైః అంతేష్వధికపాండరైః ।
స్నిగ్ధైరభ్రపటచ్ఛేదైః బద్ధవ్రణమివాంబరం ॥ ౫
మందమారుతనిశ్వాసం సంధ్యాచందనరంజితం ।
ఆపాండు జలదం భాతి కామాతురమివాంబరం ॥ ౬
ఏషా ఘర్మపరిక్లిష్టా నవవారిపరిప్లుతా ।
సీతేవ శోకసంతప్తా మహీ బాష్పం విముంచతి ॥ ౭
మేఘోదరవినిర్ముక్తాః కల్హారసుఖశీతలాః ।
శక్యమంజలిభిః పాతుం వాతాః కేతకిగంధినః ॥ ౮
ఏష ఫుల్లార్జునశ్శైలః కేతకైరధివాసితః ।
సుగ్రీవ ఇవ శాంతారిః ధారాభిరభిషిచ్యతే ॥ ౯
మేఘకృష్ణాజినధరాః ధారాయజ్ఞోపవీతినః ।
మారుతాపూరితగుహాః ప్రాధీతా ఇవ పర్వతాః ॥ ౧౦
కశాభిరివ హైమీభిః విద్యుద్భిరివ తాడితం ।
అంతస్స్తనితనిర్ఘోషం సవేదనమివాంబరం ॥ ౧౧

నీలమేఘాశ్రితా విద్యుత్ స్ఫురంతీ ప్రతిభాతి మా ।
స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే వైదేహీవ తపస్వినీ ॥ ౧౨
ఇమాస్తా మన్మథవతాం హితాః ప్రతిహతా దిశః ।
అనులిప్తా ఇవ ఘనైః నష్టగ్రహనిశాకరాః ॥ ౧౩
క్వచిద్బాష్పాభిసంరుద్ధాన్ వర్షాగమసముత్సుకాన్ ।
కుటజాన్ పశ్య సౌమిత్రే పుష్పితాన్ గిరిసానుషు ॥ ౧౪
మమ శోకాభిభూతస్య కామసందీపనాన్ స్థితాన్ ।
రజః ప్రశాంతం సహిమోఽద్య వాయుః
నిదాఘదోషప్రసరాః ప్రశాంతాః ।
స్థితా హి యాత్రా వసుధాధిపానాం
ప్రవాసినో యాంతి నరాః స్వదేశాన్ ॥ ౧౫
సంప్రస్థితా మానసవాసలుబ్ధాః
ప్రియాన్వితాస్సంప్రతి చక్రవాకాః ।
అభీక్ష్ణవర్షోదకవిక్షతేషు
యానాని మార్గేషు న సంపతంతి ॥ ౧౬
క్వచిత్ ప్రకాశం క్వచిదప్రకాశం
నభః ప్రకీర్ణాంబుధరం విభాతి ।
క్వచిత్ క్వచిత్ పర్వతసంనిరుద్ధం
రూపం యథా శాంతమహార్ణవస్య ॥ ౧౭

వ్యామిశ్రితం సర్జకదంబపుష్పైః
నవం జలం పర్వతధాతుతామ్రం ।
మయూరకేకాభిరనుప్రయాతం
శైలాపగాశ్శీఘ్రతరం వహంతి ॥ ౧౮
రసాకులం షట్పదసంనికాశం
ప్రభుజ్యతే జంబుఫలం ప్రకామం ।
అనేకవర్ణం పవనావధూతం
భూమౌ పతత్యామ్రఫలం విపక్వం ॥ ౧౯
విద్యుత్పతాకాస్సబలాకమాలాః
శైలేంద్రకూటాకృతిసంనికాశాః ।
గర్జంతి మేఘాస్సముదీర్ణనాదాః
మత్తా గజేంద్రా ఇవ సంయుగస్థాః ॥ ౨౦
వర్షోదకాప్యాయితశాద్వలాని
ప్రవృత్తనృత్తోత్సవబర్హిణాని ।
వనాని నిర్వృష్టవలాహకాని
పశ్యాపరాహ్ణేష్వధికం విభాంతి ॥ ౨౧
సముద్వహంతస్సలిలాతిభారం
బలాకినో వారిధరా నదంతః ।
మహత్సు శృంగేషు మహీధరాణాం
విశ్రమ్య విశ్రమ్య పునః ప్రయాంతి ॥ ౨౨

మేఘాభికామా పరిసంపతంతీ
సంమోదితా భాతి బలాకపఙ్క్తిః ।
వాతావధూతా వరపౌండరీకీ
లంబేవ మాలా రచితాఽంబరస్య ॥ ౨౩

బాలేంద్రగోపాంతరచిత్రితేన
విభాతి భూమిర్నవశాద్వలేన ।
గాత్రానువృత్తేన శుకప్రభేణ
నారీవ లాక్షోక్షితకంబలేన ॥ ౨౪

నిద్రా శనైః కేశవమభ్యుపైతి
ద్రుతం నదీ సాగరమభ్యుపైతి ।
హృష్టా బలాకా ఘనమభ్యుపైతి
కాంతా సకామా ప్రియమభ్యుపైతి ॥ ౨౫

జాతా వనాంతాశ్శిఖిసంప్రనృత్తాః
జాతాః కదంబాస్సకదంబశాఖాః ।
జాతా వృషా గోషు సమానకామాః
జాతా మహీ సస్యవనాభిరామా ॥ ౨౬

వహంతి వర్షంతి నదంతి భాంతి
ధ్యాయంతి నృత్యంతి సమాశ్వసంతి ।
నద్యో ఘనా మత్తగజా వనాంతాః
ప్రియావిహీనాశ్శిఖినః ప్లవంగాః ॥ ౨౭

ప్రహర్షితాః కేతకపుష్పగంధం
    ఆఘ్రాయ హృష్టా వననిర్ఝరేషు ।
ప్రపాతశబ్దాకులితా గజేంద్రాః
    సార్ధం మయూరైస్సమదా నదంతి ॥ ౨౮

ధారానిపాతైరభిహన్యమానాః
    కదంబశాఖాసు విళంబమానాః ।
క్షణార్జితం పుష్పరసావగాఢం
    శనైర్మదం షట్చరణాస్త్యజంతి ॥ ౨౯

అంగారచూర్ణోత్కరసంనికాశైః
    ఫలైస్సుపర్యాప్తరసైస్సమృద్ధైః ।
జంబూద్రుమాణాం ప్రవిభాంతి శాఖాః
    నిలీయమానా ఇవ షట్పదౌఘైః ॥ ౩౦

తటిత్పతాకాభిరలంకృతానాం
    ఉదీర్ణగంభీరమహారవాణాం ।
విభాంతి రూపాణి వలాహకానాం
    రణోద్యతానామివ వారణానాం ॥ ౩౧

మార్గానుగశ్శైలవనానుసారీ
    సంప్రస్థితో మేఘరవం నిశమ్య ।
యుద్ధాభికామః ప్రతినాగశంకీ
    మత్తో గజేంద్రః ప్రతిసంనివృత్తః ॥ ౩౨

క్వచిత్ ప్రగీతా ఇవ షట్పదౌఘైః
క్వచిత్ ప్రనృత్తా ఇవ నీలకంఠైః ।
క్వచిత్ ప్రమత్తా ఇవ వారణేంద్రైః
విభాంత్యనేకాశ్రయిణో వనాంతాః ॥ ౩౩
కదంబసర్జార్జునకందలాఢ్యా
వనాంతభూమిర్నవవారిపూర్ణా ।
మయూరమత్తాభిరుతప్రనృత్తైః
ఆపానభూమిప్రతిమా విభాతి ॥ ౩౪
ముక్తాసకాశం సలిలం పతద్వై
సునిర్మలం పత్రపుటేషు లగ్నం ।
హృష్టా వివర్ణచ్ఛదనా విహంగాః
సురేంద్రదత్తం తృషితాః పిబంతి ॥ ౩౫
షట్పాదతంత్రీమధురాభిధానం
ప్లవంగమోదీరితకంఠతాళం ।
ఆవిష్కృతం మేఘమృదంగనాదైః
వనేషు సంగీతమివ ప్రవృత్తం ॥ ౩౬
క్వచిత్ ప్రనృత్తైః క్వచిదున్నదద్భిః
క్వచిచ్చ వృక్షాగ్రనిషణ్ణకాయైః ।
వ్యాలంబబర్హాభరణైర్మయూరైః
వనేషు సంగీతమివ ప్రవృత్తం ॥ ౩౭

స్వనైర్ఘనానాం ప్లవగాః ప్రబుద్ధాః
విహాయ నిద్రాం చిరసంనిరుద్ధామ్ ।
అనేకరూపాకృతివర్ణనాదాః
నవాంబుధారాభిహతా నదంతి ॥ 38

నద్యస్సముద్వాహితచక్రవాకాః
తటాని శీర్ణాన్యపవాహయిత్వా ।
దృప్తా నవప్రాభృతపూర్ణభోగాః
ద్రుతం స్వభర్తారముపోపయాంతి ॥ 39

నీలేషు నీలాః ప్రవిభాంతి సక్తాః
మేఘేషు మేఘా నవవారిపూర్ణాః ।
దవాగ్నిదగ్ధేషు దవాగ్నిదగ్ధాః
శైలేషు శైలా ఇవ బద్ధమూలాః ॥ 40

ప్రహృష్టసంనాదితబర్హిణాని
సశక్రగోపాకులశాద్వలాని ।
చరంతి నీపార్జునవాసితాని
గజాస్సురమ్యాణి వనాంతరాణి ॥ 41

నవాంబుధారాహత కేసరాణి
ద్రుతం పరిత్యజ్య సరోరుహాణి ।
కదంబపుష్పాణి సకేసరాణి
నవాని హృష్టా భ్రమరాః పతంతి ॥ 42

మత్తా గజేంద్రా ముదితా గవేంద్రాః
వనేషు విశ్రాంతతరా మృగేంద్రాః ।
రమ్యా నగేంద్రా నిభృతా నరేంద్రాః
ప్రక్రీడితో వారిధరైస్సురేంద్రః ॥ ౪౩

మేఘాస్సముద్ధూతసముద్రనాదాః
మహాజలౌఘైర్గగనావలంబాః ।
నదీస్తటాకాని సరాంసి వాపీః
మహీం చ కృత్స్నామపవాహయంతి ॥ ౪౪

వర్షప్రవేగా విపులాః పతంతి
ప్రవాంతి వాతాస్సముదీర్ణఘోషాః ।
ప్రణష్టకూలాః ప్రవహంతి శీఘ్రం
నద్యో జలైర్విప్రతిపన్నమార్గాః ॥ ౪౫

నరైర్నరేంద్రా ఇవ పర్వతేంద్రాః
సురేంద్రదత్తైః పవనోపనీతైః ।
ఘనాంబుకుంభైరభిషిచ్యమానాః
రూపం శ్రియం స్వామివ దర్శయంతి ॥ ౪౬

ఘనోపగూఢం గగనం సతారం
న భాస్కరో దర్శనమభ్యుపైతి ।
నవైర్జలౌఘైర్ధరణీ విసృప్తా
తమోవిలిప్తా న దిశః ప్రకాశాః ॥ ౪౭

మహాంతి కూటాని మహీధరాణాం
ధారాభిధౌతాన్యధికం విభాంతి ।
మహాప్రమాణైర్విపులైః ప్రపాతైః
ముక్తాకలాపైరివ లంబమానైః ॥ ౪౮

శైలోపలప్రస్ఖలమానవేగాః
శైలోత్తమానాం విపులాః ప్రపాతాః ।
గుహాసు సంనాదితబర్హిణాసు
హారా వికీర్యంత ఇవాభిభాంతి ॥ ౪౯

శీఘ్రప్రవేగా విపులాః ప్రపాతాః
నిర్ధౌతశృంగోపతలా గిరీణాం ।
ముక్తాకలాపప్రతిమాః పతంతః
మహాగుహోత్సంగతలైర్ధ్రియంతే ॥ ౫౦

సురతామర్దవిచ్ఛిన్నాః స్వర్గస్త్రీహారమౌక్తికాః ।
పతంతీవాకులా దిక్షు తోయధారాస్సమంతతః ॥ ౫౧

నిలీయమానైర్విహగైః నిమీలద్భిశ్చ పంకజైః ।
వికసంత్యా చ మాలత్యా గతోఽస్తం జ్ఞాయతే రవిః ॥ ౫౨

వృత్తా యాత్రా నరేంద్రాణాం సేనా ప్రతినివర్తతే ।
వైరాణి చైవ మార్గాశ్చ సలిలేన సమీకృతాః ॥ ౫౩

మాసి ప్రోష్ఠపదే బ్రహ్మ బ్రాహ్మణానాం వివక్షతాం ।
అయమధ్యాయసమయః సామగానాముపస్థితః ॥ ౫౪

నివృత్తకర్మాయతనః నూనం సంచితసంచయః ।
ఆషాఢీమభ్యుపగతః భరతః కోసలాధిపః ॥ ౫౫
నూనమాపూర్యమాణాయాః సరయ్వా వర్ధతే రయః ।
మాం సమీక్ష్య సమాయాంతం అయోధ్యాయా ఇవ స్వనః ॥
ఇమాః స్ఫీతగుణా వర్షాః సుగ్రీవస్సుఖమశ్నుతే ।
విజితారిస్సదారశ్చ రాజ్యే మహతి చ స్థితః ॥ ౫౬
అహం తు హృతదారశ్చ రాజ్యాచ్చ మహతశ్చ్యుతః ।
నదీకూలమివ క్లిన్నం అవసీదామి లక్ష్మణ ॥ ౫౭
శోకశ్చ మమ విస్తీర్ణః వర్షాశ్చ భృశదుర్గమాః ।
రావణశ్చ మహాన్ శత్రుః అపారం ప్రతిభాతి మే ॥ ౫౮
అయాత్రాం చైవ దృష్ట్వేమాం మార్గాంశ్చ భృశదుర్గమాన్।
ప్రణతే చైవ సుగ్రీవే న మయా కించిదీరితం ॥ ౬౦
అపి చాతిపరిక్లిష్టం చిరాద్దారైస్సమాగతం ।
ఆత్మకార్యగరీయస్త్వాత్ వక్తుం నేచ్ఛామి వానరం ॥ ౬౧
స్వయమేవ హి విశ్రమ్య జ్ఞాత్వా కాలముపాగతం ।
ఉపకారం చ సుగ్రీవః వేత్స్యతే నాత్ర సంశయః ॥ ౬౨
తస్మాత్ కాలప్రతీక్షోఽహం స్థితోఽస్మి శుభలక్షణ ।
సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాదమనుపాలయన్ ॥ ౬౩
ఉపకారేణ వీరో హి ప్రతికారేణ యుజ్యతే ।
అకృతజ్ఞోఽప్రతికృతః హంతి సత్త్వవతాం మనః ॥ ౬౪

తమేవముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః
కృతాంజలిస్తత్ప్రతిపూజ్య భాషితం ।
ఉవాచ రామం స్వభిరామదర్శనం
ప్రదర్శయన్ దర్శనమాత్మనశ్శుభం ॥ ౬౫
యథోక్తమేతత్తవ సర్వమీప్సితం
నరేంద్ర కర్తా న చిరాద్ధరీశ్వరః ।
శరత్ప్రతీక్షః క్షమతామిమం భవాన్
జలప్రపాతం రిపునిగ్రహే ధృతః ॥ ౬౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టావింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

సమీక్ష్య విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్బలాహకం ।
సారసారవసంఘుష్టం రమ్యజ్యోత్స్నానులేపనం ॥ ౧
సమృద్ధార్థం చ సుగ్రీవం మందధర్మార్థసంగ్రహం ।
అత్యర్థమసతాం మార్గం ఏకాంతగతమానసం ॥ ౨
నివృత్తకార్యం సిద్ధార్థం ప్రమదాఽభిరతం సదా ।
ప్రాప్తవంతమభిప్రేతాన్ సర్వానేవ మనోరథాన్ ॥ ౩
స్వాం చ పత్నీమభిప్రేతాం తారాం చాపి సమీప్సితాం ।
విహరంతమహోరాత్రం కృతార్థం విగతజ్వరం ॥ ౪

క్రీడంతమివ దేవేశం నందనేఽప్సరసాం గణైః ।
మంత్రిషు న్యస్తకార్యం చ మంత్రిణామనవేక్షకం ॥ ౫
ఉత్పన్నరాజ్యసందేశం కామవృత్తమవస్థితం ।
నిశ్చితార్థోఽర్థతత్త్వజ్ఞః కాలధర్మవిశేషవిత్ ॥ ౬
ప్రసాద్య వాక్యైర్మధురైః హేతుమద్భిర్మనోరమైః ।
వాక్యవిద్వాక్యతత్త్వజ్ఞం హరీశం మారుతాత్మజః ॥ ౭
హితం తత్త్వం చ పథ్యం చ సామధర్మార్థనీతిమత్ ।
ప్రణయప్రీతిసంయుక్తం విశ్వాసకృతనిశ్చయం ॥ ౮
హరీశ్వరముపాగమ్య హనుమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ ।
రాజ్యం ప్రాప్తం యశశ్చైవ కౌలీ శ్రీరభివర్ధితా ॥ ౯
మిత్రాణాం సంగ్రహః శేషః తం భవాన్ కర్తుమర్హతి ।
యో హి మిత్రేషు కాలజ్ఞః సతతం సాధు వర్తతే ॥ ౧౦
తస్య రాజ్యం చ కీర్తిశ్చ ప్రతాపశ్చాభివర్ధతే ।
యస్య కోశశ్చ దండశ్చ మిత్రాణ్యాత్మా చ భూమిప ॥ ౧౧
సమవేతాని సర్వాణి స రాజ్యం మహదశ్నుతే ।
తద్భవాన్ వృత్తసంపన్నః స్థితః పథి నిరత్యయే ॥ ౧౨
మిత్రార్థమభినీతార్థం యథావత్ కర్తుమర్హతి ।
సంత్యజ్య సర్వకార్యాణి మిత్రార్థే యోఽనువర్తతే ॥ ౧౩
సంభ్రమాద్ధి కృతోత్సాహః సోఽనర్థైర్నావరుధ్యతే ।
యస్తు కాలవ్యతీతేషు మిత్రకార్యేషు వర్తతే ॥ ౧౪

స కృత్వా మహతోఽప్యర్థాన్ న మిత్రార్థేన యుజ్యతే ।
యదిదం వీర కార్యం నః మిత్రకార్యమరిందమ ॥ ౧౫
క్రియతాం రాఘవస్యైతత్ వైదేహ్యాః పరిమార్గణం ।
తదిదం వీర కార్యం తే కాలాతీతమరిందమ ॥ ౧౬
న చ కాలమతీతం తే నివేదయతి కాలవిత్ ।
త్వరమాణోఽపి సన్ ప్రాజ్ఞః తవ రాజన్ వశానుగః ॥ ౧౭
కులస్య హేతుః స్ఫీతస్య దీర్ఘబంధుశ్చ రాఘవః ।
అప్రమేయప్రభావశ్చ స్వయం చాప్రతిమో గుణైః ॥ ౧౮
తస్య త్వం కురు వై కార్యం పూర్వం తేన కృతం తవ ।
హరీశ్వర హరిశ్రేష్ఠాన్ ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ॥ ౧౯
న హి తావద్భవేత్ కాలః వ్యతీతశ్చోదనాదృతే ।
చోదితస్య హి కార్యస్య భవేత్ కాలవ్యతిక్రమః ॥ ౨౦
అకర్తురపి కార్యస్య భవాన్ కర్తా హరీశ్వర ।
కిం పునః ప్రతికర్తుస్తే రాజ్యేన చ ధనేన చ ॥ ౨౧
శక్తిమానపి విక్రాంతః వానరర్షగణేశ్వర ।
కర్తుం దాశరథేః ప్రీతిం ఆజ్ఞాయాం కిం న సజ్జసే ॥ ౨౨
కామం ఖలు శరైశ్శక్తః సురాసురమహోరగాన్ ।
వశే దాశరథిః కర్తుం త్వత్ప్రతిజ్ఞాం తు కాంక్షతే ॥ ౨౩
ప్రాణత్యాగవిశంకేన కృతం తేన తవ ప్రియం ।
తస్య మార్గామ వైదేహీం పృథివ్యామపి చాంబరే ॥ ౨౪

న దేవా న చ గంధర్వాః నాసురా న మరుద్గణాః ।
న చ యక్షా భయం తస్య కుర్యుః కిముత రాక్షసాః ॥ ౨౫
తదేవం శక్తియుక్తస్య పూర్వం ప్రియకృతస్తవ ।
రామస్యార్హసి పింగేశ కర్తుం సర్వాత్మనా ప్రియం ॥ ౨౬
నాధస్తాదవనౌ నాప్సు గతిర్నోపరి చాంబరే ।
కస్య చిత్ సజ్జతేఽస్మాకం కపీశ్వర తవాజ్ఞయా ॥ ౨౭
తదాజ్ఞాపయ కః కిం తే కృతే కుత్ర వ్యవస్యతు ।
హరయో హ్యప్రధృష్యాస్తే సంతి కోట్యగ్రతోఽనఘాః ॥ ౨౮
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కాలే సాధు నివేదితం ।
సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నః చకార మతిముత్తమాం ॥ ౨౯
స సందిదేశాభిమతం నీలం నిత్యకృతోద్యమం ।
దిక్షు సర్వాసు సర్వేషాం సైన్యానాముపసంగ్రహే ॥ 30
యథా సేనా సమగ్రా మే యూథపాలాశ్చ సర్వశః ।
సమాగచ్ఛంత్యసంగేన సేనాగ్రాణి తథా కురు ॥ 3౧
యే త్వంతపాలాః ప్లవగాః శీఘ్రగా వ్యవసాయినః ।
సమానయంతు తే సైన్యం త్వరితాశ్శాసనాన్మమ ॥ 3౨
స్వయం చానంతరం సైన్యం భవానేవానుపశ్యతు ।
త్రిపంచరాత్రాదూర్ధ్వం యః ప్రాప్నుయాన్నేహ వానరః ॥ 33
తస్య ప్రాణాంతికో దండః నాత్ర కార్యా విచారణా ।

హరీంశ్చ వృద్ధానుపయాతు సాంగదః
భవాన్ మమాజ్ఞామధికృత్య నిశ్చితాం ।
ఇతి వ్యవస్థాం హరిపుంగవేశ్వరః
విధాయ వేశ్మ ప్రవివేశ వీర్యవాన్ ॥ ౩౪౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

---:o:---

అథ త్రింశస్సర్గః.

గుహాం ప్రవిష్టే సుగ్రీవే విముక్తే గగనే ఘనైః ।
వర్షరాత్రోషితో రామః కామశోకాభిపీడితః ॥ ౧
పాండురం గగనం దృష్ట్వా విమలం చంద్రమండలం ।
శారదీం రజనీం చైవ దృష్ట్వా జ్యోత్స్నానులేపనాం ॥ ౨
కామవృత్తం చ సుగ్రీవం నష్టాం చ జనకాత్మజాం ।
బుద్ధ్వా కాలమతీతం చ ముమోహ పరమాతురః ॥ ౩
స తు సంజ్ఞాముపాగమ్య ముహూర్తాన్మతిమాన్ పునః ।
మనస్థామపి వైదేహీం చింతయామాస రాఘవః ॥ ౪
ఆసీనః పర్వతస్యాగ్రే హేమధాతువిభూషితే ।
శారదం గగనం దృష్ట్వా జగామ మనసా ప్రియాం ॥ ౫
దృష్ట్వా చ విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్బలాహకం ।
సారసారవసంఘుష్టం విలలాపార్తయా గిరా ॥ ౬

సారసారవసంనాదైః సారసారవనాదినీ ।
యాఽఽశ్రమే రమతే బాలా సాఽద్య మే రమతే కథం ॥ ౭
పుష్పితాంశ్చాసనాన్ దృష్ట్వా కాంచనానివ నిర్మలాన్ ।
కథం సా రమతే బాలా పశ్యంతీ మామపశ్యతీ ॥ ౮
యా పురా కలహంసానాం స్వరేణ కలభాషిణీ ।
బుధ్యతే చారుసర్వాంగీ సాఽద్య మే బుధ్యతే కథం ॥ ౯
నిస్స్వనం చక్రవాకానాం నిశమ్య సహచారిణాం ।
పుండరీకవిశాలాక్షీ కథమేషా భవిష్యతి ॥ ౧౦
సరాంసి సరితో వాపీః కాననాని వనాని చ ।
తాం వినా మృగశాబాక్షీం చరన్నాద్య సుఖం లభే ॥ ౧౧
అపి తాం మద్వియోగాచ్చ సౌకుమార్యాచ్చ భామినీం ।
న దూరం పీడయేత్ కామః శరద్గుణనిరంతరః ॥ ౧౨
ఏవమాది నరశ్రేష్ఠః విలలాప నృపాత్మజః ।
విహంగ ఇవ సారంగః సలిలం త్రిదశేశ్వరాత్ ॥ ౧౩
తతశ్చంచూర్య రమ్యేషు ఫలార్థీ గిరిసానుషు ।
దదర్శ పర్యుపావృత్తః లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణోఽగ్రజం ॥ ౧౪

తం చింతయా దుస్సహయా పరీతం
విసంజ్ఞమేకం విజనే మనస్వీ ।
భ్రాతుర్విషాదాత్ పరితాపదీనః
సమీక్ష్య సౌమిత్రిరువాచ రామం ॥ ౧౫

కిమార్య కామస్య వశం గతేన
కిమాత్మపౌరుష్యపరాభవేన ।
అయం సదా సంహ్రియతే సమాధిః
కిమత్ర యోగేన నివర్తితేన ॥ ౧౬

క్రియాభియోగం మనసః ప్రసాదం
సమాధియోగానుగతం చ కాలం ।
సహాయసామర్థ్యమదీనసత్త్వ
స్వకర్మహేతుం చ కురుష్వ హేతుం ॥ ౧౭

న జానకీ మానవవంశనాథ
త్వయా సనాథా సులభా పరేణ ।
న చాగ్నిచూడాం జ్వలితాముపేత్య
న దహ్యతే వీరవరార్హ కశ్చిత్ ॥ ౧౮

సలక్షణం లక్ష్మణమప్రధృష్యం
స్వభావజం వాక్యమువాచ రామః ।
హితం చ పథ్యం చ నయప్రసక్తం
ససామ ధర్మార్థసమాహితం చ ॥ ౧౯

నిస్సంశయం కార్యమవేక్షితవ్యం
క్రియావిశేషో హ్యనువర్తితవ్యః ।
నను ప్రవృత్తస్య దురాసదస్య
కుమార కార్యస్య ఫలం న చిన్త్యం ॥ ౨౦

అథ పద్మపలాశాక్షీం మైథిలీమనుచింతయన్ ।
ఉవాచ లక్ష్మణం రామః ముఖేన పరిశుష్యతా ॥ ౨౧
తర్పయిత్వా సహస్రాక్షః సలిలేన వసుంధరాం ।
నివర్తయిత్వా సస్యాని కృతకర్మా వ్యవస్థితః ॥ ౨౨
స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోషాః శైలద్రుమపురోగమాః ।
విసృజ్య సలిలం మేఘాః పరిశ్రాంతా నృపాత్మజ ॥ ౨౩
నీలోత్పలదళశ్యామాః శ్యామీకృత్వా దిశో దశ ।
విమదా ఇవ మాతంగాః శాంతవేగాః పయోధరాః ॥ ౨౪
జలగర్భా మహావేగాః కుటజార్జునగంధినః ।
చరిత్వా విరతాస్సౌమ్య వృష్టివాతాస్సముద్యతాః ॥ ౨౫
ఘనానాం వారణానాం చ మయూరాణాం చ లక్ష్మణ ।
నాదః ప్రస్రవణానాం చ విశ్రాంతస్సహసాఽనఘ ॥ ౨౬
అభివృష్టా మహామేఘైః నిర్మలాశ్చిత్రసానవః ।
అనులిప్తా ఇవాభాంతి గిరయశ్చిత్రదీప్తిభిః ॥ ౨౭
దర్శయంతి శరన్నద్యః పులినాని శనైశ్శనైః ।
నవసంగమసవ్రీడాః జఘనానీవ యోషితః ॥ ౨౮

శాఖాసు సప్తచ్ఛదపాదపానాం
ప్రభాసు తారార్కనిశాకరాణాం ।
లీలాసు చైవోత్తమవారణానాం
శ్రియం విభజ్యాద్య శరత్ ప్రవృత్తా ॥ ౨౯

సంప్రత్యనేకాశ్రయచిత్రశోభా
లక్ష్మీశ్శరత్కాలగుణోపనీతా ।
సూర్యాగ్రహస్తప్రతిబోధితేషు
పద్మాకరేష్వభ్యధికం విభాతి ॥ ౩౦

సప్తచ్ఛదానాం కుసుమోపగంధీ
షట్పాదబృందైరనుగీయమానః ।
మత్తద్విపానాం పవనోఽనుసారీ
దర్పం వనేష్వభ్యధికం కరోతి ॥ ౩౧

అభ్యాగతైశ్చారువిశాలపక్షైః
సరఃప్రియైః పద్మరజోఽవకీర్ణైః ।
మహానదీనాం పులినోపయాతైః
క్రీడంతి హంసాస్సహ చక్రవాకైః ॥ ౩౨

మదప్రగల్భేషు చ వారణేషు
గవాం సమూహేషు చ దర్పితేషు ।
ప్రసన్నతోయాసు చ నిమ్నగాసు
విభాతి లక్ష్మీర్బహుధా విభక్తా ॥ ౩౩

నభస్సమీక్ష్యాంబుధరైర్విముక్తం
విముక్తబర్హాభరణా వనేషు ।
ప్రియాస్వసక్తా వినివృత్తశోభాః
గతోత్సవా ధ్యానపరా మయూరాః ॥ ౩౪

మనోజ్ఞగంధైః ప్రియకైరనల్పైః
పుష్పాతిభారావనతాగ్రశాఖైః ।
సువర్ణగౌరైర్నయనాభిరామైః
ఉద్యోతితానీవ వనాంతరాణి ॥ ౩౫

ప్రియాన్వితానాం నళినీప్రియాణాం
వనే రతానాం కుసుమోద్ధతానాం ।
మదోత్కటానాం మదలాలసానాం
గజోత్తమానాం గతయోఽద్య మందాః ॥ ౩౬

వ్యభ్రం నభశ్శస్త్రవిధౌతవర్ణం
కృశప్రవాహాని నదీజలాని ।
కల్హారశీతాః పవనాః ప్రవాంతి
తమోవిముక్తాశ్చ దిశః ప్రకాశాః ॥ ౩౭

సూర్యాతపక్రామణనష్టపంకా
భూమిశ్చిరోద్ఘాటితసాంద్రరేణుః ।
అన్యోన్యవైరామర్షాయుతానాం
ఉద్యోగకాలోఽద్య నరాధిపానాం ॥ ౩౮

శరద్గుణాప్యాయితరూపశోభాః
ప్రహర్షితాః పాంసుసముత్క్షితాంగాః ।
మదోత్కటాస్సంప్రతి యుద్ధలుబ్ధాః
వృషా గవాం మధ్యగతా నదంతి ॥ ౩౯

సమన్మథం తీవ్రగతానురాగాః
కులాన్వితా మందగతిం కరిణ్యః ।
మదాన్వితం సంపరివార్య యాంతం
వనేషు భర్తారమనుప్రయాంతి ॥ ౪౦

త్యక్త్వా వరాణ్యాత్మవిభూషణాని
బర్హాణి తీరోపగతా నదీనాం ।
నిర్భర్త్స్యమానా ఇవ సారసౌఘైః
ప్రయాంతి దీనా విమదా మయూరాః ॥ ౪౧

విత్రాస్య కారండవచక్రవాకాన్
మహారవైర్భిన్నకటా గజేంద్రాః ।
సరస్సు బద్ధాంబుజభూషణేషు
విక్షోభ్య విక్షోభ్య జలం పిబంతి ॥ ౪౨

వ్యపేతపంకాసు సవాలుకాసు
ప్రసన్నతోయాసు సగోకులాసు ।
ససారసారావవినాదితాసు
నదీషు హృష్టా నిపతంతి హంసాః ॥ ౪౩

నదీఘనప్రస్రవణోదకానాం
అతిప్రవృద్ధానిలబర్హిణానాం ।
ప్లవంగమానాం చ గతోత్సవానాం
ధ్రువం రవాస్సంప్రతి సంప్రణష్టాః ॥ ౪౪

అనేకవర్ణాస్సువినష్టకాయాః
నవోదితేష్వంబుధరేషు నష్టాః ।
క్షుధార్దితా ఘోరవిషా బిలేభ్యః
చిరోషితా విప్రసరన్తి సర్పాః ॥ ౪౫

చంచచ్చంద్రకరస్పర్శహర్షోన్మీలితతారకా ।
అహో రాగవతీ సంధ్యా జహాతి స్వయమంబరం ॥ ౪౬

రాత్రిశ్శశాంకోదితసౌమ్యవక్త్రా
తారాగణోన్మీలితచారునేత్రా ।
జ్యోత్స్నాంశుకప్రావరణా విభాతి
నారీవ శుక్లాంశుకసంవృతాంగీ ॥ ౪౭

విపక్వశాలిప్రసవాని భుక్త్వా
ప్రహర్షితా సారసచారుపఙ్క్తిః ।
నభస్సమాక్రామతి శీఘ్రవేగా
వాతావధూతా గ్రథితేవ మాలా ॥ ౪౮

సుప్తైకహంసం కుముదైరుపేతం
మహాహ్రదస్థం సలిలం విభాతి ।
ఘనైర్విముక్తం నిశి పూర్ణచంద్రం
తారాగణాకీర్ణమివాంతరిక్షం ॥ ౪౯

ప్రకీర్ణహంసాకులమేఖలానాం
ప్రబుద్ధపద్మోత్పలమాలినీనాం ।

వాప్యుత్తమానామధికాఽద్య లక్ష్మీః
 వారాంగనానామివ భూషితానాం ॥ ౫౦

వేణుస్వనవ్యంజితతూర్యమిశ్రః
 ప్రత్యూషకాలానిలసంప్రవృద్ధః ।
సమ్మూర్ఛితో గర్గరగోవృషాణాం
 అన్యోన్యమాపూరయతీవ శబ్దః ॥ ౫౧

నవైర్నదీనాం కుసుమప్రభాసైః
 వ్యాధూయమానైర్మృదుమారుతేన ।
ధౌతామలక్షౌమపటప్రకాశైః
 కూలాని కాశైరుపశోభితాని ॥ ౫౨

వనప్రచండా మధుపానశౌండాః
 ప్రియాన్వితాష్షట్చరణాః ప్రహృష్టాః ।
వనేషు మత్తాః పవనానుయాత్రాం
 కుర్వంతి పద్మాసనరేణుగౌరాః ॥ ౫౩

జలం ప్రసన్నం కుముదం ప్రభాసం
 క్రౌంచస్వనశ్శాలివనం విపక్వం ।
మృదుశ్చ వాయుర్విమలశ్చ చంద్రః
 శంసంతి వర్షవ్యపనీతకాలం ॥ ౫౪

మీనోపసందర్శితమేఖలానాం
 నదీవధూనాం గతయోఽద్య మందాః ।

కాంతోపభుక్తాలసగామినీనాం
ప్రభాతకాలేష్వివ కామినీనాం ॥ ౫౫
సచక్రవాకాని సశైవలాని
కాశైర్దుకూలైరివ సంవృతాని ।
సపత్రలేఖాని సరోచనాని
వధూముఖానీవ నదీముఖాని ॥ ౫౬
ప్రఫుల్లబాణాసనచిత్రితేషు
ప్రహృష్టషట్పాదనికూజితేషు ।
గృహీతచాపోద్యతచండదండః
ప్రచండచాపోఽద్య వనేషు కామః ॥ ౫౭
లోకం సువృష్ట్యా పరితోషయిత్వా
నదీస్తటాకాని చ పూరయిత్వా ।
నిష్పన్నసస్యాం వసుధాం చ కృత్వా
త్యక్త్వా నభస్తోయధరాః ప్రణష్టాః ॥ ౫౮
ప్రసన్నసలిలాస్సౌమ్య కురరీభిర్వినాదితాః ।
చక్రవాకగణాకీర్ణాః విభాంతి సలిలాశయాః ॥ ౫౯
అసనాస్సప్తపర్ణాశ్చ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః ।
దృశ్యంతే బంధుజీవాశ్చ శ్యామాశ్చ గిరిసానుషు ॥ ౬౦
హంససారసచక్రాహ్వైః కురరైశ్చ సమంతతః ।
పులినాన్యవకీర్ణాని నదీనాం పశ్య లక్ష్మణ ॥ ౬౧

అన్యోన్యబద్ధవైరాణాం జిగీషూణాం నృపాత్మజ ।
ఉద్యోగసమయస్సౌమ్య పార్థివానాముపస్థితః ॥ ౬౨
ఇయం సా ప్రథమా యాత్రా పార్థివానాం నృపాత్మజ ।
న చ పశ్యామి సుగ్రీవం ఉద్యోగం వా తథావిధం ॥ ౬౩
చత్వారో వార్షికా మాసాః గతా వర్షశతోపమాః ।
మమ శోకాభిభూతస్య సౌమ్య సీతామపశ్యతః ॥ ౬౪
చక్రవాకీవ భర్తారం పృష్ఠతోఽనుగతా వనం ।
విషమం దండకారణ్యం ఉద్యానమివ యా గతా ॥ ౬౫
ప్రియావిహీనే దుఃఖార్తే హృతరాజ్యే వివాసితే ।
కృపాం న కురుతే రాజా సుగ్రీవో మయి లక్ష్మణ ॥ ౬౬
అనాథో హృతరాజ్యోఽయం రావణేన చ ధర్షితః ।
దీనో దూరగృహః కామీ మాం చైవ శరణం గతః ॥ ౬౭
ఇత్యేతైః కారణైస్సౌమ్య సుగ్రీవస్య దురాత్మనః ।
అహం వానరరాజస్య పరిభూతః పరంతప ॥ ౬౮
స కాలం పరిసంఖ్యాయ సీతాయాః పరిమార్గణే ।
కృతార్థస్సమయం కృత్వా దుర్మతిర్నావబుధ్యతే ॥ ౬౯
త్వం ప్రవిశ్య చ కిష్కింధాం బ్రూహి వానరపుంగవం ।
మూర్ఖం గ్రామ్యసుఖే సక్తం సుగ్రీవం వచనాన్మమ ॥ ౭౦
అర్థినాముపపన్నానాం పూర్వం చాప్యుపకారిణాం ।
ఆశాం సంశ్రుత్య యో హంతి స లోకే పురుషాధమః ॥ ౭౧

శుభం వా యది వా పాపం యో హి వాక్యముదీరితం ।
సత్యేన పరిగృహ్ణాతి స వీరః పురుషోత్తమః ॥ ౭౨
కృతార్థా హ్యకృతార్థానాం మిత్రాణాం న భవంతి యే ।
తాన్ మృతానపి క్రవ్యాదాః కృతఘ్నాన్ నోపభుంజతే ॥ ౭౩
నూనం కాంచనపృష్ఠస్య వికృష్టస్య మయా రణే ।
ద్రష్టుమిచ్ఛతి చాపస్య రూపం విద్యుద్గణోపమం ॥ ౭౪
ఘోరం జ్యాతలనిర్ఘోషం క్రుద్ధస్య మమ సంయుగే ।
నిర్ఘోషమివ వజ్రస్య పునస్సంశ్రోతుమిచ్ఛతి ॥ ౭౫
కామమేవం గతేఽప్యస్య పరిజ్ఞాతే పరాక్రమే ।
త్వత్సహాయస్య మే వీర న చింతా స్యాన్నృపాత్మజ ॥ ౭౬
యదర్థమయమారంభః కృతః పరపురంజయ ।
సమయం నాభిజానాతి కృతార్థః ప్లవగేశ్వరః ॥ ౭౭
వర్షాసమయకాలం తు ప్రతిజ్ఞాయ హరీశ్వరః ।
వ్యతీతాంశ్చతురో మాసాన్ విహరన్ నావబుధ్యతే ॥ ౭౮
సామాత్యపరిషత్ క్రీడన్ పానమేవోపసేవతే ।
శోకదీనేషు నాస్మాసు సుగ్రీవః కురుతే దయాం ॥ ౭౯
ఉచ్యతాం గచ్ఛ సుగ్రీవః త్వయా వత్స మహాబల ।
మమ రోషస్య యద్రూపం బ్రూయాశ్చైనమిదం వచః ॥ ౮౦
న చ సంకుచితః పంథాః యేన వాలీ హతో గతః ।
సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః ॥ ౮౧

ఏక ఏవ రణే వాలీ శరేణ నిహతో మయా ।
త్వాం తు సత్యాదతిక్రాంతం హనిష్యామి సబాంధవం ॥ ౮౨

తదేవం విహితే కార్యే యద్ధితం పురుషర్షభ ।
తత్తద్బ్రూహి నరశ్రేష్ఠ త్వర కాలవ్యతిక్రమః ॥ ౮౩

కురుష్వ సత్యం మయి వానరేశ్వర
ప్రతిశ్రుతం ధర్మమవేక్ష్య శాశ్వతం ।
మా వాలినం ప్రేత్య గతో యమక్షయాం
త్వమద్య పశ్యేర్మమ చోదితైశ్శరైః ॥ ౮౪

స పూర్వజం తీవ్రవివృద్ధకోపం
లాలప్యమానం ప్రసమీక్ష్య దీనం ।
చకార తీవ్రాం మతిముగ్రతేజాః
హరీశ్వరే మానవవంశనాథః ॥ ౮౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకత్రింశస్సర్గః.

స కామినం దీనమదీనసత్త్వం
శోకాభిపన్నం సముదీర్ణకోపం ।
నరేంద్రసూనుర్నరదేవపుత్రం
రామానుజః పూర్వజమిత్యువాచ ॥ ౧

న వానరః స్థాస్యతి సాధువృత్తే
న మంస్యతే కర్మఫలానుషంగాన్ ।
న భోక్ష్యతే వానరరాజ్యలక్ష్మీం
తథా హి నాభిక్రమతేఽస్య బుద్ధిః ॥ ౨

మతిక్షయాద్గ్రామ్యసుఖేషు సక్తః
తవ ప్రసాదాప్రతికారబుద్ధిః ।
హతోఽగ్రజం పశ్యతు వీర తస్య
న రాజ్యమేవం విగుణస్య దేయం ॥ ౩

న ధారయే కోపముదీర్ణవేగం
నిహన్మి సుగ్రీవమసత్యమద్య ।
హరిప్రవీరైస్సహ వాలిపుత్రః
నరేంద్రపత్న్యా విచయం కరోతు ॥ ౪

తమాత్తబాణాసనముత్పతంతం
నివేదితార్థం రణచండకోపం ।
ఉవాచ రామః పరవీరహంతా
స్వవేక్షితం సానునయం చ వాక్యం ॥ ౫

న హి వై త్వద్విధో లోకే పాపమేవం సమాచరేత్ ।
పాపమార్యేణ యో హంతి స వీరః పురుషోత్తమః ॥ ౬
నేదమద్య త్వయా గ్రాహ్యం సాధువృత్తేన లక్ష్మణ ।
తాం ప్రీతిమనువర్తస్వ పూర్వవృత్తం చ సంగతం ॥ ౭

సామోపహితయా వాచా రూక్షాణి పరివర్జయన్ ।
వక్తుమర్హసి సుగ్రీవం వ్యతీతం కాలపర్యయే ॥ ౮
సోఽగ్రజేనానుశిష్టార్థః యథావత్ పురుషర్షభః ।
ప్రవివేశ పురీం వీరః లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౯
తతశ్శుభమతిః ప్రాజ్ఞః భ్రాతుః ప్రియహితే రతః ।
లక్ష్మణః ప్రతిసంరబ్ధః జగామ భవనం కపేః ॥ ౧౦
శక్రబాణాసనప్రఖ్యం ధనుః కాలాంతకోపమః ।
ప్రగృహ్య గిరిశృంగాభం మందరస్సానుమానివ ॥ ౧౧
యథోక్తకారీ వచనం ఉత్తరం చైవ సోత్తరం ।
బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా మత్వా రామానుజస్తథా ॥ ౧౨
కామక్రోధసముత్థేన భ్రాతుః కోపాగ్నినా వృతః ।
ప్రభంజన ఇవాప్రీతః ప్రయయౌ లక్ష్మణస్తదా ॥ ౧౩
సాలతాలాశ్వకర్ణాంశ్చ తరసా పాతయన్ బహూన్ ।
పర్యస్యన్ గిరికూటాని ద్రుమానన్యాంశ్చ వేగతః ॥ ౧౪
శిలాశ్చ శకలీకుర్వన్ పద్భ్యాం గజ ఇవాశుగః ।
దూరమేకపదం త్యక్త్వా యయౌ కార్యవశాద్ద్రుతం ॥ ౧౫
తామపశ్యద్బలాకీర్ణాం హరిరాజమహాపురీం ।
దుర్గామిక్ష్వాకుశార్దూలః కిష్కింధాం గిరిసంకటే ॥ ౧౬
రోషాత్ ప్రస్ఫురమాణోష్ఠః సుగ్రీవం ప్రతి లక్ష్మణః ।
దదర్శ వానరాన్ భీమాన్ కిష్కింధాయా బహిశ్చరాన్ ॥ ౧౭

తం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే లక్ష్మణం పురుషర్షభం ।
శైలశృంగాణి శతశః ప్రవృద్ధాంశ్చ మహీరుహాన్ ॥ ౧౭
జగృహుః కుంజరప్రఖ్యాః వానరాః పర్వతాంతరే ।
తాన్ గృహీతప్రహరణాన్ హరీన్ దృష్ట్వా తు లక్ష్మణః ॥ ౧౮
బభూవ ద్విగుణం క్రుద్ధః బహ్వింధన ఇవానలః ।
తం తే భయపరీతాంగాః క్రుద్ధం దృష్ట్వా ప్లవంగమాః ॥ ౨౦
కాలమృత్యుయుగాంతాభం శతశో విద్రుతా దిశః ।
తతస్సుగ్రీవభవనం ప్రవిశ్య హరిపుంగవాః ॥ ౨౧
క్రోధమాగమనం చైవ లక్ష్మణస్య న్యవేదయన్ ।
తారయా సహితః కామీ సక్తః కపివృషో రహః ॥ ౨౨
న తేషాం కపివీరాణాం శుశ్రావ వచనం తదా ।
తతస్సచివసందిష్టాః హరయో రోమహర్షణాః ॥ ౨౩
గిరికుంజరమేఘాభాః నగర్యా నిర్యయుస్తదా ।
నఖదంష్ట్రాయుధా ఘోరాః సర్వే వికృతదర్శనాః ॥ ౨౪
సర్వే శార్దూలదర్పాశ్చ సర్వే చ వికృతాననాః ।
దశనాగబలాః కేచిత్ కేచిద్దశగుణోత్తరాః ॥ ౨౫
కేచిన్నాగసహస్రస్య బభూవుస్తుల్యవిక్రమాః ।
సంతి చౌఘబలాః కేచిత్ కేచిద్వాయుబలోత్తరాః ॥ ౨౬
అప్రమేయబలాః కేచిత్ తత్రాసన్ హరిపుంగవాః ।
తేన వానరసైన్యేన సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥ ౨౭

పర్యధావత దుర్ధర్షః నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః ।
కృత్స్నం హి కపిభిర్వ్యాప్తాం ద్రుమహస్తైర్మహాబలైః ॥ ౨౮
అపశ్యల్లక్ష్మణః క్రుద్ధః కిష్కింధాం తాం దురాసదాం ।
తతస్తే హరయస్సర్వే ప్రాకారపరిఘాంతరాత్ ॥ ౨౯
నిష్క్రమ్యోద్రగసత్త్వాస్తు తస్థురావిష్కృతం తదా ।
సుగ్రీవస్య ప్రమాదం చ పూర్వజం చార్తమాత్మవాన్ ॥ ౩౦
బుధ్వా కోపవశం వీరః పునరేవ జగామ సః ।
స దీర్ఘోష్ణమహోచ్ఛ్వాసః కోపసంరక్తలోచనః ॥ ౩౧
బభూవ నరశార్దూలః సధూమ ఇవ పావకః ।
బాణశల్యస్ఫురజ్జిహ్వః సాయకాసనభోగవాన్ ॥ ౩౨
స్వతేజోవిషసంఘాతః పంచాస్య ఇవ పన్నగః ।
తం దీప్తమివ కాలాగ్నిం నాగేంద్రమివ కోపితం ॥ ౩౩
సమాసాద్యాంగదస్త్రాసాత్ విషాదమగమద్భృశం ।
సోఽంగదం రోషతామ్రాక్షః సందిదేశ మహాయశాః ॥ ౩౪
సుగ్రీవః కథ్యతాం వత్స మమాగమనమిత్యుత ।
ఏష రామానుజః ప్రాప్తః త్వత్సకాశమరిందమః ॥ ౩౫
భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తః ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః ।
తస్య వాక్యే యది రుచిః క్రియతాం సాధు వానర ॥ ౩౬
ఇత్యుక్త్వా శీఘ్రమాగచ్ఛ వత్స వాక్యమరిందమ ।
లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా శోకావిష్టోఽంగదోఽబ్రవీత్ ॥ ౩౭

పితుస్సమీపమాగమ్య సౌమిత్రిరయమాగతః ।

అథాంగదస్తస్య వచో నిశమ్య
సంభ్రాంతభావః పరిదీనవక్త్రః ।
నిపత్య తూర్ణం నృపతేస్తరస్వీ
తతః కుమారశ్చరణౌ వవందే ॥ ౩౮

సంగృహ్య పాదౌ పితురగ్ర్యతేజాః
జగ్రాహ మాతుః పునరేవ పాదౌ ।
పాదౌ రుమాయాశ్చ నిపీడయిత్వా
నివేదయామాస తతస్తమర్థం ॥ ౩౯

స నిద్రామదసంవీతః వానరో న విబుద్ధవాన్ ।
బభూవ మదమత్తశ్చ మదనేన చ మోహితః ॥ ౪౦

తతః కిలకిలాం చక్రుః లక్ష్మణం ప్రేక్ష్య వానరాః ।
ప్రసాదయంతస్తం క్రుద్ధం భయమోహితచేతసః ॥ ౪౧

తే మహౌఘనిభం దృష్ట్వా వజ్రాశనిసమస్వనం ।
సింహనాదం సమం చక్రుః లక్ష్మణస్య సమీపతః ॥ ౪౨

తేన శబ్దేన మహతా ప్రత్యబుధ్యత వానరః ।
మదవిహ్వలతామ్రాక్షః వ్యాకులస్రగ్విభూషణః ॥ ౪౩

అథాంగదవచః శ్రుత్వా తేనైవ చ సమాగతౌ ।
మంత్రిణౌ వానరేంద్రస్య సంమతౌ దారదర్శినౌ ॥ ౪౪

ప్లక్షశ్చైవ ప్రభావశ్చ మంత్రిణావర్థధర్మయోః ।
వక్తుముచ్చావచం ప్రాప్తం లక్ష్మణం తౌ శశంసతుః ॥ ౪౫
ప్రసాదయిత్వా సుగ్రీవం వచనైస్సామనిశ్చితైః ।
ఆసీనం పర్యుపాసీనౌ యథా శక్రం మరుత్పతిం ॥ ౪౬
సత్యసంధౌ మహాభాగౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
వయస్యభావం సంప్రాప్తౌ రాజ్యార్హౌ రాజ్యదాయినౌ ॥ ౪౭
తయోరేకో ధనుష్పాణిః ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః ।
యస్య భీతాః ప్రవేపంతః నాదాన్ ముంచంతి వానరాః ॥ ౪౮
స ఏష రాఘవభ్రాతా లక్ష్మణో వాక్యసారథిః ।
వ్యవసాయరథః ప్రాప్తః తస్య రామస్య శాసనాత్ ॥ ౪౯
అయం చ దయితో రాజన్ తారాయాస్తనయోఽంగదః ।
లక్ష్మణేన సకాశం తే ప్రేషితస్త్వరయాఽనఘ ॥ ౫౦
సోఽయం రోషపరీతాక్షః ద్వారి తిష్ఠతి వీర్యవాన్ ।
వానరాన్ వానరపతే చక్షుషా నిర్దహన్నివ ॥ ౫౧
తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రస్సహబంధుభిః ।
గచ్ఛ శీఘ్రం మహారాజ రోషో హ్యస్య నివర్త్యతాం ॥ ౫౨
యదాహ రామో ధర్మాత్మా తత్కురుష్వ సమాహితః ।
రాజన్ తిష్ఠస్వ సమయే భవ సత్యప్రతిశ్రవాః ॥ ౫౩

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకత్రింశస్సర్గః.

అథ ద్వాత్రింశస్సర్గః.

అంగదస్య వచః శ్రుత్వా సుగ్రీవస్సచివైస్సహ ।
లక్ష్మణం కుపితం శ్రుత్వా ముమోచాసనమాత్మవాన్ ॥ ౧
సచివానబ్రవీద్వాక్యం నిశ్చిత్య గురులాఘవం ।
మంత్రజ్ఞాన్ మంత్రకుశలః మంత్రేషు పరినిష్ఠితాన్ ॥ ౨
న మే దుర్వ్యాహృతం కించిత్ నాపి మే దురనుష్ఠితం
లక్ష్మణో రాఘవభ్రాతా క్రుద్ధః కిమితి చింతయే ॥ 3
అసుహృద్భిర్మమామిత్రైః నిత్యమంతరదర్శిభిః ।
మమ దోషానసంభూతాన్ శ్రావితో రాఘవానుజః ॥ ౪
అత్ర తావద్యథాబుద్ధి సర్వైరేవ యథావిధి ।
భావస్య నిశ్చయస్తావత్ విజ్ఞేయో నిపుణం శనైః ॥ ౫
న ఖల్వస్తి మమ త్రాసః లక్ష్మణాన్నాపి రాఘవాత్ ।
మిత్రం త్వస్థానకుపితం జనయత్యేవ సంభ్రమం ॥ ౬
సర్వథా సుకరం మిత్రం దుష్కరం పరిపాలనం ।
అనిత్యత్వాచ్చ చిత్తానాం ప్రీతిరల్పేఽపి భిద్యతే ॥ ౭
అతో నిమిత్తం త్రస్తోఽహం రామేణ తు మహాత్మనా ।
యన్మమోపకృతం శక్యం ప్రతికర్తుం న తన్మయా ॥ ౮
సుగ్రీవేణైవముక్తస్తు హనుమాన్ హరిపుంగవః ।
ఉవాచ స్వేన తర్కేణ మధ్యే వానరమంత్రిణాం ॥ ౯

సర్వథా నైతదాశ్చర్యం యస్త్వం హరిగణేశ్వర ।
న విస్మరసి సుస్నిగ్ధం ఉపకారకృతం శుభం ॥ ౧౦
రాఘవేణ తు వీరేణ భయముత్సృజ్య దూరతః ।
త్వత్ప్రియార్థం హతో వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః ॥ ౧౧
సర్వథా ప్రణయాత్ క్రుద్ధః రాఘవో నాత్ర సంశయః ।
భ్రాతరం సంప్రహితవాన్ లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ॥ ౧౨
త్వం ప్రమత్తో న జానీషే కాలం కాలవిదాం వర ।
ఫుల్లసప్తచ్ఛదశ్యామా ప్రవృత్తా తు శరచ్ఛివా ॥ ౧౩
నిర్మలగ్రహనక్షత్రా ద్యౌః ప్రణష్టవలాహకా ।
ప్రసన్నాశ్చ దిశస్సర్వాః సరితశ్చ సరాంసి చ ॥ ౧౪
ప్రాప్తముద్యోగకాలం తు నావైషి హరిపుంగవ ।
త్వం ప్రమత్త ఇతి వ్యక్తం లక్ష్మణోఽయమిహాగతః ॥ ౧౫
ఆర్తస్య హృతదారస్య పరుషం పురుషాంతరాత్ ।
వచనం మర్షణీయం తే రాఘవస్య మహాత్మనః ॥ ౧౬
కృతాపరాధస్య హి తే నాన్యత్ పశ్యామ్యహం క్షమం ।
అంతరేణాంజలిం బధ్వా లక్ష్మణస్య ప్రసాదనాత్ ॥ ౧౭
నియుక్తై ర్మంత్రిభిర్వాచ్యః హ్యవశ్యం పార్థివో హితం ।
అత ఏవ భయం త్యక్త్వా బ్రవీమ్యవధృతం వచః ॥ ౧౮
అభిక్రుద్ధస్సమర్థో హి చాపముద్యమ్య రాఘవః ।
సదేవాసురగంధర్వం వశే స్థాపయితుం జగత్ ॥ ౧౯

న స క్షమః కోపయితుం యః ప్రసాద్యః పునర్భవేత్ ।
పూర్వోపకారం స్మరతా కృతజ్ఞేన విశేషతః ॥ ౨౦
తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రస్ససుహృజ్జనః ।
రాజంస్తిష్ఠస్వ సమయే భర్తుర్భార్యేవ తద్వశే ॥ ౨౧
న రామరామానుజశాసనం త్వయా
కపీంద్ర యుక్తం మనసాఽప్యపోహితుం ।
మనో హి తే జ్ఞాస్యతి మానుషం బలం
సరాఘవస్యాస్య సురేంద్రవర్చసః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వాత్రింశస్సర్గః.

అథ త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

అథ ప్రతిసమాదిష్టః లక్ష్మణః పరవీరహా ।
ప్రవివేశ గుహాం ఘోరాం కిష్కింధాం రామశాసనాత్ ॥ ౧
ద్వారస్థా హరయస్తత్ర మహాకాయా మహాబలాః ।
బభూవుర్లక్ష్మణం దృష్ట్వా సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః ॥ ౨
నిశ్శ్వసంతం తు తం దృష్ట్వా క్రుద్ధం దశరథాత్మజం ।
బభూవుర్హరయస్త్రస్తాః న చైనం పర్యవారయన్ ॥ 3
స తాం రత్నమయీం శ్రీమాన్ దివ్యాం పుష్పితకాననాం ।
రమ్యాం రత్నసమాకీర్ణాం దదర్శ మహతీం గుహాం ॥ ౪

హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం నానాపణ్యోపశోభితాం ।
సర్వకామఫలైర్వృక్షైః పుష్పితైరుపశోభితాం ॥ ౫
దేవగంధర్వపుత్రైశ్చ వానరైః కామరూపిభిః ।
దివ్యమాల్యాంబరధరైః శోభితాం ప్రియదర్శనైః ॥ ౬
చందనాగరుపద్మానాం గంధైస్సురభిగంధినాం ।
మైరేయాణాం మధూనాం చ సంమోదితమహాపథాం ॥ ౭
వింధ్యమేరుగిరిప్రఖ్యైః ప్రాసాదైః పరిభూషితాం ।
దదర్శ గిరినద్యశ్చ విమలాస్తత్ర రాఘవః ॥ ౮
అంగదస్య గృహం రమ్యం మైందస్య ద్వివిదస్య చ ।
గవయస్య గవాక్షస్య గజస్య శరభస్య చ ॥ ౯
విద్యున్మాలేశ్చ సంపాతేః సూర్యాక్షస్య హనూమతః ।
వీరబాహోస్సుబాహోశ్చ నళస్య చ మహాత్మనః ॥ ౧౦
కుముదస్య సుషేణస్య తారజాంబవతోస్తథా ।
దధివక్త్రస్య నీలస్య సుపాటలసునేత్రయోః ॥ ౧౧
ఏతేషాం కపిముఖ్యానాం రాజమార్గే మహాత్మనాం ।
దదర్శ గృహముఖ్యాని మహాసారాణి లక్ష్మణః ॥ ౧౨
పాండురాభ్రప్రకాశాని దివ్యమాల్యయుతాని చ ।
ప్రభూతధనధాన్యాని స్త్రీరత్నైశ్శోభితాని చ ॥ ౧౩
పాండురేణ తు సాలేన పరిక్షిప్తం దురాసదం ।
వానరేంద్రగృహం రమ్యం మహేంద్రసదనోపమం ॥ ౧౪

శుక్లైః ప్రాసాదశిఖరైః కైలాసశిఖరోపమైః ।
సర్వకామఫలైర్వృక్షైః పుష్పితైరుపశోభితం ॥ ౧౫
మహేంద్రదత్తైః శ్రీమద్భిః నీలజీమూతసన్నిభైః ।
దివ్యపుష్పఫలైర్వృక్షైః శీతచ్ఛాయైర్మనోరమైః ॥ ౧౬
హరిభిస్సంవృతద్వారం బలిభిశ్శస్త్రపాణిభిః ।
దివ్యమాల్యావృతం శుభ్రం తప్తకాంచనతోరణం ॥ ౧౭
సుగ్రీవస్య గృహం రమ్యం ప్రవివేశ మహాబలః ।
అవార్యమాణస్సౌమిత్రిః మహాభ్రమివ భాస్కరః ॥ ౧౮
స సప్తకక్ష్యా ధర్మాత్మా నానాజనసమాకులాః ।
ప్రవిశ్య సుమహద్గుప్తం దదర్శాఽన్తఃపురం మహత్ ॥ ౧౯
హైమరాజతపర్యంకైః బహుభిశ్చ వరాసనైః ।
మహార్హాస్తరణోపేతైః తత్ర తత్రోపశోభితం ॥ ౨౦
ప్రవిశన్నేవ సతతం శుశ్రావ మధురస్వరం ।
తంత్రీగీతసమాకీర్ణం సమగీతపదాక్షరం ॥ ౨౧
బహ్వీశ్చ వివిధాకారాః రూపయౌవనగర్వితాః ।
స్త్రియస్సుగ్రీవభవనే దదర్శ స మహాబలః ॥ ౨౨
దృష్ట్వాఽభిజనసంపన్నాః చిత్రమాల్యకృతస్రజః ।
పలమాల్యకృతవ్యగ్రాః భూషణోత్తమభూషితాః ॥ ౨౩
నాతృప్తాన్ నాపి చావ్యగ్రాన్ నానుదాత్తపరిచ్ఛదాన్ ।
సుగ వానుచరాంశ్చాపి లక్షయామాస లక్ష్మణః ॥ ౨౪

కూజితం నూపురాణాం చ కాంచీనాం నినదం తథా ।
సంనిశమ్య తతః శ్రీమాన్ సౌమిత్రిర్లజ్జితోఽభవత్ ॥ ౨౫
రోషవేగప్రకుపితః శ్రుత్వా చాభరణస్వనం ।
చకార జ్యాస్వనం వీరః దిశశ్శబ్దేన పూరయన్ ॥ ౨౬
చారిత్రేణ మహాబాహుః అపకృష్టస్స లక్ష్మణః ।
తస్థావేకాంతమాశ్రిత్య రామశోకసమన్వితః ॥ ౨౭
తేన చాపస్వనేనాథ సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః ।
విజ్ఞాయాగమనం త్రస్తః సంచచాల వరాసనాత్ ॥ ౨౮
అంగదేన యథా మహ్యం పురస్తాత్ ప్రతివేదితం ।
సువ్యక్తమేష సంప్రాప్తః సౌమిత్రిర్భ్రాతృవత్సలః ॥ ౨౯
అంగదేన సమాఖ్యాతం జ్యాస్వనేన చ వానరః ।
బుబుధే లక్ష్మణం ప్రాప్తం ముఖం చాస్య వ్యశుష్యత ॥ ౩౦
తతస్తారాం హరిశ్రేష్ఠః సుగ్రీవః ప్రియదర్శనాం ।
ఉవాచ హితమవ్యగ్రః త్రాససంభ్రాంతమానసః ॥ ౩౧
కిం ను తత్కారణం సుభ్రు ప్రకృత్యా మృదుమానసః ।
సరోష ఇవ సంప్రాప్తః యేనాయం రాఘవానుజః ॥ ౩౨
కిం పశ్యసి కుమారస్య రోషస్థానమనిందితే ।
న ఖల్వకారణే కోపం ఆహరేన్నరసత్తమః ॥ ౩౩
యదస్య కృతమస్మాభిః బుధ్యసే కించిదప్రియం ।
తద్బుద్ధ్యా సంప్రధార్యాశు క్షిప్రమర్హసి భాషితుం ॥ ౩౪

అథవా స్వయమేవైనం ద్రష్టుమర్హసి భాషితుం ।
వచనైః సాంత్వయుక్తైశ్చ ప్రసాదయితుమర్హసి ॥ ౩౫
త్వద్దర్శనవిశుద్ధాత్మా న స కోపం కరిష్యతి ।
న హి స్త్రీషు మహాత్మానః క్వచిత్ కుర్వంతి దారుణం ॥ ౩౬
త్వయా సాంత్వైరుపక్రాంతం ప్రసన్నేంద్రియమానసం ।
తతః కమలపత్రాక్షం ద్రక్ష్యామ్యహమరిందమం ॥ ౩౭

సా ప్రస్ఖలంతీ మదవిహ్వలాక్షీ
ప్రలంబకాంచీగుణహేమసూత్రా ।
సలక్షణా లక్ష్మణసంనిధానం
జగామ తారా నమితాంగయష్టిః ॥ ౩౮
స తాం సమీక్ష్యైవ హరీశపత్నీం
తస్థావుదాసీనతయా మహాత్మా ।
అవాఙ్ముఖోఽభూన్మనుజేంద్రపుత్రః
స్త్రీసంనికర్షాద్వినివృత్తకోపః ॥ ౩౯
సా పానయోగాద్వినివృత్తలజ్జా
దృష్టిప్రసాదాచ్చ నరేంద్రసూనోః ।
ఉవాచ తారా ప్రణయప్రగల్భం
వాక్యం మహార్థం పరిసాంత్వపూర్వం ॥ ౪౦
కిం కోపమూలం మనుజేంద్రపుత్ర
కస్తే న సంతిష్ఠతి వాఙ్నిదేశే ।

కశ్శుష్కవృక్షం వనమాపతంతం
దవాగ్నిమాసీదతి నిర్విశంకః ॥ ౪౧

స తస్యా వచనం శ్రుత్వా సాంత్వపూర్వమశంకితం ।
భూయః ప్రణయదృష్టార్థం లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౨

కిమయం కామవృత్తస్తే లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః ।
భర్తా భర్తృహితే యుక్తే న చైనమవబుధ్యసే ॥ ౪౩

న చింతయతి రాజ్యార్థం నాస్మాన్ శోకపరాయణాన్ ।
సామాత్యపరిషత్తారె పానమేవోపసేవతే ॥ ౪౪

స మాసాంశ్చతురః కృత్వా ప్రమాణం ప్లవగేశ్వరః ।
వ్యతీతాంస్తాన్ మదవ్యగ్రః విహరన్నావబుధ్యతే ॥ ౪౫

న హి ధర్మార్థసిద్ధ్యర్థం పానమేవం ప్రశస్యతే ।
పానాదర్థశ్చ ధర్మశ్చ కామశ్చ పరిహీయతే ॥ ౪౬

ధర్మలోపో మహాంస్తావత్ కృతే హ్యప్రతికుర్వతః ।
అర్థలోపశ్చ మిత్రస్య నాశే గుణవతో మహాన్ ॥ ౪౭

మిత్రం హ్యర్థగుణశ్రేష్ఠం సత్యధర్మపరాయణం ।
తద్ద్వయం తు పరిత్యక్తం న తు ధర్మే వ్యవస్థితం ॥ ౪౮

తదేవం ప్రస్తుతే కార్యే కార్యమస్మాభిరుత్తరం ।
యత్కార్యం కార్యతత్త్వజ్ఞే తదుదాహర్తుమర్హసి ॥ ౪౯

సా తస్య ధర్మార్థసమాధియుక్తం
నిశమ్య వాక్యం మధురస్వభావం ।

తారా గతార్థే మనుజేంద్రకార్యే
విశ్వాసయుక్తం తమువాచ భూయః ॥ ౫౦
న కోపకాలః క్షితిపాలపుత్ర
న చాతికోపః స్వజనే విధేయః ।
త్వదర్థకామస్య జనస్య తస్య
ప్రమాదమప్యర్హసి వీర సోఢుం ॥ ౫౧
కోపం కథం నామ గుణప్రకృష్టః
కుమార కుర్యాదపకృష్టసత్త్వే ।
కస్త్వద్విధః కోపవశం హి గచ్ఛేత్
సత్త్వావరుద్ధస్తపసః ప్రసూతిః ॥ ౫౨
జానామి రోషం హరివీరబంధోః
జానామి కార్యస్య చ కాలసంగం ।
జానామి కార్యం త్వయి యత్కృతం నః
తచ్చాపి జానామి యదత్ర కార్యం ॥ ౫౩
తచ్చాపి జానామి యథాఽవిషహ్యం
బలం నరశ్రేష్ఠ శరీరజస్య ।
జానామి యస్మింశ్చ జనేఽవబద్ధం
కామేన సుగ్రీవమసక్తమద్య ॥ ౫౪
న కామతంత్రే తవ బుద్ధిరస్తి
త్వం వై యథా మన్యువశం ప్రపన్నః ।

న దేశకాలౌ హి న చార్థధర్మా
అపేక్షతే కామరతిర్మనుష్యః ॥ ౫౫
తం కామవృత్తం మమ సంనికృష్టం
కామాభియోగాచ్చ నివృత్తలజ్జం ।
క్షమస్వ తావత్ పరవీరహంతః
త్వద్భ్రాతరం వానరవంశనాథం ॥ ౫౬
మహర్షయో ధర్మతపోభికామాః
కామానుకామాః ప్రతిబద్ధమోహాః ।
అయం ప్రకృత్యా చపలః కపిస్తు
కథం న సజ్జేత సుఖేషు రాజా ॥ ౫౭
ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహార్థం
సా వానరీ లక్ష్మణమప్రమేయం ।
పునస్సఖేలం మదవిహ్వలం చ
భర్తుర్హితం వాక్యమిదం బభాషే ॥ ౫౮
ఉద్యోగస్తు చిరాజ్ఞప్తః సుగ్రీవేణ నరోత్తమ ।
కామస్యాపి విధేయేన తవార్థప్రతిసాధనే ॥ ౫౯
ఆగతా హి మహావీర్యాః హరయః కామరూపిణః ।
కోటీశతసహస్రాణి నానానగనివాసినః ॥ ౬౦
తదాగచ్ఛ మహాబాహో చారిత్రం రక్షితం త్వయా ।
అచ్ఛలం మిత్రభావేన సతాం దారావలోకనం ॥ ౬౧

తారయా చాభ్యనుజ్ఞాతః త్వరయా చాపి చోదితః ।
ప్రవివేశ మహాబాహుః అభ్యంతరమరిందమః ॥ ౬౨

తతస్సుగ్రీవమాసీనం కాంచనే పరమాసనె ।
మహార్హాస్తరణోపేతే దదర్శాదిత్యసంనిభం ॥ ౬౩

దివ్యాభరణచిత్రాంగం దివ్యరూపం యశస్వినం ।
దివ్యమాల్యాంబరధరం మహేంద్రమివ దుర్జయం ॥ ౬౪

దివ్యాభరణమాల్యాభిః ప్రమదాభిస్సమావృతం ।
సంరబ్ధతరరక్తాక్షః బభూవాంతకసంనిభః ॥ ౬౫

రుమాం తు వీరః పరిరభ్య గాఢం
వరాసనస్థో వరహేమవర్ణః ।
దదర్శ సౌమిత్రిమదీనసత్త్వం
విశాలనేత్రస్సువిశాలనేత్రం ॥ ౬౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

అథ చతుస్త్రింశస్సర్గః.

తమప్రతిహతం క్రుద్ధం ప్రవిష్టం పురుషర్షభం ।
సుగ్రీవో లక్ష్మణం దృష్ట్వా బభూవ వ్యథితేంద్రియః ॥ ౧

క్రుద్ధం నిశ్శ్వసమానం తం ప్రదీప్తమివ తేజసా ।
భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తం దృష్ట్వా దశరథాత్మజం ॥ ౨

ఉత్పపాత హరిశ్రేష్ఠః హిత్వా సౌవర్ణమాసనం ।
మహాన్ మహేంద్రస్య యథా స్వలంకృత ఇవ ధ్వజః ॥ 3
ఉత్పతంతమనూత్పేతుః రుమాప్రభృతయః స్త్రియః ।
సుగ్రీవం గగనే పూర్ణచంద్రం తారాగణా ఇవ ॥ ౪
సంరక్తనయనః శ్రీమాన్ విచచాల కృతాంజలిః ।
బభూవావస్థితస్తత్ర కల్పవృక్షో మహానివ ॥ ౫
రుమాద్వితీయం సుగ్రీవం నారీమధ్యగతం స్థితం ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణః క్రుద్ధః సతారం శశినం యథా ॥ ౬
సత్త్వాభిజనసంపన్నః సానుక్రోశో జితేంద్రియః ।
కృతజ్ఞస్సత్యవాదీ చ రాజా లోకే మహీయతే ॥ ౭
యస్తు రాజా స్థితోఽధర్మే మిత్రాణాముపకారిణాం ।
మిథ్యా ప్రతిజ్ఞాం కురుతే కో నృశంసతరస్తతః ॥ ౮
శతమశ్వానృతే హంతి సహస్రం తు గవానృతే ।
ఆత్మానం స్వజనం హంతి పురుషః పురుషానృతే ॥ ౯
పూర్వం కృతార్థో మిత్రాణాం న తత్ప్రతికరోతి యః ।
కృతఘ్నస్సర్వభూతానాం స వధ్యః ప్లవగేశ్వర ॥ ౧౦
గీతోఽయం బ్రహ్మణా శ్లోకః సర్వలోకనమస్కృతః ।
దృష్ట్వా కృతఘ్నం క్రుద్ధేన తం నిబోధ ప్లవంగమ ॥ ౧౧
బ్రహ్మఘ్నే చ సురాపే చ చోరే భగ్నవ్రతే తథా ।
నిష్కృతిర్విహితా సద్భిః కృతఘ్నే నాస్తి నిష్కృతిః ॥ ౧౨

అనార్యస్త్వం కృతఘ్నశ్చ మిథ్యావాదీ చ వానర ।
పూర్వం కృతార్థో రామస్య న తత్ప్రతికరోషి యత్ ॥ ౧౩
నను నామ కృతార్థేన త్వయా రామస్య వానర ।
సీతాయా మార్గణే యత్నః కర్తవ్యః కృతమిచ్ఛతా ॥ ౧౪
స త్వం గ్రామ్యేషు భోగేషు సక్తో మిథ్యాప్రతిశ్రవః ।
న త్వాం రామో విజానీతే సర్పం మండూకరావిణం ॥ ౧౫
మహాభాగేన రామేణ పాపః కరుణవేదినా ।
హరీణాం ప్రాపితో రాజ్యం త్వం దురాత్మా మహాత్మనా ॥ ౧౬
కృతం చేన్నాభిజానీషే రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ।
సద్యస్త్వం నిశితైర్బాణైః హతో ద్రక్ష్యసి వాలినం ॥ ౧౭
న చ సంకుచితః పంథాః యేన వాలీ హతో గతః ।
సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః ॥ ౧౮

న నూనమిక్ష్వాకువరస్య కార్ముక-
చ్యుతాన్ శరాన్ పశ్యసి వజ్రసంనిభాన్ ।
తతస్సుఖం నామ నిషేవసే సుఖీ
న రామకార్యం మనసాఽప్యవేక్షసే ॥ ౧౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుస్త్రింశస్సర్గః.

అథ పంచత్రింశస్సర్గః.

తథా బ్రువాణం సౌమిత్రిం ప్రదీప్తమివ తేజసా ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణం తారా తారాధిపనిభాననా ॥ ౧

నైవం లక్ష్మణ వక్తవ్యః నాయం పరుషమర్హతి ।
హరీణామీశ్వరః శ్రోతుం తవ వక్త్రాద్విశేషతః ॥ ౨
నైవాకృతజ్ఞస్సుగ్రీవో న శఠో నాపి దారుణః ।
నైవాకృతకథో వీర న జిహ్మశ్చ కపీశ్వరః ॥ ౩
ఉపకారం కృతం వీరః నాప్యయం విస్మృతః కపిః ।
రామేణ వీర సుగ్రీవః యదన్యైర్దుష్కరం రణే ॥ ౪
రామప్రసాదాత్ కీర్తిం చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్ ।
ప్రాప్తవానిహ సుగ్రీవః రుమాం మాం చ పరంతప ॥ ౫
సుదుఃఖం శయితః పూర్వం ప్రాప్యేదం సుఖముత్తమమ్ ।
ప్రాప్తకాలం న జానీతే విశ్వామిత్రో యథా మునిః ॥ ౬
ఘృతాచ్యాం కిల సంసక్తః దశ వర్షాణి లక్ష్మణ ।
అహోఽమన్యత ధర్మాత్మా విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౭
స హి ప్రాప్తం న జానీతే కాలం కాలవిదాం వరః ।
విశ్వామిత్రో మహాతేజాః కిం పునర్యః పృథగ్జనః ॥ ౮
దేహధర్మం గతస్యాస్య పరిశ్రాంతస్య లక్ష్మణ ।
అవితృప్తస్య కామేషు కామం క్షంతుమిహార్హసి ॥ ౯
న చ రోషవశం తాత గంతుమర్హసి లక్ష్మణ ।
నిశ్చయార్థమవిజ్ఞాయ సహసా ప్రాకృతో యథా ॥ ౧౦
సత్త్వయుక్తా హి పురుషాః త్వద్విధాః పురుషర్షభ ।
అవిమృశ్య న రోషస్య సహసా యాంతి వశ్యతామ్ ॥ ౧౧

ప్రసాదయే త్వాం ధర్మజ్ఞ సుగ్రీవార్థే సమాహితా ।
మహాన్ రోషసముత్పన్నః సంరంభ స్త్యజ్యతామయం ॥ ౧౨
రుమాం మాం కపిరాజ్యం చ ధనధాన్యవసూని చ ।
రామప్రియార్థం సుగ్రీవః త్యజేదితి మతిర్మమ ॥ ౧౩
సమానేష్యతి సుగ్రీవః సీతయా సహ రాఘవం ।
శశాంకమివ రోహిణ్యా నిహత్వా రావణం రణే ॥ ౧౪
శతకోటిసహస్రాణి లంకాయాం కిల రాక్షసాః ।
అయుతాని చ షట్త్రింశత్ సహస్రాణి శతాని చ ॥ ౧౫
అహత్వా తాంశ్చ దుర్ధర్షాన్ రాక్షసాన్ కామరూపిణః ।
న శక్యో రావణో హంతుం యేన సా మైథిలీ హృతా ॥ ౧౬
తే న శక్యా రణే హంతుం అసహాయేన లక్ష్మణ ।
రావణః క్రూరకర్మా చ సుగ్రీవేణ విశేషతః ॥ ౧౭
ఏవమాఖ్యాతవాన్ వాలీ స హ్యభిజ్ఞో హరీశ్వరః ।
ఆగమస్తు న మే వ్యక్తః శ్రవాత్తస్మాద్బ్రవీమ్యహం ॥ ౧౮
త్వత్సహాయనిమిత్తం వై ప్రేషితా హరిపుంగవాః ।
ఆనేతుం వానరాన్ యుద్ధే సుబహూన్ హరియూథపాన్ ॥ ౧౯
తాంశ్చ ప్రతీక్షమాణోఽయం విక్రాంతాన్ సుమహాబలాన్ ।
రాఘవస్యార్థసిద్ధ్యర్థం న నిర్యాతి హరీశ్వరః ॥ ౨౦
కృతా తు సంస్థా సౌమిత్రే సుగ్రీవేణ యథా పురా ।
అద్య తైర్వానరైస్సర్వైః ఆగంతవ్యం మహాబలైః ॥ ౨౧

ఋక్షకోటిసహస్రాణి గోలాంగూలశతాని చ ।
అద్య త్వాముపయాస్యంతి జహి కోపమరిందమ ॥ ౨౨
కోట్యోఽనేకాస్తు కాకుత్స్థ కపీనాం దీప్తతేజసాం ।
తవ హి ముఖమిదం నిరీక్ష్య కోపాత్
క్షతజనిభే నయనే నిరీక్షమాణాః ।
హరివరవనితా న యాంతి శాంతిం
ప్రథమభయస్య హి శంకితాః స్మ సర్వాః ॥ ౨౩౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచత్రింశస్సర్గః.

అథ షట్ త్రింశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తస్తారయా వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితం ।
మృదుస్వభావస్సౌమిత్రిః ప్రతిజగ్రాహ తద్వచః ॥ ౧
తస్మిన్ ప్రతిగృహీతే తు వాక్యే హరిగణేశ్వరః ।
లక్ష్మణాత్ సుమహత్త్రాసం వస్త్రం క్లిన్నమివాత్యజత్ ॥ ౨
తతః కంఠగతం మాల్యం చిత్రం బహుగుణం మహత్ ।
చిచ్ఛేద విమదశ్చాసీత్ సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ॥ ౩
స లక్ష్మణం భీమబలం సర్వవానరసత్తమం ।
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవస్సంప్రహర్షయన్ ॥ ౪
ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతం ।
రామప్రసాదాత్ సౌమిత్రే పునః ప్రాప్తమిదం మయా ॥ ౫

కశ్శక్త స్తస్య దేవస్య ఖ్యాతస్య స్వేన కర్మణా ।
తాదృశం విక్రమం వీర ప్రతికర్తు మరిందమ ॥ ౬
సీతాం ప్రాప్స్యతి ధర్మాత్మా వధిష్యతి చ రావణం ।
సహాయమాత్రేణ మయా రాఘవః స్వేన తేజసా ॥ ౭
సహాయకృత్యం కిం తస్య యేన సప్త మహాద్రుమాః ।
శైలశ్చ వసుధా చైవ బాణేనైకేన దారితాః ॥ ౮
ధనుర్విస్ఫారయానస్య యస్య శబ్దేన లక్ష్మణ ।
సశైలా కంపితా భూమిః సహాయైస్తస్య కిం ను వై ॥ ౯
అనుయాత్రాం నరేంద్రస్య కరిష్యేఽహం నరర్షభ ।
గచ్ఛతో రావణం హంతుం వైరిణం సపురస్సరం ॥ ౧౦
యది కించిదతిక్రాంతం విశ్వాసాత్ ప్రణయేన వా ।
ప్రేష్యస్య క్షమితవ్యం మే న కశ్చిన్నాపరాధ్యతి ॥ ౧౧
ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
అభవల్లక్ష్మణః ప్రీతః ప్రేమ్ణా చైనమువాచ హ ॥ ౧౨
సర్వథా హి మమ భ్రాతా సనాథో వానరేశ్వర ।
త్వయా నాథేన సుగ్రీవ ప్రశ్రితేన విశేషతః ॥ ౧౩
యస్తే ప్రభావస్సుగ్రీవ యచ్చ తే శౌచమార్జవం ।
అర్హస్త్వం కపిరాజ్యస్య శ్రియం భోక్తుమనుత్తమాం ॥ ౧౪
సహాయేన చ సుగ్రీవ త్వయా రామః ప్రతాపవాన్ ।
వధిష్యతి రణే శత్రూన్ అచిరాన్నాత్ర సంశయః ॥ ౧౫

ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య సంగ్రామేష్వనివర్తినః ।
ఉపపన్నం చ యుక్తం చ సుగ్రీవ తవ భాషితం ॥ ౧౬
దోషజ్ఞస్సతి సామర్థ్యే కోఽన్యో భాషితుమర్హతి ।
వర్జయిత్వా మమ జ్యేష్ఠం త్వాం చ వానరసత్తమ ॥ ౧౭
సదృశశ్చాపి రామస్య విక్రమేణ బలేన చ ।
సహాయో దైవతైర్దత్తః చిరాయ హరిపుంగవ ॥ ౧౮
కిం తు శీఘ్రమితో వీర నిష్క్రామ త్వం మయా సహ ।
సాంత్వయస్వ వయస్యం త్వం భార్యాహరణకర్శితం ॥ ౧౯
యచ్చ శోకాభిభూతస్య శ్రుత్వా రామస్య భాషితం ।
మయా త్వం పరుషాణ్యుక్తః తచ్చ త్వం క్షంతుమర్హసి॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షట్త్రింశస్సర్గః.

—o—

అథ సప్తత్రింశస్సర్గః.

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః లక్ష్మణేన మహాత్మనా ।
హనూమంతం స్థితం పార్శ్వే సచివం త్విదమబ్రవీత్ ॥ ౧
మహేంద్రహిమవద్వింధ్యకైలాసశిఖరేషు చ ।
మందరే పాండుశిఖరే పంచశైలేషు యే స్థితాః ॥ ౨
తరుణాదిత్యవర్ణేషు భ్రాజమానేషు సర్వతః ।
పర్వతేషు సముద్రాంతే పశ్చిమాయాం తు యే దిశి ॥ ౩

ఆదిత్యభవనే చైవ గిరౌ సంధ్యాభ్రసంనిభే ।
పద్మతాళవనం భీమం సంశ్రితా హరిపుంగవాః ॥ ౪
అంజనాంబుదసంకాశాః కుంజరప్రతిమౌజసః ।
అంజనే పర్వతే చైవ యే వసంతి ప్లవంగమాః ॥ ౫
మనశ్శిలాగుహావాసాః వానరాః కనకప్రభాః ।
మేరుపార్శ్వగతాశ్చైవ యే ధూమ్రగిరిసంశ్రితాః ॥ ౬
తరుణాదిత్యవర్ణాశ్చ పర్వతే చ మహారుణే ।
పిబంతో మధు మైరేయం భీమవేగాః ప్లవంగమాః ॥ ౭
వనేషు చ సురమ్యేషు సుగంధిషు మహత్సు చ ।
తాపసానాం చ రమ్యేషు వనాంతేషు సమంతతః ॥ ౮
తాంస్తాన్ సమానయ క్షిప్రం పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ ।
సామదానాదిభిస్సర్వైః ఆశు ప్రేషయ వానరాన్ ॥ ౯
ప్రేషితాః ప్రథమం యే చ మయా దూతా మహాజవాః ।
త్వరణార్థం తు భూయస్త్వం హరీన్ సంప్రేషయాపరాన్ ॥౧౦
యే ప్రసక్తాశ్చ కామేషు దీర్ఘసూత్రాశ్చ వానరాః ।
ఇహానయస్వ తాన్ సర్వాన్ శీఘ్రం తు మమ శాసనాత్ ॥౧౧
అహోభిర్దశభిర్యే హి నాగచ్ఛంతి మమాజ్ఞయా ।
హంతవ్యాస్తే దురాత్మానః రాజశాసనదూషకాః ॥ ౧౨
శతాన్యథ సహస్రాణాం కోట్యశ్చ మమ శాసనాత్ ।
ప్రయాంతు కపిసింహానాం దిశో మమ మతే స్థితాః ॥ ౧౩

మేఘపర్వతసంకాశాః ఛాదయంత ఇవాంబరం ।
ఘోరరూపాః కపిశ్రేష్ఠాః యాంతు మచ్ఛాసనాదితః ॥ ౧౪
తే గతిజ్ఞా గతిం గత్వా పృథివ్యాం సర్వవానరాః ।
ఆనయంతు హరీన్ సర్వాన్ త్వరితాశ్శాసనాన్మమ ॥ ౧౫
తస్య వానరరాజస్య శ్రుత్వా వాయుసుతో వచః ।
దిక్షు సర్వాసు విక్రాంతాన్ ప్రేషయామాస వానరాన్ ॥౧౬
తే పదం విష్ణువిక్రాంతం పతత్రిజ్యోతిరధ్వగాః ।
ప్రయాతాః ప్రహితా రాజ్ఞా హరయస్తత్క్షణేన వై ॥ ౧౭
తే సముద్రేషు గిరిషు వనేషు చ సరస్సు చ ।
వానరా వానరాన్ సర్వాన్ రామహేతోరచోదయన్ ॥ ౧౮
మృత్యుకాలోపమస్యాజ్ఞాం రాజరాజస్య వానరాః ।
సుగ్రీవస్యాయయుః శ్రుత్వా సుగ్రీవభయదర్శినః ॥ ౧౯
తతస్తేఽంజనసంకాశాః గిరేస్తస్మాన్మహాజవాః ।
తిస్రః కోట్యః ప్లవంగానాం నిర్యయుర్యత్ర రాఘవః ॥ ౨౦
అస్తం గచ్ఛతి యత్రార్కః తస్మిన్ గిరివరే స్థితాః ।
తప్తహేమమహాభాసః తస్మాత్ కోట్యో దశ చ్యుతాః ॥ ౨౧
కైలాసశిఖరేభ్యశ్చ సింహకేసరవర్చసాం ।
తతః కోటిసహస్రాణి వానరాణాముపాగమన్ ॥ ౨౨
ఫలమూలేన జీవంతః హిమవంతముపాశ్రితాః ।
తేషాం కోటిసహస్రాణాం సహస్రం సమవర్తత ॥ ౨౩

అంగారకసమానానాం భీమానాం భీమకర్మణాం ।
వింధ్యాద్వానరకోటీనాం సహస్రాణ్యపతన్ ద్రుతం ॥ ౨౪
క్షీరోదవేలానిలయాః తమాలవనవాసినః ।
నారికేళాశనాశ్చైవ తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే ॥ ౨౫
వనేభ్యో గహ్వరేభ్యశ్చ సరిద్భ్యశ్చ మహాజవా ।
ఆగచ్ఛద్వానరీ సేనా పిబంతీవ దివాకరం ॥ ౨౬
యే తు త్వరయితుం యాతాః వానరాస్సర్వవానరాన్ ।
తే వీరా హిమవచ్ఛైలం దదృశుస్తం మహాద్రుమం ॥ ౨౭
తస్మిన్ గిరివరే రమ్యే యజ్ఞో మాహేశ్వరః పురా ।
సర్వదేవమనస్తోషః బభౌ దివ్యో మనోహరః ॥ ౨౮
అన్ననిష్యందజాతాని మూలాని చ ఫలాని చ ।
అమృతాస్వాదకల్పాని దదృశుస్తత్ర వానరాః ॥ ౨౯
తదన్నసంభవం దివ్యం ఫలం మూలం మనోహరం ।
యః కశ్చిత్ సకృదశ్నాతి మాసం భవతి తర్పితః ॥ ౩౦
తాని మూలాని దివ్యాని ఫలాని చ ఫలాశనాః ।
ఔషధాని చ దివ్యాని జగృహుర్హరియూథపాః ॥ ౩౧
తస్మాచ్చ యజ్ఞాయతనాత్ పుష్పాణి సురభీణి చ ।
ఆనిన్యుర్వానరా గత్వా సుగ్రీవప్రియకారణాత్ ॥ ౩౨
తే తు సర్వే హరివరాః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ ।
సంచోదయిత్వా త్వరితాః యూథానాం జగ్మురగ్రతః ॥ ౩౩

తే తు తేన మహాభాగేన యూథపాశ్శీఘ్రగామినః ।
కిష్కింధాం త్వరయా ప్రాప్తాః సుగ్రీవో యత్ర వానరః ॥ ౩౪
తే గృహీత్వౌషధీస్సర్వాః ఫలం మూలం చ వానరాః ।
తం ప్రతిగ్రాహయామాసుః వచనం చేదమబ్రువన్ ॥ ౩౫
సర్వే పరిగతాశ్శైలాః సముద్రాశ్చ వనాని చ ।
పృథివ్యాం వానరాస్సర్వే శాసనాదుపయాంతి తే ॥ ౩౬
ఏవం శ్రుత్వా తతో హృష్టః సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః ।
ప్రతిజగ్రాహ తత్ప్రీతః తేషాం సర్వముపాయనం ॥ ౩౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తత్రింశస్సర్గః.

అథ అష్టత్రింశస్సర్గః

ప్రతిగృహ్య చ తత్సర్వం ఉపాయనముపాహృతం ।
వానరాన్ సాంత్వయిత్వా చ సర్వానేవ వ్యసర్జయత్ ॥ ౧
విసర్జయిత్వా స హరీన్ శూరాంస్తాన్ కృతకర్మణః ।
మేనే కృతార్థమాత్మానం రాఘవం చ మహాబలం ॥ ౨
స లక్ష్మణో భీమబలం సర్వవానరసత్తమం ।
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం సంప్రహర్షయన్ ॥ ౩
కిష్కింధాయా వినిష్క్రామ యది తే సౌమ్య రోచతే ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య సుభాషితం ॥ ౪

సుగ్రీవః పరమప్రీతః వాక్యమేతదువాచ హ ।
ఏవం భవతు గచ్ఛావః స్థేయం త్వచ్ఛాసనే మయా ॥ ౫
తమేవముక్త్వా సుగ్రీవః లక్ష్మణం శుభలక్షణం ।
విసర్జయామాస తదా తారామన్యాశ్చ యోషితః ॥ ౬
ఏతేత్యుచ్చైర్హరివరాన్ సుగ్రీవస్సముదాహరత్ ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా హరయశ్శీఘ్రమాయయుః ॥ ౭
బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వే యే స్యుః స్త్రీదర్శనక్షమాః ।
తానువాచ తతః ప్రాప్తాన్ రాజాఽర్కసదృశప్రభః ॥ ౮
ఉపస్థాపయత క్షిప్రం శిబికాం మమ వానరాః ।
శ్రుత్వా తు వచనం తస్య హరయశ్శీఘ్రవిక్రమాః ॥ ౯
సముపస్థాపయామాసుః శిబికాం ప్రియదర్శనాం ।
తాముపస్థాపితాం దృష్ట్వా శిబికాం వానరాధిపః ॥ ౧౦
లక్ష్మణారుహ్యతాం శీఘ్రం ఇతి సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ।
ఇత్యుక్త్వా కాంచనం యానం సుగ్రీవస్సూర్యసంనిభం ॥ ౧౧
బృహద్భిర్హరిభిర్యుక్తం ఆరురోహ సలక్ష్మణః ।
పాండురేణాతపత్రేణ ధ్రియమాణేన మూర్ధని ॥ ౧౨
శుక్లైశ్చ వాలవ్యజనైః ధూయమానైస్సమంతతః ।
శంఖభేరీనినాదైశ్చ హరిభిశ్చాభినందితః ॥ ౧౩
నిర్యయౌ ప్రాప్య సుగ్రీవః రాజ్యశ్రియమనుత్తమాం ।
స వానరశతైస్తీక్ష్ణైః బహుభిశ్శస్త్రపాణిభిః ॥ ౧౪

పరికీర్ణో౽ యయౌ తత్ర యత్ర రామో వ్యవస్థితః ।
స తం దేశమనుప్రాప్య శ్రేష్ఠం రామనిషేవితమ్ ॥ ౧౫
అవాతరన్మహాతేజాః శిబికాయాస్సలక్ష్మణః ।
ఆసాద్య చ తతో రామం కృతాంజలిపుటో౽భవత్ ॥ ౧౬
కృతాంజలౌ స్థితే తస్మి౯ వానరాశ్చాభవంస్తథా ।
తటాకమివ తద్దృష్ట్వా రామః కుట్మలపంకజమ్ ॥ ౧౭
వానరాణాం మహత్ సైన్యం సుగ్రీవే ప్రీతిమానభూత్ ।
పాదయోః పతితం మూర్ధ్నా తముత్థాప్య హరీశ్వరమ్ ॥ ౧౮
ప్రేమ్ణా చ బహుమానాచ్చ రాఘవః పరిషస్వజే ।
పరిష్వజ్య చ ధర్మాత్మా నిషీదేతి తతో౽బ్రవీత్ ॥ ౧౯
తం నిషణ్ణం తతో దృష్ట్వా క్షితౌ రామో౽బ్రవీద్వచః ।
ధర్మమర్థం చ కామం చ యస్తు కాలే నిషేవతే ॥ ౨౦
విభజ్య సతతం వీర స రాజా హరిసత్తమ ।
హిత్వా ధర్మం తథా౽ర్థం చ కామం యస్తు నిషేవతే ॥ ౨౧
స వృక్షాగ్రే యథా సుప్తః పతితః ప్రతిబుధ్యతే ।
అమిత్రాణాం వధే యుక్తః మిత్రాణాం సంగ్రహే రతః ॥ ౨౨
త్రివర్గఫలభోక్తా తు రాజా ధర్మేణ యుజ్యతే ।
ఉద్యోగసమయస్త్వేషః ప్రాప్తశ్శత్రువినాశన ॥ ౨౩
సంచింత్యతాం హి పింగేశ హరిభిస్సహ మంత్రిభిః ।
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః రామం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౪

ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతం ।
త్వత్ప్రసాదాన్మహాబాహో పునః ప్రాప్తమిదం మయా ॥ ౨౫
తవ దేవ ప్రసాదాచ్చ భ్రాతుశ్చ జయతాం వర ।
కృతం న ప్రతికుర్యాద్యః పురుషాణాం స దూషకః ॥ ౨౬
ఏతే వానరముఖ్యాశ్చ శతశశ్శత్రుసూదన ।
ప్రాప్తాశ్చాదాయ బలినః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ ॥ ౨౭
ఋక్షాశ్చావహితాశ్శూరాః గోలాంగూలాశ్చ రాఘవ ।
కాంతారవనదుర్గాణాం అభిజ్ఞా ఘోరదర్శనాః ॥ ౨౮
దేవగంధర్వపుత్రాశ్చ వానరాః కామరూపిణః ।
స్వైస్స్వైః పరివృతాస్సైన్యైః వర్తంతే పథి రాఘవ ॥ ౨౯
శతైశ్శతసహస్రైశ్చ కోటిభిశ్చ ప్లవంగమాః ।
అయుతైశ్చావృతా వీరాః శంకుభిశ్చ పరంతప ॥ 30
అర్బుదైరర్బుదశతైః మధ్యైశ్చాంతైశ్చ వానరాః ।
సముద్రైశ్చ పరార్ధైశ్చ హరయో హరియూథపాః ॥ 3౧
ఆగమిష్యంతి తే రాజన్ మహేంద్రసమవిక్రమాః ।
మేరుమందరసంకాశాః వింధ్యమేరుకృతాలయాః ॥ 3౨
తే త్వామభిగమిష్యంతి రాక్షసం యే సబాంధవం ।
నిహత్య రావణం సంఖ్యే హ్యానయిష్యంతి మైథిలీం ॥ 33

తతస్సముద్యోగమవేక్ష్య బుద్ధిమాన్
హరిప్రవీరస్య నిదేశవర్తినః ।

బభూవ హర్షాద్వసుధాధిపాత్మజః
ప్రబుద్ధనీలోత్పలతుల్యదర్శనః ॥ ३४

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టత్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో ధర్మభృతాం వరః ।
బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ప్రత్యువాచ కృతాంజలిం ॥ ౧
యదిందో్ర వర్షతే వర్షం న తచ్చిత్రం భవేత్ క్వచిత్ ।
ఆదిత్యో వా సహస్రాంశుః కుర్యాద్వితిమిరం నభః ॥ ౨
చంద్రమా రశ్మిభిః కుర్యాత్ పృథివీం సౌమ్య నిర్మలాం ।
త్వద్విధో వాఽపి మిత్రాణాం ప్రతికుర్యాత్ పరంతప ॥ 3
ఏవం త్వయి న తచ్చిత్రం భవేద్యత్సౌమ్య శోభనం ।
జానామ్యహం త్వాం సుగ్రీవ సతతం ప్రియవాదినం ॥ ४
త్వత్సనాథస్సఖె సంఖ్యే జేతాఽస్మి సకలానరీన్ ।
త్వమేవ మే సుహృన్మిత్రం సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥ ౫
జహారాత్మవినాశాయ వైదేహీం రాక్షసాధమః ।
వంచయిత్వా తు పౌలోమీం అనుహ్లాదో యథా శచీం ॥ ౬
న చిరాత్తం హనిష్యామి రావణం నిశితైశ్శరైః ।
పౌలోమ్యాః పితరం దృప్తం శతక్రతురివాహవే ॥ ౭

ఏతస్మిన్నంతరే చైవ రజస్సమభివర్తత ।
ఉష్ణాం తీవ్రాం సహస్రాంశోః ఛాదయద్గగనే ప్రభాం ॥
దిశః పర్యాకులాశ్చాసన్ రజసా తేన మూర్ఛితా ।
చచాల చ మహీ సర్వా సశైలవనకాననా ॥
తతో నగేంద్రసంకాశైః తీక్ష్ణదంష్ట్రైర్మహాబలైః ।
కృత్స్నా సంఛాదితా భూమిః అసంఖ్యేయైః ప్లవంగమైః ॥ ౧౦
నిమేషాంతరమాత్రేణ తతస్తైర్హరియూథపైః ।
కోటీశతపరీవారైః కామరూపిభిరావృతా ॥ ౧౧
నాదేయైః పార్వతీయైశ్చ సాముద్రైశ్చ మహాబలైః ।
హరిభిర్మేఘనిర్హ్రాదైః అన్యైశ్చ వనచారిభిః ॥ ౧౨
తరుణాదిత్యవర్ణైశ్చ శశిగౌరైశ్చ వానరైః ।
పద్మకేసరవర్ణైశ్చ శ్వేతైర్మేరుకృతాలయైః ॥ ౧౩
కోటీసహస్రైర్దశభిః శ్రీమాన్ పరివృతస్తదా ।
వీరశ్శతవలిర్నామ వానరః ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౧౪
తతః కాంచనశైలాభః తారాయా వీర్యవాన్ పితా ।
అనేకైర్దశసాహస్రైః కోటిభిః ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౧౫
తథా పరేణ కోటీనాం సహస్రేణ సమన్వితః ।
పితా రుమాయాస్సంప్రాప్తః సుగ్రీవశ్వశురో విభుః ॥ ౧౬
పద్మకేసరసంకాశః తరుణార్కనిభాననః ।
బుద్ధిమాన్ వానరశ్రేష్ఠః సర్వవానరసత్తమః ॥ ౧౭

అనీకైర్బహుసాహస్రైః వానరాణాం సమన్వితః ।
పితా హనుమతః శ్రీమాన్ కేసరీ ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౧౮
గోలాంగూలమహారాజః గవాక్షో భీమవిక్రమః ।
వృతః కోటిసహస్రేణ వానరాణామదృశ్యత ॥ ౧౯
ఋక్షాణాం భీమవేగానాం ధూమ్రశ్శత్రునిబర్హణః ।
వృతః కోటిసహస్రాభ్యాం ద్వాభ్యాం సమభివర్తత ॥ ౨౦
మహాచలనిభైర్ఘోరైః పనసో నామ యూథపః ।
ఆజగామ మహావీర్యః తిసృభిః కోటిభిర్వృతః ॥ ౨౧
నీలాంజనచయాకారః నీలో నామాథ యూథపః ।
అదృశ్యత మహాకాయః కోటిభిర్దశభిర్వృతః ॥ ౨౨
తతః కాంచనశైలాభః గవయో నామ యూథపః ।
ఆజగామ మహావీర్యః కోటిభిః పంచభిర్వృతః ॥ ౨౩
దరీముఖశ్చ బలవాన్ యూథపోఽభ్యాయయౌ తదా ।
వృతః కోటిసహస్రేణ సుగ్రీవం సముపస్థితః ॥ ౨౪
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ అశ్విపుత్రౌ మహాబలౌ ।
కోటికోటిసహస్రేణ వానరాణామదృశ్యతాం ॥ ౨౫
గజశ్చ బలవాన్ వీరః కోటిభిస్తిసృభిర్వృతః ।
ఆజగామ మహాతేజాః సుగ్రీవస్య సమీపతః ॥ ౨౬
ఋక్షరాజో మహాతేజాః జాంబవాన్నామ నామతః ।
కోటిభిర్దశభిః ప్రాప్తః సుగ్రీవస్య వశే స్థితః ॥ ౨౭

రుమణ్వాన్నామ విక్రాంతః వానరో వానరేశ్వరం ।
ఆయయౌ బలవాంస్తూర్ణం కోటీశతసమావృతః ॥ ౨౮
తతః కోటిసహస్రాణాం సహస్రేణ శతేన చ ।
వృష్ఠతోఽనుగతః ప్రాప్తః హరిభిర్గంధమాదనః ॥ ౨౯
తతః పద్మసహస్రేణ వృతశ్శంకుశతేన చ ।
యువరాజోఽంగదః ప్రాప్తః పితృతుల్యపరాక్రమః ॥ ౩౦
తతస్తారాద్యుతిస్తారో హరిర్భీమపరాక్రమః ।
పంచభిర్హరికోటీభిః దూరతః ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౩౧
ఇంద్రజానుః కపిర్వీరః యూథపః ప్రత్యదృశ్యత ।
ఏకాదశానాం కోటీనాం ఈశ్వరస్తైశ్చ సంవృతః ॥ ౩౨
తతో రంభస్త్వనుప్రాప్తః తరుణాదిత్యసంనిభః ।
అయుతేనావృతశ్చైవ సహస్రేణ శతేన చ ॥ ౩౩
తతో యూథపతిర్వీరః దుర్ముఖో నామ వానరః ।
ప్రత్యదృశ్యత కోటీభ్యాం ద్వాభ్యాం పరివృతో బలీ ॥ ౩౪
కైలాసశిఖరాకారైః వానరైర్భీమవిక్రమైః ।
వృతః కోటిసహస్రేణ హనుమాన్ ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౩౫
నళశ్చాపి మహావీర్యః సంవృతో ద్రుమవాసిభిః ।
కోటీశతేన సంప్రాప్తః సహస్రేణ శతేన చ ॥ ౩౬
తతో దధిముఖః శ్రీమాన్ కోటిభిర్దశభిర్వృతః ।
సంప్రాప్తోఽభిమతస్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥ ౩౭

శరభః కుముదో వహ్నిః వానరో రంహ ఏవ చ ।
ఏతే చాన్యే చ బహవః వానరాః కామరూపిణః ॥ ౩౮
ఆవృత్య పృథివీం సర్వాం పర్వతాంశ్చ వనాని చ ।
యూథపాస్సమనుప్రాప్తాః తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే ॥ ౩౯
ఆగతాశ్చ విశిష్టాశ్చ పృథివ్యాం సర్వవానరాః ।
ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥ ౪౦
అభ్యవర్తంత సుగ్రీవం సూర్యమభ్రగణా ఇవ ।
కుర్వాణా బహుశబ్దాంశ్చ ప్రహృష్టా బాహుశాలినః ॥ ౪౧
శిరోభిర్వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయన్ ।
అపరే వానరశ్రేష్ఠాః సంయమ్య చ యథోచితం ॥ ౪౨
సుగ్రీవేణ సమాగమ్య స్థితాః ప్రాంజలయస్తదా ।
సుగ్రీవస్త్వరితో రామే సర్వాంస్తాన్ వానరర్షభాన్ ॥ ౪౩
నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞః స్థితః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ।

యథాసుఖం పర్వతనిర్ఝరేషు
వనేషు సర్వేషు చ వానరేంద్రాః ।
నివేశయిత్వా విధివద్బలాని
బలం బలజ్ఞః ప్రతిపత్తుమీష్టే ॥ ౪౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చత్వారింశస్సర్గః.

అథ రాజా సమృద్ధార్థః సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః ।
ఉవాచ నరశార్దూలం రామం పరబలార్దనం ॥ ౧
ఆగతా వినివిష్టాశ్చ బలినః కామరూపిణః ।
వానరా వారణేంద్రాభాః యే మద్విషయవాసినః ॥ ౨
త ఇమే బహువిక్రాంతైః హరిభిర్భీమవిక్రమైః ।
ఆగతా వానరా ఘోరాః దైత్యదానవసంనిభాః ॥ ౩
ఖ్యాతకర్మాపదానాశ్చ బలవంతో జితక్లమాః ।
పరాక్రమేషు విఖ్యాతాః వ్యవసాయేషు చోత్తమాః ॥ ౪
పృథివ్యంబుచరా రామ నానానగనివాసినః ।
కోట్యగ్రశ ఇమే ప్రాప్తాః వానరాస్తవ కింకరాః ॥ ౫
నిదేశవర్తినస్సర్వే సర్వే గురుహితే రతాః ।
అభిప్రేతమనుష్ఠాతుం తవ శక్ష్యంత్యరిందమ ॥ ౬
త ఇమే బహుసాహస్రైః అనీకైర్భీమవిక్రమైః ।
యన్మన్యసే నరవ్యాఘ్ర ప్రాప్తకాలం తదుచ్యతాం ॥ ౭
త్వత్సైన్యం త్వద్వశే యుక్తం ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ।
కామమేషామిదం కార్యం విదితం మమ తత్త్వతః ॥ ౮
తథాఽపి తు యథాతత్త్వం ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ।
ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో దశరథాత్మజః ॥ ౯

బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
జ్ఞాయతాం మమ వైదేహీ యది జీవతి వా న వా ॥ ౧౦
స చ దేశో మహాప్రాజ్ఞ యస్మిన్ వసతి రావణః ।
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ॥ ౧౧
ప్రాప్తకాలం విధాస్యామి తస్మిన్ కాలే సహ త్వయా ।
నాహమస్మిన్ ప్రభుః కార్యే వానరేశ సలక్ష్మణః ॥ ౧౨
త్వమస్య హేతుః కార్యస్య ప్రభుశ్చ ప్లవగేశ్వర ।
త్వమేవాజ్ఞాపయ విభో మమ కార్యవినిశ్చయం ॥ ౧౩
త్వం హి జానాసి యత్కార్యం మమ వీర న సంశయః ।
సుహృద్ద్వితీయో విక్రాంతః ప్రాజ్ఞః కాలవిశేషవిత్ ॥ ౧౪
భవానస్మద్ధితే యుక్తః సుకృతార్థోఽర్థవిత్తమః ।
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః వినతం నామ యూథపం ॥ ౧౫
అబ్రవీద్రామసాన్నిధ్యే లక్ష్మణస్య చ ధీమతః ।
శైలాభం మేఘనిర్ఘోషం ఊర్జితం ప్లవగేశ్వరః ॥ ౧౬
సోమసూర్యాత్మజైస్సార్థం వానరైర్వానరోత్తమ ।
దేశకాలనయైర్యుక్తః కార్యాకార్యవినిశ్చయే ॥ ౧౭
వృతశ్శతసహస్రేణ వానరాణాం తరస్వినాం ।
అధిగచ్ఛ దిశం పూర్వాం సశైలవనకాననాం ॥ ౧౮
తత్ర సీతాం చ వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ।
మార్గధ్వం గిరిశృంగేషు వనేషు చ నదీషు చ ॥ ౧౯

నదీం భాగీరథీం రమ్యాం సరయూం కౌశికీం తథా ।
కాళిందీం యమునాం రమ్యాం యామునం చ మహాగిరిమ్ ॥ ౨౦
సరస్వతీం చ సింధుం చ శోణం మణినిభోదకమ్ ।
మహీం కాలమహీం చైవ శైలకాననశోభితామ్ ॥ ౨౧
బ్రహ్మమాలాన్ విదేహాంశ్చ మాళవాన్ కాశికోసలాన్ ।
మాగధాంశ్చ మహాగ్రామాన్ పుండ్రాన్ వంగాంస్తథైవ చ॥
పత్తనం కోశకారాణాం భూమిం చ రజతాకరామ్ ।
సర్వమేతద్విచేతవ్యం మార్గయద్భిస్తతస్తతః ॥ ౨౩
రామస్య దయితాం భార్యాం సీతాం దశరథస్నుషామ్ ।
సముద్రమవగాఢాంశ్చ పర్వతాన్ పత్తనాని చ ॥ ౨౪
మందరస్య చ యే కోటిం సంశ్రితాః కేచిదాయతామ్ ।
కర్ణప్రావరణాశ్చైవ తథా చాప్యోష్ఠకర్ణకాః ॥ ౨౫
ఘోరలోహముఖాశ్చైవ జవనాశ్చైకపాదకాః ।
అక్షయా బలవంతశ్చ పురుషాః పురుషాదకాః ॥ ౨౬
కిరాతాః కర్ణచూడాశ్చ హేమాంగాః ప్రియదర్శనాః ।
ఆమమీనాశనాస్తత్ర కిరాతా ద్వీపవాసినః ॥ ౨౭
అంతర్జలచరా ఘోరాః నరవ్యాఘ్రా ఇతి శ్రుతాః ।
ఏతేషామాలయాస్సర్వే విచేయాః కాననౌకసః ॥ ౨౮
గిరిభిర్యే చ గమ్యంతే ప్లవనేన ప్లవేన చ ।
రత్నవంతం యవద్వీపం సప్తరాజ్యోపశోభితమ్ ॥ ౨౯

సువర్ణరూప్యకం చైవ సువర్ణాకరమండితం ।
యవద్వీపమతిక్రమ్య శిశిరో నామ పర్వతః ॥ ౩౦
దివం స్పృశతి శృంగేణ దేవదానవసేవితః ।
ఏతేషాం గిరిదుర్గేషు ప్రపాతేషు వనేషు చ ॥ ౩౧
మార్గధ్వం సహితాస్సర్వే రామపత్నీం యశస్వినీం ।
తతో రక్తజలం శోణం అగాధం శీఘ్రగామినం ॥ ౩౨
గత్వా పారం సముద్రస్య సిద్ధచారణసేవితం ।
తస్య తీర్థేషు రమ్యేషు విచిత్రేషు వనేషు చ ॥ ౩౩
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ।
పర్వతప్రభవా నద్యః సురమ్యా బహునిష్కుటాః ॥ ౩౪
మార్గితవ్యా దరీమంతః పర్వతాశ్చ వనాని చ ।
తతస్సముద్రద్వీపాంశ్చ సుభీమాన్ ద్రష్టుమర్హథ ॥ ౩౫
ఊర్మిమంతం సముద్రం చ క్రోశంతమనిలోద్ధతం ।
తత్రాసురా మహాకాయాః ఛాయాం గృహ్ణంతి నిత్యశః ॥ ౩౬
బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతాః దీర్ఘకాలం బుభుక్షితాః ।
తం కాలమేఘప్రతిమం మహోరగనిషేవితం ॥ ౩౭
అభిగమ్య మహానాదం తీర్థేనైవ మహోదధిం ।
తతో రక్తజలం భీమం లోహితం నామ సాగరం ॥ ౩౮
గతా ద్రక్ష్యథ తాం చైవ బృహతీం కూటశాల్మలీం ।
గృహం చ వైనతేయస్య నానారత్నవిభూషితం ॥ ౩౯

తత్ర కైలాససంకాశం విహితం విశ్వకర్మణా ।
తత్ర శైలనిభా భీమాః మందేహా నామ రాక్షసాః ॥ ౪౦
శైలశృంగేషు లంబంతే నానారూపా భయావహాః ।
తే పతంతి జలే నిత్యం సూర్యస్యోదయనం ప్రతి ॥ ౪౧
నిహతా బ్రహ్మతేజోభిః అహన్యహని రాక్షసాః ।
అభితప్తాశ్చ సూర్యేణ లంబంతే స్మ పునఃపునః ॥ ౪౨
తతః పాండురమేఘాభం క్షీరోదం నామ సాగరం ।
గతా ద్రక్ష్యథ దుర్ధర్షాః ముక్తాహారమివోర్మిభిః ॥ ౪౩
తస్య మధ్యే మహాన్ శ్వేతః ఋషభో నామ పర్వతః ।
దివ్యగంధైః కుసుమితైః రాజతైశ్చ నగైర్వృతః ॥ ౪౪
సరశ్చ రాజతైః పద్మైః జ్వలితైర్హేమకేసరైః ।
నామ్నా సుదర్శనం నామ రాజహంసైస్సమాకులం ॥ ౪౫
విబుధాశ్చారణా యక్షాః కింనరాస్సాప్సరోగణాః ।
హృష్టాస్సమభిగచ్ఛంతి నళినీం తాం రిరంసవః ॥ ౪౬
క్షీరోదం సమతిక్రమ్య తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః ।
జలోదం సాగరశ్రేష్ఠం సర్వభూతభయావహం ॥ ౪౭
తత్ర తత్కోపజం తేజః కృతం హయముఖం మహత్ ।
అస్యాహుస్తన్మహావేగం ఓదనం సచరాచరం ॥ ౪౮
తత్ర విక్రోశతాం నాదః భూతానాం సాగరౌకసాం ।
శ్రూయతే చ సమర్థానాం దృష్ట్వా తద్బడబాముఖం ॥ ౪౯

స్వాదూదస్యోత్తరే దేశే యోజనాని త్రయోదశ ।
జాతరూపశిలో నామ మహాన్ కనకపర్వతః ॥ ౫౦
తత్ర చంద్రప్రతీకాశం పన్నగం ధరణీధరం ।
పద్మపత్రవిశాలాక్షం తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః ॥ ౫౧
ఆసీనం పర్వతస్యాగ్రే సర్వభూతనమస్కృతం ।
సహస్రశిరసం దేవం అనంతం నీలవాససం ॥ ౫౨
త్రిశిరాః కాంచనః కేతుః సాలస్తస్య మహాత్మనః ।
స్థాపితః పర్వతస్యాగ్రే విరాజతి సవేదికః ॥ ౫౩
పూర్వస్యాం దిశి నిర్మాణం కృతం తత్త్రిదశేశ్వరైః ।
తతః పరం హేమమయః శ్రీమానుదయపర్వతః ॥ ౫౪
తస్య కోటిర్దివం స్పృష్ట్వా శతయోజనమాయతా ।
జాతరూపమయీ దివ్యా విరాజతి సవేదికా ॥ ౫౫
సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః ।
జాతరూపమయైర్దివ్యైః శోభతే సూర్యసంనిభైః ॥ ౫౬
తత్ర యోజనవిస్తారం ఉచ్ఛ్రితం దశయోజనం ।
శృంగం సౌమనసం నామ జాతరూపమయం ధ్రువం ॥ ౫౭
తత్ర పూర్వం పదం కృత్వా పురా విష్ణుస్త్రివిక్రమే ।
ద్వితీయం శిఖరే మేరోః చకార పురుషోత్తమః ॥ ౫౮
ఉత్తరేణ పరిక్రమ్య జంబూద్వీపం దివాకరః ।
దృశ్యో భవతి భూయిష్ఠం శిఖరం తన్మహోచ్ఛ్రియం ॥ ౫౯

తత్ర వైఖానసా నామ వాలఖిల్యా మహర్షయః ।
ప్రకాశమానా దృశ్యంతే సూర్యవర్ణా స్తపస్వినః ॥ ౬౦
అయం సుదర్శనో ద్వీపః పురో యస్య ప్రకాశతే ।
యస్మింస్తేజశ్చ చక్షుశ్చ సర్వప్రాణభృతామపి ॥ ౬౧
శైలస్య తస్య శృంగేషు కందరేషు వనేషు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః ॥ ౬౨
కాంచనస్య చ శైలస్య సూర్యస్య చ మహాత్మనః ।
ఆవిష్టా తేజసా సంధ్యా పూర్వా రక్తా ప్రకాశతే ॥ ౬౩
పూర్వమేతత్ కృతం ద్వారం పృథివ్యా భువనస్య చ ।
సూర్యస్యోదయనం చైవ పూర్వా హ్యేషా దిగుచ్యతే ॥ ౬౪
తస్య శైలస్య పృష్ఠేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః ॥ ౬౫
తతః పరమగమ్యా స్యాత్ దిక్పూర్వా త్రిదశావృతా ।
రహితా చంద్రసూర్యాభ్యాం అదృశ్యా తిమిరావృతా ॥ ౬౬
శైలేషు తేషు సర్వేషు కందరేషు వనేషు చ ।
యే చ నోక్తా మయా దేశాః విచేయా తేషు జానకీ ॥ ౬౭
ఏతావద్వానరైశ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః ।
అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరం ॥ ౬౮
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ।
మాసే పూర్ణే నివర్తధ్వం ఉదయం ప్రాప్య పర్వతం ॥ ౬౯

ఊర్ధ్వం మాసాన్న వస్తవ్యం వసన్ వధ్యో భవేన్మమ ।
సిద్ధార్థాస్సంనివర్తధ్వం అధిగమ్య చ మైథిలీం ॥ ౭౦

మహేంద్రకాంతాం వనషండమండితాం
దిశం చరిత్వా నిపుణేన వానరాః ।
అవాప్య సీతాం రఘువంశజప్రియాం
తతో నివృత్తాస్సుఖినో భవిష్యథ ॥ ౭౧

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకచత్వారింశస్సర్గః

తతః ప్రస్థాప్య సుగ్రీవః తన్మహద్వానరం బలం ।
దక్షిణాం ప్రేషయామాస వానరానభిలక్షితాన్ ॥ ౧
నీలమగ్నిసుతం చైవ హనుమంతం చ వానరం ।
పితామహసుతం చైవ జాంబవంతం మహాబలం ॥ ౨
సుహోత్రం చ శరారిం చ శరగుల్మం తథైవ చ ।
గజం గవాక్షం గవయం సుషేణమృషభం తథా ॥ ౩
మైందం చ ద్వివిదం చైవ విజయం గంధమాదనం ।
ఉల్కాముఖమసంగం చ హుతాశనసుతావుభౌ ॥ ౪
అంగదప్రముఖాన్ వీరాన్ వీరః కపిగణేశ్వరః ।
వేగవిక్రమసంపన్నాన్ సందిదేశ విశేషవిత్ ॥ ౫

తేషామగ్రేసరం చైవ మహద్బలమసంగగం ।
విధాయ హరివీరాణాం ఆదిశద్దక్షిణాం దిశం ॥ ౬
యే కేచన సముద్దేశాః తస్యాం దిశి సుదుర్గమాః ।
కపీశః కపిముఖ్యానాం స తేషాం తానుదాహరత్ ॥ ౭
సహస్రశిరసం వింధ్యం నానాద్రుమలతాయుతం ।
నర్మదాం చ నదీం దుర్గాం మహోరగనిషేవితాం ॥ ౮
తతో గోదావరీం రమ్యాం కృష్ణవేణీం మహానదీం ।
వరదాం చ మహాభాగాం మహోరగనిషేవితాం ॥ ౯
మేఖలాముత్కలాం చైవ దశార్ణనగరాణ్యపి ।
అశ్వవంతీమవంతీం చ సర్వమేవానుపశ్యత ॥ ౧౦
విదర్భా౯ ఋషికాంశ్చైవ రమ్యా౯ మాహిషకానపి ।
తథా వంగా౯ కళింగాంశ్చ కౌశికాంశ్చ సమంతతః ॥ ౧౧
అన్వీక్ష్య దండకారణ్యం సపర్వతనదీగుహం ।
నదీం గోదావరీం చైవ సర్వమేవానుపశ్యత ॥ ౧౨
తథైవాంధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళా౯ పాండ్యా౯ సకేరళా౯ ।
అయోముఖశ్చ గంతవ్యః పర్వతో ధాతుమండితః ॥ ౧౩
విచిత్రశిఖరః శ్రీమా౯ చిత్రపుష్పితకాననః ।
స చందనవనోద్దేశః మార్గితవ్యో మహాగిరిః ॥ ౧౪
తతస్తామాపగాం దివ్యాం ప్రసన్నసలిలాం శివాం ।
తత్ర ద్రక్ష్యథ కావేరీం విహితామప్సరోగణైః ॥ ౧౫

తస్యాసీనం నగస్యాగ్రే మలయస్య మహౌజసం ।
ద్రక్ష్యథాదిత్యసంకాశం అగస్త్యమృషిసత్తమం ॥ ౧౬
తతస్తేనాభ్యనుజ్ఞాతాః ప్రసన్నేన మహాత్మనా ।
తామ్రపర్ణీం గ్రాహజుష్టాం తరిష్యథ మహానదీం ॥ ౧౭
సా చందనవనైర్దివ్యైః ప్రచ్ఛన్నా ద్వీపశాలినీ ।
కాంతేవ యువతిః కాంతం సముద్రమవగాహతే ॥ ౧౮
తతో హేమమయం దివ్యం ముక్తామణివిభూషితం ।
యుక్తం కవాటం పాండ్యానాం గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః॥౧౯
తతస్సముద్రమాసాద్య సంప్రధార్యార్థనిశ్చయం ।
అగస్త్యేనాంతరే తత్ర సాగరే వినివేశితః ॥ ౨౦
చిత్రనానానగః శ్రీమాన్ మహేంద్రః పర్వతోత్తమః ।
జాతరూపమయః శ్రీమాన్ అవగాఢో మహార్ణవం ॥ ౨౧
నానావిధైర్నగైస్సర్వైః లతాభిశ్చోపశోభితం ।
దేవర్షియక్షప్రవరైః అప్సరోభిశ్చ సేవితం ॥ ౨౨
సిద్ధచారణసంఘైశ్చ ప్రకీర్ణం సుమనోహరం ।
తముపైతి సహస్రాక్షః సదా పర్వసు పర్వసు ॥ ౨౩
ద్వీపస్తస్యాపరే పారే శతయోజనమాయతః ।
అగమ్యో మానుషైర్దీప్తః తం మార్గధ్వం సమంతతః ॥ ౨౪
తత్ర సర్వాత్మనా సీతా మార్గితవ్యా విశేషతః ।
స హి దేశస్తు వధ్యస్య రావణస్య దురాత్మనః ॥ ౨౫

రాక్షసాధిపతేర్వాసః సహస్రాక్షసమద్యుతేః
దక్షిణస్య సముద్రస్య మధ్యే తస్య తు రాక్షసీ ॥ ౨౬
అంగారకేతి విఖ్యాతా ఛాయామాకృష్య భోజనీ ।
ఏవం నిస్సంశయాన్ కృత్వా సంశయాన్నష్టసంశయాః ॥ ౨౭
మృగయధ్వం నరేంద్రస్య పత్నీమమితతేజసః ।
తమతిక్రమ్య లక్ష్మీవాన్ సముద్రే శతయోజనే ॥ ౨౮
గిరిః పుష్పితకో నామ సిద్ధచారణసేవితః ।
చంద్రసూర్యాంశుసంకాశః సాగరాంబుసమావృతః ॥ ౨౯
భ్రాజతే విపులైః శృంగైః అంబరం విలిఖన్నివ ।
తస్యైకం కాంచనం శృంగం సేవతేఽయం దివాకరః ॥ ౩౦
శ్వేతం రాజతమేకం చ సేవతేఽయం నిశాకరః ।
న తం కృతఘ్నాః పశ్యంతి న నృశంసా న నాస్తికాః ॥ ౩౧
ప్రణమ్య శిరసా శైలం తం విమార్గత వానరాః ।
తమతిక్రమ్య దుర్ధర్షాః సూర్యవాన్నామ పర్వతః ॥ ౩౨
అధ్వనా దుర్విగాహేన యోజనాని చతుర్దశ ।
తతస్తమప్యతిక్రమ్య వైద్యుతో నామ పర్వతః ॥ ౩౩
సర్వకామఫలైర్వృక్షైః సర్వకాలమనోహరైః ।
తత్ర భుక్త్వా వరార్హాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ౩౪
మధూని పీత్వా ముఖ్యాని పరం గచ్ఛత వానరాః ।
తత్ర నేత్రమనఃకాంతః కుంజరో నామ పర్వతః ॥ ౩౫

అగస్త్యభవనం యత్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా ।
తత్ర యోజనవిస్తారం ఉచ్ఛ్రితం దశయోజనం ॥ ౩౬
శరణం కాంచనం దివ్యం నానారత్నవిభూషితం ।
తత్ర భోగవతీ నామ సర్పాణామాలయః పురీ ॥ ౩౭
విశాలకక్ష్యా దుర్ధర్షా సర్వతః పరిరక్షితా ।
రక్షితా పన్నగైర్ఘోరైః తీక్ష్ణదంష్ట్రైర్మహావిషైః ॥ ౩౮
సర్పరాజో మహాఘోరో యస్యాం వసతి వాసుకిః ।
నిర్యాయ మార్గితవ్యా చ సా చ భోగవతీ పురీ ॥ ౩౯
తత్ర చానంతరా దేశాః యే కేచన సుసంవృతాః ।
తం చ దేశమతిక్రమ్య మహాన్ ఋషభసంస్థితః ॥ ౪౦
సర్వరత్నమయః శ్రీమాన్ ఋషభో నామ పర్వతః ।
గోశీర్షకం పద్మకం చ హరిశ్యామం చ చందనం ॥ ౪౧
దివ్యముత్పద్యతే యత్ర తచ్చైవాగ్నిసమప్రభం ।
న తు తచ్చందనం దృష్ట్వా స్ప్రష్టవ్యం చ కదాచన ॥ ౪౨
రోహితా నామ గంధర్వాః ఘోరా రక్షంతి తద్వనం ।
తత్ర గంధర్వపతయః పంచ సూర్యసమప్రభాః ॥ ౪౩
శైలూషో గ్రామణీ శిగ్రుః శుభ్రో బభ్రుస్తథైవ చ ।
రవిసోమాగ్నివపుషాం నివాసః పుణ్యకర్మణాం ॥ ౪౪
అంతే పృథివ్యా దుర్ధర్షాః తత్ర స్వర్గజితః స్థితాః ।
తతః పరం న వస్సేవ్యః పితృలోకస్సుదారుణః ॥ ౪౫

మరీచిపుత్రం మారీచం అర్చిష్మంతం మహాకపిం ।
వృతం కపివరైశ్శూరైః మహేంద్రసదృశద్యుతిం ॥ ౩
బుద్ధివిక్రమసంపన్నం వైనతేయసమద్యుతిం ।
మరీచిపుత్రాన్ మారీచాన్ అర్చిర్మాలాన్ మహాబలాన్ ॥ ౪
ఋషిపుత్రాంశ్చ తాన్ సర్వాన్ ప్రతీచీమాదిశద్దిశం ।
ద్వాభ్యాం శతసహస్రాభ్యాం కపీనాం కపిసత్తమాః ॥ ౫
సుషేణప్రముఖా యూయం వైదేహీం పరిమార్గత ।
సురాష్ట్రాన్ సహ బాహ్లీకాన్ శూరాన్ భీమాంస్తథైవ చ॥ ౬
స్ఫీతాన్ జనపదాన్ రమ్యాన్ విపులాని పురాణి చ ।
పున్నాగగహనం కుక్షిం వకులోద్దాలకాకులం ॥ ౭
తథా కేతకషండాంశ్చ మార్గధ్వం హరియూథపాః ।
ప్రత్యక్స్రోతోగమాశ్చైవ నద్యశ్శీతజలాశ్శివాః ॥ ౮
తాపసానామరణ్యాని కాంతారా గిరయశ్చ యే ।
తతః స్థలీం మరుప్రాయాం అత్యుచ్చశిరసశ్శిలాః ॥ ౯
గిరిజాలావృతాం దుర్గాం మార్గిత్వా పశ్చిమాం దిశం ।
తతః పశ్చిమమాసాద్య సముద్రం ద్రష్టుమర్హథ ॥ ౧౦
తిమినక్రాయుతజలం అక్షోభ్యమథ వానరాః ।
తతః కేతకషండేషు తమాలగహనేషు చ ॥ ౧౧
కపయో విహరిష్యంతి నారికేళవనేషు చ ।
తత్ర సీతాం చ మార్గధ్వం నిలయం రావణస్య చ ॥ ౧౨

వేలాతటనివిష్టేషు పర్వతేషు వనేషు చ ।
మురచీపత్తనం చైవ రమ్యం చైవ జటీపురం ॥ ౧౩
అవంతీమంగలోపాం చ తథా చాలక్షితం వనం ।
రాష్ట్రాణి చ విశాలాని పత్తనాని తతస్తతః ॥ ౧౪
సింధుసాగరయోశ్చైవ సంగమే తత్ర పర్వతః ।
మహాన్ హేమగిరిర్నామ శతశృంగో మహాద్రుమః ॥ ౧౫
తస్య ప్రస్థేషు రమ్యేషు సింహాః పక్షగమాః స్థితాః ।
తిమిమత్స్యగజాంశ్చైవ నీడాన్యారోపయంతి తే ॥ ౧౬
తాని నీడాని సింహానాం గిరిశృంగగతాశ్చ యే ।
దృప్తాస్తృప్తాశ్చ మాతంగాః తోయదస్వననిస్స్వనాః ॥ ౧౭
విచరంతి విశాలేఽస్మిన్ తోయపూర్ణే సమంతతః ।
తస్య శృంగం దివస్స్పర్శం కాంచనం చిత్రపాదపం ॥ ౧౮
సర్వమాశు విచేతవ్యం కపిభిః కామరూపిభిః ।
కోటిం తత్ర సముద్రే తు కాంచనీం శతయోజనాం ॥ ౧౯
దుర్దర్శాం పారియాత్రస్య గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః ।
కోట్యస్తత్ర చతుర్వింశత్ గంధర్వాణాం తరస్వినాం ॥ ౨౦
వసంత్యగ్నినికాశానాం ఘోరాణాం కామరూపిణాం ।
పావకార్చిఃప్రతీకాశాః సమవేతాస్సహస్రశః ॥ ౨౧
నాత్యాసాదయితవ్యాస్తే వానరైర్భీమవిక్రమైః ।
నాదేయం చ ఫలం తస్మాత్ దేశాత్ కించిత్ ప్లవంగమైః ॥

దురాసదా హి తే వీరాః సత్త్వవంతో మహాబలాః ।
ఫలమూలాని తే తత్ర రక్షంతే భీమవిక్రమాః ॥ ౨౩
తత్ర యత్నశ్చ కర్తవ్యః మార్గితవ్యా చ జానకీ ।
న హి తేభ్యో భయం కించిత్ కపిత్వమనువర్తతాం ॥ ౨౪
తత్ర వైఢూర్యవర్ణాభః వజ్రసంస్థానసంస్థితః ।
నానాద్రుమలతాకీర్ణః వజ్రో నామ మహాగిరిః ॥ ౨౫
శ్రీమాన్ సముదితస్తత్ర యోజనానాం శతం సమం ।
గుహాస్తత్ర విచేతవ్యాః ప్రయత్నేన ప్లవంగమాః ॥ ౨౬
చతుర్భాగే సముద్రస్య చక్రవాన్నామ పర్వతః ।
తత్ర చక్రం సహస్రారం నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥ ౨౭
తత్ర పంచజనం హత్వా హయగ్రీవం చ దానవం ।
ఆజహార తతశ్చక్రం శంఖం చ పురుషోత్తమః ॥ ౨౮
తస్య సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౨౯
యోజనానాం చతుష్షష్టిః వరాహో నామ పర్వతః ।
సువర్ణశృంగస్సుశ్రీమాన్ అగాధే వరుణాలయే ॥ ౩౦
తత్ర ప్రాగ్జ్యోతిషం నామ జాతరూపమయం పురం ।
యస్మిన్ వసతి దుష్టాత్మా నరకో నామ దానవః ॥ ౩౧
తత్ర సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౩౨

తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం కాంచనాంతరనిర్దరః ।
పర్వతస్సర్వసౌవర్ణః ధారాప్రస్రవణాయుతః ॥ ౩౩
తం గజాశ్చ వరాహాశ్చ సింహా వ్యాఘ్రాశ్చ సర్వతః ।
అభిగర్జంతి సతతం తేన శబ్దేన దర్పితాః ॥ ౩౪
యస్మిన్ హరిహయశ్శ్రీమాన్ మహేంద్రః పాకశాసనః ।
అభిషిక్తస్సురై రాజా మేఘవాన్నామ పర్వతః ॥ ౩౫
తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం మహేంద్రపరిపాలితం ।
షష్టిగ్గిరిసహస్రాణి కాంచనాని గమిష్యథ ॥ ౩౬
తరుణాదిత్యవర్ణాని భ్రాజమానాని సర్వతః ।
జాతరూపమయైర్వృక్షైః శోభితాని సుపుష్పితైః ॥ ౩౭
తేషాం మధ్యే స్థితో రాజా మేరురుత్తరపర్వతః ।
ఆదిత్యేన ప్రసన్నేన శైలో దత్తవరః పురా ॥ ౩౮
తేనైవముక్తశ్శైలేంద్రః సర్వ ఏవ త్వదాశ్రయాః ।
మత్ప్రసాదాద్భవిష్యంతి దివారాత్రం చ కాంచనాః ॥ ౩౯
త్వయి యే చాపి వత్స్యంతి దేవగంధర్వదానవాః ।
తే భవిష్యంతి రక్తాశ్చ ప్రభయా కాంచనప్రభాః ॥ ౪౦
విశ్వేదేవాశ్చ మరుతః వసవశ్చ దివౌకసః ।
ఆగమ్య పశ్చిమాం సంధ్యాం మేరుముత్తరపర్వతం ॥ ౪౧
ఆదిత్యముపతిష్ఠంతి తైశ్చ సూర్యోభిపూజితః ।
అదృశ్యస్సర్వభూతానాం అస్తం గచ్ఛతి పర్వతం ॥ ౪౨

యోజనానాం సహస్రాణి దశ తాని దివాకరః ।
ముహూర్తార్ధేన తం శీఘ్రం అభియాతి శిలోచ్చయం ॥ ౪౩
శృంగే తస్య మహద్దివ్యం భవనం సూర్యసంనిభం ।
ప్రాసాదగణసంబాధం విహితం విశ్వకర్మణా ॥ ౪౪
శోభితం తరుభిశ్చిత్రైః నానాపక్షిసమాకులైః ।
నికేతం పాశహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః ॥ ౪౫
అంతరా మేరుమస్తం చ తాలో దశశిరా మహాన్ ।
జాతరూపమయః శ్రీమాన్ భ్రాజతే చిత్రవేదికః ॥ ౪౬
తేషు సర్వేషు దుర్గేషు సరస్సు చ సరిత్సు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౪౭
యత్ర తిష్ఠతి ధర్మజ్ఞః తపసా స్వేన భావితః ।
మేరుసావర్ణిరిత్యేవ ఖ్యాతో వై బ్రహ్మణా సమః ॥ ౪౮
ప్రష్టవ్యో మేరుసావర్ణిః మహర్షిస్సూర్యసంనిభః ।
ప్రణమ్య శిరసా భూమౌ ప్రవృత్తిం మైథిలీం ప్రతి ॥ ౪౯
ఏతావజ్జీవలోకస్య భాస్కరో రజనీక్షయే ।
కృత్వా వితిమిరం సర్వం అస్తం గచ్ఛతి పర్వతం ॥ ౫౦
ఏతావద్వానరైశ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః ।
అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరం ॥ ౫౧
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ।
అస్తపర్వతమాసాద్య పూర్ణే మాసే నివర్తత ॥ ౫౨

ఊర్ధ్వం మాసాన్న వస్తవ్యం వసన్వధ్యో భవేన్మమ ।
సహైవ శూరో యుష్మాభిః శ్వశురో మే గమిష్యతి ॥ ౫౩
శ్రోతవ్యం సర్వమేతస్య భవద్భిర్దిష్టకారిభిః ।
గురురేష మహాబాహుః శ్వశురో మే మహాబలః ॥ ౫౪
భవంతశ్చాపి విక్రాంతాః ప్రమాణం సర్వకర్మసు ।
ప్రమాణమేనం సంస్థాప్య పశ్యధ్వం పశ్చిమాం దిశం ॥ ౫౫
భవంతః పరిపశ్యంతు యథా దృశ్యేత జానకీ ।
దృష్టాయాం తు నరేంద్రస్య పత్న్యామమితతేజసః ॥ ౫౬
కృతకృత్యా భవిష్యామః కృతస్య ప్రతికర్మణా ।
అతోఽన్యదపి యత్కార్యం కార్యస్యాస్య హితం భవేత్ ॥ ౫౭
సంప్రధార్య భవద్భిశ్చ దేశకాలార్థసంహితం ।

తతస్సుషేణప్రముఖాః ప్లవంగాః
సుగ్రీవవాక్యం నిపుణం నిశమ్య ।
ఆమంత్ర్య సర్వే ప్లవగాధిపం తే
జగ్ముర్దిశం తాం వరుణాభిగుప్తాం ॥ ౫౮

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

—:0:—

అథ త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

తతస్సందిశ్య సుగ్రీవః శ్వశురం పశ్చిమాం దిశం ।
వీరం శతవలిం నామ వానరం వానరర్షభః ॥ ౧

ఉవాచ రాజా ధర్మజ్ఞః సర్వవానరసత్తమం ।
వాక్యమాత్మహితం చైవ రామస్య చ హితం తథా ॥ ౨
వృతశ్శతసహస్రేణ త్వద్విధానాం వనౌకసాం ।
వైవస్వతసుతైస్సార్ధం ప్రతిష్ఠస్వ స్వమంత్రిభిః ॥ ౩
దిశం హ్యుదీచీం విక్రాంతాం హిమశైలావతంసకాం ।
సర్వతః పరిమార్గధ్వం రామపత్నీమనిందితాం ॥ ౪
అస్మిన్ కార్యే వినిర్వృత్తే కృతే దాశరథేః ప్రియే ।
ఋణాన్ముక్తా భవిష్యామః కృతార్థార్థవిదాం వరాః ॥ ౫
కృతం హి ప్రియమస్మాకం రాఘవేణ మహాత్మనా ।
తస్య చేత్ ప్రతికారోఽస్తి సఫలం జీవితం భవేత్ ॥ ౬
అర్థినః కార్యనిర్వృత్తిం అకర్తురపి యశ్చరేత్ ।
తస్య స్యాత్ సఫలం జన్మ కిం పునః పూర్వకారిణః ॥ ౭
ఏతాం బుద్ధిమవస్థాయ దృశ్యతే జానకీ యథా ।
తథా భవద్భిః కర్తవ్యం అస్మత్ప్రియహితైషిభిః ॥ ౮
అయం హి సర్వభూతానాం మాన్యస్తు నరసత్తమః ।
అస్మాసు చాగతప్రీతిః రామః పరపురంజయః ॥ ౯
ఇమాని వనదుర్గాణి నద్యశ్శైలాంతరాణి చ ।
భవంతః పరిమార్గంతు బుద్ధివిక్రమసంపదా ॥ ౧౦
తత్ర మ్లేచ్ఛాన్ పులిందాంశ్చ శూరసేనాంస్తథైవ చ ।
ప్రస్థలాన్ భరతాంశ్చైవ కురూంశ్చ సహ మద్రకైః ॥ ౧౧

కాంభోజాన్ యవనాంశ్చైవ శకానారట్టకానపి ।
బాహ్లీకాన్ ఋషికాంశ్చైవ పౌరవానథ టంకణాన్ ॥ ౧౨
చీనాన్ పరమచీనాంశ్చ నిహారాంశ్చ పునఃపునః ।
అన్విష్య దరదాంశ్చైవ హిమవంతం తథైవ చ ॥ ౧౩
లోధ్రపద్మకషండేషు దేవదారువనేషు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౧౪
తతస్సోమాశ్రమం గత్వా దేవగంధర్వసేవితం ।
కాళం నామ మహాసానుం పర్వతం తు గమిష్యథ ॥ ౧౫
మహత్సు తస్య శైలస్య నిర్దరేషు గుహాసు చ ।
విచినుధ్వం మహాభాగాం రామపత్నీం తతస్తతః ॥ ౧౬
తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం హేమగర్భం మహాగిరిం ।
తతస్సుదర్శనం నామ గంతుమర్హథ పర్వతం ॥ ౧౭
తతో దేవసఖో నామ పర్వతః పతగాలయః ।
నానాపక్షిగణాకీర్ణః వివిధద్రుమభూషితః ॥ ౧౮
తస్య కాననషండేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౧౯
తమతిక్రమ్య చాకాశం సర్వతశ్శతయోజనం ।
అపర్వతనదీవృక్షం సర్వసత్త్వవివర్జితం ॥ ౨౦
తం తు శీఘ్రమతిక్రమ్య కాంతారం రోమహర్షణం ।
కైలాసం పాండురం శైలం ప్రాప్య హృష్టా భవిష్యథ ॥ ౨౧

తత్ర పాండురమేఘాభం జాంబూనదపరిష్కృతం ।
కుబేరభవనం దివ్యం నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥ ౨౨
విశాలా నళినీ యత్ర ప్రభూతకమలోత్పలా ।
హంసకారండవాకీర్ణా హ్యప్సరోగణసేవితా ॥ ౨౩
తత్ర వైశ్రవణో రాజా సర్వభూతనమస్కృతః ।
ధనదో రమతే శ్రీమాన్ గుహ్యకైస్సహ యక్షరాట్ ॥ ౨౪
తస్య చంద్రనికాశేషు పర్వతేషు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౨౫
క్రౌంచం తు గిరిమాసాద్య బిలం తస్య సుదుర్గమం ।
అప్రమత్తైః ప్రవేష్టవ్యం దుష్ప్రవేశం హి తత్ స్మృతం ॥ ౨౬
వసంతి హి మహాత్మానః తత్ర సూర్యసమప్రభాః ।
దేవైరప్యర్చితాస్సమ్యక్ దేవరూపా మహర్షయః ॥ ౨౭
క్రౌంచస్య తు గుహాశ్చాన్యాః సానూని శిఖరాణి చ ।
నిర్దరాశ్చ నితంబాశ్చ విచేతవ్యాస్తతస్తతః ॥ ౨౮
క్రౌంచస్య శిఖరం చాపి నిరీక్ష్య చ తతస్తతః ।
అవృక్షం కామశైలం చ మానసం విహగాలయం ॥ ౨౯
న గతిస్తత్ర భూతానాం దేవదానవరక్షసాం ।
న చ సర్వైర్విచేతవ్యః ససానుప్రస్థభూధరః ॥ 30
క్రౌంచం గిరిమతిక్రమ్య మైనాకో నామ పర్వతః ।
మయస్య భవనం యత్ర దానవస్య స్వయం కృతం ॥ 3౧

మైనాకస్తు విచేతవ్యః ససానుప్రస్థకందరః ।
స్త్రీణామశ్వముఖీనాం చ నికేతాస్తత్ర తత్ర తు ॥ ౩౨
తం దేశం సమతిక్రమ్య ఆశ్రమం సిద్ధసేవితం ।
సిద్ధా వైఖానసాస్తత్ర వాలఖిల్యాశ్చ తాపసాః ॥ ౩౩
వంద్యాస్తే తు తపస్సిద్ధాః తపసా వీతకల్మషాః ।
ప్రష్టవ్యా చాపి సీతాయాః ప్రవృత్తిర్వినయాన్వితైః ॥ ౩౪
హేమపుష్కరసంఛన్నం తస్మిన్ వైఖానసం సరః ।
తరుణాదిత్యసంకాశైః హంసైర్విచరితం శుభైః ॥ ౩౫
ఔపవాహ్యః కుబేరస్య సార్వభౌమ ఇతి స్మృతః ।
గజః పర్యేతి తం దేశం సదా సహ కరేణుభిః ॥ ౩౬
తత్సరస్సమతిక్రమ్య నష్టచంద్రదివాకరం ।
అనక్షత్రగణం వ్యోమ నిష్పయోదమనాదితం ॥ ౩౭
గభస్తిభిరివార్కస్య స తు దేశః ప్రకాశతే ।
విశ్రామ్యద్భిస్తపస్సిద్ధైః దేవకల్పైః స్వయంప్రభైః ॥ ౩౮
తం తు దేశమతిక్రమ్య శైలోదా నామ నిమ్నగా ।
ఉభయోస్తీరయోస్తస్యాః కీచకా నామ వేణవః ॥ ౩౯
తే నయంతి పరం తీరం సిద్ధాన్ ప్రత్యానయంతి చ ।
ఉత్తరాః కురవస్తత్ర కృతపుణ్యప్రతిశ్రయాః ॥ ౪౦
తతః కాంచనపద్మాభిః పద్మినీభిః కృతోదకాః ।
నీలవైడూర్యపత్రాభిః నద్యస్తత్ర సహస్రశః ॥ ౪౧

రక్తోత్పలవనైశ్చాత్ర మండితాశ్చ హిరణ్మయైః ।
తరుణాదిత్యసదృశైః భాంతి తత్ర జలాశయాః ॥ ౪౨
మహార్హమణిపత్రైశ్చ కాంచనప్రభకేసరైః ।
నీలోత్పలవనైశ్చిత్రైః సదేశస్సర్వతో వృతః ॥ ౪౩
నిస్తులాభిశ్చ ముక్తాభిః మణిభిశ్చ మహాధనైః ।
ఉద్భూతపులినాస్తత్ర జాతరూపైశ్చ నిమ్నగాః ॥ ౪౪
సర్వరత్నమయైశ్చిత్రైః అవగాఢా నగోత్తమైః ।
జాతరూపమయైశ్చాపి హుతాశనసమప్రభైః ॥ ౪౫
నిత్యపుష్పఫలాస్తత్ర నగాః పత్రరథాకులాః ।
దివ్యగంధరసస్పర్శాః సర్వాకామాన్ స్రవంతి చ ॥ ౪౬
నానాకారాణి వాసాంసి ఫలంత్యన్యే నగోత్తమాః ।
ముక్తావైడూర్యచిత్రాణి భూషణాని తథైవ చ ॥ ౪౭
స్త్రీణాం చాప్యనురూపాణి పురుషాణాం తథైవ చ ।
సర్వర్తుసుఖసేవ్యాని ఫలంత్యన్యే నగోత్తమాః ॥ ౪౮
మహార్హాణి విచిత్రాణి హైమాన్యన్యే నగోత్తమాః ।
శయనాని ప్రసూయంతే చిత్రాస్తరణవంతి చ ॥ ౪౯
మనఃకాంతాని మాల్యాని ఫలంత్యత్రాపరే ద్రుమాః ।
పానాని చ మహార్హాణి భక్ష్యాణి వివిధాని చ ॥ ౫౦
స్త్రియశ్చ గుణసంపన్నాః రూపయౌవనలక్షితాః ।
గంధర్వాః కిన్నరాస్సిద్ధాః నాగా విద్యాధరాస్తథా ॥ ౫౧

రమంతే సహితా స్తత్ర నారీభిర్భాస్కరప్రభాః ।
సర్వే సుకృతకర్మాణః సర్వే రతిపరాయణాః ॥ ౫౨
సర్వే కామార్థసహితాః వసంతి సహయోషితః ।
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషః సోత్కృష్టహసితస్వనః ॥ ౫౩
శ్రూయతే సతతం తత్ర సర్వభూతమనోహరః ।
తత్ర నాముదితః కశ్చిత్ నాస్తి కశ్చిదసత్ప్రియః ॥ ౫౪
అహన్యహని వర్ధంతే గుణా స్తత్ర మనోరమాః ।
సమతిక్రమ్య తం దేశం ఉత్తరః పయసాం నిధిః ॥ ౫౫
తత్ర సోమగిరిర్నామ మధ్యే హేమమయో మహాన్ ।
ఇంద్రలోకగతా యే చ బ్రహ్మలోకగతాశ్చ యే ॥ ౫౬
దేవా స్తం సమవేక్షంతే గిరిరాజం దివం గతాః ।
స తు దేశో విసూర్యోఽపి తస్య భాసా ప్రకాశతే ॥ ౫౭
సూర్యలక్ష్మ్యాఽభివిజ్ఞేయః తపతేవ వివస్వతా ।
భగవానపి విశ్వాత్మా శంభురేకాదశాత్మకః ॥ ౫౮
బ్రహ్మా వసతి దేవేశః బ్రహ్మర్షిపరివారితః ।
న కథంచన గంతవ్యం కురూణాముత్తరేణ వః ॥ ౫౯
అన్యేషామపి భూతానాం నాతిక్రామతి వై గతిః ।
స హి సోమగిరిర్నామ దేవానామపి దుర్గమః ॥ ౬౦
తమాలోక్య తతః క్షిప్రం ఉపావర్తితుమర్హథ ।
ఏతావద్వానరైః శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః ॥ ౬౧

అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమ స్తతః పరం ।
సర్వమేతద్విచేతవ్యం యన్మయా పరికీర్తితం ॥ ౬౨
యదన్యదపి నోక్తం చ తత్రాపి క్రియతాం మతిః ।
తతః కృతం దాశరథేర్మహత్ ప్రియం
మహత్తరం చాపి తతో మమ ప్రియం ।
కృతం భవిష్యత్యనిలానలోపమాః
విదేహజాదర్శనజేన కర్మణా ॥ ౬౩
తతః కృతార్థాస్సహితాస్సబాంధవాః
మయాఽర్చితాస్సర్వగుణైర్మనోరమైః ।
చరిష్యథోర్వీం ప్రతిశాంతశత్రవః
సహప్రియా భూతధరాః ప్లవంగమాః ॥ ౬౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

విశేషేణ తు సుగ్రీవః హనుమత్యర్థముక్తవాన్ ।
స హి తస్మిన్ హరిశ్రేష్ఠే నిశ్చితార్థోఽర్థసాధనే ॥ ౧
అబ్రవీచ్చ హనూమంతం విక్రాంతమనిలాత్మజం ।
సుగ్రీవః పరమప్రీతః ప్రభుస్సర్వవనౌకసాం ॥ ౨
న భూమౌ నాంతరిక్షే వా నాంబరే నామరాలయే ।
నాప్సు వా గతిసంగం తే పశ్యామి హరిపుంగవ ॥ ౩

సాసురాస్సహగంధర్వాః సనాగనరదేవతాః ।
విదితాస్సర్వలోకాస్తే ససాగరధరాధరాః ॥ ౪
గతిర్వేగశ్చ తేజశ్చ లాఘవం చ మహాకపే ।
పితుస్తే సదృశం వీర మారుతస్య మహౌజసః ॥ ౫
తేజసా వాఽపి తే భూతం సమం భువి న విద్యతే ।
తద్యథా లభ్యతే సీతా తత్త్వమేవోపపాదయ ॥ ౬
త్వయ్యేవ హనుమన్నస్తి బలం బుద్ధిః పరాక్రమః ।
దేశకాలానువృత్తిశ్చ నయశ్చ నయపండిత ॥ ౭
తతః కార్యసమాసంగం అవగమ్య హనూమతి ।
విదిత్వా హనుమంతం చ చింతయామాస రాఘవః ॥ ౮
సర్వథా నిశ్చితార్థోఽయం హనూమతి హరీశ్వరః ।
నిశ్చితార్థకరశ్చాపి హనుమాన్ కార్యసాధనే ॥ ౯
తదేవం ప్రస్థితస్యాస్య పరిజ్ఞాతస్య కర్మభిః ।
భర్త్రా పరిగృహీతస్య ధ్రువః కార్యఫలోదయః ॥ ౧౦
తం సమీక్ష్య మహాతేజాః వ్యవసాయోత్తరం హరిం ।
కృతార్థ ఇవ సంవృత్తః ప్రహృష్టేంద్రియమానసః ॥ ౧౧
దదౌ తస్య తతః ప్రీతః స్వనామాంకోపశోభితం ।
అంగులీయమభిజ్ఞానం రాజపుత్ర్యాః పరంతపః ॥ ౧౨
అనేన త్వాం హరిశ్రేష్ఠ చిహ్నేన జనకాత్మజా ।
మత్సకాశాదనుప్రాప్తం అనుద్విగ్నాఽనుపశ్యతి ॥ ౧౩

వ్యవసాయశ్చ తే వీర సత్త్వయుక్తశ్చ విక్రమః ।
సుగ్రీవస్య చ సందేశః సిద్ధిం కథయతీవ మే ॥ ౧౪
స తం గృహ్య హరిశ్రేష్ఠః స్థాప్య మూర్ధ్ని కృతాంజలిః ।
వందిత్వా చరణౌ చైవ ప్రస్థితః ప్లవగోత్తమః ॥ ౧౫
స తత్ప్రకర్షన్ హరిణాం బలం మహత్
బభూవ వీరః పవనాత్మజః కపిః ।
గతాంబుదే వ్యోమ్ని విశుద్ధమండలః
శశీవ నక్షత్రగణోపశోభితః ॥ ౧౬
అతిబల బలమాశ్రితస్తవాహం
హరివరవిక్రమ విక్రమైరనల్పైః ।
పవనసుత యథాఽభిగమ్యతే సా
జనకసుతా హనుమన్ తథా కురుష్వ ॥ ౧౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

అథ పంచచత్వారింశస్సర్గః.

సర్వాంశ్చాహూయ సుగ్రీవః ప్లవగాన్ ప్లవగర్షభః ।
సమస్తానబ్రవీద్భూయః రామకార్యార్థసిద్ధయే ॥ ౧
ఏవమేతద్విచేతవ్యం యన్మయా పరికీర్తితం ।
తదుగ్రశాసనం భర్తుః విజ్ఞాయ హరిపుంగవాః ॥ ౨
శలభా ఇవ సంఛాద్య మేదినీం సంప్రతస్థిరే ।
రామః ప్రస్రవణే తస్మిన్ న్యవసత్ సహలక్ష్మణః ॥ ౩

ప్రతీక్షమాణస్తం మాసం యస్సీతాధిగమే కృతః ।
ఉత్తరాం తు దిశం రమ్యాం గిరిరాజసమావృతాం ॥ ४
ప్రతస్థే సహసా వీరః హరిశ్శతవలిస్తదా ।
పూర్వాం దిశం ప్రతి యయౌ వినతో హరియూథపః ॥ ५
తారాంగదాదిసహితః ప్లవగో మారుతాత్మజః ।
అగస్త్యచరితామాశాం దక్షిణాం హరియూథపః ॥ ౬
పశ్చిమాం తు భృశం ఘోరాం సుషేణః ప్లవగేశ్వరః ।
ప్రతస్థే హరిశార్దూలః దిశం వరుణపాలితాం ॥ ౭
తతస్సర్వా దిశో రాజా చోదయిత్వా యథాతథం ।
కపిసేనాపతీన్ ముఖ్యాన్ ముమోచ సుఖితస్సుఖం ॥ ౮
ఏవం సంబోధితాస్సర్వే రాజ్ఞా వానరయూథపాః ।
స్వాం స్వాం దిశమభిప్రేత్య త్వరితాస్సంప్రతస్థిరే ॥ ౯
ఆనయిష్యామహే సీతాం హనిష్యామశ్చ రావణం ।
నదంతశ్చోన్నదంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥ ౧౦
క్ష్వేళంతో ధావమానాశ్చ వినదంతో మహాబలాః ।
అహమేకో హనిష్యామి ప్రాప్తం రావణమాహవే ॥ ౧౧
తతశ్చోన్మథ్య సహసా హరిష్యే జనకాత్మజాం ।
వేపమానాం శ్రమేణాద్య భవద్భిః స్థీయతామితి ॥ ౧౨
ఏక ఏవాహరిష్యామి పాతాళాదపి జానకీం ।
విధమిష్యామ్యహం వృక్షాన్ పాతయిష్యామ్యహం గిరీన్ ॥ ౧౩

ధరణీం దారయిష్యామి క్షోభయిష్యామి సాగరాన్ ।
అహం యోజనసంఖ్యాయాః ప్లవితా నాత్ర సంశయః ॥ ౧౪
శతం యోజనసంఖ్యాయాః శతం సమధికం హ్యహం ।
భూతలే సాగరే వాఽపి శైలేషు చ వనేషు చ ॥ ౧౫
పాతాళస్యాపి వా మధ్యే న మమాచ్ఛిద్యతే గతిః ।
ఇత్యేకైకం తదా తత్ర వానరా బలదర్పితాః ॥ ౧౬
ఊచుశ్చ వచనం తత్ర హరిరాజస్య సంనిధౌ ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచచత్వారింశస్సర్గః.

అథ షట్చత్వారింశస్సర్గః.

గతేషు వానరేంద్రేషు రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ।
కథం భవాన్ విజానీతే సర్వం వై మండలం భువః ॥ ౧
సుగ్రీవస్తు తతో రామం ఉవాచ ప్రణతాత్మవాన్ ।
శ్రూయతాం సర్వమాఖ్యాస్యే విస్తరేణ నరర్షభ ॥ ౨
యదా తు దుందుభిం నామ దానవం మహిషాకృతిం ।
పరికాలయతే వాలీ మలయం ప్రతి పర్వతం ॥ ౩
తదా వివేశ మహిషః మలయస్య గుహాం ప్రతి ।
వివేశ వాలీ తత్రాపి మలయం తజ్జిఘాంసయా ॥ ౪
తతోఽహం తత్ర నిక్షిప్తః గుహాద్వారి వినీతవత్ ।
న చ నిష్క్రామతే వాలీ తదా సంవత్సరే గతే ॥ ౫

తతః క్షతజవేగేన ఆపుపూరే తదా బిలం ।
తదహం విస్మితో దృష్ట్వా భ్రాతృశోకవిషాదితః ॥ ౬
అథాహం కృతబుద్ధిస్తు సువ్యక్తం నిహతో గురుః ।
శిలా పర్వతసంకాశా బిలద్వారి మయాఽఽవృతా ॥ ౭
అశక్నువన్ నిష్క్రమితుం మహిషో వినశేదితి ।
తతోఽహమాగాం కిష్కింధాం నిరాశస్తస్య జీవితే ॥ ౮
రాజ్యం చ సుమహత్ ప్రాప్తం తారయా రుమయా సహ ।
మిత్రైశ్చ సహితస్తత్ర వసామి విగతజ్వరః ॥ ౯
ఆజగామ తతో వాలీ హత్వా తం దానవర్షభం ।
తతోఽహమదదాం రాజ్యం గౌరవాద్భయయంత్రితః ॥ ౧౦
స మాం జిఘాంసుర్దుష్టాత్మా వాలీ ప్రవ్యథితేంద్రియః ।
పరికాలయతే క్రోధాత్ ధావంతం సచివైస్సహ ॥ ౧౧
తతోఽహం వాలినా తేన సానుబంధః ప్రధావితః ।
నదీశ్చ వివిధాః పశ్యన్ వనాని నగరాణి చ ॥ ౧౨
ఆదర్శతలసంకాశా తతో వై పృథివీ మయా ।
అలాతచక్రప్రతిమా దృష్టా గోష్పదవత్తదా ॥ ౧౩
పూర్వాం దిశం తతో గత్వా పశ్యామి వివిధాన్ ద్రుమాన్ ।
పర్వతాంశ్చ నదీ రమ్యాః సరాంసి వివిధాని చ ॥ ౧౪
ఉదయం తత్ర పశ్యామి పర్వతం ధాతుమండితం ।
క్షీరోదం సాగరం చైవ నిత్యమప్సరసాలయం ॥ ౧౫

పరికాలయమానస్తు వాలినాఽభిద్రుతస్తదా ।
పునరావృత్య సహసా ప్రస్థితోఽహం తదా విభో ॥ ౧౬
పునరావర్తమానస్తు వాలినాఽభిద్రుతో ద్రుతం ।
దిశస్తస్యాస్తతో భూయః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౭
వింధ్యపాదపసంకీర్ణాం చందనద్రుమభూషితాం ।
ద్రుమశైలాంస్తతః పశ్యన్ భూయో దక్షిణతోఽపరాన్ ॥ ౧౮
పశ్చిమాం తు దిశం ప్రాప్తః వాలినా సమభిద్రుతః ।
సంపశ్యన్ వివిధాన్ దేశాన్ అస్తం చ గిరిసత్తమం ॥ ౧౯
ప్రాప్య చాస్తం గిరిశ్రేష్ఠం ఉత్తరాం సంప్రధావితః ।
హిమవంతం చ మేరుం చ సముద్రం చ తథోత్తరం ॥ ౨౦
యదా న విందం శరణం వాలినా సమభిద్రుతః ।
తదా మాం బుద్ధిసంపన్నః హనుమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౧
ఇదానీం మే స్మృతం రాజన్ యథా వాలీ హరీశ్వరః ।
మతంగేన తదా శప్తః హ్యస్మిన్నాశ్రమమండలే ॥ ౨౨
ప్రవిశేద్యది వై వాలీ మూర్ధాఽస్య శతధా భవేత్ ।
తత్ర వాసస్సుఖోఽస్మాకం నిరుద్విగ్నో భవిష్యతి ॥ ౨౩
తతః పర్వతమాసాద్య ఋశ్యమూకం నృపాత్మజ ।
న వివేశ తదా వాలీ మతంగస్య భయాత్తదా ॥ ౨౪
ఏవం మయా తదా రాజన్ ప్రత్యక్షముపలక్షితం ।
పృథివీమండలం కృత్స్నం గుహామస్యాగతస్తతః ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షట్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

దర్శనార్థం తు వైదేహ్యాః సర్వతః కపియూథపాః ।
వ్యాదిష్టాః కపిరాజేన యథోక్తం జగ్మురంజసా ॥ ౧
సరాంసి సరితః కక్షాన్ ఆకాశం నగరాణి చ ।
నదీదుర్గాంస్తథా శైలాన్ విచిన్వంతి సమంతతః ॥ ౨
సుగ్రీవేణ సమాఖ్యాతాః సర్వే వానరయూథపాః ।
ప్రదేశాన్ ప్రవిచిన్వంతి సశైలవనకాననాన్ ॥ ౩
విచిత్య దివసం సర్వే సీతాఽధిగమనే ధృతాః ।
సమాయాంతి స్మ మేదిన్యాం నిశాకాలేషు వానరాః ॥ ౪
సర్వర్తుకామాన్ దేశేషు వానరాస్సఫలాన్ ద్రుమాన్ ।
ఆసాద్య రజనీం శయ్యాం చక్రుస్సర్వేష్వహస్సు తే ॥ ౫
తదహః ప్రథమం కృత్వా మాసే ప్రస్రవణం గతాః ।
కపిరాజేన సంగమ్య నిరాశాః కపియూథపాః ॥ ౬
విచిత్య తు దిశం పూర్వాం యథోక్తాం సచివైస్సహ ।
అదృష్ట్వా వినతస్సీతాం ఆజగామ మహాబలః ॥ ౭
ఉత్తరాం చ దిశం సర్వాం విచిత్య స మహాకపిః ।
ఆగతస్సహ సైన్యేన వీరశ్శతవలిస్తదా ॥ ౮
సుషేణః పశ్చిమామాశాం విచిత్య సహ వానరైః ।
సమేత్య మాసే సంపూర్ణే సుగ్రీవముపచక్రమే ॥ ౯

తం ప్రస్రవణపృష్ఠస్థం సమాసాద్యాభివాద్య చ ।
ఆసీనం సహ రామేణ సుగ్రీవమిదమబ్రువన్ ॥ ౧౦
విచితాః పర్వతాస్సర్వే వనాని గహనాని చ ।
నిమ్నగాస్సాగరాంతాశ్చ సర్వే జనపదాశ్చ యే ॥ ౧౧
గుహాశ్చ విచితాస్సర్వాః త్వయా యాః పరికీర్తితాః ।
విచితాశ్చ మహాగుల్మాః లతా వితతసంతతాః ॥ ౧౨
గహనేషు చ దేశేషు దుర్గేషు విషమేషు చ ।
సత్త్వాన్యతిప్రమాణాని విచితాని హతాని చ ॥ ౧౩
యే చైవ గహనా దేశాః విచితాస్తే పునఃపునః ।
ఉదారసత్త్వాభిజనో మహాత్మా
స మైథిలీం ద్రక్ష్యతి వానరేంద్రః ।
దిశం తు యామేవ గతా తు సీతా
తామాస్థితో వాయుసుతో హనూమాన్ ॥ ౧౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

అథ అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

సహ తారాంగదాభ్యాం తు గత్వా స హనుమాన్ కపిః ।
సుగ్రీవేణ యథోద్దిష్టం తం దేశముపచక్రమే ॥ ౧
స తు దూరముపాగమ్య సర్వైస్తైః కపిసత్తమైః ।
విచినోతి స్మ వింధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ ॥ ౨

పర్వతాగ్రాన్ నదీదుర్గాన్ సరాంసి విపులాన్ ద్రుమాన్ ।
వృక్షషండాంశ్చ వివిధాన్ పర్వతాన్ ఘనపాదపాన్ ॥ ౩
అన్వేషమాణాస్తే సర్వే వానరాస్సర్వతో దిశం ।
న సీతాం దదృశుర్వీరాః మైథిలీం జనకాత్మజాం ॥ ౪
తే భక్షయంతో మూలాని ఫలాని వివిధాని చ ।
అన్వేషమాణా దుర్ధర్షాః న్యవసంస్తత్ర తత్ర హ ॥ ౫
స తు దేశో దురన్వేషః గుహాగహనవాన్ మహాన్ ।
నిర్జలం నిర్జనం శూన్యం గహనం రోమహర్షణం ॥ ౬
త్యక్త్వా తు తం తదా దేశం సర్వే వై హరియూథపాః ।
తాదృశాన్యప్యరణ్యాని విచిత్య భృశపీడితాః ॥ ౭
దేశమన్యం దురాధర్షం వివిశుశ్చాకుతోభయాః ।
యత్ర వంధ్యఫలా వృక్షాః విపుష్పాః పర్ణవర్జితాః ॥ ౮
నిస్తోయాస్సరితో యత్ర మూలం యత్ర సుదుర్లభం ।
న సంతి మహిషా యత్ర న మృగా న చ హస్తినః ॥ ౯
శార్దూలాః పక్షిణో వాఽపి యే చాన్యే వనగోచరాః ।
న యత్ర వృక్షా నౌషధ్యో న లతా నాపి వీరుధః ॥ ౧౦
స్నిగ్ధపత్రాః స్థలే యత్ర పద్మిన్యః ఫుల్లపంకజాః ।
ప్రేక్షణీయాస్సుగంధాశ్చ భ్రమరైశ్చాపి వర్జితాః ॥ ౧౧
కండుర్నామ మహాభాగః సత్యవాదీ తపోధనః ।
మహర్షిః పరమామర్షీ నియమైర్దుష్ప్రధర్షణః ॥ ౧౨

తస్య తస్మిన్ వనే పుత్రః బాలష్షోడశవార్షికః ।
ప్రణష్టో జీవితాంతాయ క్రుద్ధస్తత్ర మహామునిః ॥ ౧౩
తేన ధర్మాత్మనా శప్తం కృత్స్నం తత్ర మహద్వనం ।
అశరణ్యం దురాధర్షం మృగపక్షివివర్జితం ॥ ౧౪
తస్య తే కాననాంతాశ్చ గిరీణాం కందరాణి చ ।
ప్రభవాని నదీనాం చ విచిన్వంతి సమాహితాః ॥ ౧౫
తత్ర చాపి మహాత్మానః నాపశ్యన్ జనకాత్మజాం ।
హర్తారం రావణం వాఽపి సుగ్రీవప్రియకారిణః ॥ ౧౬
తే ప్రవిశ్యాశు తం భీమం లతాగుల్మసమావృతం ।
దదృశుః క్రూరకర్మాణం అసురం సురనిర్భయం ॥ ౧౭
తం దృష్ట్వా వానరా ఘోరం స్థితం శైలమివాపరం ।
గాఢం పరిహితాస్సర్వే దృష్ట్వా తాన్ పర్వతోపమాన్ ॥ ౧౮
సోఽపి తాన్ వానరాన్ సర్వాన్ నష్టాః స్థేత్యబ్రవీద్బలీ ।
అభ్యధావత సంక్రుద్ధః ముష్టిముద్యమ్య సంహితం ॥ ౧౯
తమాపతంతం సహసా వాలిపుత్రోఽంగదస్తదా ।
రావణోఽయమితి జ్ఞాత్వా తలేనాభిజఘాన హ ॥ ౨౦
స వాలిపుత్రాభిహతః వక్త్రాచ్ఛోణితముద్వమన్ ।
అసురోఽభ్యపతద్భూమౌ పర్యస్త ఇవ పర్వతః ॥ ౨౧
తేఽపి తస్మిన్నిరుచ్ఛ్వాసే వానరా జితకాశినః ।
వ్యచిన్వన్ ప్రాయశస్తత్ర సర్వం తద్గిరిగహ్వరం ॥ ౨౨

విచితం తు తతః కృత్వా సర్వే తే కాననం పునః ।
అన్యదేవాపరం ఘోరం వివిశుర్గిరిగహ్వరం ॥ ౨౩
తే విచిత్య పునః ఖిన్నాః వినిష్పత్య సమాగతాః ।
ఏకాంతే వృక్షమూలే తు నిషేదుర్దీనమానసాః ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అథాంగదస్తదా సర్వాన్ వానరానిదమబ్రవీత్ ।
పరిశ్రాంతో మహాప్రాజ్ఞః సమాశ్వస్య శనైర్వచః ॥ ౧
వనాని గిరయో నద్యః దుర్గాణి గహనాని చ ।
దర్యో గిరిగుహాశ్చైవ విచితాని సమంతతః ॥ ౨
తత్ర తత్ర సహాస్మాభిః జానకీ న చ దృశ్యతే ।
తద్వా రక్షో హృతా యేన సీతా సురసుతోపమా ॥ ౩
కాలశ్చ నో మహాన్ యాతః సుగ్రీవశ్చోగ్రశాసనః ।
తస్మాద్భవంతస్సహితాః విచిన్వంతు సమంతతః ॥ ౪
విహాయ తంద్రీం శోకం చ నిద్రాం చైవ సముత్థితాం ।
విచినుధ్వం యథా సీతాం పశ్యామో జనకాత్మజాం ॥ ౫
అనిర్వేదం చ దాక్ష్యం చ మనసశ్చాపరాజయః ।
కార్యసిద్ధికరాణ్యాహుః తస్మాదేతద్బ్రవీమ్యహం ॥ ౬

అద్యాపి తద్వనం దుర్గం విచిన్వంతు వనౌకసః ।
ఖేదం త్యక్త్వా పునస్సర్వైః వనమేతద్విచీయతాం ॥ ౭
అవశ్యం క్రియమాణస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలం ।
అలం నిర్వేదమాగమ్య న హి నో మీలనం క్షమం ॥ ౮
సుగ్రీవః కోపనో రాజా తీక్ష్ణదండశ్చ వానరః ।
భేతవ్యం తస్య సతతం రామస్య చ మహాత్మనః ॥ ౯
హితార్థమేతదుక్తం వః క్రియతాం యది రోచతే ।
ఉచ్యతాం వా క్షమం యన్నః సర్వేషామేవ వానరాః ॥ ౧౦
అంగదస్య వచః శ్రుత్వా వచనం గంధమాదనః ।
ఉవాచావ్యక్తయా వాచా పిపాసాశ్రమఖిన్నయా ॥ ౧౧
సదృశం ఖలు వో వాక్యం అంగదో యదువాచ హ ।
హితం చైవానుకూలం చ క్రియతామస్య భాషితం ॥ ౧౨
పునర్మార్గామహే శైలాన్ కందరాంశ్చ దరీస్తథా ।
కాననాని చ శూన్యాని గిరిప్రస్రవణాని చ ॥ ౧౩
యథోద్దిష్టాని సర్వాణి సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ।
విచిన్వంతు వనం సర్వే గిరిదుర్గాణి సర్వశః ॥ ౧౪
తతస్సముత్థాయ పునః వానరాస్తే మహాబలాః ।
వింధ్యకాననసంకీర్ణాం విచేరుర్దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౫
తే శారదాభ్రప్రతిమం శ్రీమద్రజతపర్వతం ।
శృంగవంతం దరీమంతం అధిరుహ్య చ వానరాః ॥ ౧౬

తత్ర లోధ్రవనం రమ్యం సప్తపర్ణవనాని చ ।
వ్యచిన్వంస్తే హరివరాః సీతాదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౧౭
తస్యాగ్రమధిరూఢాస్తే శ్రాంతా విపులవిక్రమాః ।
న పశ్యంతి స్మ వైదేహీం రామస్య మహిషీం ప్రియాం ॥ ౧౮
తే తు దృష్టిగతం కృత్వా తం శైలం బహుకందరం ।
అవారోహంత హరయః వీక్షమాణాస్సమంతతః ॥ ౧౯
అవరుహ్య తతో భూమిం శ్రాంతా విగతచేతసః ।
స్థిత్వా ముహూర్తం తత్రాథ వృక్షమూలముపాశ్రితాః ॥ ౨౦
తే ముహూర్తం సమాశ్వస్తాః కించిద్భగ్నపరిశ్రమాః ।
పునరేవోద్యతాః కృత్స్నాం మార్గితుం దక్షిణాం దిశం॥ ౨౧
హనుమత్ప్రముఖాస్తే తు ప్రస్థితాః ప్లవగర్షభాః ।
వింధ్యమేవాదితస్తావత్ విచేరుస్తే తతస్తతః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచాశస్సర్గః.

సహ తారాంగదాభ్యాం తు సంగమ్య హనుమాన్ కపిః ।
విచినోతి స్మ వింధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ ॥ ౧
సింహశార్దూలజుష్టేషు శిలాశ్చ సరితస్తథా ।
విషమేషు నగేంద్రస్య మహాప్రస్రవణేషు చ ॥ ౨

ఆసేదుస్తస్య శైలస్య కోటిం దక్షిణపశ్చిమాం ।
తేషాం తత్రైవ వసతాం స కాలో వ్యత్యవర్తత ॥ ౩
స హి దేశో దురన్వేషః గుహాగహనవాన్ మహాన్ ।
తత్ర వాయుసుతస్సర్వం విచినోతి స్మ పర్వతం ॥ ౪
పరస్పరేణ హనుమాన్ అన్యోన్యస్యావిదూరతః ।
గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః ॥ ౫
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాన్నళః ।
అంగదో యువరాజశ్చ తారశ్చ వనగోచరః ॥ ౬
గిరిజాలావృతాన్ దేశాన్ మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశం ।
విచిన్వంతస్తతస్తత్ర దదృశుర్వివృతం బిలం ॥ ౭
దుర్గమృక్షబిలం నామ దానవేనాభిరక్షితం ।
క్షుత్పిపాసాపరీతాశ్చ శ్రాంతాశ్చ సలిలార్థినః ॥ ౮
అవకీర్ణం లతావృక్షైః దదృశుస్తే మహాబిలం ।
తతః క్రౌంచాశ్చ హంసాశ్చ సారసాశ్చాపి నిష్క్రమన్ ॥ ౯
జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చ రక్తాంగాః పద్మరేణుభిః ।
తతస్తద్బిలమాసాద్య సుగంధి దురతిక్రమం ॥ ౧౦
విస్మయవ్యగ్రమనసః బభూవుర్వానరర్షభాః ।
సంజాతపరిశంకాస్తే తద్బిలం ప్లవగోత్తమాః ॥ ౧౧
అభ్యపద్యన్నసంహృష్టాః తేజోవంతో మహాబలాః ।
నానాసత్త్వసమాకీర్ణం దైత్యేంద్రనిలయోపమం ॥ ౧౨

దుర్దర్శమతిఘోరం చ దుర్విగాహం చ సర్వశః ।
తతః పర్వతకూటాభః హనుమాన్ పవనాత్మజః ॥ ౧౩
అబ్రవీద్వానరాన్ సర్వాన్ కాంతారవనకోవిదః ।
గిరిజాలావృతాన్ దేశాన్ మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౪
వయం సర్వే పరిశ్రాంతాః న చ పశ్యామ మైథిలీం ।
అస్మాచ్చాపి బిలాద్ధంసాః క్రౌంచాశ్చ సహ సారసైః ॥ ౧౫
జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చ నిష్పతంతి స్మ సర్వతః ।
నూనం సలిలవానత్ర కూపో వా యది వా హ్రదః ॥ ౧౬
తథా చేమే బిలద్వారే స్నిగ్ధాస్తిష్ఠంతి పాదపాః ।
ఇత్యుక్త్వా తద్బిలం సర్వే వివిశుస్తిమిరావృతం ॥ ౧౭
అచంద్రసూర్యం హరయః దదృశూ రోమహర్షణం ।
నిశామ్య తస్మాత్ సింహాంశ్చ తాంస్తాంశ్చ మృగపక్షిణః ॥ ౧౮
ప్రవిష్టా హరిశార్దూలాః బిలం తిమిరసంవృతం ।
న తేషాం సజ్జతే చక్షుః న తేజో న పరాక్రమః ॥ ౧౯
వాయోరివ గతిస్తేషాం దృష్టిస్తమసి వర్తతే ।
తే ప్రవిష్టాస్తు వేగేన తద్బిలం కపికుంజరాః ॥ ౨౦
ప్రకాశమభిరామం చ దదృశుర్దేశముత్తమం ।
తతస్తస్మిన్ బిలే దుర్గే నానాపాదపసంకులే ॥ ౨౧
అన్యోన్యం సంపరిష్వజ్య జగ్ముర్యోజనమంతరం ।
తే నష్టసంజ్ఞాస్తృషితాః సంభ్రాంతాస్సలిలార్థినః ॥ ౨౨

పరిపేతుర్బిలే తస్మిన్ కంచిత్ కాలమతంద్రితాః ।
తే కృశా దీనవదనాః పరిశ్రాంతాః ప్లవంగమాః ॥ ౨౩
ఆలోకం దదృశుర్వీరాః నిరాశా జీవితే తదా ।
తతస్తం దేశమాగమ్య సౌమ్యం వితిమిరం వనం ॥ ౨౪
దదృశుః కాంచనాన్ వృక్షాన్ దీప్తవైశ్వానరప్రభాన్ ।
సాలాంస్తాలాంశ్చ పున్నాగాన్ కకుభాన్ వంజుళాన్ ధవాన్ ॥
చంపకాన్ నాగవృక్షాంశ్చ కర్ణికారాంశ్చ పుష్పితాన్ ।
స్తబకైః కాంచనైశ్చిత్రైః రక్తైః కిసలయైస్తథా ॥ ౨౬
ఆపీడైశ్చ లతాభిశ్చ హేమాభరణభూషితాన్ ।
తరుణాదిత్యసంకాశాన్ వైడూర్యకృతవేదికాన్ ॥ ౨౭
విభ్రాజమానాన్ వపుషా పాదపాంశ్చ హిరణ్మయాన్ ।
నీలవైడూర్యవర్ణాశ్చ పద్మినీః పతగావృతాః ॥ ౨౮
మహద్భిః కాంచనైః పద్మైః వృతా బాలార్కసన్నిభైః ।
జాతరూపమయైర్మత్స్యైః మహద్భిశ్చ సకచ్ఛపైః ౨౯
నళినీస్తత్ర దదృశుః ప్రసన్నసలిలావృతాః ।
కాంచనాని విమానాని రాజతాని తథైవ చ ॥ ౩౦
తపనీయగవాక్షాణి ముక్తాజాలావృతాని చ ।
హైమరాజతభౌమాని వైడూర్యమణిమంతి చ ॥ ౩౧
దదృశుస్తత్ర హరయః గృహముఖ్యాని సర్వశః ।
పుష్పితాన్ ఫలినో వృక్షాన్ ప్రవాళమణిసన్నిభాన్ ॥ ౩౨

కాంచనభ్రమరాంశ్చైవ మధూని చ సమంతతః ।
మణికాంచనచిత్రాణి శయనాన్యాసనాని చ ॥ 33
మహార్హాణి చ యానాని దదృశుస్తే సమంతతః ।
హైమరాజతకాంస్యానాం భాజనానాం చ సంచయాన్ ॥ 3౪
అగరూణాం చ దివ్యానాం చందనానాం చ సంచయాన్ ।
శుచీన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥ 3౫
మహార్హాణి చ పానాని మధూని రసవంతి చ ।
దివ్యానామంబరాణాం చ మహార్హాణాం చ సంచయాన్ ॥ 3౬
కంబళానాం చ చిత్రాణాం అజినానాం చ సంచయాన్ ।
తత్ర తత్ర చ విన్యస్తాన్ దీప్తాన్ వైశ్వానరప్రభాన్ ॥ 3౭
దదృశుర్వానరాశ్శుభ్రాన్ జాతరూపస్య సంచయాన్ ।
తత్ర తత్ర విచిన్వంతః బిలే తస్మిన్ మహాబలాః ॥ 3౮
దదృశుర్వానరాశ్శూరాః స్త్రియం కాంచిదదూరతః ।
తాం దృష్ట్వా భృశసంత్రస్తాః చీరకృష్ణాజినాంబరాం ॥ 3౯
తాపసీం నియతాహారాం జ్వలంతీమివ తేజసా ।
విస్మితా హరయస్తత్ర వ్యవాతిష్ఠంత సర్వశః ॥ ౪౦
పప్రచ్ఛ హనుమాంస్తత్ర కాఽసి త్వం కస్య వా బిలం ।

తతో హనూమాన్ గిరిసంనికాశః
కృతాంజలిస్తామభివాద్య వృద్ధాం ।

ప్రపచ్ఛ కా త్వం భవనం బిలం చ
రత్నాని హేమాని వదస్వ కస్య ॥ ౪౧౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకపంచాశస్సర్గః.

ఇత్యుక్త్వా హనుమాంస్తత్ర పునః కృష్ణాజినాంబరాం ।
అబ్రవీత్తాం మహాభాగాం తాపసీం ధర్మచారిణీం ॥ ౧

ఇదం ప్రవిష్టాస్సహసా బిలం తిమిరసంవృతం ।
క్షుత్పిపాసాపరిశ్రాంతాః పరిఖిన్నాశ్చ సర్వశః ॥ ౨

మహద్ధరణ్యా వివరం ప్రవిష్టాః స్మ పిపాసితాః ।
ఇమాంస్త్వేవంవిధాన్ భావాన్ వివిధానద్భుతోపమాన్ ॥ ౩

దృష్ట్వా వయం ప్రవ్యథితాః సంభ్రాంతా నష్టచేతసః ।
కస్యైతే కాంచనా వృక్షాః తరుణాదిత్యసంనిభాః ॥ ౪

శుచీన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ।
కాంచనాని విమానాని రాజతాని గృహాణి చ ॥ ౫

తపనీయగవాక్షాణి మణిజాలావృతాని చ ।
పుష్పితాః ఫలవంతశ్చ పుణ్యాస్సురభిగంధినః ॥ ౬

ఇమే జాంబూనదమయాః పాదపాః కస్య తేజసా ।
కాంచనాని చ పద్మాని జాతాని విమలే జలే ॥ ౭

కథం మత్స్యాశ్చ శౌవర్ణాః చరంతి సహ కచ్ఛపైః ।
ఆత్మానమనుభావం చ కస్య చైతత్తపోబలం ॥ ౮
అజానతాం నస్సర్వేషాం సర్వమాఖ్యాతుమర్హసి ।
ఏవముక్తా హనుమతా తాపసీ ధర్మచారిణీ ॥ ౯
ప్రత్యువాచ హనూమంతం సర్వభూతహితే రతా ।
మయో నామ మహాతేజాః మాయావీ దానవర్షభః ॥ ౧౦
తేనేదం నిర్మితం సర్వం మాయయా కాంచనం వనం ।
పురా దానవముఖ్యానాం విశ్వకర్మా బభూవ హ ॥ ౧౧
యేనేదం కాంచనం దివ్యం నిర్మితం భవనోత్తమం ।
స తు వర్షసహస్రాణి తపస్తప్త్వా మహావనే ॥ ౧౨
పితామహాద్వరం లేభే సర్వమౌశనసం ధనం ।
వనం విధాయ బలవాన్ సర్వకామేశ్వరస్తదా ॥ ౧౩
ఉవాస సుఖితః కాలం కంచిదస్మిన్ మహావనే ।
తమప్సరసి హేమాయాం సక్తం దానవపుంగవం ॥ ౧౪
విక్రమ్యైవాశనిం గృహ్య జఘానేశః పురందరః ।
ఇదం చ బ్రహ్మణా దత్తం హేమాయై వనముత్తమం ॥ ౧౫
శాశ్వతాః కామభోగాశ్చ గృహం చేదం హిరణ్మయం ।
దుహితా మేరుసావర్ణేః అహం తస్యాః స్వయంప్రభా ॥ ౧౬
ఇదం రక్షామి భవనం హేమాయా వానరోత్తమ ।
మమ ప్రియసఖీ హేమా నృత్తగీతవిశారదా ॥ ౧౭

తయా దత్తవరా చాస్మి రక్షామి భవనోత్తమం ।
కిం కార్యం కస్య వా హేతోః కాంతారాణి ప్రపశ్యథ ॥, ౧౮
కథం చేదం వనం దుర్గం యుష్మాభిరుపలక్షితం ।
ఇమాన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ౧౯
భుక్త్వా పీత్వా చ పానీయం సర్వం మే వక్తుమర్హథ ।
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకపంచాశస్సర్గః.

అథ ద్విపంచాశస్సర్గః,

అథ తానబ్రవీత్ సర్వాన్ విక్రాంతాన్ హరిపుంగవాన్ ।
ఇదం వచనమేకాగ్రా తాపసీ ధర్మచారిణీ ॥ ౧
వానరా యది వః ఖేదః ప్రణష్టః ఫలభక్షణాత్ ।
యది చైతన్మయా శ్రావ్యం శ్రోతుమిచ్ఛామి కథ్యతాం ॥ ౨
తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ మారుతాత్మజః ।
ఆర్జవేన యథాతత్త్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ ౩
రాజా సర్వస్య లోకస్య మహేంద్రవరుణోపమః ।
రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దండకావనం ॥ ౪
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి భార్యయా ।
తస్య భార్యా జనస్థానాత్ రావణేన హృతా బలాత్ ॥ ౫
వీరస్తస్య సఖా రాజ్ఞః సుగ్రీవో నామ వానరః ।
రాజా వానరముఖ్యానాం యేన ప్రస్థాపితా వయం ॥ ౬

అగస్త్యచరితామాశాం దక్షిణాం యమరక్షితాం ।
సహైభిర్వానరైర్ఘోరైః అంగదప్రముఖైర్వయం ॥ ౭
రావణం సహితాస్సర్వే రాక్షసం కామరూపిణం ।
సీతయా సహ వైదేహ్యా మార్గధ్వమితి చోదితాః ॥ ౮
విచిత్య తు వయం సర్వే సమగ్రాం దక్షిణాం దిశం ।
బుభుక్షితాః పరిశ్రాంతాః వృక్షమూలముపాశ్రితాః ॥ ౯
వివర్ణవదనాస్సర్వే సర్వే ధ్యానపరాయణాః ।
నాధిగచ్ఛామహే పారం మగ్నాశ్చింతామహార్ణవే ॥ ౧౦
చారయంతస్తతశ్చక్షుః దృష్టవంతో వయం బిలం ।
లతాపాదపసంఛన్నం తిమిరేణ సమావృతం ॥ ౧౧
అస్మాద్ధంసా జలక్లిన్నాః పక్షైస్సలిలవిస్రవైః ।
కురరాస్సారసాశ్చైవ నిష్పతంతి పతత్రిణః ॥ ౧౨
సాధ్వత్ర ప్రవిశామేతి మయా తూక్తాః ప్లవంగమాః ।
తేషామపి హి సర్వేషాం అనుమానముపాగతం ॥ ౧౩
గచ్ఛామ ప్రవిశామేతి భర్తృకార్యత్వరాన్వితాః ।
తతో గాఢం నిపతితాః గృహ్య హస్తౌ పరస్పరం ॥ ౧౪
ఇదం ప్రవిష్టాస్సహసా బిలం తిమిరసంవృతం ।
ఏతన్నః కార్యమేతేన కృత్యేన వయమాగతాః ॥ ౧౫
త్వాం చైవోపగతాస్సర్వే పరిద్యూనా బుభుక్షితాః ।
ఆతిథ్యధర్మదత్తాని మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ౧౬

అస్మాభిరుపభుక్తాని బుభుక్షాపరిపీడితైః ।
యత్త్వయా రక్షితాస్సర్వే మ్రియమాణా బుభుక్షయా ॥ ౧౭
బ్రూహి ప్రత్యుపకారార్థం కిం తే కుర్వంతు వానరాః ।
ఏవముక్తా తు సర్వజ్ఞా వానరైస్తైః స్వయంప్రభా ॥ ౧౮
ప్రత్యువాచ తతస్సర్వాన్ ఇదం వానరయూథపాన్ ।
సర్వేషాం పరితుష్టాఽస్మి వానరాణాం తరస్వినాం ॥ ౧౯
చరంత్యా మమ ధర్మేణ న కార్యమిహ కేనచిత్ ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే–ద్విపంచాశస్సర్గః.

అథ త్రిపంచాశస్సర్గః.

ఏవముక్తశ్శుభం వాక్యం తాపస్యా ధర్మసంహితం ।
ఉవాచ హనుమాన్ వాక్యం తామనిందితచేష్టితాం ॥ ౧
శరణం త్వాం ప్రపన్నాః స్మః సర్వే వై ధర్మచారిణి ।
యః కృతస్సమయోఽస్మాకం సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ॥ ౨
స చ కాలో హ్యతిక్రాంతః బిలే చ పరివర్తతాం ।
సా త్వమస్మాద్బిలాద్ఘోరాత్ ఉత్తారయితుమర్హసి ॥ ౩
తస్మాత్ సుగ్రీవవచనాత్ అతిక్రాంతాన్ గతాయుషః ।
త్రాతుమర్హసి నస్సర్వాన్ సుగ్రీవభయకర్శితాన్ ॥ ౪
మహచ్చ కార్యమస్మాభిః కర్తవ్యం ధర్మచారిణి ।
తచ్చాపి న కృతం కార్యం అస్మాభిరిహ వాసిభిః ॥ ౫

ఏవముక్తా హనుమతా తాపసీ వాక్యమబ్రవీత్ ।
జీవతా దుష్కరం మన్యే ప్రవిష్టేన నివర్తితుం ॥ ౬
తపసస్తు ప్రభావేన నియమోపార్జితేన చ ।
సర్వానేవ బిలాదస్మాత్ ఉద్ధరిష్యామి వానరాన్ ॥ ౭
నిమీలయత చక్షూంషి సర్వే వానరపుంగవాః ।
న హి నిష్క్రమితుం శక్యం అనిమీలితలోచనైః ॥ ౮
తతస్సంమీలితాస్సర్వే సుకుమారాంగుళైః కరైః ।
సహసా పిదధుర్దృష్టిం హృష్టా గమనకాంక్షయా ॥ ౯
వానరాస్తు మహాత్మానః హస్తరుద్ధముఖాస్తదా ।
నిమేషాంతరమాత్రేణ బిలాదుత్తారితాస్తయా ॥ ౧౦
తతస్తాన్ వానరాన్ సర్వాన్ తాపసీ ధర్మచారిణీ ।
నిస్సృతాన్ విషమాత్తస్మాత్ సమాశ్వాస్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౧
ఏష వింధ్యో గిరిః శ్రీమాన్ నానాద్రుమలతాకులః ।
ఏష ప్రస్రవణశ్శైలః సాగరోఽయం మహోదధిః ॥ ౧౨
స్వస్తి వోఽస్తు గమిష్యామి భవనం వానరర్షభాః ।
ఇత్యుక్త్వా తద్బిలం శ్రీమత్ ప్రవివేశ స్వయంప్రభా ॥ ౧౩
తతస్తే దదృశుర్ఘోరం సాగరం వరుణాలయం ।
అపారమభిగర్జంతం ఘోరైరూర్మిభిరావృతం ॥ ౧౪
మయస్య మాయావిహితం గిరిదుర్గం విచిన్వతాం ।
తేషాం మాసో వ్యతిక్రాంతః యో రాజ్ఞా సమయః కృతః॥౧౫

వింధ్యస్య తు గిరేః పాదే సంప్రపుష్పితపాదపే ।
ఉపవిశ్య మహాత్మానః చింతామాపేదిరే తదా ॥ ౧౬
తతః పుష్పాతిభారాగ్రాన్ లతాశతసమావృతాన్ ।
ద్రుమాన్ వాసంతికాన్ దృష్ట్వా బభూవుర్భయశంకితాః॥ ౧౭
తే వసంతమనుప్రాప్తం ప్రతిబుద్ధ్వా పరస్పరం ।
నష్టసందేశకాలార్థాః నిపేతుర్ధరణీతలే ॥ ౧౮
తతస్తాన్ కపివృద్ధాంస్తు శిష్టాంశ్చైవ వనౌకసః ।
వాచా మధురయాఽఽభాష్య యథావదనుమాన్య చ ॥ ౧౯
స తు సింహవృషస్కంధః పీనాయతభుజః కపిః ।
యువరాజో మహాప్రాజ్ఞః అంగదో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౦
శాసనాత్ కపిరాజస్య వయం సర్వే వినిర్గతాః ।
మాసః పూర్ణో బిలస్థానాం హరయః కిం న బుధ్యతే ॥ ౨౧
వయమాశ్వయుజే మాసి కాలసంఖ్యావ్యవస్థితాః ।
ప్రస్థితాస్సోఽపి చాతీతః కిమతః కార్యముత్తరం ॥ ౨౨
భవంతః ప్రత్యయం ప్రాప్తాః నీతిమార్గవిశారదాః ।
హితేష్వభిరతా భర్తుః నిసృష్టాస్సర్వకర్మసు ॥ ౨౩
కర్మస్వప్రతిమాస్సర్వే దిక్షు విశ్రుతపౌరుషాః ।
మాం పురస్కృత్య నిర్యాతాః పింగాక్షప్రతిచోదితాః ॥ ౨౪
ఇదానీమకృతార్థానాం మర్తవ్యం నాత్ర సంశయః ।
హరిరాజస్య సందేశం అకృత్వా కస్సుఖీ భవేత్ ॥ ౨౫

తస్మిన్నతీతే కాలే తు సుగ్రీవేణ కృతే స్వయం ।
ప్రాయోపవేశనం యుక్తం సర్వేషాం చ వనౌకసాం ॥ ౨౬
తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః స్వామిభావే వ్యవస్థితః ।
న క్షమిష్యతి నస్సర్వాన్ అపరాధకృతో గతాన్ ॥ ౨౭
అప్రవృత్తౌ చ సీతాయాః పాపమేవ కరిష్యతి ।
తస్మాత్ క్షమమిహాద్యైవ ప్రాయోపవిశనం హి నః ॥ ౨౮
త్యక్త్వా పుత్రాంశ్చ దారాంశ్చ ధనాని చ గృహాణి చ ।
ధ్రువం నో హింసితా రాజా సర్వాన్ ప్రతిగతానితః ॥ ౨౯
వధేనాప్రతిరూపేణ శ్రేయాన్ మృత్యురిహైవ నః ।
న చాహం యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవేణాభిషేచితః ॥ ౩౦
నరేంద్రేణాభిషిక్తోఽస్మి రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
స పూర్వం బద్ధవైరో మాం రాజా దృష్ట్వా వ్యతిక్రమం ॥ ౩౧
ఘాతయిష్యతి దండేన తీక్ష్ణేన కృతనిశ్చయః ।
కిం మే సుహృద్భిర్వ్యసనం పశ్యద్భిర్జీవితాంతరే ॥ ౩౨
ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే పుణ్యే సాగరరోధసి ।
ఏతచ్ఛ్రుత్వా కుమారేణ యువరాజేన భాషితం ॥ ౩౩
సర్వే తే వానరశ్రేష్ఠాః కరుణం వాక్యమబ్రువన్ ।
తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః ప్రియాసక్తశ్చ రాఘవః ॥ ౩౪
అదృష్టాయాం తు వైదేహ్యాం దృష్ట్వా చైవ సమాగతాన్ ।
రాఘవప్రియకామార్థం ఘాతయిష్యత్యసంశయం ॥ ౩౫

న క్షమం చాపరాద్ధానాం గమనం స్వామిపార్శ్వతః ।
ఇహైవ సీతామన్విష్య ప్రవృత్తిముపలభ్య వా ॥ ౩౬
నో చేద్గచ్ఛామ తం వీరం గమిష్యామో యమక్షయం ।
ప్లవంగమానాం తు భయార్దితానాం
శ్రుత్వా వచస్తార ఇదం బభాషే ।
అలం విషాదేన బిలం ప్రవిశ్య
వసామ సర్వే యది రోచతే వః ॥ ౩౭
ఇదం హి మాయావిహితం సుదుర్గమం
ప్రభూతవృక్షోదకభోజ్యపేయకం ।
ఇహాస్తి నో నైవ భయం పురందరాత్
న రాఘవాద్వానరరాజతోపి వా ॥ ౩౮
శ్రుత్వాఽంగదస్యాపి వచోఽనుకూలం
ఊచుశ్చ సర్వే హరయః ప్రతీతాః ।
యథా న హింస్యేమ తథా విధానం
అసక్తమద్యైవ విధీయతాం నః ॥ ౩౯
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రిపంచాశస్సర్గః.

అథ చతుఃపంచాశస్సర్గః.

తథా బ్రువతి తారే తు తారాధిపతివర్చసి ।
అథ మేనే హృతం రాజ్యం హనుమానంగదేన తత్ ॥ ౧

బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం చతుర్బలసమన్వితం ।
చతుర్దశగుణం మేనే హనుమాన్ వాలినస్సుతం ॥ ౨
ఆపూర్యమాణం శశ్వచ్చ తేజోబలపరాక్రమైః ।
శశినం శుక్లపక్షాదౌ వర్ధమానమివ శ్రియా ॥ ౩
బృహస్పతిసమం బుద్ధ్యా విక్రమే సదృశం పితుః ।
శుశ్రూషమాణం తారస్య శుక్రస్యేవ పురందరం ॥ ౪
భర్తురర్థే పరిశ్రాంతం సర్వశాస్త్రవిదాం వరం ।
అభిసంధాతుమారేభే హనుమానంగదం తతః ॥ ౫
స చతుర్ణాముపాయానాం తృతీయముపవర్ణయన్ ।
భేదయామాస తాన్ సర్వాన్ వానరాన్ వాక్యసంపదా ॥ ౬
తేషు సర్వేషు భిన్నేషు తతోఽభీషయదంగదం ।
భీషణైర్బహుభిర్వాక్యైః కోపోపాయసమన్వితైః ॥ ౭
త్వం సమర్థతరః పిత్రా యుద్ధే తారేయ వై ధురం ।
దృఢం ధారయితుం శక్తః కపిరాజ్యం యథా పితా ॥ ౮
నిత్యమస్థిరచిత్తా హి కపయో హరిపుంగవ ।
నాజ్ఞాప్యం విషహిష్యంతి పుత్రదారాన్ వినా త్వయా ॥ ౯
త్వాం నైతే హ్యనుయుంజేయుః ప్రత్యక్షం ప్రవదామి తే ।
యథాఽయం జాంబవాన్ నీలః సుహోత్రశ్చ మహాకపిః ॥ ౧౦
న హ్యహం త ఇమే సర్వే సామదానాదిభిర్గుణైః ।
దండేన వా త్వయా శక్యాః సుగ్రీవాదపకర్షితుం ॥ ౧౧

విగృహ్యాసనమప్యాహుః దుర్బలేన బలీయసః ।
ఆత్మరక్షాకరస్తస్మాత్ న విగృహ్ణీత దుర్బలః ॥ ౧౨
యాం చేమాం మన్యసే ధాత్రీం ఏతద్బిలమితి శ్రుతం ।
ఏతల్లక్ష్మణబాణానాం ఈషత్కార్యం విదారణే ॥ ౧౩
స్వల్పం హి కృతమింద్రేణ క్షిపతా హ్యశనిం పురా ।
లక్ష్మణో నిశితైర్బాణైః భింద్యాత్ పత్రపుటం యథా ॥ ౧౪
లక్ష్మణస్య తు నారాచాః బహవస్సంతి తద్విధాః ।
వజ్రాశనిసమస్పర్శాః గిరీణామపి దారణాః ॥ ౧౫
అవస్థానే యదైవ త్వం ఆసిష్యసి పరంతప ।
తదైవ హరయస్సర్వే త్యక్ష్యంతి కృతనిశ్చయాః ॥ ౧౬
స్మరంతః పుత్రదారాణాం నిత్యోద్విగ్నా బుభుక్షితాః ।
ఖేదితా దుఃఖశయ్యాభిః త్వాం కరిష్యంతి పృష్ఠతః ॥ ౧౭
స త్వం హీనస్సుహృద్భిశ్చ హితకామైశ్చ బంధుభిః ।
తృణాదపి భృశోద్విగ్నః స్పందమానాద్భవిష్యసి ॥ ౧౮
న చ జాతు న హింస్యుస్త్వాం ఘోరా లక్ష్మణసాయకాః ।
అపవృత్తం జిఘాంసంతః మహావేగా దురాసదాః ॥ ౧౯
అస్మాభిస్తు గతం సార్ధం వినీతవదుపస్థితం ।
ఆనుపూర్వ్యాత్తు సుగ్రీవః రాజ్యే త్వాం స్థాపయిష్యతి ॥ ౨౦
ధర్మకామః పితృవ్యస్తే ప్రీతికామో దృఢవ్రతః ।
శుచిస్సత్యప్రతిజ్ఞశ్చ న త్వాం జాతు జిఘాంసతి ॥ ౨౧

ప్రియకామశ్చ తే మాతుః తదర్థం చాస్య జీవితం ।
తస్యాపత్యం చ నాస్త్యన్యత్ తస్మాదంగద గమ్యతాం ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచపంచాశస్సర్గః.

శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితం ।
స్వామిసత్కారసంయుక్తం అంగదో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧

స్థైర్యమాత్మమనశ్శౌచం ఆనృశంస్యమథార్జవం ।
విక్రమశ్చైవ ధైర్యం చ సుగ్రీవే నోపపద్యతే ॥ ౨

భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య యో భార్యాం జీవతో మహిషీం ప్రియాం ।
ధర్మేణ మాతరం యస్తు స్వీకరోతి జుగుప్సితః ॥ ౩

కథం స ధర్మం జానీతే యేన భ్రాత్రా మహాత్మనా ।
యుద్ధాయాభినియుక్తేన బిలస్య పిహితం ముఖం ॥ ౪

సత్యాత్ పాణిగృహీతశ్చ కృతకర్మా మహాయశాః ।
విస్మృతో రాఘవో యేన స కస్య తు కృతం స్మరేత్ ॥ ౫

లక్ష్మణస్య భయాద్యేన నాధర్మభయభీరుణా ।
ఆదిష్టా మార్గితుం సీతాం ధర్మమస్మిన్ కథం భవేత్ ॥ ౬

తస్మిన్ పాపే కృతఘ్నే తు స్మృతిహీనే చలాత్మని ।
ఆర్యః కో విశ్వసేజ్జాతు తత్కులీనో జిజీవిషుః ॥ ౭

రాజ్యే పుత్రః ప్రతిష్ఠాప్యః సగుణో నిర్గుణోఽపి వా ।
కథం శత్రుకులీనం మాం సుగ్రీవో జీవయిష్యతి ॥ ౮
భిన్నమంత్రోఽపరాద్ధశ్చ హీనశక్తిః కథం హ్యహం ।
కిష్కింధాం ప్రాప్య జీవేయం అనాథ ఇవ దుర్బలః ॥ ౯
ఉపాంశుదండేన హి మాం బంధనేనోపపాదయేత్ ।
శఠః క్రూరో నృశంసశ్చ సుగ్రీవో రాజ్యకారణాత్ ॥ ౧౦
బంధనాద్వాఽవసాదాన్మే శ్రేయః ప్రాయోపవేశనం ।
అనుజానీత మాం సర్వే గృహం గచ్ఛంతు వానరాః ॥ ౧౧
అహం వః ప్రతిజానామి నాగమిష్యామ్యహం పురీం ।
ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే శ్రేయో మరణమేవ మే ॥ ౧౨
అభివాదనపూర్వం తు రాఘవౌ బలశాలినౌ ।
అభివాదనపూర్వం తు రాజా కుశలమేవ చ ॥ ౧౩
వాచ్యస్తాతో యవీయాన్మే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ।
ఆరోగ్యపూర్వం కుశలం వాచ్యా మాతా రుమా చ మే ॥౧౪
మాతరం చైవ మే తారాం ఆశ్వాసయితుమర్హథ ।
ప్రకృత్యా ప్రియపుత్రా సా సానుక్రోశా తపస్వినీ ॥ ౧౫
వినష్టమిహ మాం శ్రుత్వా వ్యక్తం హాస్యతి జీవితం ।
ఏతావదుక్త్వా వచనం వృద్ధాంస్తానభివాద్య చ ॥ ౧౬
వివేశ చాంగదో భూమౌ రుదన్ దర్భేషు దుర్మనాః ।
తస్య సంవిశతస్తత్ర రుదంతో వానరర్షభాః ॥ ౧౭

నయనేభ్యః ప్రముముచుః ఉష్ణం వై వారి దుఃఖితాః ।
సుగ్రీవం చైవ నిందంతః ప్రశంసంతశ్చ వాలినం ॥ ౧౮
పరివార్యాంగదం సర్వే వ్యవసాయం ప్రాయమాసితుం ।
మతం తద్వాలిపుత్రస్య విజ్ఞాయ ప్లవగర్షభాః ॥ ౧౯
ఉపస్పృశ్యోదకం తత్ర ప్రాఙ్ముఖాస్సముపావిశన్ ।
దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు ఉదక్తీరం సమాశ్రితాః ॥ ౨౦
ముమూర్షవో హరిశ్రేష్ఠాః ఏతత్ క్షమమితి స్మ హ ।
రామస్య వనవాసం చ క్షయం దశరథస్య చ ॥ ౨౧
జనస్థానవధం చైవ వధం చైవ జటాయుషః ।
హరణం చైవ వైదేహ్యాః వాలినశ్చ వధం రణే ॥ ౨౨
రామకోపం చ వదతాం హరీణాం భయమాగతం ।

స సంవిశద్భిర్బహుభిర్మహీధరః
మహాద్రికూటప్రతిమైః ప్లవంగమైః ।
బభూవ సంనాదితనిర్ఝరాంతరః
భృశం నదద్భిర్జలదైరివోల్బణైః ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచపంచాశస్సర్గః.

అథ షట్పంచాశస్సర్గః.

ఉపవిష్టాస్తు తే సర్వే యస్మిన్ ప్రాయం గిరిస్థలే ।
హరయో గృధ్రరాజశ్చ తం దేశముచక్రమే ॥ ౧

సంపాతిర్నామ నామ్నా తు చిరంజీవీ విహంగమః ।
భ్రాతా జటాయుషః శ్రీమాన్ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః ॥ ౨
కందరాదభినిష్క్రమ్య స వింధ్యస్య మహాగిరేః ।
ఉపవిష్టాన్ హరీన్ దృష్ట్వా హృష్టాత్మా గిరమబ్రవీత్ ॥ ౩
విధిః కిల నరం లోకే విధానేనానువర్తతే ।
తథాఽయం విహితో భక్ష్యః చిరాన్మహ్యాముపాగతః ॥ ౪
పరంపరాణాం భక్షిష్యే వానరాణాం మృతం మృతం ।
ఉవాచేదం వచః పక్షీ తాన్నిరీక్ష్య ప్లవంగమాన్ ॥ ౫
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భక్ష్యలుబ్ధస్య పక్షిణః ।
అంగదః పరమాయస్తః హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ ౬
పశ్య సీతాఽపదేశేన సాక్షాద్వైవస్వతో యమః ।
ఇమం దేశమనుప్రాప్తః వానరాణాం విపత్తయే ॥ ౭
రామస్య న కృతం కార్యం రాజ్ఞో న చ వచః కృతం ।
హరీణామియమజ్ఞాతా విపత్తిస్సహసాఽఽగతా ॥ ౮
వైదేహ్యాః ప్రియకామేన కృతం కర్మ జటాయుషా ।
గృధ్రరాజేన యత్తత్ర శ్రుతం వస్తదశేషతః ॥ ౯
తథా సర్వాణి భూతాని తిర్యగ్యోనిగతాన్యపి ।
ప్రియం కుర్వంతి రామస్య త్యక్త్వా ప్రాణాన్ యథా వయం ॥ ౧౦
అన్యోన్యముపకుర్వంతి స్నేహకారుణ్యయంత్రితాః ।
తేన తస్యోపకారార్థం త్యజతాఽఽత్మానమాత్మనా ॥ ౧౧

ప్రియం కృతం హి రామస్య ధర్మజ్ఞేన జటాయుషా ।
రాఘవార్థే పరిశ్రాంతాః వయం సంత్యక్తజీవితాః ॥ ౧౨
కాంతారాణి ప్రపన్నాః స్మః న చ పశ్యామ మైథిలీం ।
స సుఖీ గృధ్రరాజస్తు రావణేన హతో రణే ॥ ౧౩
ముక్తశ్చ సుగ్రీవభయాత్ గతశ్చ పరమాం గతిం ।
జటాయుషో వినాశేన రాజ్ఞో దశరథస్య చ ॥ ౧౪
హరణేన చ వైదేహ్యాః సంశయం హరయో గతాః ।
రామలక్ష్మణయోర్వాసః అరణ్యే సహ సీతయా ॥ ౧౫
రాఘవస్య చ బాణేన వాలినశ్చ తథా వధః ।
రామకోపాదశేషాణాం రాక్షసానాం తథా వధః ॥ ౧౬
కైకేయ్యా వరదానేన ఇదం హి వికృతం కృతం ।

తదసుఖమనుకీర్తితం వచః
భువి పతితాంశ్చ సమీక్ష్య వానరాన్ ।
భృశచలితమతిర్మహామతిః
కృపణముదాహృతవాన్ స గృధ్రరాట్ ॥ ౧౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షట్పంచాశస్సర్గః.

అథ సప్తపంచాశస్సర్గః.

తత్తు శ్రుత్వా తదా వాక్యం అంగదస్య ముఖోద్గతం ।
అబ్రవీద్వచనం గృధ్రః తీక్ష్ణతుండో మహాస్వనః ॥ ౧

కోఽయం గిరా ఘోషయతి ప్రాణైః ప్రియతమస్య మే ।
జటాయుషో వధం భ్రాతుః కంపయన్నివ మే మనః ॥ ౨
కథమాసీజ్జనస్థానే యుద్ధం రాక్షసగృధ్రయోః ।
నామధేయమిదం భ్రాతుః చిరస్యాద్య మయా శ్రుతం ॥ ౩
ఇచ్ఛేయం గిరిదుర్గాచ్చ భవద్భిరవతారితుం ।
యవీయసో గుణజ్ఞస్య శ్లాఘనీయస్య విక్రమైః ॥ ౪
అతిదీర్ఘస్య కాలస్య తుష్టోఽస్మి పరికీర్తనాత్ ।
తదిచ్ఛేయమహం శ్రోతుం వినాశం వానరర్షభాః ॥ ౫
భ్రాతుర్జటాయుషస్తస్య జనస్థాననివాసినః ।
తస్యైవ చ మమ భ్రాతుః సఖా దశరథః కథం ॥ ౬
యస్య రామః ప్రియః పుత్రః జ్యేష్ఠో గురుజనప్రియః ।
సూర్యాంశుదగ్ధపక్షత్వాత్ న శక్నోమ్యుపసర్పితుం ॥ ౭
ఇచ్ఛేయం పర్వతాదస్మాత్ అవతర్తుమరిందమాః ।
శోకాద్భ్రష్టస్వరమపి శ్రుత్వా తే హరియూథపాః ॥ ౮
శ్రద్దధుర్నైవ తద్వాక్యం కర్మణా తస్య శంకితాః ।
తే ప్రాయముపవిష్టాస్తు దృష్ట్వా గృధ్రం ప్లవంగమాః ॥ ౯
చక్రుర్బుద్ధిం తదా రౌద్రాం సర్వాన్నో భక్షయిష్యతి ।
సర్వథా ప్రాయమాసీనాన్ యది నో భక్షయిష్యతి ॥ ౧౦
కృతకృత్యా భవిష్యామః క్షిప్రం సిద్ధిమితో గతాః ।
ఏతాం బుద్ధిం తతశ్చక్రుః సర్వే తే వానరర్షభాః ॥ ౧౧

అవతార్య గిరేః శృంగాత్ గృధ్రమాహాంగదస్తదా ।
బభూవర్క్షరజా నామ వానరేంద్రః ప్రతాపవాన్ ॥ ౧౨
మమార్యః పార్థివః పక్షిన్ ధార్మికస్తస్య చాత్మజౌ ।
సుగ్రీవశ్చైవ వాలీ చ పుత్రావోఘబలావుభౌ ॥ ౧౩
లోకే విశ్రుతకర్మాఽభూత్ రాజా వాలీ పితా మమ ॥
రాజా కృత్స్నస్య జగతః ఇక్ష్వాకూణాం మహారథః । ౧౪
రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దండకావనం ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి భార్యయా ॥ ౧౫
పితుర్నిదేశనిరతః ధర్మ్యం పంథానమాశ్రితః ।
తస్య భార్యా జనస్థానాత్ రావణేన హృతా బలాత్ ॥ ౧౬
రామస్య తు పితుర్మిత్రం జటాయుర్నామ గృధ్రరాట్ ।
దదర్శ సీతాం వైదేహీం హ్రియమాణాం విహాయసా ॥ ౧౭
రావణం విరథం కృత్వా స్థాపయిత్వా చ మైథిలీం ।
పరిశ్రాంతశ్చ వృద్ధశ్చ రావణేన హతో రణే ॥ ౧౮
ఏవం గృధ్రో హతస్తేన రావణేన బలీయసా ।
సంస్కృతశ్చాపి రామేణ గతశ్చ గతిముత్తమాం ॥ ౧౯
తతో మమ పితృవ్యేణ సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ।
చకార రాఘవస్సఖ్యం సోఽవధీత్ పితరం మమ ॥ ౨౦
మమ పిత్రా విరుద్ధో హి సుగ్రీవస్సచివైస్సహ ।
నిహత్య వాలినం రామః తతస్తమభిషేచయత్ ॥ ౨౧

స రాజ్యే స్థాపితస్తేన సుగ్రీవో వానరాధిపః ।
రాజా వానరముఖ్యానాం యేన ప్రస్థాపితా వయం ॥ ౨౨
ఏవం రామప్రయుక్తాస్తు మార్గమాణాస్తతస్తతః ।
వైదేహీం నాధిగచ్ఛామః రాత్రౌ సూర్యప్రభామివ ॥ ౨౩
తే వయం దండకారణ్యం విచిత్య సుసమాహితాః ।
అజ్ఞానాత్తు ప్రవిష్టాస్స్మః ధరణ్యా వివృతం బిలం ॥ ౨౪
మయస్య మాయావిహితం తద్బిలం చ విచిన్వతాం ।
వ్యతీతస్తత్ర నో మాసః యో రాజ్ఞా సమయః కృతః ॥ ౨౫
తే వయం కపిరాజస్య సర్వే వచనకారిణః ।
కృతాం సంస్థామతిక్రాంతాః భయాత్ ప్రాయముపాస్మహే ॥
క్రుద్ధే తస్మింస్తు కాకుత్స్థే సుగ్రీవే చ సలక్ష్మణే ।
గతానామపి సర్వేషాం తత్ర నో నాస్తి జీవితం ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తపంచాశస్సర్గః.

అథ అష్టపంచాశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తః కరుణం వాక్యం వానరైస్త్యక్తజీవితైః ।
సబాష్పో వానరాన్ గృధ్రః ప్రత్యువాచ మహాస్వనః ॥ ౧
యవీయాన్ మమ స భ్రాతా జటాయుర్నామ వానరాః ।
యమాఖ్యాత హతం యుద్ధే రావణేన బలీయసా ॥ ౨

వృద్ధభావాదపక్షత్వాత్ శృణ్వం స్తదపి మర్షయే ।
న హి మే శక్తిరస్త్యద్య భ్రాతుర్వైరవిమోక్షణే ॥ 3
పురా వృత్రవధే వృత్తే పరస్పరజయైషిణౌ ।
ఆదిత్యముపయాతౌ స్వః జ్వలంతం రశ్మిమాలినం ॥ ౪
ఆవృత్యాకాశమార్గేణ తు జవేన స్మ గతౌ భృశం ।
మధ్యం ప్రాప్తే దినకరే జటాయురవసీదతి ॥ ౫
తమహం భ్రాతరం దృష్ట్వా సూర్యరశ్మిభిరర్దితం ।
పక్షాభ్యాం ఛాదయామాస స్నేహాత్ పరమవిహ్వలః ॥ ౬
నిర్దగ్ధపక్షః పతితః వింధ్యేఽహం వానరర్షభాః ।
అహమస్మిన్ వసన్ భ్రాతుః ప్రవృత్తిం నోపలక్షయే ॥ ౭
జటాయుషస్త్వేవముక్తో భ్రాత్రా సంపాతినా తదా ।
యువరాజో మహాప్రాజ్ఞః ప్రత్యువాచాంగదస్తదా ॥ ౮
జటాయుషో యది భ్రాతా శ్రుతం తే గదితం మయా ।
ఆఖ్యాహి యది జానాసి నిలయం తస్య రక్షసః ॥ ౯
అదీర్ఘదర్శనం తం వై రావణం రాక్షసాధిపం ।
అంతికే యది వా దూరే యది జానాసి శంస నః ॥ ౧౦
తతోఽబ్రవీన్మహాతేజాః జ్యేష్ఠో భ్రాతా జటాయుషః ।
ఆత్మానురూపం వచనం వానరాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥ ౧౧
నిర్దగ్ధపక్షో గృధ్రోఽహం హీనవీర్యః ప్లవంగమాః ।
వాఙ్మాత్రేణ తు రామస్య కరిష్యే సాహ్యముత్తమం ॥ ౧౨

జానామి వారుణాన్ లోకాన్ విష్ణోస్త్రైవిక్రమానపి ।
మహాసురవిమర్దాన్వాఽప్యమృతస్య చ మంథనం ॥ ౧౩
రామస్య యదిదం కార్యం కర్తవ్యం ప్రథమం మయా ।
జరయా చ హృతం తేజః ప్రాణాశ్చ శిథిలా మమ ॥ ౧౪
తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా ।
హ్రియమాణా మయా దృష్టా రావణేన దురాత్మనా ॥ ౧౫
క్రోశంతీ రామరామేతి లక్ష్మణేతి చ భామినీ ।
భూషణాన్యపవిధ్యంతీ గాత్రాణి చ విధూన్వతీ ॥ ౧౬
సూర్యప్రభేవ శైలాగ్రే తస్యాః కౌశేయముత్తమం ।
ఆసితే రాక్షసే భాతి యథా వా తటిదంబుదే ॥ ౧౭
తాం తు సీతామహం మన్యే రామస్య పరికీర్తనాత్ ।
శ్రూయతాం మే కథయతః నిలయం తస్య రక్షసః ॥ ౧౮
పుత్రో విశ్రవసస్సాక్షాత్ భ్రాతా వైశ్రవణస్య చ ।
అధ్యాస్తే నగరీం లంకాం రావణో నామ రాక్షసః ॥ ౧౯
ఇతో ద్వీపస్సముద్రస్య సంపూర్ణే శతయోజనే ।
తస్మిన్ లంకాపురీ రమ్యా నిర్మితా విశ్వకర్మణా ॥ ౨౦
జాంబూనదమయైర్ద్వారైః చిత్రైః కాంచనవేదికైః ।
ప్రాకారేణార్కవర్ణేన మహతా సుసమావృతా ॥ ౨౧
తస్యాం వసతి వైదేహీ దీనా కౌశేయవాసినీ ।
రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభిస్సురక్షితా ॥ ౨౨

జనకస్యాత్మజాం రాజ్ఞః తత్ర ద్రక్ష్యథ మైథిలీం ।
లంకాయామథ గుప్తాయాం సాగరేణ సమంతతః ॥ ౨౩
సంప్రాప్య సాగరస్యాంతం సంపూర్ణం శతయోజనం ।
ఆసాద్య దక్షిణం తీరం తతో ద్రక్ష్యథ రావణం ॥ ౨౪
తత్రైవ త్వరితాః క్షిప్రం విక్రమధ్వం ప్లవంగమాః ।
జ్ఞానేన ఖలు పశ్యామి దృష్ట్వా ప్రత్యాగమిష్యథ ॥ ౨౫
ఆద్యః పంథాః కులింగానాం యే చాన్యే ధాన్యజీవినః ।
ద్వితీయో బలిభోజానాం యే చ వృక్షఫలాశినః ॥ ౨౬
భాసాస్తృతీయం గచ్ఛంతి క్రౌంచాశ్చ కురరైస్సహ ।
శ్యేనాశ్చతుర్థం గచ్ఛంతి గృధ్రా గచ్ఛంతి పంచమం ॥ ౨౭
బలవీర్యోపపన్నానాం రూపయౌవనశాలినాం ।
షష్ఠస్తు పంథా హంసానాం వైనతేయగతిః పరా ॥ ౨౮
వైనతేయాచ్చ నో జన్మ సర్వేషాం వానరర్షభాః ।
ఇహస్థోఽహం ప్రపశ్యామి రావణం జానకీం తథా ॥ ౨౯
అస్మాకమపి సౌవర్ణం దివ్యం చక్షుర్బలం తథా ।
తస్మాదాహారవీర్యేణ నిసర్గేణ చ వానరాః ॥ ౩౦
ఆయోజనశతాత్ సాగ్రాత్ వయం పశ్యామ నిత్యశః ।
అస్మాకం విహితా వృత్తిః నిసర్గేణ చ దూరతః ॥ ౩౧
విహితా పాదమూలే తు వృత్తిశ్చరణయోధినాం ।
గర్హితం తు కృతం కర్మ యేన స్మ పిశితాశినా ॥ ౩౨

ప్రతికార్యం చ మే తస్య వైరం భ్రాతుః కృతం భవేత్ ।
ఉపాయో దృశ్యతాం కశ్చిత్ లంఘనే లవణాంభసః ॥ 33
అభిగమ్య తు వైదేహీం సమృద్ధార్థా గమిష్యథ ।
సముద్రం నేతుమిచ్ఛామి భవద్భిర్వరుణాలయం ॥ ३४
ప్రదాస్యామ్యుదకం భ్రాతుః స్వర్గతస్య మహాత్మనః ।
తతో నీత్వా తు తం దేశం తీరం నదనదీపతేః ॥ 3౫
నిర్దగ్ధపక్షం సంపాతిం వానరాస్సుమహౌజసః ।
పునః ప్రత్యానయిత్వా చ తం దేశం పతగేశ్వరం ॥ 3౬
బభూవుర్వానరా హృష్టాః ప్రవృత్తిముపలభ్య తే ।
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టపంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

తతస్తదమృతాస్వాదం గృధ్రరాజేన భాషితం ।
నిశమ్య ముదితా హృష్టాః తే వచః ప్లవగర్షభాః ॥ ౧
జాంబవాన్ వానరశ్రేష్ఠః సహ సర్వైః ప్లవంగమైః ।
భూతలాత్ సహసోత్థాయ గృధ్రరాజమథాబ్రవీత్ ॥ ౨
క్వ సీతా కేన వా దృష్టా కో వా హరతి మైథిలీం ।
తదాఖ్యాతు భవాన్ సర్వాం గతిర్భవ వనౌకసాం ॥ 3
కో దాశరథిబాణానాం వజ్రవేగనిపాతినాం ।
స్వయం లక్ష్మణముక్తానాం న చింతయతి విక్రమం ॥ ४

స హర్షాత్ ప్రీతిసంయుక్తాన్ సీతాశ్రుతిసమాహితాన్ ।
పునరాశ్వాసయన్ ప్రీతః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫
శ్రూయతామిహ వైదేహ్యాః యథా మే హరణం శ్రుతం ।
యేన చాపి మమాఖ్యాతం యత్ర వాఽఽయతలోచనా ॥ ౬
అహమస్మిన్ గిరౌ దుర్గే బహుయోజనమాయతే ।
చిరాన్నిపతితో వృద్ధః క్షీణప్రాణపరాక్రమః ॥ ౭
తం మామేవంగతం పుత్రః సుపార్శ్వో నామ నామతః ।
ఆహారేణ యథాకాలం బిభర్తి పతతాం వరః ॥ ౮
తీక్ష్ణకామాస్తు గంధర్వాః తీక్ష్ణకోపా భుజంగమాః ।
మృగాణాం తు భయం తీక్ష్ణం తతస్తీక్ష్ణక్షుధా వయం ॥ ౯
స కదాచిత్ క్షుధాఽఽర్తస్య మమాహారాభికాంక్షిణః ।
గతసూర్యేఽహని ప్రాప్తః మమ పుత్రో హ్యనామిషః ॥ ౧౦
స మయా వృద్ధభావాచ్చ కోపాచ్చ పరిభర్త్సితః ।
క్షుత్పిపాసాపరీతేన కుమారః పతతాం వరః ॥ ౧౧
స మామాహారసంరోధాత్ పీడితం ప్రీతివర్ధనః ।
అనుమాన్య యథాతత్త్వం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
అహం తాత యథాకాలం ఆమిషార్థీ ఖమాప్లుతః ।
మహేంద్రస్య గిరేర్ద్వారం ఆవృత్య చ సమాస్థితః ॥ ౧౩
తతస్సత్త్వసహస్రాణాం సాగరాంతరచారిణాం ।
పంథానమేకోఽధ్యవసం సంనిరోద్ధుమవాఙ్ముఖః ॥ ౧౪

తత్ర కశ్చిన్మయా దృష్టః సూర్యోదయసమప్రభాం ।
స్త్రియమాదాయ గచ్ఛన్ వై భిన్నాంజనచయప్రభః ॥ ౧౫
సోఽహమభ్యవహారార్థీ తౌ దృష్ట్వా కృతనిశ్చయః ।
తేన సామ్నా వినీతేన పంథానమభియాచితః ॥ ౧౬
న హి సామోపపన్నానాం ప్రహర్తా విద్యతే క్వచిత్ ।
నీచేష్వపి జనః కశ్చిత్ కిమంగ బత మద్విధః ॥ ౧౭
స యాతస్తేజసా వ్యోమ సంక్షిపన్నివ వేగతః ।
అథాహం ఖచరైర్భూతైః అభిగమ్య సభాజితః ॥ ౧౮
దిష్ట్యా జీవసి తాతేతి హ్యబ్రువన్ మాం మహర్షయః ।
కథంచిత్ సకళత్రోఽసౌ గతస్తే స్వస్త్యసంశయం ॥ ౧౯
ఏవముక్తస్తతోఽహం తైః సిద్ధైః పరమశోభనైః ।
స చ మే రావణో రాజా రక్షసాం ప్రతివేదితః ॥ ౨౦
హరన్ దాశరథేర్భార్యాం రామస్య జనకాత్మజాం ।
భ్రష్టాభరణకౌశేయాం శోకవేగపరాజితాం ॥ ౨౧
రామలక్ష్మణయోర్నామ క్రోశంతీం ముక్తమూర్ధజాం ।
ఏష కాలాత్యయస్తావత్ ఇతి కాలవిదాం వరః ॥ ౨౨
ఏతమర్థం సమగ్రం మే సుపార్శ్వః ప్రత్యవేదయత్ ।
తచ్ఛ్రుత్వాఽపి హి మే బుద్ధిః నాసీత్ కాచిత్ పరాక్రమే ॥ ౨౩
అపక్షో హి కథం పక్షీ కర్మ కించిదుపక్రమే ।
యత్తు శక్యం మయా కర్తుం వాగ్బుద్ధిగుణవర్తినా ॥ ౨౪

శ్రూయతాం తత్ ప్రవక్ష్యామి భవతాం పౌరుషాశ్రయం ।
వాఙ్మతిభ్యాం తు సర్వేషాం కరిష్యామి ప్రియం హి వః ॥ ౨౫
యద్ధి దాశరథేః కార్యం మమ తన్నాత్ర సంశయః ।
తే భవంతో మతిశ్రేష్ఠాః బలవంతో మనస్వినః ॥ ౨౬
ప్రేషితాః కపిరాజేన దేవైరపి దురాసదాః ।
రామలక్ష్మణబాణాశ్చ నిశితాః కంకపత్రిణః ॥ ౨౭
త్రయాణామపి లోకానాం పర్యాప్తాస్త్రాణనిగ్రహే ।
కామం ఖలు దశగ్రీవః తేజోబలసమన్వితః ॥ ౨౮
భవతాం తు సమర్థానాం న కించిదపి దుష్కరం ।
తదలం కాలసంగేన క్రియతాం బుద్ధినిశ్చయః ॥ ౨౯
న హి కర్మసు సజ్జంతే బుద్ధిమంతో భవద్విధాః ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

అథ షష్టితమస్సర్గః

తతః కృతోదకం స్నాతం తం గృధ్రం హరియూథపాః ।
ఉపవిష్టా గిరౌ దుర్గే పరివార్య సమంతతః ॥ ౧
తమంగదముపాసీనం తైస్సర్వైర్హరిభిర్వృతం ।
జనితప్రత్యయో హర్షాత్ సంపాతిః పునరబ్రవీత్ ॥ ౨
కృత్వా నిశ్శబ్దమేకాగ్రాః శృణ్వంతు హరయో మమ ।
తత్త్వం సంకీర్తయిష్యామి యథా జానామి మైథిలీం ॥ ౩

అస్య వింధస్య శిఖరే పతితోఽస్మి పురా వనే ।
సూర్యాతపపరీతాంగః నిర్దగ్ధస్సూర్యరశ్మిభిః ॥ ౪
లబ్ధసంజ్ఞస్తు షడ్రాత్రాత్ వివశో విహ్వలన్నివ ।
వీక్షమాణో దిశస్సర్వాః నాభిజానామి కించన ॥ ౫
తతస్తు సాగరాన్ శైలాన్ నదీస్సర్వాస్సరాంసి చ ।
వనాన్యుదధివేలాం చ సమీక్ష్య మతిరాగమత్ ॥ ౬
హృష్టపక్షిగణాకీర్ణః కందరాంతరకూటవాన్ ।
దక్షిణస్యోదధేస్తీరే వింధ్యోఽయమితి నిశ్చయః ॥ ౭
ఆసీచ్చాత్రాశ్రమం పుణ్యం సురైరపి సుపూజితం ।
ఋషిర్నిశాకరో నామ యస్మిన్నుగ్రతపాఽభవత్ ॥ ౮
అష్టౌ వర్షసహస్రాణి తేనాస్మిన్ ఋషిణా వినా ।
వసతో మమ ధర్మజ్ఞాః స్వర్గతే తు నిశాకరే ॥ ౯
అవతీర్య చ వింధ్యాగ్రాత్ కృచ్ఛ్రేణ విషమాచ్ఛనైః ।
తీక్ష్ణదర్భాం వసుమతీం దుఃఖేన పునరాగతః ॥ ౧౦
తమృషిం ద్రష్టుకామోఽస్మి దుఃఖేనాభ్యాగతో భృశం ।
జటాయుషా మయా చైవ బహుశోఽభిగతో హి సః ॥ ౧౧
తస్యాశ్రమపదాభ్యాశే వవుర్వాతాస్సుగంధినః ।
వృక్షో నాఽపుష్పితః కశ్చిత్ అఫలో వా న విద్యతే ॥ ౧౨
ఉపేత్య చాశ్రమం పుణ్యం వృక్షమూలముపాశ్రితః ।
ద్రష్టుకామః ప్రతీక్షేఽహం భగవంతం నిశాకరం ॥ ౧౩

అథాపశ్యమదూరస్థం ఋషిం జ్వలిత తేజసం ।
కృతాభిషేకం దుర్ధర్షం ఉపావృత్తముదఙ్ముఖం ॥ ౧౪
తమృక్షాః సృమరా వ్యాఘ్రాః సింహా నాగాస్సరీసృపాః ।
పరివార్యోపగచ్ఛంతి ధాతారం ప్రాణినో యథా ॥ ౧౫
తతః ప్రాప్తమృషిం జ్ఞాత్వా తాని సత్త్వాని వై యయుః ।
ప్రవిష్టే రాజని యథా సర్వం సామాత్యకం బలం ॥ ౧౬
ఋషిస్తు దృష్ట్వా మాం ప్రీతః ప్రవిష్టశ్చాశ్రమం పునః ।
ముహూర్తమాత్రాన్నిష్క్రమ్య తతః కార్యమపృచ్ఛత ॥ ౧౭
సౌమ్య వైకల్యతాం దృష్ట్వా రోమ్ణాం తే నావగమ్యతే ।
అగ్నిదగ్ధావిమౌ పక్షౌ త్వక్చైవ వ్రణితా తవ ॥ ౧౮
గృధ్రౌ ద్వౌ దృష్టపూర్వౌ మే మాతరిశ్వసమౌ జవే ।
గృధ్రాణాం చైవ రాజానౌ భ్రాతరౌ కామరూపిణౌ ॥ ౧౯
జ్యేష్ఠో హి త్వం తు సంపాతే జటాయురనుజస్తవ ।
మానుషం రూపమాస్థాయ గృహ్ణీతాం చరణౌ మమ ॥ ౨౦
కిం తే వ్యాధిసముత్థానం పక్షయోః పతనం కథం ।
దండో వాఽయం కృతః కేన సర్వమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః ॥ ౨౧
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకషష్టితమస్సర్గః.

తతస్తద్దారుణం కర్మ దుష్కరం సాహసాత్ కృతం ।
ఆచచక్షే మునేస్సర్వం సూర్యానుగమనం తదా ॥ ౧

భగవన్ వ్రణయుక్తత్వాత్ లజ్జయా వ్యాకులేంద్రియః ।
పరిశ్రాంతో న శక్నోమి వచనం ప్రతిభాషితుం ॥ ౨
అహం చైవ జటాయుశ్చ సంఘర్షాద్దర్పమోహితౌ ।
ఆకాశం పతితౌ వీరౌ జిజ్ఞాసంతౌ పరాక్రమం ॥ ౩
కైలాసశిఖరే బద్ధ్వా మునీనామగ్రతః పణం ।
రవిస్స్యాదనుయాతవ్యః యావదస్తం మహాగిరిం ॥ ౪
అథావాం యుగపత్ ప్రాప్తౌ అపశ్యావ మహీతలే ।
రథచక్రప్రమాణాని నగరాణి పృథక్పృథక్ ॥ ౫
క్వచిద్వాదిత్రఘోషాంశ్చ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ శుశ్రువః ।
గాయంతీశ్చాంగనా బహ్వీః పశ్యావో రక్తవాససః ॥ ౬
తూర్ణముత్పత్య చాకాశం ఆదిత్యపథమాశ్రితౌ ।
ఆవామాలోకయావస్తత్ వనం శాద్వలసంనిభం ॥ ౭
ఉపలైరివ సంఛన్నా దృశ్యతే భూశ్శిలోచ్చయైః ।
ఆపగాభిశ్చ సంవీతా సూత్రైరివ వసుంధరా ॥ ౮
హిమవాంశ్చైవ వింధ్యశ్చ మేరుశ్చ సుమహాన్నగః ।
భూతలే సంప్రకాశంతే నాగా ఇవ జలాశయే ॥ ౯
తీవ్రః స్వేదశ్చ ఖేదశ్చ భయం చాసీత్తదాఽఽవయోః ।
సమావిశతి మోహశ్చ తమో మూర్ఛా చ దారుణా ॥ ౧౦
న దిగ్విజ్ఞాయతే యామ్యా నాగ్నేయీ న చ వారుణీ ।
యుగాంతే నియతో లోకః హతో దగ్ధ ఇవాగ్నినా ॥ ౧౧

మనశ్చ మే హతం భూయః సంనివర్త్య తు సంశ్రయం ।
యత్నేన మహతా హ్యస్మిన్ పునస్సంధాయ చక్షుషీ ॥ ౧౨
యత్నేన మహతా భూయః రవిస్సమవలోకితః ।
తుల్యః పృథ్వీప్రమాణేన భాస్కరః ప్రతిభాతి నౌ ॥ ౧౩
జటాయుర్మామనాపృచ్ఛ్య నిపపాత మహీం తతః ।
తం దృష్ట్వా తూర్ణమాకాశాత్ ఆత్మానం ముక్తవానహం ॥
పక్షాభ్యాం చ మయా గుప్తః జటాయుర్న ప్రదహ్యతే ।
ప్రమాదాత్తత్ర నిర్దగ్ధః పతన్ వాయుపథాదహం ॥ ౧౫
ఆశంకే తం నిపతితం జనస్థానే జటాయుషం ।
అహం తు పతితో వింధ్యే దగ్ధపక్షో జడీకృతః ॥ ౧౬
రాజ్యేన హీనో భ్రాత్రా చ పక్షాభ్యాం విక్రమేణ చ ।
సర్వథా మర్తుమేవేచ్ఛన్ పతిష్యే శిఖరాద్గిరేః ॥ ౧౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః

—o—

అథ ద్విషష్టితమస్సర్గః.

ఏవముక్త్వా మునిశ్రేష్ఠం అరుదం దుఃఖితో భృశం ।
అథ ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు భగవానిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
పక్షౌ చ తే ప్రపక్షౌ చ పునరన్యౌ భవిష్యతః ।
ప్రాణాశ్చ చక్షుషీ చైవ విక్రమశ్చ బలం చ తే ॥ ౨

పురాణే సుమహత్ కార్యం భవిష్యతి మయా శ్రుతం ।
దృష్టం మే తపసా చైవ శ్రుత్వా చ విదితం మమ ॥ ౩
రాజా దశరథో నామ కశ్చిదిక్ష్వాకునందనః ।
తస్య పుత్రో మహాతేజాః రామో నామ భవిష్యతి ॥ ౪
అరణ్యం చ సహ భ్రాత్రా లక్ష్మణేన గమిష్యతి ।
అస్మిన్నర్థే నియుక్తస్సన్ పిత్రా సత్యపరాక్రమః ॥ ౫
నైరృతో రావణో నామ తస్య భార్యాం హరిష్యతి ।
రాక్షసేంద్రో జనస్థానాత్ అవధ్యస్సురదానవైః ॥ ౬
సా చ కామైః ప్రలోభ్యంతీ భక్ష్యైర్భోజ్యైశ్చ మైథిలీ ।
న భోక్ష్యతి మహాభాగా దుఃఖే మగ్నా యశస్వినీ ॥ ౭
పరమాన్నం తు వైదేహ్యాః జ్ఞాత్వా దాస్యతి వాసవః ।
యదన్నమమృతప్రఖ్యం సురాణామపి దుర్లభం ॥ ౮
తదన్నం మైథిలీ ప్రాప్య విజ్ఞాయేంద్రాదిదం త్వితి ।
అగ్రముద్ధృత్య రామాయ భూతలే నిర్వపిష్యతి ॥ ౯
యది జీవతి మే భర్తా లక్ష్మణేన సహ ప్రభుః ।
దేవత్వం గచ్ఛతోర్వాఽపి తయోరన్నమిదం త్వితి ॥ ౧౦
ఏష్యంత్యన్వేషకాస్తస్యాః రామదూతాః ప్లవంగమాః ।
ఆఖ్యేయా రామమహిషీ త్వయా తేభ్యో విహంగమ ॥ ౧౧
సర్వథా హి న గంతవ్యం ఈదృశః క్వ గమిష్యసి ।
దేశకాలౌ ప్రతీక్షస్వ పక్షౌ త్వం ప్రతిపత్స్యసే ॥ ౧౨

నోత్సహేయమహం కర్తుం అద్యైవ త్వాం సపక్షకం ।
ఇహస్థస్త్వం తు లోకానాం హితం కార్యం కరిష్యసి ॥ ౧౩
త్వయాఽపి ఖలు తత్కార్యం తయోశ్చ నృపపుత్రయోః ।
బ్రాహ్మణానాం సురాణాం చ మునీనాం వాసవస్య చ ॥ ౧౪
ఇచ్ఛామ్యహమపి ద్రష్టుం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
నేచ్ఛే చిరం ధారయితుం ప్రాణాంస్త్యక్ష్యే కళేబరం ॥ ౧౫
మహర్షిస్త్వబ్రవీదేవం దృష్టతత్త్వార్థదర్శనః ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్విషష్టితమస్సర్గః.

అథ త్రిషష్టితమస్సర్గః.

ఏతైరన్యైశ్చ బహుభిః వాక్యైర్వాక్యవిదాం వరః ।
మాం ప్రశస్యాభ్యనుజ్ఞాప్య ప్రవిష్టస్స స్వమాశ్రమం ॥ ౧
కంధరాత్తు విసర్పిత్వా పర్వతస్య శనైశ్శనైః ।
అహం వింధ్యం సమారుహ్య భవతః ప్రతిపాలయే ॥ ౨
అద్యత్వే తస్య కాలస్య సాగ్రం వర్షశతం గతం ।
దేశకాలప్రతీక్షోఽస్మి హృది కృత్వా మునేర్వచః ॥ ౩
మహాప్రస్థానమాసాద్య స్వర్గతే తు నిశాకరే ।
మాం నిర్దహతి సంతాపో వితర్కైర్బహుభిర్వృతం ॥ ౪
ఉత్థితాం మరణే బుద్ధిం మునివాక్యైర్నివర్తయే ।
బుద్ధిర్యా తేన మే దత్తా ప్రాణానాం రక్షణాయ తు ॥ ౫

సా మేఽపనయతే దుఃఖం దీప్తైవాగ్నిశిఖా తమః ।
బుధ్యతా చ మయా వీర్యం రావణస్య దురాత్మనః ॥ ౬
పుత్రస్సంతర్జితో వాగ్భిః న త్రాతా మైథిలీ కథం ।
తస్యా విలపితం శ్రుత్వా తౌ చ సీతావినాకృతౌ ॥ ౭
న మే దశరథస్నేహాత్ పుత్రేణోత్పాదితం ప్రియం ।
తస్య త్వేవం బ్రువాణస్య సంపాతేర్వానరైస్సహ ॥ ౮
ఉత్పేతతుస్తదా పక్షౌ సమక్షం వనచారిణాం ।
స దృష్ట్వా స్వాం తనుం పక్షైః ఉద్గతైరరుణచ్ఛదైః ॥ ౯
ప్రహర్షమతులం లేభే వానరాంశ్చేదమబ్రవీత్ ।
ఋషేర్నిశాకరస్యైవ ప్రభావాదమితాత్మనః ॥ ౧౦
ఆదిత్యరశ్మినిర్దగ్ధౌ పక్షౌ మే పునరుత్థితౌ ।
యౌవనే వర్తమానస్య మమాసీద్యః పరాక్రమః ॥ ౧౧
తమేవాద్యానుగచ్ఛామి బలం పౌరుషమేవ చ ।
సర్వథా క్రియతాం యత్నః సీతామధిగమిష్యథ ॥ ౧౨
పక్షలాభో మమాయం వః సిద్ధిప్రత్యయకారకః ।
ఇత్యుక్త్వా స హరీన్ సర్వాన్ సంపాతిః పతగోత్తమః ॥ ౧౩
ఉత్పపాత గిరేః శృంగాత్ జిజ్ఞాసుః ఖగమాం గతిం ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రీతిసంహృష్టమానసాః ॥ ౧౪
బభూవుర్హరిశార్దూలాః విక్రమాభ్యుదయోన్ముఖాః ।
అథ పవనసమానవిక్రమాః
ప్లవగవరాః ప్రతిలబ్ధపౌరుషాః ।

అభిజిదభిముఖా దిశం యయుః
జనకసుతాపరిమార్గణోన్ముఖాః ॥ ౧౨౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రిషష్టితమస్సర్గః.

అథ చతుష్షష్టితమస్సర్గః

ఆఖ్యాతా గృధ్రరాజేన సముత్పత్య ప్లవంగమాః ।
సంగతాః ప్రీతిసంయుక్తా వినేదుస్సింహవిక్రమాః ॥ ౧
సంపాతేర్వచనం శ్రుత్వా హరయో రావణక్షయం ।
హృష్టాస్సాగరమాజగ్ముః సీతాదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౨
అభిక్రమ్య తు తం దేశం దదృశుర్భీమవిక్రమాః ।
కృత్స్నం లోకస్య మహతః ప్రతిబింబమివ స్థితం ॥ ౩
దక్షిణస్య సముద్రస్య సమాసాద్యోత్తరాం దిశం ।
సంనివేశం తతశ్చక్రుః హరివీరా మహాబలాః ॥ ౪
సత్త్వైర్మహద్భిర్వికృతైః క్రీడద్భిర్వివిధైర్జలే ।
వ్యాత్తాస్యైస్సుమహాకాయైః ఊర్మిభిశ్చ సమాకులం ॥ ౫
ప్రసుప్తమివ చాన్యత్ర క్రీడంతమివ చాన్యతః ।
క్వచిత్ పర్వతమాత్రైశ్చ జలరాశిభిరావృతం ॥ ౬
సంకులం దానవేంద్రైశ్చ పాతాళతలవాసిభిః ।
రోమహర్షకరం దృష్ట్వా విషేదుః కపికుంజరాః ॥ ౭

ఆకాశమివ దుష్పారం సాగరం ప్రేక్ష్య వానరాః ।
విషేదుస్సహసా సర్వే కథం కార్యమితి బ్రువన్ ॥ ౮
విషణ్ణాం వాహినీం దృష్ట్వా సాగరస్య నిరీక్షణాత్ ।
ఆశ్వాసయామాస హరీన్ భయార్తాన్ హరిసత్తమః ॥ ౯
తాన్ విషాదేన మహతా విషణ్ణాన్ వానరర్షభాన్ ।
ఉవాచ మతిమాన్ కాలే వాలిసూనుర్మహాబలః ॥ ౧౦
న విషాదే మనః కార్యం విషాదో దోషవత్తమః ।
విషాదో హంతి పురుషం బాలం క్రుద్ధ ఇవోరగః ॥ ౧౧
విషాదో యం ప్రసహతే విక్రమే పర్యుపస్థితే ।
తేజసా తస్య హీనస్య పురుషార్థో న సిధ్యతి ॥ ౧౨
తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం అంగదో వానరైస్సహ ।
హరివృద్ధైస్సమాగమ్య పునర్మంత్రమమంత్రయత్ ॥ ౧౩
సా వానరాణాం ధ్వజినీ పరివార్యాంగదం బభౌ ।
వాసవం పరివార్యేవ మరుతాం వాహినీ స్థితా ॥ ౧౪
కోఽన్యస్తాం వానరీం సేనాం శక్తః స్తంభయితుం భవేత్ ।
అన్యత్ర వాలితనయాత్ అన్యత్ర చ హనూమతః ॥ ౧౫
తతస్తాన్ హరివృద్ధాంశ్చ తచ్చ సైన్యమరిందమః ।
అనుమాన్యాంగదః శ్రీమాన్ వాక్యమర్థవదబ్రవీత్ ॥ ౧౬
క ఇదానీం మహాతేజాః లంఘయిష్యతి సాగరం ।
కః కరిష్యతి సుగ్రీవం సత్యసంధమరిందమం ॥ ౧౭

కో వీరో యోజనశతం లంఘయేచ్ఛ ప్లవంగమాః ।
ఇమాంశ్చ యూథపాన్ సర్వాన్ మోక్షయేత్కో మహాభయాత్
కస్య ప్రభావాద్దారాంశ్చ పుత్రాంశ్చైవ గృహాణి చ ।
ఇతో నివృత్తాః పశ్యేమ సిద్ధార్థాస్సుఖినో వయం ॥ ౧౯
కస్య ప్రసాదాద్రామం చ లక్ష్మణం చ మహాబలం ।
అభిగచ్ఛేమ సంహృష్టాః సుగ్రీవం చ మహాబలం ॥ ౨౦
యది కశ్చిత్ సమర్థో వః సాగరప్లవనే హరిః ।
స దదాత్విహ నశ్శీఘ్రం పుణ్యామభయదక్షిణాం ॥ ౨౧
అంగదస్య వచః శ్రుత్వా న కశ్చిత్ కించిదబ్రవీత్ ।
స్తిమితేవాభవత్ సర్వా తత్ర సా హరివాహినీ ॥ ౨౨
పునరేవాంగదః ప్రాహ తాన్ హరీన్ హరిసత్తమః ।
సర్వే బలవతాం శ్రేష్ఠాః భవంతో దృఢవిక్రమాః ॥ ౨౩
వ్యపదేశ్యకులే జాతాః పూజితాశ్చాప్యభీక్ష్ణశః ।
న హి వో గమనే సంగః కదాచిత్ కస్యచిత్ క్వచిత్ ॥ ౨౪
బ్రువధ్వం యస్య యా శక్తిః ప్లవనే ప్లవగర్షభాః ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

అథ పంచషష్టితమస్సర్గః.

తతోఽంగదవచః శ్రుత్వా సర్వే తే వానరోత్తమాః ।
స్వం స్వం గతౌ సముత్సాహం ఆహుస్తత్ర యథాక్రమం ॥ ౧

గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః ।
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాంస్తథా ॥ ౨
ఆబభాషే గజస్తత్ర ప్లవేయం దశయోజనం ।
గవాక్షో యోజనాన్యాహ గమిష్యామీతి వింశతిం ॥ ౩
గవయో వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ ।
త్రింశతం తు గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥ ౪
శరభస్తానువాచాథ వానరాన్ వానరర్షభః ।
చత్వారింశద్గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥ ౫
వానరస్తు మహాతేజాః అబ్రవీద్గంధమాదనః ।
యోజనానాం గమిష్యామి పంచాశత్తు న సంశయః ॥ ౬
మైందస్తు వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ ।
యోజనానాం పరం షష్టిం అహం ప్లవితుముత్సహే ॥ ౭
తతస్తత్ర మహాతేజాః ద్వివిదః ప్రత్యభాషత ।
గమిష్యామి న సందేహః సప్తతిం యోజనాన్యహం ॥ ౮
సుషేణస్తు హరిశ్రేష్ఠః ప్రోక్తవాన్ కపిసత్తమాన్ ।
అశీతిం యోజనానాం తు ప్లవేయం ప్లవగేశ్వరాః ॥ ౯
తేషాం కథయతాం తత్ర సర్వాంస్తాననుమాన్య చ ।
తతో వృద్ధతమస్తేషాం జాంబవాన్ ప్రత్యభాషత ॥ ౧౦
పూర్వమస్మాకమప్యాసీత్ కశ్చిద్గతిపరాక్రమః ।
తే వయం వయసః పారం అనుప్రాప్తాః స్మ సాంప్రతం ॥ ౧౧

కిం తు నైవం గతే శక్యం ఇదం కార్యముపేక్షితుం ।
యదర్థం కపిరాజశ్చ రామశ్చ కృతనిశ్చయా ॥ ౧౨
సాంప్రతం కాలభేదేన యా గతిస్తాం నిబోధత ।
నవతిం యోజనానాం తు గమిష్యామి న సంశయః ॥ ౧౩
తాంస్తు సర్వాన్ హరిశ్రేష్ఠాన్ జాంబవాన్ పునరబ్రవీత్ ।
న ఖల్వేతావదేవాసీత్ గమనే మే పరాక్రమః ॥ ౧౪
మయా మహాబలేశ్చైవ యజ్ఞే విష్ణుస్సనాతనః ।
ప్రదక్షిణీకృతః పూర్వం క్రమమాణస్త్రివిక్రమం ॥ ౧౫
స ఇదానీమహం వృద్ధః ప్లవనే మందవిక్రమః ।
యౌవనే చ తదాఽఽసీన్మే బలమప్రతిమం పరైః ॥ ౧౬
సంప్రత్యేతావతీం శక్తిం గమనె తర్కయామ్యహం ।
నైతావతా చ సంసిద్ధిః కార్యస్యాస్య భవిష్యతి ॥ ౧౭
అథోత్తరముదారార్థం అబ్రవీదంగదస్తదా ।
అనుమాన్య మహాప్రాజ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః ॥ ౧౮
అహమేతద్గమిష్యామి యోజనానాం శతం మహత్ ।
నివర్తనే తు మే శక్తిః స్యాన్న వేతి న నిశ్చితా ॥ ౧౯
తమువాచ హరిశ్రేష్ఠం జాంబవాన్ వాక్యకోవిదః ।
జ్ఞాయతే గమనే శక్తిః తవ హర్యృక్షసత్తమ ॥ ౨౦
కామం శతసహస్రం వా న హ్యేష విధిరుచ్యతే ।
యోజనానాం భవాన్ శక్తః గంతుం ప్రతినివర్తితుం ॥ ౨౧

న హి ప్రేషయితా తాత స్వామీ ప్రేష్యః కథంచన ।
భవతాఽయం జనస్సర్వః ప్రేష్యః ప్లవగసత్తమ ॥ ౨౨
భవాన్ కళత్రమస్మాకం స్వామిభావే వ్యవస్థితః ।
స్వామీ కళత్రం సైన్యస్య గతిరేషా పరంతప ॥ ౨౩
తస్మాత్ కళత్రవత్తాత ప్రతిపాల్యస్సదా భవాన్ ।
అపి చైతస్య కార్యస్య భవాన్ మూలమరిందమ ॥ ౨౪
మూలమర్థస్య సంరక్ష్యం ఏష కార్యవిదాం నయః ।
మూలే హి సతి సిధ్యంతి గుణాః పుష్పఫలోదయాః ॥ ౨౫
తద్భవానస్య కార్యస్య సాధనే సత్యవిక్రమ ।
బుద్ధివిక్రమసంపన్నః హేతురత్ర పరంతప ॥ ౨౬
గురుశ్చ గురుపుత్రశ్చ త్వం హి నః కపిసత్తమ ।
భవంతమాశ్రిత్య వయం సమర్థా హ్యర్థసాధనే ॥ ౨౭
ఉక్తవాక్యం మహాప్రాజ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః ।
ప్రత్యువాచోత్తరం వాక్యం వాలిసూనురథాంగదః ॥ ౨౮
యది నాహం గమిష్యామి నాన్యే వానరపుంగవాః ।
పునః ఖల్విదమస్మాభిః కార్యం ప్రాయోపవేశనం ॥ ౨౯
న హ్యకృత్వా హరిపతేః సందేశం తస్య ధీమతః ।
తత్రాపి గత్వా ప్రాణానాం పశ్యామి పరిరక్షణం ॥ ౩౦
స హి ప్రసాదే చాత్యర్థం కోపే చ హరిరీశ్వరః ।
అతీత్య తస్య సందేశం వినాశో గమనే భవేత్ ॥ ౩౧

తద్యథా హ్యస్య కార్యస్య న భవత్యన్యథా గతిః ।
తద్భవానేవ దృష్టార్థః సంచింతయితుమర్హతి ॥ ౩౨

సోఽంగదేన తదా వీరః ప్రత్యుక్తః ప్లవగర్షభః ।
జాంబవానుత్తరం వాక్యం ప్రోవాచేదం తతోఽంగదం ॥ ౩౩

అస్య తే వీర కార్యస్య న కించిత్ పరిహీయతే ।
ఏష సంచోదయామ్యేనం యః కార్యం సాధయిష్యతి ॥ ౩౪

తతః ప్రతీతం ప్లవతాం వరిష్ఠం
ఏకాంతమాశ్రిత్య సుఖోపవిష్టం ।
సంచోదయామాస హరిప్రవీరః
హరిప్రవీరం హనుమంతమేవ ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః.

అథ షట్షష్టితమస్సర్గః.

అనేకశతసాహస్రీం విషణ్ణాం హరివాహినీం ।
జాంబవాన్ సముదీక్ష్యైవం హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ ౧

వీర వానరలోకస్య సర్వశాస్త్రవిశారద ।
తూష్ణీమేకాంతమాశ్రిత్య హనుమన్ కిం న జల్పసి ॥ ౨

హనుమన్ హరిరాజస్య సుగ్రీవస్య సమో హ్యసి ।
రామలక్ష్మణయోశ్చాపి తేజసా చ బలేన చ ॥ ౩

అరిష్టనేమినః పుత్రః వైనతేయో మహాబలః ।
గరుత్మానితి విఖ్యాతః ఉత్తమస్సర్వపక్షిణాం ॥ ౪
బహుశో హి మయా దృష్టః సాగరే స మహాబలః ।
భుజగానుద్ధరన్ పక్షీ మహావేగో మహాయశాః ॥ ౫
పక్షయోర్యద్బలం తస్య తావద్భుజబలం తవ ।
విక్రమశ్చాపి వేగశ్చ న తే తేనావహీయతే ॥ ౬
బలం బుద్ధిశ్చ తేజశ్చ సత్త్వం చ హరిపుంగవ ।
విశిష్టం సర్వభూతేషు కిమాత్మానం న బుధ్యసే ॥ ౭
అప్సరాఽప్సరసాం శ్రేష్ఠా విఖ్యాతా పుంజికస్థలా ।
అంజనేతి పరిఖ్యాతా పత్నీ కేసరిణో హరేః ॥ ౮
విఖ్యాతా త్రిషు లోకేషు రూపేణాప్రతిమా భువి ।
అభిశాపాదభూత్తాత వానరీ కామరూపిణీ ॥ ౯
దుహితా వానరేంద్రస్య కుంజరస్య మహాత్మనః ।
కపిత్వే చారుసర్వాంగీ కదాచిత్ కామరూపిణీ ॥ ౧౦
మానుషం విగ్రహం కృత్వా రూపయౌవనశాలినీ ।
విచిత్రమాల్యాభరణా మహార్హక్షౌమవాసినీ ॥ ౧౧
అచరత్ పర్వతస్యాగ్రే ప్రావృడంబుదసంనిభే ।
తస్యా వస్త్రం విశాలాక్ష్యాః పీతం రక్తదశం శుభం ॥ ౧౨
స్థితాయాః పర్వతస్యాగ్రే మారుతోఽపహరచ్ఛనైః ।
స దదర్శ తతస్తస్యాః వృత్తావూరూ సుసంహతౌ ॥ ౧౩

స్తనౌ చ పీనౌ సహితౌ సుజాతం చారు చాననమ్ ।
తాం విశాలాయతశ్రోణిం తనుమధ్యాం యశస్వినీమ్ ॥ ౧౪
దృష్ట్వైవ శుభసర్వాంగీం పవనః కామమోహితః ।
స తాం భుజాభ్యాం దీర్ఘాభ్యాం పర్యష్వజత మారుతః ॥ ౧౫
మన్మథావిష్టసర్వాంగః గతాత్మా తామనిందితామ్ ।
సా తు తత్రైవ సంభ్రాంతా సువృత్తా వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౬
ఏకపత్నీవ్రతమిదం కో నాశయితుమిచ్ఛతి ।
అంజనాయా వచః శ్రుత్వా మారుతః ప్రత్యభాషత ॥ ౧౭
న త్వాం హింసామి సుశ్రోణి మా భూత్తే సుభగే భయమ్ ।
మనసాఽస్మి గతో యత్త్వాం పరిష్వజ్య యశస్వినీమ్ ॥ ౧౮
వీర్యవాన్ బుద్ధిసంపన్నః తవ పుత్రో భవిష్యతి ।
మహాసత్త్వో మహాతేజాః మహాబలపరాక్రమః ॥ ౧౯
లంఘనే ప్లవనే చైవ భవిష్యతి మయా సమః ।
ఏవముక్తా తతస్తుష్టా జననీ తే మహాకపే ॥ ౨౦
గుహాయాం త్వాం మహాబాహో ప్రజజ్ఞే ప్లవగర్షభ ।
అభ్యుత్థితం తతస్సూర్యం బాలో దృష్ట్వా మహావనే ॥ ౨౧
ఫలం చేతి జిఘృక్షుస్త్వం ఉత్ప్లుత్యాభ్యుద్గతో దివమ్ ।
శతాని త్రీణి గత్వాఽథ యోజనానాం మహాకపే ॥ ౨౨
తేజసా తస్య నిర్ధూతః న విషాదం గతస్తతః ।
తావదాపతతస్తూర్ణం అంతరిక్షం మహాకపే ॥ ౨౩

క్షిప్తమింద్రేణ తే వజ్రం క్రోధావిష్టేన ధీమతా ।
తతశ్శైలాగ్రశిఖరే వామో హనురభజ్యత ॥ ౨౪
తతో హి నామధేయం తే హనుమానితి కీర్త్యతే ।
తతస్త్వాం నిహతం దృష్ట్వా వాయుర్గంధవహః స్వయం ॥ ౨౫
త్రైలోక్యే భృశసంక్రుద్ధః న వవౌ వై ప్రభంజనః ।
సంభ్రాంతాశ్చ సురాస్సర్వే త్రైలోక్యే క్షోభితే సతి ॥ ౨౬
ప్రసాదయంతి సంక్రుద్ధం మారుతం భువనేశ్వరాః ।
ప్రసాదితే చ పవనే బ్రహ్మా తుభ్యం వరం దదౌ ॥ ౨౭
అశస్త్రవధ్యతాం తాత సమరే సత్యవిక్రమ ।
వజ్రస్య నిపాతేన విరుజం త్వాం సమీక్ష్య చ ॥ ౨౮
సహస్రనేత్రః ప్రీతాత్మా దదౌ తే వరముత్తమం ।
స్వచ్ఛందతశ్చ మరణం తే భూయాదితి వై ప్రభో ॥ ౨౯
స త్వం సరిణః పుత్రః క్షేత్రజో భీమవిక్రమః ।
మా ్యౌరసః పుత్రః తేజసా చాపి తత్సమః ॥ 30
త్వం హి వాయుసుతో వత్స ప్లవనే చాపి తత్సమః ।
వయమద్య గతప్రాణాః భవాన్నస్త్రాతు సాంప్రతం ॥ 3౧
దాక్ష్యవిక్రమసంపన్నః పక్షిరాజ ఇవాపరః ।
త్రివిక్రమే మయా తాత సశైలవనకాననా ॥ 3౨
త్రిస్సప్తకృత్వః పృథివీ పరిక్రాంతా ప్రదక్షిణం ।
తథా చౌషధయోఽస్మాభిః సంచితా దేవశాసనాత్ ॥ 33

నిష్పన్నమమృతం యాభిః తదాసీన్నో మహద్బలమ్ ।
స ఇదానీమహం వృద్ధః పరిహీనపరాక్రమః ॥ ౩౪
సాంప్రతం కాలమస్మాకం భవాన్ సర్వగుణాన్వితః ।
తద్విజృంభస్వ విక్రాంతః ప్లవతాముత్తమో హ్యసి ॥ ౩౫
త్వద్వీర్యం ద్రష్టుకామేయం సర్వవానరవాహినీ ।
ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల లంఘయస్వ మహార్ణవమ్ ॥ ౩౬
పరా హి సర్వభూతానాం హనుమన్యా గతిస్తవ ।
విషణ్ణా హరయస్సర్వే హనూమన్ కిముపేక్షసే ॥ ౩౭
విక్రమస్వ మహావేగః విష్ణుస్త్రీన్ విక్రమానివ ।

తతస్తు వై జాంబవతా ప్రచోదితః
ప్రతీతవేగః పవనాత్మజః కపిః ।
ప్రహర్షయంస్తాం హరివీరవాహినీం
చకార రూపం మహదాత్మనస్తదా ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షట్షష్టితమస్సర్గః ॥

అథ సప్తషష్టితమస్సర్గః ।

తం దృష్ట్వా జృంభమాణం తే క్రమితుం శతయోజనమ్ ।
వీర్యేణాపూర్యమాణం చ సహసా వానరోత్తమమ్ ॥ ౧
సహసా శోకముత్సృజ్య ప్రహర్షేణ సమన్వితాః ।
వినేదుస్తుష్టువుశ్చాపి హనుమంతం మహాబలమ్ ॥ ౨

ప్రహృష్టా విస్మితాశ్చైవ వీక్షంతే స్మ సమంతతః ।
త్రివిక్రమకృతోత్సాహం నారాయణమివ ప్రజాః ॥ ౩
సంస్తూయమానో హనుమాన్ వ్యవర్ధత మహాబలః ।
సమావిధ్య చ లాంగూలం హర్షాచ్చ బలమేయివాన్ ॥ ౪
తస్య సంస్తూయమానస్య వృద్ధైర్వానరపుంగవైః ।
తేజసా పూర్యమాణస్య రూపమాసీదనుత్తమం ॥ ౫
యథా విజృంభతే సింహః వివృద్ధో గిరిగహ్వరే ।
మారుతస్యౌరసః పుత్రః తథా సంప్రతి జృంభతే ॥ ౬
అశోభత ముఖం తస్య జృంభమాణస్య ధీమతః ।
అంబరీషమివాదీప్తం విధూమ ఇవ పావకః ॥ ౭
హరీణాముత్థితో మధ్యాత్ సంప్రహృష్టతనూరుహః ।
అభివాద్య హరీన్ వృద్ధాన్ హనుమానిదమబ్రవీత్ ॥ ౮
అరుజత్ పర్వతాగ్రాణి హుతాశనసఖోఽనిలః ।
బలవానప్రమేయశ్చ వాయురాకాశగోచరః ॥ ౯
యస్యాహం శీఘ్రవేగస్య శీఘ్రగస్య మహాత్మనః ।
మారుతస్యౌరసః పుత్రః ప్లవనే నాస్తి మత్సమః ॥ ౧౦
ఉత్సహేయం హి విస్తీర్ణం ఆలిఖంతమివాంబరం ।
మేరుం గిరిమసంగేన పరిగంతుం సహస్రశః ॥ ౧౧
బాహువేగప్రణున్నేన సాగరేణాహముత్సహే ।
సమాప్లావయితుం లోకం సపర్వతనదీహ్రదం ॥ ౧౨

మమోరుజంఘవేగేన భవిష్యతి సముత్థితః ।
సముచ్ఛ్రితమహాగ్రాహః సముద్రో వరుణాలయః ॥ ౧౩
పన్నగాశనమాకాశే పతంతం పక్షిసేవితే ।
వైనతేయమహం శక్తః పరిగంతుం సహస్రశః ॥ ౧౪
ఉదయాత్ ప్రస్థితం వాఽపి జ్వలంతం రశ్మిమాలినం ।
అనస్తమితమాదిత్యం అభిగంతుం సముత్సహే ॥ ౧౫
తతో భూమిమసంస్పృశ్య పునరాగంతుముత్సహే ।
ప్రవేగేనైవ మహతా భీమేన ప్లవగర్షభాః ॥ ౧౬
పృథివ్యా దక్షిణాం గత్వా ఉత్తరాం గంతుముత్సహే ।
ఉత్సహేయమతిక్రాంతుం సర్వానాకాశగోచరాన్ ॥ ౧౭
సాగరం శోషయిష్యామి దారయిష్యామి మేదినీం ।
పర్వతాంశ్చూర్ణయిష్యామి ప్లవమానః ప్లవంగమాః ॥ ౧౮
హరిష్యామ్యూరువేగేన ప్లవమానో మహార్ణవం ।
లతానాం వివిధం పుష్పం పాదపానాం చ సర్వశః ॥ ౧౯
అనుయాస్యంతి మామద్య ప్లవమానం విహాయసా ।
భవిష్యతి హి మే పంథాః స్వాతేః పంథా ఇవాంబరే ॥ ౨౦
చరంతం ఘోరమాకాశం ఉత్పతిష్యంతమేవ వా ।
ద్రక్ష్యంతి నిపతంతం చ సర్వభూతాని వానరాః ॥ ౨౧
మహామేఘప్రతీకాశం మాం చ ద్రక్ష్యథ వానరాః ।
దివమావృత్య గచ్ఛంతం గ్రసమానమివాంబరం ॥ ౨౨

విధమిష్యామి జీమూతాన్ కంపయిష్యామి పర్వతాన్ ।
సాగరం క్షోభయిష్యామి ప్లవమానస్సమాహితః ॥ ౨౩
వైనతేయస్య సా శక్తిః మమ యా మారుతస్య వా ।
ఋతే సుపర్ణరాజానం మారుతం వా మహాజవం ॥ ౨౪
న తద్భూతం ప్రపశ్యామి యన్మాం ప్లుతమనువ్రజేత్ ।
నిమేషాంతరమాత్రేణ నిరాలంబనమంబరం ॥ ౨౫
సహసా నిపతిష్యామి ఘనాద్విద్యుదివోత్థితా ।
భవిష్యతి హి మే రూపం ప్లవమానస్య సాగరే ॥ ౨౬
విష్ణోర్విక్రమమాణస్య పురా త్రీన్ విక్రమానివ ।
బుద్ధ్యా చాహం ప్రపశ్యామి మనశ్చేష్టా చ మే తథా ॥ ౨౭
అహం ద్రక్ష్యామి వైదేహీం ప్రమోదధ్వం ప్లవంగమాః ।
మారుతస్య సమో వేగే గరుడస్య సమో జవే ॥ ౨౮
అయుతం యోజనానాం తు గమిష్యామీతి మే మతిః ।
వాసవస్య సవజ్రస్య బ్రహ్మణో వా స్వయంభువః ॥ ౨౯
విక్రమ్య సహసా హస్తాత్ అమృతం తదిహానయే ।
లంకాం వాఽపి సముత్ క్షిప్య గచ్ఛేయమితి మే మతిః ॥ ౩౦
మహాసంహననావేతౌ మహాంతౌ పురుషర్షభౌ ।
ఋశ్యమూకాత్తతశ్శైలాత్ వహేయం రామలక్ష్మణౌ ॥ ౩౧
నూనమేష్యామి వైదేహీం రామస్య మహిషీం ప్రియాం ।
తమేవం వానరశ్రేష్ఠం గర్జంతమమితౌజసం ॥ ౩౨

ప్రహృష్టా హరయస్తత్ర సముదైక్షంత విస్మితాః ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా జ్ఞాతీనాం శోకనాశనం ॥ ౩౩
ఉవాచ పరిసంహృష్టో జాంబవాన్ హరిసత్తమం ।
వీర కేసరిణః పుత్ర హనుమన్ మారుతాత్మజ ॥ ౩౪
జ్ఞాతీనాం విపులశ్శోకః త్వయా తాత వినాశితః ।
తవ కల్యాణరుచయః కపిముఖ్యాస్సమాగతాః ॥ ౩౫
మంగళం కార్యసిద్ధ్యర్థం కరిష్యంతి సమాహితాః ।
ఋషీణాం చ ప్రసాదేన కపివృద్ధమతేన చ ॥ ౩౬
గురూణాం చ ప్రసాదేన ప్లవ స త్వం మహార్ణవం ।
స్థాస్యామశ్చైకపాదేన యావదాగమనం తవ ॥ ౩౭
త్వద్గతాని చ సర్వేషాం జీవితాని వనౌకసాం ।
తతస్తు హరిశార్దూలః తానువాచ వనౌకసః ॥ ౩౮
నేయం మమ మహీ వేగం లంఘనే ధారయిష్యతి ।
ఏతానీహ నగస్యాస్య శిలాసంకటశాలినః ॥ ౩౯
శిఖరాణి మహేంద్రస్య స్థిరాణి చ మహాంతి చ ।
ఏషు వేగం కరిష్యామి మహేంద్రశిఖరేష్వహం ॥ ౪౦
నానాద్రుమవికీర్ణేషు ధాతునిష్యందశోభిషు ।
ఏతాని మమ నిష్పేషం పాదయోః ప్లవతాం వరాః ॥ ౪౧
ప్లవతో ధారయిష్యంతి యోజనానామితశ్శతం ।
తతస్తం మారుతప్రఖ్యః స హరిర్మారుతాత్మజః ॥ ౪౨

ఆరురోహ నగశ్రేష్ఠం మహేంద్రమరిమర్దనః ।
వృతం నానావిధైర్వృక్షైః మృగసేవితశాద్వలం ॥ ౪౩
లతాకుసుమసంబాధం నిత్యపుష్పఫలద్రుమం ।
సింహశార్దూలచరితం మత్తమాతంగసేవితం ॥ ౪౪
మత్తద్విజగణోద్ఘుష్టం సలిలోత్పీడసంకులం ।
మహద్భిరుచ్ఛ్రితం శృంగైః మహేంద్రం స మహాబలః ॥ ౪౫
విచచార హరిశ్రేష్ఠః మహేంద్రసమవిక్రమః ।
పాదాభ్యాం పీడితస్తేన మహాశైలో మహాత్మనః ॥ ౪౬
రరాజ సింహాభిహతః మహాన్ మత్త ఇవ ద్విపః ।
ముమోచ సలిలోత్పీడాన్ విప్రకీర్ణశిలోచ్చయః ॥ ౪౭
విత్రస్తమృగమాతంగః ప్రకంపితమహాద్రుమః ।
నాగగంధర్వమిథునైః పానసంసర్గకర్కశైః ॥ ౪౮
ఉత్పతద్భిశ్చ విహగైః విద్యాధరగణైరపి ।
త్యజ్యమానమహాసానుః సంనిలీనమహోరగః ॥ ౪౯
చలశృంగశిలోద్ఘాతః తదాఽభూత్ స మహాగిరిః ।
నిశ్శ్వసద్భిస్తదాఽఽర్తైస్తు భుజంగైరర్ధనిస్సృతైః ॥ ౫౦
సపతాక ఇవాభాతి స తదా ధరణీధరః ।
ఋషిభిస్త్రాససంభ్రాంతైః త్యజ్యమానశ్శిలోచ్చయః ॥ ౫౧
సీదన్మహతి కాంతారే సార్థహీన ఇవాధ్వగః ।

స వేగవాన్ వేగసమాహితాత్మా
హరిప్రవీరః పరవీరహంతా ।
మనస్సమాధాయ మహానుభావః
జగామ లంకాం మనసా మనస్వీ ॥ ౫౧

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్వాల్మీకీయే
చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయాం
శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తషష్టితమస్సర్గః.
కిష్కింధాకాండస్సమాప్తః.

ఫలశ్రుతిః

కిష్కింధాఖ్యమిమం శృణ్వన్ పఠన్ వాఽపి విధానతః ।
ఇహ సంపూజితస్సర్వైః అంతే బ్రహ్మణి లీయతే ॥

ధ్యానం.

సుగ్రీవాదియుతం శ్రీశం సీతాఽన్వేషణతత్పరం ।
రామం మహేశ్వరం ధ్యాయేత్ కిష్కింధాకాండ ఉత్తమే ॥

